

Prof. Dr. Hajredin Hodža

Put da've – poziva k Allahu, dž.š., u okrilju sure “El-En'am”

**Smjernice, principi, zlatne metode za nastavnike i učenike prema
tefsiru profesora Sejjida Kutba**

**Prijevod i recenzija:
Dr. Mirsad Aslani**

Prizren, 2025.

*Disertacija u svrhu ispunjenja zahtjeva za sticanje zvanja magistra u oblasti
Kur'ana i Sunneta*

International Islamic University - Kuala Lumpur, Malaysia

Faculty of Islamic Revealed Knowledge and Humanities

Januar, 2000.

Portal autora:

www.drhafezi.net

Auotr: Prof. Dr. Hajredin HODŽA
Naslov u originalu: Rruga e Da'vetit ne Allahun xh.sh.
Prevodilac i Put Da've k Allahu, dž.š.
recenzent: Dr. Mirsad ASLANI
(Mirsad_aslani@hotmail.com)
Lektor: Semir DEMIRI, prof.
Jezička recenzura: Semir DEMIRI, prof
Tehnicka obrada: Dr. Mirsad ASLANI
Korice: Daut ŠABANI & Dr. Mirsad ASLANI
Tiraž:
Izdavačka kuća:
**Skopje – Sjeverna
Makedonia:**

Sva prava pripadaju autoru!

ISBN: © Sva prava na objavljivanje, ponovno štampanje, prevođenje ili distribuciju u bilo kojem formatu pripadaju isključivo autoru, osim u slučajevima kada relevantne osobe ili institucije dobiju pismenu dozvolu od autora.

Prof. Dr. Hfz. Hajredin Hodža

Put da've – poziva k Allahu, dž.š., u okrilju sure *El-En'am*

Smjernice, principi, zlatne metode za nastavnike i učenike prema tefsiru
profesora Sejjida Kutba

Prijevod i recenzija:

Dr. Mirsad ASLANI

PRIZREN, 2025.

Autor: Prof. Dr. Hfz. Hajredin Hodža

Metoda Sejjida Kutuba u razumjevanju kur'anskih ajeta u da'vi prema
svome tefsiru *“Fi zilâil-Kur'an - (U okrilju Kur'ana)”*

(sura: *“El En'am”* kao uzor)

Dizertacija magistarskog rada u oblasti Kur'ana i Sunneta.

Međunarodni Islamski Univerzitet u Kuala Lumpuru - Malezija

Fakulteti znanosti Objave i Humanističkih Nauka

Prizren, 2025.

Prijevod i recenzija:

Dr. Mirsad ASLANI

*In the name of ALLAH, The
most Gracious, the most Merciful.*

SADRŽAJ

REZIME.....	9
Zahvalnost i priznanja	12
Posveta	15
Uvod	16
Metoda istraživanja	19
PRVO POGLAVLJE	22
Uvod	22
1. Bitnost teme.....	28
2. Razlozi odabira teme	29
3. Problematika i pitanja koja se tiču istraživanja	30
4. Prethodne studije	30
5. Metode istraživanja	33
II. Sejjid Kutub: Rođenje, život, mišljenja, djela i šehidluk.....	34
Rođenje	34
Odrastanje i razvoj	35
Karakteristike djetinstva	36
Pridruživanje Sejjida Kutba Muslimanskoj braći	43
Djelovanje (aktivnost) i literatura	43
Smrt kao šehid	54
DRUGO POGLAVLJE	34
I. Principi, pravila i ideje Sejjida Kutba	59
I. Pohvale savremenih učenjaka na Kutbov komentar.....	71
1. Opis šejha Manna'a al-Kattana	72

1.1. Komentari prof. dr. Adnan Muhammad Zarzura	73
1.2. Opis Salaha Abd el-Fataha el-Khalidija.....	74
1.3. Opis Velikog Muftije Kraljevine Saudijske Arabije, Šejha Abdul Aziza Al-Šejh.....	75
1.4. Opis prof. dr. Nusair Zarvaka	77
1.5. Opis šejha Salmana al-Awdaha, koji ističe.....	78
1.6. Opis šejha Hamoud al-Aqla al-Shu'aybija.....	79
1.7. Opis autora prof. dr. Hajredina Hodže.....	82
TREĆI DIO	82
Metoda profesora Sejjid Kutba u svome tefsiru	84
TREĆO POGLAVLJE	93
Poziv (da'va) i njegova metoda u okrilju sure “El En’am”	93
1. Razlozi odabira sure “El En’am”	93
2. Teme koje sura: “El En’am” obrađuje	97
3. Naziv i mudrost.....	100
4. Vrijednost sure i njena objava	102
5. Načini da've (poziva) u Kur'anu časnom – generalno	106
6. Karakteristike i specifičnosti metode Sejjida Kutba u razumijevanju ajeta u da'vi pozivu	111
7. Poziv muslimana na popravak (El Islah).....	113
8. Poboljšanje društva prema kur'anskoj metodologiji	130
9. Korekcija meditacije (razmišljanja), istraživanja i pozivanja (da've) prema gnoseološkoj i odgojnoj metodi	144
10. Poziv nemuslimana u Islamu	150
11. Metodologija Kur'ana u eliminaciji džahilijetskih (neznabožackih) koncepata	167
11.1. Postepenost	168

11.2. Briga o stanju onih kojima se obraćaš (slušaocima – džematu)	181
11.3. Kur'an se obraća ljudskom instinktu	190
ČETVRTO POGLAVLJE	195
I. Svojstva pozivaoca prema kur'anskoj metodi.....	195
I. Duhovna struktura pozivaoca.....	195
1.1. Strpljenje	205
1.2. Blagost i milost	209
1.3. Tolerancija i širokogrudnost	214
1.4. Poštivanje naredbi vjere i udaljavanje od njezinih zabrana.....	215
II. Intelektualni sastav pozivaoca	233
1. Da zna u šta poziva i da to ispravno razume	233
2. Pozivalac mora poznavati kulturu vremena u kojem živi	235
III. Kritika, epilog i sugestije	236
I. Nekoliko zapažanja o metodi profesora Sejjid Kutba	236
2. Oslonac na Kur'an i Sunnet	242
3. Razlika između sudije i pozivača.....	244
ZAKLJUČAK	248
LITERATURA	252

REZIME

Cilj i svrha ovog istraživanja je proučavanje metode profesora Sejjida Kutba u njegovom razumijevanju kur'anskih ajeta u da'vi (pozivu), u okrilju tefsira *"Fi Zilalil-Kur'an - (U okrilju Kur'ana)"*, uzimajući kao uzor suru: *"El-En'am"*, nakon što je uočeno značajno odstupanje od kur'anskih metoda u da'vi (pozivu). Zato, postalo je neophodno pojasniti korake kur'anske metode u pozivanju k Allahu, dž.š. Iako se u oblasti da've (poziva) pojavio veliki broj pozivalatelja, neki su razumjeli filozofiju da've (poziva) i njegove principe, dok drugi nisu uspjeli u tome.

Među onima koji su razumjeli da'vu (poziv) na osnovu ispravne kur'anske metode nalazi se i uvaženi profesor i šehid, Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!).

Autor ovog istraživanja je primjenio induktivnu, objektivnu i analitičku metodu, kako bi istaknuo i predstavio shvatanja i mantre profesora i šehida, Sejjida Kutba u ovoj oblasti, na osnovu njegovih brojnih djela, posebno o komentaru sure: *"El-En'am"*.

Kroz ovo istraživanje prikazuje se i predstavlja metoda profesora Sejjida Kutba i njegovom shvatanju u oblasti da've (islamskog poziva).

Metoda profesora Kutba temelji se na principima fokusiranja na metodu izmjene da've (poziva) u Kur'anu časnom, zatim poziva muslimane na napredak vjernika, unapređenje njihovog života u okrilju kur'anske metode, kao i na poboljšanje pojašnjenja i metode u eliminaciji neznalačkih koncepata, džahilijeta, potom ispravljanju intelektualne i teorijske osnove, te pozivanju na gnostičku i obrazovnu metodu.

Pored toga, ova metoda poziva i nemuslimane u Islamu na različite načine, poput promicanja, razumijevanja i razmišljanja o argumentima Univerzuma, vođenja dijaloga na najljepši mogući način, te pokazivanja brige za njihove okolnosti i stvarnosti.

Ova metoda obavezuje daiju (pozivaoca) da se najprije oslanja na poziv k Allahu, dž.š., a ne na nacionalizam, društvo ili slično. Ova metoda također otkriva duhovne, intelektualne i bihevioralne osobine i vještine daije s kojima treba biti opremljen.

Međunarodni Islamski Univerzitet - Kuala Lumpuru - Malezija

Deklaracija o pravima objavljivanja i korišćenje istraživanja:

© *Prava na publikaciju iz 2000. pripadaju prof. hfz. dr. Hajredin Hodži i rad je naslovljen:*

“Metoda Sejjida Kutba u shvatanju kur’anskih ajeta u da’vi - pozivu u okrilju tefsira: “Fi zilâlil-Kur’an - U okrilju Kur’ana”, sure: “El-En’am”, kao uzor.”

© Ponovno štampanje ili korištenje ovog istraživanja na bilo koji način, bilo grafičko ili elektronsko, fotokopiranje ili snimanje, nije dozvoljeno bez prethodnog pismenog odobrenja autora.

Zahvalnost i priznanja:

Hvala i zahvala pripada Uzvišenom Allahu, na početku i kraju, Koji mi je podario bezbroj blagodati, među kojima je i realizacija i finalizacija ovog istraživanja u rekordnom roku. Potom, izražavam zahvalnost mom profesoru i mentoru, poznatom profesoru, doktoru, Su'ad Jildirimu, koji nije oklijevao pružiti mi smjernice i pomoći kad god je to bilo potrebno. Njegova spremnost na česte provjere i korekcije ovog istraživanja i stalna pojašnjenja bili su od neprocjenjive važnosti u završetaku disertacije u ovom obliku, koji je sada u vašim rukama.

Također se zahvaljujem i odajem priznanje drugom članu komisije, profesoru, doktoru, Džemal Ahmed Bešir Badiju, koji je imao veliku ulogu u razvoju ideje i njenom metodološkom uređenju.

Posebnu zahvalnost upućujem i profesoru, doktoru, Abdul-Kahharu, Davud, El-Aniju, koji je dobrovoljno i pažljivo pročitao ovaj rad, iznijevši izuzetno vrijedne sugestije i stavove, čime je podigao kvalitet ovog istraživanja na viši nivo.

Iskreno se zahvaljujem i svom odanom bratu Azad Aliju, koji mi je pomogao u formalnom i sadržajnom uređenju rada.

Naravno, izražavam veliku zahvalnost, posebno poštovanje i priznanje uvaženim profesorima islamskog Internacionalnog Univerziteta u Maleziji, posebno članovima obrazovno-naučnog vijeća, odsjeka Kur'ana i Sunneta.

Zahvaljuem se i kolegi, intelektualcu i prevodiocu ovog djela Dr. Mirsadu Aslaniju, iz Prizrena, koji izdvojio vrijeme i preveo i ovo djelo, kao i prethodna djela koja su već objavljena.

Iako na samome kraju, ne mogu izostaviti priznanje i zahvalnost islamskom savjetniku pri ambasadi Saudijske Arabije u Kuala Lumpuru, šejhu Abdurrahman ibn Sa'd Ez-Zejru, koji mi je omogućio korištenje literature iz njegove izvanredne i obimne biblioteke.

Dakle, ovo svoje istraživanje posvećujem svim gore navedenim osobama, kao i svakom ko mi je i najmanjim savjetom pomogao. Naravno, uvijek ostajem iskreno zahvalan plemenitom Allahu i dovu Njemu upućujem da nagradi svojim bezbrojnim blagodatima sve one koji su mi pomogli!

POSVETA!

- *Ovaj rad posvećujem svojim dragim roditeljima i braći koji su dali sve dragocjeno i omogućili mi da učim vjeru i Kur'an!*
- *Mojoj dragoj supruzi koja je moja pratnja i podrška u životu i koja mi je posvetila posebnu pažnju do izrade ove magistarske disertacije!*
 - *Šehidima Kosova, ubijenih od strane srpskih zločinaca.*
 - *Hodžama, studentima, daijama Islama, gdje god bili!*
- *Svima njima posvećujem ovo svoje skromno istraživanje, uz dovu Plemenitom Allahu da na Sudnjem Danu ovo djelo bude od onih koje će težiti na Mizanu dobrih djela, na Danu kada neće koristiti ni imetak ni djeca, već samo iskrena djela za Njegovo zadovoljstvo! Amin!*

Novi način razumjevanja i primenjivanja metodologije u interpretaciji (tefsira) Kur'ana časnog

Predgovor

Hvala i zahvala pripada Allahu, dž.š., salavati i selami, Muhammedu, s.a.v.s., njegovoj časnoj porodici, plemenitim ashabima i svima onima koji slijede njegov Put do Sudnjega dana. Amin!

Uvaženi čitaoci!

Nauka o interpretaciji Kur'ana – Tefsira, počevši od vremena ashaba, pa sve do danas, prošla je kroz različite vremenske periode, što je dovelo do transformacije načina tumačenja i pojave različitih metodologija i pokreta u ovoj nauci. Savremena tumačenja-tefsira Kur'ana časnog prilagođena su nosiocima devijantnih ideologija i raznih naučnih pravaca određenih savremenika. Ove nove i savremene interpretacije također uključuju upotrebu novih teorija u te'vilu i interpretaciji Kur'ana časnog, što je dovelo do iskrivljavanja značenja i razumijevanja Kur'ana časnog, te u mnogim slučajevima do suprotstavljanja islamskom pravu i njegovim ciljevima.

Povod pojave i predstavljanja ovih ideja i doktrina, koje su istovremeno destruktivne i štetne, bila je kontaminacija zapadnim ideološkim metodologijama i nedostatak poštovanja prema svetosti Kur'ana časnog.

Ove devijacije zanemarile su njegove temeljne karakteristike od kojih su: elokvencija, tečnost, retorika i lingvistička preciznost. Cilj ovih ideologija bio je pripisivanje kur'anskim ajetima ljudski karakter i njegovu relativizaciju, tvrdeći da to nisu božanski ajeti. Sljedbenici ovakvih modernih ideologija propagirali su tvrdnju da je: *"Kur'an ljudski proizvod, djelo razuma i intelekta, ujedno povijesni zapis, zasnovan na prijašnjim svjetim knjigama."*

Namjera ovih tumačenja bila je povezivanje i prilagođavanje kur'anskih ajeta vremenskim dešavanjima, kao da su to tekstovi ljudske povijesti.

U tom kontekstu koristili su nove pojmove, često suprotne šerijatskim, ovisno o potrebi, poput: epistemološka, empirijsko-naučna, islamistička, salefistička, primitivna, antologijska, boljševička, dijalektička, temporalna, mehanistička, hermeneutička, demagoška itd...

Kur'an časni su nazivali: *"Velikom zbirkom stihova - (El-Mudevvenu el-Kur'anijje)"*, dok su časne kur'anske ajete nazivali *"skup riječi"* ili *"skup fraza"* (*El-'Tbaretu-el-'Tbarat*), a Objavu nazivali: *"Kur'anski događaj - (El-Vaki'atu el-Kur'anijje)"*. Takvi izrazi i termini sve su gori jedan od drugog! Jasno je, da cilj ovakvih škola nije bio ništa drugo nego li širenje ideja njihovih orijentalističkih mentora i profesora, koji tvrde da je poslanstvo Muhammeda, s.a.v.s., samo nastavak judaizma i kršćanstva.

Njihova metodologija je usmjerena na iskrivljavanje kur'anskih tekstova i njihovo tumačenje u skladu s ideološkim ciljevima Zapada, koristeći metode potpuno strane arapsko-jezičkim pravilima i kur'anskoj retorici.

Izuzetno je važno prepoznati osobe koje zastupaju i propagiraju ovakva tumačenja Kur'ana časnog, kako bismo ih izbjegli i upozorili na njihove ideje.

Među poznata imena su: alžirski sekularista Muhamed Erkun, marksista iz Sirije, Muhamed Šahrur, socijalista Muhamed Abid El-Džabirij, potom Egipćanin profesor filozofije i mu'tezilske ideologije, Hassen Hanefij, te Egipćanin i profesor arapskog jezika i mu'tezilske misli, Nasr-Hamid Ebu Zejd, zatim, Tunžanin, Abdulmedžid Eš-Šerifij, i sirijski komunista turskog porijekla Dželal-Sadik El-Azim. U današnjem vremenu *islamski Ummet* ima potrebu za tefsirrom koji će vratiti intelektualnu i duhovnu snagu izvornoj kur'anskoj metodologiji. Takav tefsir mora osloboditi Ummet iz stanja stagnacije i neobrazovanosti, te ga povesti k urbanom, industrijskom i kreativnom razvoju.

Savremene tendenciozne interpretacije koje su naviše navedene, neminovno će propasti zbog nepoznavanja Kur'ana časnog, njegovih jezičkih karakteristika, retoričkih pravila i precizne interpretativne metodologije.

Primenjiva metodologija u tefsiru Kur'ana časnog, na koju se pozivamo, neophodna je u ovom vremenu. Profesor i šehid, Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!), nazvao je ovu metodologiju: "*Dinamička metoda u interpretaciji Kur'ana (El-Menhedž el-Hareki fi Tefsir el-Kur'an)*". – Ova metoda tumačenja zasnovana je na razumijevanju, meditaciji i praktičnoj primjeni časnih kur'anskih ajeta s ciljem oslobađanja Ummeta od intelektualnih, psiholoških, obrazovnih, moralnih, ekonomskih i vjerskih kriza.

Ova magistarska disertacija, pisana je 2000. godine, kasnije je prerađena i prevedena na više jezika. Jedan od razloga kašnjenja objave bio je autorova želja da obogati poglavlja originalne arapske verzije, dodajući nova iskustva iz oblasti vjere, nauke i društva.

Hvala Allahu, dž.š., rad je preveden i objavljen na engleski, turski, albanski, arapski, a sada i na bosanski jezik za naše braće bošnjake.

Molim Allaha Uzvišenog da primi ovo djelo i da koristi svim čitateljima, hodžama, imamima, profesorima, studentima, pozivateljima, intelektualcima i svim ljudima. Amin!

Autor studije:

Prof. Dr. Hfz. Hajredin Hodza

Fakultet Šerijatskih i Islamskih Studija Univerziteta u Kataru Doha-Katar

Prizren, 2025.

Uvod

Metoda istraživanja

Naučna dizertacija sadrži četiri poglavlja i epilog;

U prvom uvodnom poglavlju na samom početku naglasili smo bitnost ovog istraživanja, povod odabira ove tematike, problematiku, prethodne studije, i na kraju metodu i formu istraživanja. Nakon metodološkog aspekta, u nastavku poglavlja istražili smo život, aktivnosti i shvatanja profesora i šehida, Sejjida Kutba, fokusirajući se na njegovo rođenje, odrastanje, karakteristike u djetinjstvu, putovanja i aktivnosti, kao i njegovu pripadnost pokretu *Muslimanske braće*. Potom smo razmatrali njegova djela i na kraju njegov put ka šehadetu.

U drugom poglavlju detaljno smo proučavali i istakli principe, pravila i osnovna shvatanja profesora i šehida Sejjida Kutba. Posebno smo analizirali kvalitete i karakteristike koje treba posjedovati daija (pozivatelj) prema kur'anskoj metodi. Potom smo razmatrali intelektualni razvoj pozivaoca, psihološke principe – počevši od duhovnog i bihevioralnog aspekta, zatim, ponašanje daije (pozivatelja) i neka druga svojstva, poput: strpljenja, blagosti, milosti, tolerancije, velikodušnosti, te poznavanja onoga u što poziva i ispravnog razumijevanja istog. Također smo istaknuli bitnost poznavanja kulture vremena u kojem pozivatelj živi i djeluje. U ovom poglavlju istraživali smo i način pozivanja nevjernika u Islam, oslanjajući se na miran i konstruktivan dijalog, te pozivanje putem uvjerljivih argumenata o Univerzumu.

U trećem poglavlju naveli smo metodu koju je generalno koristio profesor i šehid Sejjid Kutub u tefsiru, kao i priznanja i pohvale učenjaka tefsira o njegovom djelu. Pored toga, istakli smo i pojedine karakteristike i osobine njegovog djela: "Fi Zilal el-Kur'an".

U nastavku smo razmatrali kur'ansku metodu neutralizacije i razgradnje koncepata džahilijetskog vjerovanja, počevši od Arapskog poluostrva, potom do njegovog postepenog širenja. Na kraju poglavlja istraživali smo kako daija (pozivatelj) treba pristupiti onima koje poziva, vodeći računa o njihovim specifičnim situacijama. Treće poglavlje završili smo zapažanjima i kritičkim osvrtom na metodu šehida Sejida Kutba uz epilog i sugestije.

Četvrto poglavlje započeli smo uvodom o tome kako Kur'an časni apelira na ljudski instinkt. Potom smo razmotrili pitanje poziva (da've) u kontekstu sure: El-En'am. Na početku smo naglasili razloge odabira ove sure, njene teme, ime, vrijednost i značaj, povod objave, metode da've (poziva) u Kur'anu časnom općenito, te specifičnosti metode profesora Sejjid Kutba u razumijevanju kur'anskih ajeta, koji se odnose na da'vu (poziv).

U nastavku smo istraživali poziv muslimana na reformu društva u skladu s kur'anskom metodom. Osvrnuli se i na korekciju metode shvatanja, istraživanja i da've (poziva) u skladu s gnostičko-obrazovnim pristupom. Poglavlje smo završili zaključkom i sugestijama.

Vidike profesora Sejjid Kutba podijelili smo u dvije grupe: posebnu grupu, koja se odnosi na zapažanja o njegovom tefsiru i metodi, te opću grupu, koja uključuje stavove drugih učenjaka i intelektualaca, od kojih smo se puno okoristili.

Molim Allaha, dž.š., da primi moj trud i nadam se da će me ovo djelo čekati na vagi dobrih djela na Danu sudnjemu, kada nam neće koristiti ni porodica, ni imetak, osim onih koji dođu Allahu čistog srca.

Ukoliko sam uspio prikazati istinu, to je Allahova blagodat i dar. Svaki nedostatak je posljedica moje slabosti i spletke prokletog šejtana.

Molim Uzvišenog Allaha da mi oprost, smiluje se i uputi me na Pravi Put. Također, molim poštovane i uvažene čitaoce da ne oklijevaju s pružanjem savjeta, uputa i metodoloških prijedloga – bilo usmeno ili pismeno, jer, bih vam na tome bio neizmjereno zahvalan.

Potrudio sam se i dao svoj maksimum u ovom istraživanju, svjestan toga da nisam savršen, pa čak suprotno!

A najbolja dova glasi:

Zahvalnost pripada Allahu, Gospodaru svih svjetova!

PRVO POGLAVLJE

UVOD

Hvala i zahvala pripada Allahu, Gospodaru svjetova, salavati i selami vjerovjesniku Muhammedu, s.a.v.s., njegovoj časnoj porodici, plemenitim ashabima i svima onima koji slijede njegov Put – Sunnet, sve do Sudnjega dana!

Gospodaru naš! Izvedi nas iz iluzije tame i obasipi svjetlom razuma i shvatanja, i učini nas od onih koji brižno slijede Uputu i dobrotu! Amin!

Bez imalo sumnje put da've (poziva) k Gospodaru, je generalno od najplemenitijih i najpoštenijih puteva, uvijek oslanjajući se na temeljima i pozivu Kur'ana časnog:

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾

“A ko govori ljepše od onoga koji poziva Allahu, koji dobra djela čini i koji govori: “Ja sam doista musliman!”¹

Naročito danas, kada je malo daija (pozivatelja) i puno razvratnih djela, a neznanje dominira, kao što je trenutno naše stanje, islamski poziv je obaveza i individualni farz ...!²

Ovaj Put, to je Put Vjerovjesnika, s.a.v.s., kao i njegovih predhodnika i slijedbenika, sve od Adema, a.s., pa do posljednjeg Božjeg vjerovjesnika, Muhammeda, s.a.v.s. U ovom kontekstu Allah, dž.š., kaže:

¹ Kur'an, Fussilet, 33.

² “Min ekvali semahat el Šeikh Abdulaziz Abdullah bin Baz fi el Da'we”, Darul-vatan lin-nešri vet-teuzi'; 1. izd., 1413. h. str. 16.

﴿شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ﴾

“On vam propisuje u vjeri isto ono što je propisao Nuhu i ono što objavljujemo tebi, i ono što smo naredili Ibrahimu i Musau i Isau: “Pravu vjeru ispovijedajte i u tome se ne podvajajte!”³

Ovaj poziv, put da've, nije popločan zlatnim pločama, niti cvijećem i ružama, niti je lahak i ravan za svakog da olako hoda po njemu!

Iz mudrosti određenja Gospodara Svevišnjeg, ovaj Put je pun trnja, šiljaka i prepreka i veoma je težak za hodanje, zato, pozivatelj ima uvijek potrebu za podršku, veliko strpljenje i konstantan oslonac na Gospodara, tj. uvijek se Njemu moli, u svakom vremenu i situaciji, kako u dobru, tako i u zlu, dok ne ostvari namjeravanu svrhu i pripovijeda poziv među ljudima.

U ovom kontekstu, Gospodar svjetova se obraća vjerovjesniku Muhammedu, s.a.v.s., u Kur'anu časnom:

﴿فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ...﴾

“Ti izdrži kao što su izdržali odlučni poslanici i ne traži da im kazna što prije dođe ...”⁴

S ovim, pored toga što se obraća Vjerovjesniku, s.a.v.s., također se obraća i svim vjernicima! Ovaj poziv, kao što smo i naviše naveli, zahtjeva od pozivatelja zdrav razum, lijep govor i mehkanu diskusiju, kako bi bio uspješan u misiji. Zbog vrijednosti ovog pitanja, Gospodar Svjetova kaže:

³ Kur'an, Eš-Šura, 13.

⁴ Kur'an, El-Ahkaf, 35.

﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ ۚ وَجَادِهِمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ

ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ ۚ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ﴾

“Na put Gospodara svoga mudro i lijepim savjetom pozivaj i s njima na najljepši način raspravljaj! Gospodar tvoj zna one koji su zalutali s puta Njegova, i On zna one koji su na Pravome putu.”⁵

Pozivatelj na Allahovom Putu, kako bi bio aktivan i uspješan u svojoj misiji, mora biti lijepo moralno odgojen iz primjera Allahovih vjerovjesnika, a.s., pomenutih u Kur'anu časnom, kao i vrijedne kvalitete u govoru i djelima, kako bi bio uspješan u svojoj misiji, i da ujedno njegov govor prate i njegova djela, u suprotnom, ako njegov govor ne prate djela Gospodar, dž.š., kaže:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ۚ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ﴾

“O vjernici, zašto jedno govorite, a drugo radite? - O, kako je Allahu mrsko kada govorite riječi koje djela ne prate!”⁶

﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾

“Jer ti si, zaista, najljepše ćudi.”⁷

﴿اتَّامُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنَسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾

“Zar da od drugih tražite da dobra djela čine, a da pri tome sebe zaboravljate, vi koji Knjigu učite? Zar se opametiti nećete?”⁸

⁵ Kur'an, En-Nahl, 125.

⁶ Kur'an, Es-Saff, 2-3.

⁷ Kur'an, El-Kalem, 4.

⁸ Kur'an, El-Bekare, 44.

Direktnost i grubost u govoru nije odlika uspješnih pozivatelja, o ovom principu nas podučava i sam Kur'an časni:

﴿فِيمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لَنتَ هُمْ ۖ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ ۚ فَاعْفُ

عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ ۚ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ﴾

"Samo Allahovom milošću ti si blag prema njima; a da si osoran i grub, razbjegli bi se iz tvoje blizine. Zato im praštaj i moli da im bude oprošteno i dogovaraj se s njima. A kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Allaha, jer Allah zaista voli one koji se uzdaju u Njega!"⁹

U današnjem vremenu jedan veliki broj pozivatelja je skrenuo s puta metode Kur'ana časnog u pozivu na Allahovom Putu i udaljavanje od instrukcija u pozivanju kao nikada prije, zato, potrebna je pojava velikih učenjaka, koji će definirati kur'ansku metodu u pozivu, potom pravila, principe i temelje, koji su više nego neophodne za unapređenje daije - pozivatelja. Uzroci ovakvog odstupanja su rezultat više okolnosti i faktora, od kojih si slijedeći:

- Različiti koncepti ljudi o mudrosti pozivanja (da've) i vjersko- obrazovnim dimenzijama;
- Različiti stavovi i različite vizije intelektualaca u različitim oblastima;
- Ignoriranje situacije ljudi i njihove realnosti; i:
- Ograničeno poznavanje šerijatskih principa.

Od pozivatelja koji su aktivni bili na islamskim teritorijama u prvoj polovini prošloga stoljeća, a koji su tačno razumjeli kako pravilno primijeniti kur'ansku metodu - da'vu, ističe se uvaženi učenjak i šehid islama, Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!).

⁹ Kur'an, Ali-Imran, 159.

Šehid Sejjid Kutub u poređenju s metodama drugih pozivatelja, razlikuje se po svojoj jedinstvenoj i preciznoj metodi, koju karakteriziraju edukativne, vjerske i primjenjive dimenzije. To se jasno može uočiti kroz njegova djela, a posebno u njegovom istaknutom tefsiru: *“Fi Zilalil-Kur’an - (U okrilju Kur’ana)”*. Allahovom voljom i odredbom, ova jedinstvena metoda bila je poticaj njegovog šehadeta na tom putu, čime je postao uzor svim muslimanima, a posebno pozivateljima do Sudnjega dana.

Važno je javno govoriti o vrijednosti ovoga tefsira i položaju koji zauzima. Autor ove studije (Dr. Hajredin Hodža) smatra da je tefsir: *“Fi Zilalil-Kur’an”*, ključna knjiga u svakom aspektu. Svaki pozivatelj ili intelektualac koji se bavi pitanjem islama, a nema pristup ovom djelu, istovremeno je lišen velikog dobra. Autor tefsira, profesor Sejjid Kutub, direktno ili indirektno obradio je i analizirao gotovo svaku aktualnu temu, što čini ovu knjigu vrijednom preliminarne istraživanja za mnoga pitanja u vezi s pozivom u islamskom svijetu.

Ovaj tefsir nudi najidealnije metode za islamsku obnovu i izlaženje iz negativne atmosfere u kojoj se islamski svijet našao. Nudi pravu alternativu k unapređenju društva u skladu s kur’anskim načelima.

Profesor Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!), u ovom djelu nudi vrhunac svog shvatanja i bogatog iskustva. Ako bismo ovu knjigu opisali drugim riječima, mogla bi se nazvati *intelektualnom bombom i revolucijom u svjetskoj da’vi (pozivu)*, usmjerenom protiv egipatskog socijalističko-političkog sistema i uspavanog arapskog i islamskog svijeta. U to vrijeme, vlast Abdul-Nasera kažnjavala je svaku biblioteku ili instituciju koja je pokušala objaviti ovu knjigu, jer su je smatrali pozivom na vjerski ekstremizam i uzrokom problema u svijetu.

Međutim, istina je potpuno suprotna, i to ćemo ako Bog da, obraditi i razmotriti u nastavku. Allahovom voljom i iskrenošću, ova je knjiga stekla veliki autoritet i visok stepen, ne samo među muslimanima, već i među intelektualcima neislamskog svijeta. Koristili su je i slijedbenici i nemuslimani, što je ujedno i bio cilj autora – širiti univerzalnu poruku islama.

Ova knjiga također je inspirirala orientalistu Olivijea Karija, da u uvodu svoje knjige: *“Fi Zilalil-Kur’an – sa orijentalističke tačke gledišta”*, spomene utjecaj Sejjida Kutba i njegovih slijedbenika, nazivajući ih *“kutubistima”*.

Knjiga: *“Fi Zilalil-Kur’an”*, i njen autor, svakako su vrijedni dublje studije i analize. Kako kaže prof. dr. Salah Abdul-Fetah El-Halidi:

“Rijetki su slučajevi gdje se imena u potpunosti podudaraju s njihovim nosiocima. Sejjid Kutub, je jedan od onih kod kojih postoji potpuna kompatibilnost između imena i nosioca – bio je intelektualac, simbol i uzor.”¹⁰

¹⁰ Salah Abdul-Fetah El-Halidi, *“Sejjid Kutub-Eš-šehid el-hajj”*; Amman, Jordan, Mektebetul-Aksa, bez godine izdanja, str. 11.

1. Bitnost teme

Ova tematika je veoma bitna, jer se smatra jednom od prvih istraživanja ovakvog tipa. Postoji nekoliko studija i istraživanja o profesoru i šehidu Sejjidu Kutbu, pretežno o biografiji, shvatanju i općim djelima, i po mom mišljenju (A, Allah najbolje zna!), autor je ponižavan na različite načine, a intelektualci i istraživači nisu se dovoljno potrudili pojasniti njegove ideje i metode u da'vi (pozivu) kroz njegov tefsir: *"Fi zilâil-Kur'an"*, pogotovo o njegovoj metodi u shvatanju kur'anskih ajeta, koji govore o da'vi (pozivu), metodi, načinu i ciljevima!

2. Razlozi odabira teme

Razlozi koji su nas naveli da odaberemo ovu temu su sljedeći:

- * Autor ove metode, koju ću proučavati, jedan je od savremenih prozivatelja (daija) i uživa veliki autoritet i poštovanje među sojetskim učenjacima;*
- * Zbog njegove razlike i posebne metode u razumjevanju kur'anskih ajeta koji govore o da'vi (pozivu);*
- * Prihvatanje i ljubav prema njegove knjige od strane ljudi: "Fi zilâil-Kur'an";*
i:
- * Atraktivno-literarna metoda u njegovim radovima i veliko poznavanje zapadne kulture i njihovim pozitivnim pravilima, kao io njihovom društvenom stanju.*

3. Problematika i pitanja koja se tiču istraživanja

Pitanje koje se istraživač trudi i pokušava ispitati i razjasniti putem metode profesora Sejjida Kutba u svhatanju kur'anskih ajeta o da'vi (pozivu) putem komentara djela: *"Fi zilâlil-Kur'an - U okrilju Kur'ana"*, u kontekstu sure: *"El En'am"*, kao konkretan primjer. Jer, u posljednjem vremenu uočeno je očigledno odstupanje u metodi pozivanja na Allahovom Putu i da daije (pozivaoci) posebno, ali i ljudi generalno, ne primijenuju kur'ansku metodu u svom pozivu.

Pitanja ovog istraživanja,¹¹ koje ću pokušati razjasniti u ovoj studiji, su:

- Šta sadrži poziv na Allahovom Putu u Kur'anu časnom?;
- Koje su metode poziva, koje je daija (pozivač) dužan primijeniti?; i:
- Šta treba uzeti u obzir prilikom pozivanja ljudi?

4. Prethodne studije

Nismo naišli na prethodnu studiju o ovoj tematici ovakvog tipa - odnosno o metodi profesora Sejjida Kutba (Allah mu se smilovao!), u tefsiru kur'anskih ajeta o da'vi (pozivu). Stoga se ova disertacija, odnosno naše istraživanje na ovom polju može smatrati prvim ovakvog tipa. Što se tiče drugih radova o životu profesora i šehida Kutba (Allah mu se smilovao!), njegovom moralu ili njegovom djelu, tefsiru: *"Fi Zilalil-Kur'an - U okrilju Kur'ana"*, takva istraživanja postoje, i u nastavku ćemo istaknuti naslove tih djela.

¹¹ Nakon što sam prikupio, sastavio i pažljivo pročitao ovo istraživanje, shvatio sam da odgovara na pitanja koja sam ranije istaknuo.

Djela prof. dr. Abdulfetaha Salaha El-Halida uživaju visok autoritet u odnosu na druga djela o profesoru i šehidu Sejjidu Kutbu (Allah mu se smilovao!), i njegovim naučnim radovima. Njegova djela donose mnogo korisnih znanja za sadašnje i buduće generacije o ovom velikom muslimanskom misliocu. Posebno je napisao knjigu o životu Sejjida Kutba pod naslovom: *“Sejjid Kutb, minel-milad ila el-istišad - Sejjid Kutb, od rođenja do šehadeta”*. Također je napisao i djelo: *“Sejjid Kutb, Eš-šehid el-hajj - (Sejjid Kutb – Živi šehid)”*. Prof. Halid je o djelu: *“Fi Zilalil-Kur’an”*, napisao i knjigu pod naslovom: *“Fi Zilalil-Kur’an fil-mizan – dirase ve tekvim - (U okrilju Kur’ana na vagi – kritička studija)”*.

Naslovi ovih knjiga jasno ukazuju na njihov sadržaj, a onaj ko istražuje djela i život Sejjida Kutba (Allah mu se smilovao!), može mnogo naučiti iz radova prof. Halida. Prof. Abdulfetah Salah El-Halid, također je napisao djelo *“El-Menhedžul-harekij fiz-Zilal - (Dinamička metoda u djelu Zilal)”*.

Još jedna značajna studija pripada šejhu Muhamedu ibn Dulejjimu El-Kahtaniju, pod naslovom: *“Sejjid Kutb, el-muftera alejhi - (Sejjid Kutb – Nepravедno optužen)*. Ovo djelo brani ličnost profesora i šehida Sejjida Kutba, kao i njegovo znanje. Elokventno opisuje Kutbov život (Allah mu se smilovao!), i daje važne uvide o kritici i kritičkim principima, pojašnjavajući optužbe koje su protiv njega iznesene. Optužbe poput panteizma, pogrešnog razumijevanja *Istive* (Allahovog uzdizanja), i imena i svojstava, rezultati su djelomičnog čitanja njegovog tefsira, a ne preciznog i fokusiranog razumijevanja.

Prof. Abdul-Fetah Ali (ili Muhamed?) napisao je i djelo *“Sejjid Kutb, sire zatije - (Sejjid Kutb – Biografski prikaz)”*, koje sažeto opisuje Kutbov život, društveno-političko okruženje u kojem je djelovao te nagovještaje da će Sejjid Kutub u budućnosti igrati važnu ulogu. Autor navodi da je Sejjid Kutb bio pisac i pjesnik, a njegova poezija dolazila je iz dubine njegove duše, inspirirana

okolnostima u kojima su muslimani živjeli, posebno u arapskim i islamskim zemljama pod engleskom okupacijom i kolonijalizmom.

Jedno od djela koje također vrijedi spomenuti je i rad prof. Muhameda Teufika Berekata, pod naslovom *“Sejjid Kutb – Hulasati hajatihi - (Sejjid Kutb – Sažetak njegovog života)”*. Ova studija, sa svojom dinamičkom i kritičkom metodom, jedno je od istraživanja najbližih temi ove disertacije. Autor se oslanja na *“Zilal”*, sažimajući svih trinaest dijelova Kutbovog tefsira i prikazujući njegovu metodu.

Druga značajna studija je djelo dr. Fehd Er-Rumija o doktrinama tefsira u 14. stoljeću. Autor govori o akaidskim doktrinama tefsira, pojašnjavajući metode ehli-sunneta, šiija, ibadija i sufija, te naučne i društvene škole u tefsiru. Posebno ističe literarni aspekt tefsira *“Fi Zilalil-Kur’an”*, naglašavajući da Kutbov stil počiva na literarnim principima. Međutim, autorovo mišljenje o literarnoj metodi tefsira Kutba često je diskutabilno.

Ukratko, ovo su neka od prethodnih istraživanja vezanih za ovu oblast, koja se značajno razlikuju od onoga što ćemo mi istraživati u nastavku.

Na kraju, uvod u ovu suru predstavlja uvod pozivatelja (daije) i imama koji se oslanja na kur’anske metode, načine, materijale i upute u da’vi, vođen Kur’anom časnim.

5. Metode istraživanja

U ovom radu, primijenio sam tematsku induktivnu metodu, i to na osnovu riječi profesora Sejjida Kutba, o pitanjima koja se tiču ovog istraživanja.

Analitička metoda¹² tekstova preuzetih iz njegovog tefsira o ajetima koji govore o da'vi (pozivu) s punim fokusom na tefsir sure: *"El-En'am"* i njegovom tefsiru općenito, osnažava ono što se tiče nezavisnih pitanja, koja profesor i šehid Sejjid Kutub nije istakao u tefsiru sure *"El-En'am"*. Priroda ovog istraživanja natjerala me na takav korak dovršavanja ideje prof. Sejjid Kutuba. Također prenijet ću i iz drugih izvora o prof. Sejjidu Kutbu, tj. ostalih intelektualaca i učenjaka koji su o njemu pisali.

Moj osvrt na ovu temu i njegovu podjelu na poglavlja, kako sam naglasio naviše, uglavnom se zasniva na osnovnim principima da've (poziva), na koje se oslanjao i sam profesor Sejjid Kutub općenito u *"Zilâl-u"*, a posebno u suri: *"El En'am"*, kao i odgovoriti na tri gore istaknuta pitanja.

¹² **Napomena:** Uvaženi čitaoci!, Sugeriramo vam da pročitate sljedeće stranice ove dizertacije kako biste uočili metodološke principe profesora Sejjid Kutba u shvatanju kur'anskih ajeta o da'vi (pozivu) kojih sam naveo u ovom istraživanju: 70, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 78, 80, 87, 90, 93, 94, 99, 100, 104, 108, 113, 117, 121, 124, 128, 129, 131, 135, 141, 142, 148, 149, 154, 160, 161.

DRUGO POGLAVLJE

PRVI DIO

II. Sejjid Kutub: Rođenje, život, mišljenja, djela i šehidluk

1. Rođenje

Sejjid ibn Kutub ibn Ibrahim ibn Hasan Eš-Šazilij. Rođen je 09.10.1906. godine na selu Muša, opštine Asjut. Rođen je kao prvi sin nakon sestre koja je tri godine straija od njega. Također i brata po ocu, koji je bio puno straiji od njega. Njegova majka je bila presretna zbog njegovog rođenja jer je to osiguralo nastavak njenog bračnog života, posebno kada se zna da je bila jedina žena njegovog oca, koji je pripadao sejadskom seljačkom društvu, koji su rođenje muškog djeteta smatrali bogatstvomi i hvalili se time.¹³

Profesor Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!), rođen je u saidskom seljačkom društvu koje je iskusilo teška vremena, siromaštvo i oskudicu, neznanje, bolesti, lošu poljoprivredu i loše vladare, dok su njihovim životima dominirale tradicionalne legende i besmislena vjerovanja ili novotarije, a to su iskorištavali kradljivci i prevaranti.¹⁴

Njegov otac je imao dobru ekonomsku situaciju, bio je velikodušan, zemljoradnik, zemljište koje je bilo otprilike veliko koje mu je omogućavalo da ispuni sve svoje potrebe za život, zato zbog njegovih velikih izdataka, prodavao je

¹³ Hajruddin Zerekli, *“El-E’alam Kamusut Teradžim”*; Darul-ilmi lil-melajin, Bejrut-Liban Sedmo izdanje, 1987. god, 3. tom, str. 147-148.

¹⁴ Muhammed Husejn Abdulbaki, *“Sejjid Kutub, Hajatuhu ve edebuhu”*; El-Mensurije, Darul-vefa lit-tiba’ati ven-nešri, prvo izdanje, 1986., str. 17; Preneseno od: *“Tiflun fil-karjeti”*; str. 211-212. Također pogledaj: Abdul-Fetah Salah El-Halidi, *“Sejjid Kutub-Eš-šehid el-hajj”*; str. 46.

parcele zemljišta, i na taj način plaćao dugove.¹⁵ Njegov otac (Allah mu se smilovao!), bio je snalažljiv i mudar čovjek, poznavavši stanje i situaciju surađivao s dnevnim novinama i bio član Narodnog partijskog komiteta, a kao glava porodice, uživao je veliki autoritet na selu, pa je imao obavezu štititi takav autoritet. Kao čovjek, bio je odlučan, stabilan, emotivan, energičan i a ne poput drugih koji su bili bogati ili bili iz bogatih porodica.¹⁶

Njegov sin (profesor Sejjid Kutub), najbolje opisuje svoga oca kroz njegove knjige:

“Odgojio si me od malena da se bojim Dana sudnjega. Nisi me savjetovao niti ohrabrivao riječima, već si živio preda mnom, uvijek pazeći na svoja djela i odgovornost prema Ahiretskom danu. Tih dana mog odrastanja i odgoja, budio si u meni emocije koje i danas nosim, i sjećam ih se kroz osjećaje i riječi. Bio si oprezan u djelima i tolerantan u strahu od Sudnjega dana. Ako bi ti neko nanio nepravdu, i pored toga što si imao priliku osvetiti se, ti bi mu oprostio, kako bi zaslužio nagradu na Danu sudnjemu. Sjećanje na tebe duboko je urezano u meni. I dalje se sjećam kako si svake večeri učio suru El-Fatiha, i dove iz učenja ove sure poklanjao svome rahmetli ocu, koji više nije bio među nama. Mi smo tada bili mala djeca. Ponavljali bismo ono čemu si nas podučavao, čak i kada nismo bili u stanju sve u potpunosti zapamtiti!”¹⁷

¹⁵ Muhamed Teufik Berekat, *“Sejjid Kutub-hulasatu hajatihi, mendžedžu fil-hareketi, en-nakdul-muvedždžehu ilejhi”*; str. 22.

¹⁶ Muhamed Teufik Berekat, *“Sejjid Kutub, Hajatuha ve edebuhu”*; str.18. Preuzeto od: *“Tiflun fil-karjeti”*; str. 21-22.

¹⁷ Muhamed Teufik Berekat, *“Sejjid Kutub, Hajatuha ve edebuhu”*; str.18. Preuzeto od: *“Tiflun fil-karjeti”*; str. 7.

2. Odrastanje i razvoj

Profesor i šehid Sejjid Kutub je imao veoma istaknuto i okarakterizirano djetinjstvo za razliku od drugih. Odrastao je u plemenitoj vjerskoj i intelektualnoj porodici, koja je bila u dobrom materijalnom stanju: *"... i rodi se kao posebno dijete, pjesnik u osjećajima, da bi potom razvio tu posebnost i te osjećaje među svojom porodicom i prijateljima na ulici i u školi."*¹⁸

U školi, njegov razredni je isticao posebno interesovanje i pružao mu polu-privatne časove u učionici. Na taj način je odrastao na selu profesor Sejjid Kutub, koji je ujedno razvijao i odgajao još dva važna elementa: *Samosvijest i nadu, koju mu je njegova majka podigla od samog rođenja.*¹⁹

U Elegiji posvećenoj svojoj majci, 1940. godine, između ostalog, ističe: *"Predvidio sam sebe kao jedinstveno biće još od kolijevke, pružala si mi nadu od samog rođenja, i tako si me uvjerila da sam velik i da ću se suočiti sa obavezama koje proizlaze iz te veličine, koja ne sumnjam da je plod tvojih snova i proistekla iz tvog instinktivnog nadahnuća."*²⁰

Nema nimalo sumnje da bi stav dobre i plemenite djece prema svojim roditeljima trebao biti upravo ovakav: da prepoznaju ljepotu i ne poriču trud, bogatstvo i vrijednost. Također, ovako bi trebale postupati i današnje majke u odgoju svoje djece.

¹⁸ "Sejjid Kutub: *"El-Muftera alejhi"*; str. 7.

¹⁹ Isto; str. 7.

²⁰ Sejjid Kutub, *"Hajatuhu ve edebuhu"*; str. 20. Preuzeto od: *"Medžel-letur-risaleti"*, Oktobar, 1940., br. 381., str. 1602.

3. Karakteristike djetinstva

Prof. Sajjid Kutub prvi s lijeva na konferenciji u Alžiru 1950. sa poznatim alžirskim velikim učenjakom šejhom Ibrahimom el Beširijem

Djetinstvo profesora Sejvida Kutba (Allah mu se smilovao!), odlikuje se kroz nekoliko karakteristika:

1. Uvjeravanja o kur'anskim tekstovima i primjerima, sam Sejjid Kutub, kada govori o sebi, po ovom pitanju ističe:

"Kada sam bio mali, čitao sam Kur'an i nisam shvatao njegova značenja, niti sam razumeo njegove namjere, ali sam osjećao nešto u sebi ... Moja naivna iluzija (ovo profesor, šehid, govori iz skromnosti, napomena H. Hodze) zamišljala je konkretne oblike tokom kur'anskih kazivanja. Prosti oblici, ali, činili sretno moju dušu i hranili moj um. Jedan od oblika, forme, koji sam zamišljao dok sam čitao Kur'an bilo je čitanje kur'anskog ajeta: "Ima ljudi koji se Allahu klanjaju, ali bez pravog uvjerenja; ako ga prati sreća, on je smiren, a ako zapadne i u najmanje iskušenje, vraća se nevjerstvu, pa tako izgubi i ovaj i onaj svijet. To je, uistinu, očiti gubitak."²¹

²¹ Kur'an, El-Hadž, 11.

Ovdje sam vizualizovao čovjeka kako stoji na visokom mjestu u strmoj dolini i moli se, ali koji nije mogao stajati uspravno i ljuljao se pasti. Od njegovih pokreta osjećao sam čudno zadovoljstvo i sreću.

2. Njegova velika želja za čitanjem i proučavanjem knjiga, kao na primjer, čitanje knjiga o čudima evlija i pobožnih ljudi, kao i druge naučne i kulturne literature.²²

3. Njegova oštra kritika protiv razvoja i tlačitelja, mržnja prema Englezima i njihovim suradnicima, koji su direktno doprinosili siromaštvu i socijalnom i kulturnom nazadovanju, kao i korupciji zakona. Svaki put kad bi se toga sjetio, osjećao bi se posramljeno, jer nije reagirao na ovo zlo, koje je zahvatilo njegov narod.²³

²² Sejjid Kutub, *“Hajatuhu ve edebuhu”*; str. 21. Preuzeto od: *“Medžel-letur-risaleti”*; Oktobar, 1940., br. 381., str. 196.

²³ Isto; Također pogledaj i: Abdul-Fetah Ali, *“Sejjid Kutub, siretun zatijjetun”*.

4. Putovanja i naučne aktivnosti

Prof. Sajjid Kutub u SAD, I njegova knjiga: United States of America from inside

Što se tice obrazovanja Sejvida Kutba, postao je hafiz Kur'ana časnog u svojoj 10-toj godini, i to samostalno, kako bi pokazao svoj stav u školi, koju su napustili veliki broj učenika, jer se u narodu počelo pričati da je napustio učenje-memorizaciju Kur'ana časnog (hifza) ...²⁴

Potom, Sejjid Kutub nastavio svoje obrazovanje do svoje četrnaeste godine, gdje napušta svoje selo i kreće put ka Kajru, kod svoga ujaka, koji se bavio obrazovanjem i novinarstvom, a upravo je profesor Kutub težio svojoj emancipaciji poput svojih ujaka. Sejjid Kutub stigao je u Kajru, dvadesetih godina s jasnim i konkretnim ciljem, i upisuje se u učiteljsku školu pod imenom: "Škola Abdulaziza", i tu se potpuno koncentriše u ostvarenju svojih konačnih ciljeva, nadmašivši ostale u nastavi i tako stekao diplomu osnovnog obrazovanja.

Godine, 1929. nastavlja nastavnički fakultet: "Darul-Ulum", gdje nakon četiri godine i diplomirao, tačnije 1933. godine. Odmah je imenovan za profesora na istom fakultetu, budući da je bio uzoran student.

²⁴ Abdul-Fetah Ali, "Sejjid Kutub, sirketun zatijjetun"; str. 20-21; Također pogledaj: Sejjid Kutub, "Hulasatu hajatihi"; str. 9.

Takođe je bio zaposlen u Ministarstvu Obrazovanja kao nastavnik u jednoj od osnovnih škola, njegova plata je bila svega šest egipatskih funti.²⁵

Tokom boravka u školi i na fakultetu, upoznao je poznatog pisca i profesora Abbas Mahmuda El-Akkad²⁶ (Allah mu se smilovao!), koji je bio vođa književnih reformi u Egiptu, profesora kojeg je Kutub pomno pratio i postao njegov iskreni učenik. Profesor Sejjid Kutub, bio je zadivljen snalažljivošću, vještinom i kulturom profesora Abbasa, i o njihovim susretima ističe: *“Akkad je ličnost koja je na nas ostavila veliki utisak, i naša nada koja će regulisati pojedinačne književne nedoumice, čak i nered društvenog poremećaja, koji ugrožava ovo društvo. Smatramo ga čovjekom koji je stoički stajao pred okolnostima i poteškoćama s kojima se suočavao u svome životu i svojim općim životnim aktivnostima!”*²⁷

Na početku četrdesetih godina, tj. 01.03.1940. godine, Sejjid Kutub zaposlio se u Generalni inspektorat za kulturu pri Ministarstvu nauke, kao urednik arapskog jezika, zatim i u Upravi za prevođenje i statistiku 17.04.1940. Potom od 01.07.1944. godine, radio i kao inspektor osnovnog obrazovanja. Na početku 1945. godine, vratio se na poziciji inspektora u Generalnoj direkciji i od tog vremena

²⁵ Muhamed Husejn Abdul-Baki, Sejjid Kutub *“Hajatuhu ve edebuhu”*; str. 28-26., Preuzeto iz dosijea koji se nalazi u Ministarstvu obrazovanja s brojem: 5/22-125. Službeni podatci Sejjid Kutba (Allah mu se smilovao!), na kojih sam se više bazirao o njegovoj biografiji, nego li iz drugih izvora. Vidi i knjigu: Sejjid Kutub, *“Eš-šehid el-hajj”*, str. 80.

²⁶ Abbas ibn Mahmud ibn Ibrahim ibn Mustafa El-Akkad. Rođen je 1889. a umro 1964. Uživao je zavidan autoritet u egipatskoj književnosti. Autor je mnogih radova i stvaralac. Porjeklom iz Dimjatija, jedan od njegovih predaka je radio u radionici svile i po tome su bili nazvani Akkad. Otac mu se oženio kurdsom djevojkom iz Esvana i iz tog braka je rođen Abbas. U ranom djetinjstvu je naučio engleski, a potom njemački i francuski. Abbasi je pisao za novine i pisao članke koje su ljudi sa zadovoljstvom čitali. Plodovi njegovih radova i dalje koristi ljudima. Napisao je 83 knjige različitih oblasti s prilično visokim književnim stilom, kao npr.: *“Abkarijetu Muhamed Anil-lah”*; *“Redž’atu Ebil-ala”*; *“El-Fusul, Muradžat fil-edeb vel-funun”*; *“Abkarijetu Umer”*; itd... Imao je dobru poeziju, zato su ga zvali prvakom poezije. Zerekli, El-A’elam, 3. tom, str. 266.

²⁷ Sejjid Kutub *“Hajatuhu ve edebuhu”*; Preuzeto od *“Medžel-letul-usbu’I”*, Juni, 1934., 4/31., str. 28.

počinju njegovi koraci u književnoj kritici, a kasnije se istakao svojom posebnom književnom metodom, i kao rezultat djelovanja, napisao dva kritička djela pod naslovom: *“Kutub ve šahsijjat”* i *“En-nakdul-edebij, usuluhu ve menahidžuhu”*, ali, od književnih kritika stekao je puno neprijatelja i protivnika, koji su mu kasnije bili odskočna daska u karijeri.²⁸

Od onoga što smo do sada naveli, jasno se može vidjeti da je profesor Sejjid Kutub posjedovao intelektualnu slobodu i oslanjao se na sebe i svoju racionalno-književnu sposobnost, jer, prema izvorima, bio je jak kritičar i imao je oštar jezik, zbog čega je izgubio mnogobrojne prijatelje, zatim zbog neslaganja s njihovim idejama. Navodi se da ga je čak i njegov profesor Abbas Akkadi napustio, ne rekavši ni riječ o njegovim djelima.²⁹

Datuma, 03.11.1948. godine, Sejjid Kutub otišao za Ameriku³⁰ u ministarskoj naučnoj delegaciji za specijalizaciju iz oblasti pedagogije i principa američkih metoda. Kao što možemo uočiti, razlog slanja profesora Sejjida Kutba u Americi, je činjenica da je država već počela osjećati njegovu opasnost tj. opasnost njegovih radova i ktitike koje upućivao, i tako su počeli razmišljati o tome kako preokrenuti ovog čoveka i kako ga odvojiti od takvih islamskih misli, a jedina od prilika da ostvare svoj cilj bila i ostala: *njegovo udaljavanje iz jedne zemlje u drugu*, tj. u Americi, kako bi promjenio svoje mišljenje, koncepte i zamijenti ih američkim idejama i konceptima. *“... oni su zamke pleli a Allah ih je ometao, jer Allah to najbolje umije ...”*.³¹

²⁸ Isto, str. 31.

²⁹ Isto, str. 32; Također pogledaj: Muhammed Teufik Barakat, Sejjid Kutub, *“Hulasatu hajatihi”*; str. 10.

³⁰ Zerekli, *“El-A’lam”*, 3. tom, str. 147-148.

³¹ Kur’an, El-Enfal, 30. Prof. Salah Abdul-Fetah El-Halidi u svojoj knjizi: Sejjid Kutub, *“Eš-šehid el-hajj - (Sejjid Kutub – Živi šehid)”*, ističe razloge zbog kojih je Sejjid Kutub poslan u Ameriku i kaže:

Odlazak profesora Sejvida Kutba u Ameriku dijametralno je promijenio njegove misli, ali, suprotno očekivanjima vlastodržaca, taj odlazak samo je dodatno ojačao njegovu vjeru i uvjerenje, više nego prije. Uvjereno je shvatio vrijednost islama i da je islamski metod i sistem života jedini ispravan, dok je ono što drugi posjeduju bezvrijedno i prazno. Nakon povratka iz Amerike, profesor Sejjid Kutub je napisao knjigu: *“Amerika el-leti re’ejtu - (Ameriku koju sam vidio)”*, u kojoj je izrazio svoje misli i doživljaje. Tada je u sebi počeo osjećati odgovornost daije (pozivatelja), mislioca i intelektualca. Očekivalo se da će, po povratku iz Amerike, profesor Sejjid Kutub postati pristalica egipatske države i njenog režima. Međutim, ljudi planiraju jedno, dok Allah određuje drugo, i događa se samo ono što Allah želi. To je božanski zakon, ali većina ljudi to ne zna. Profesor Sejjid Kutub izrastao je u odlučnog protivnika državnog poretka oblikovanog prema njihovoj ideologiji, i upravo zbog svojih ideja platio je cijenu vlastitim životom ...!³²

“Osim što su ga željeli ukloniti iz Kaira, također su htjeli promijeniti njegove stavove i obogatiti ga američkom kulturom, kako bi, nakon povratka u Egipat, postao pristalica Amerike. Amerika je pripremala egipatske vođe za realizaciju svojih projekata. Ponudili su mu poseban program usmjeren na rušenje njegovih moralnih vrijednosti, ideja i duha, s ciljem da se vrati kao i ostali. Međutim, ovoga puta nisu uspjeli, jer mu je Allah odredio drugačiji put!” str. 126.

³² Sejjid Kutub, *“Sire zatijje”*; str. 33, 39. Sejjid Kutub, *“Hulusatu hajatihi”*; str. 9; Sejjid Kutub, *“Hajatuhu ve edebuhu”*; str. 32-42.

5. Pridruživanje Sejjida Kutba Muslimanskoj braći ³³

Vođa i osnivač *Muslimanskog bratstva* šejh, imam Hasan El-Benna³⁴ (Allah mu se smilovao!), sa svojom islamskom ličnošću i svojom izvrsnom kulturom značajno je uticao na pripremu braće u pozivu na Božiji Put. Znao je balansirati duh, znanje i pokret s jedne strane i posebne islamske škole, kao što su sufijske, selefističke i doktrinarne s druge strane, kao i u organizacionoj strukturi društva.

³³ Za više detalja o njegovoj saradnji s Braćom, pogledajte: Sejjid Kutubi *“Eš-šehid el-hajj”*; st. 132.

³⁴ Imam, šejh i odgajatelj Hasan ibn Abdurahman El-Benna rođen je 1906. godine u Mahmudiji, blizu Aleksandrije, i postao je šehid 1949. godine. Osnivač je organizacije “Muslimanska braća” u Egiptu i glavni organizator ovog pokreta. Pohađao je školu “*Darul-Ulum*” u Kairu, radio u prosvjeti i proputovao mnoga mjesta kako bi upoznao različite stilove života i kulture. Potom je radio kao učitelj u gradu Ismailiji, gdje je stekao veliki broj iskrenih ljudi koji su mu obećali pomoć u širenju riječi islama. Za sebe je izabrao ime: “opći pozivatelj”. Započeli su svoj poziv putem predavanja, publikacija, uputstava i posjeta različitim mjestima. Nakon što je poslao pouzdane ljude na nekoliko lokacija, učvrstio je svoje centre, dok je grad Ismailija postao centar da’ve. Nije pozivao samo muškarce, već je u Ismailiji otvorio i Institut za majke vjernika, s ciljem da obrazuje djevojke u skladu s islamskim vrijednostima. Njegov poziv počeo se masovno širiti sve dok broj članova nije dosegao pola miliona. Ovaj uspjeh izazvao je strah države, koja ga je pokušala uvjeriti da se povuče iz politike. Na jednoj od svojih hutbi, šejh Hasan El-Benna rekao je: “*Islamska vjera je vjerovanje, obožavanje, domovina, dom, tolerancija, snaga, moral, materija, kultura i zakon...*” Muslimanska braća su učestvovala u palestinskom ratu i bila među najaktivnijim borcima. Nedugo nakon toga, dok je Hasan El-Benna jedne noći stajao ispred Islamskog omladinskog centra u Kairu, tri osobe su ga ranile i pobjegle. Hasan El-Benna je preminuo dva sata nakon zadobijenih rana. Uvaženi šejh bio je vješt predavač, čija su predavanja i vazovi odisali elokvencijom, a iz njegovih usta tečno su tekli kur’anski ajeti. Radio je smireno i odlučno. Pisao je dnevнике, koji su objavljeni nakon njegove smrti, kao i autobiografska djela. Voljom Uzvišenog Allaha, nakon 80 godina proгона članova Muslimanske braće, njihovo Udruženje/Stranka pobijedilo je na izborima u Egiptu, s predsjednikom dr. Muhammedom Mursijem, nakon omladinske revolucije 25. januara 2011. godine (u revoluciji Arapskog proljeća). Vidi: Zerekli, “*El-a’lam*”, tom 2, str. 183-184. Detaljnije o imamu Hasanu El-Benni, njegovom pokretu i aktivnostima vidi: dr. Ali Abdulhalim Mahmud, “*Menhedžut-terbijeti indel-ihvan el-muslimin – dirase tahlilije*”, Darul-vefa’I lit-tiba’ati ven-nešri, izd. I, 1992., 1. tom, str. 10-27. Ovo djelo se smatra najboljom knjigom o historiji Muslimanske braće.

Ova struktura se izdvajala jer je bila kolektivno djelo u obliku islamske stranke.³⁵

Neki drugi izvori navode da je profesor Sejjid Kutub prije odlaska za Ameriku napisao poznatu knjigu: *"El-adaletul-idžtima'ije fil-Islam - (Socijalna pravda u islamu)"*, i jedan primjerak ove knjige poklonio Muslimanskoj braći.

Ja sam mišljenja da je upravo ovaj gest profesora Sejjida Kutba, dakle, poklanjane knjige Muslimanskoj braći, bio i početak njegovih daljih odnosa s njima.³⁶ Dva događaja su uticala i bila presudna da se profesor Sejjid Kutub pridruži Muslimanskoj braći, čak i on sam to naglašava ³⁷.

Prvi događaj se desio dok je bio u Americi. Datuma, 12.02.1948. godine, na dan kada je u Kairu ubijen šejh, Imam, Hasan El-Benna, vođa Muslimanske braće, on je u SAD-u iznenađujuće primjetio veliku radost, kao nikada prije ...; i:

Drugi događaj je bio vezan za jednog britanskog tajnog agenta po imenu James Heyworth Dunne, koji je bio fokusiran na Sejjida Kutba i stalno ponavljao da su po njegovom mišljenju: *"Braća glavna prepreka prodiranju zapadne civilizacije na Istoku"*³⁸ - Ova dva događaja su potaknula osećanja Sejjida Kutba da proučava ideje Imama, Hasan El-Benne s velikom dubinom i ozbiljnošću, kao i značajnije interesovanje za pokret *Muslimanske braće* kao organizaciju i za obaveznu potrebu da se zaštiti Islam.

³⁵ Teufik Berekat, Sejjid Kutub, *"Hulusatu hajatihi"*; str. 16-17.; Također pogledaj: Zerekli *El-E'alam*, 2. pog, str. 184; Pogledaj uvod koji je napisao šejh Ebu Hasen Ali Hasen En-Nedevij u knjizi: *"Muzek-kiratu al da'veti ve-da'ijeti"*; Od Imama šehida Hasan El-Benna, *"Ez-Zehra lil-I'lamil-arabij"*; Kairo, 1990. str. 15-16., Darul-fikril-islami, 1991. Kairo.

³⁶ Muhamed Husejn Abdulbaki, Sejjid Kutub, *"Hajatuhu ve edebuhu"*; str. 39.

³⁷ "Sejjid Kutub, *"Eš-Šehid el-hajj"*; str. 135.

³⁸ Isto; Pogledaj i: Sejjid Kutub, *"Sire zatijje"*; str. 23; Sejjid Kutub, *"Eš-šehid el-hajj"*; str. 136.

Kada se Sejjid Kutub vratio iz Amerike, dočekala ga je velika delegacija *Muslimanske braće* s toplim gostoprimstvom,³⁹ ovaj događaj je ostavio veliki utisak i trag i istaklo osjećaje prema *Braći*, iako se još uvijek nije zvanično pridružio pokretu. Njegova bliskost s *Braćom* se dodatno ojačala kada je Sejjid Kutub počeo pisati za njihov časopis "*Da've*", od februara, 1951. godine, pa sve sve do početka 1953. godine, kada je pozvan da formira *Odjeljenje za Davu (poziv)* unutar pokreta Braća, koje je istovremeno bilo jedno od glavnih centara Braće Muslimana u Kairu. Godine, 1953. profesor Sejjid Kutub je imenovan za glavnog urednika sedmičnog časopisa *Muslimanska braća*, koji je u 1954. godini, prestao s izdavanjem.

Sa lijeve strane govor prof. Sajjid Kutb, a sa desne strane osnivač stranke Muslimansko bratstvo, imam Hasan al Banna

³⁹ Sejjid Kutub, "*Hajatuhu ve edebuhu*"; Od: "*El-Medžel-le el-kuvejtije*"; Avgust, 1974, br. 215., str. 7; Ahmed Salahud-din El-Musal-li, "*El-fikrul-islamij el-muasir*"; Bejrut, Daru Hudar lit-tiba'ati ven-nešri, 1990. str. 26-27.

6. Djelovanje (aktivnost) i literatura

Profesor Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!), ostavio je iza sebe bogatu biblioteku objavljenih i neobjavljenih knjiga, kao i stotine neobjavljenih članaka u različitim novinama i časopisima. Dakle, njegova baština se smatra velikom bibliotekom budućim generacij. Ovo veliko bogatstvo ujedno predstavlja i najveći argument o njegovom znanju i širokoj kulturi. Na osnovu perioda i intelektualnog razvoja kroz koje je prošao ovaj čuveni učenjak, tako da, ovo vrijedno naučno blago možemo podijeliti na dva perioda:

- a. Djelovanje i literatura prije njegovog članstva u pokretu Muslimanska braća, odnosno prije njegovih islamskog djelovanja; i:*
- b. Djelovanje i literatura nakon članstva u pokretu Muslimanska braća, odnosno nakon njegovog potpunog posvećenja pisanju islamske literature.*

U stvarnosti, ovo pitanje je veoma važno, jer hronološko poznavanje njegovog djelovanja na osnovu perioda kroz koje je prošao u životu, ima veliki značaj. Na ovaj način će se primijetiti intelektualni razvoj autora, i samo tako će se jasno razumjeti da je prošao kroz različite periode u životu. Oni koji pišu o profesoru Kutbu zatvaraju oči pred ovim povjesnim aspektom njegovog života (Allah mu se smilovao!), a zatim pogrešno tumače ideje profesora Kutba.

Ovo pitanje također ima djelomičnu povezanost s temom disertacije, zbog čega je bilo neophodno pristupiti ovoj temi. Želim naglasiti da je ovu temu najbolje proučio prof. dr. Salah Abdul-Fetah El-Halidi u kroz svoje radove o profesoru Kutbu. Allah ga nagradio za ovo veliko djelo, koje je pružio muslimanima i budućim generacijama. Prof. dr. Salah Abdul-Fetah El-Halidi, ističe: *“U ovom radu želim naglasiti da su ponovna izdanja ovih knjiga (bilo zvanična ili*

nezvanična) napravila veliku grešku jer nisu naznačila vrijeme prvog izdanja nakon ponovnog štampanja. Ovo je ključno kako bi čitatelj mogao pravilno razumjeti sadržaj i ne bi na taj način bio doveden u zabludu, s obzirom na to da se autorove misli razvijaju tokom vremena. Jedna misao iznesena u prvom izdanju može biti povučena ili promijenjena u kasnijem izdanju, što znači da njegove misli evoluiraju. Ova evolucija je posebno očigledna u mislima Sejjida Kutba i može se ispravno razumjeti samo ako se njegova djela postave hronološkim redoslijedom. Preporučujem svima koji se bave proučavanjem razvoja misli Sejjida Kutba da sistematiziraju njegova djela prema godinama objavljivanja.”⁴⁰

Djela iz prvog perioda su od 1933. godine, pa do 1948., zato ćemo ih poredati onako kako je to uradio prof. Halid, prema godinama njihovog izdanja:

1. *“Muhimmetuš-ša’ir fil-hajat ve ši’rul-džijlil-hadir*, zapravo to su predavanja kojih je održavao na fakultetu *Darul-Ulum* izdata u formatu knjige 1933.;
2. *“Eš-šati’ul medžhul”* je njegov prvi i posljednji divan, objavljen 1935.;
3. *“Nakdu kitabi Mustakbalis-sekafeti fi Misre”* (kritika prema mišljenju i razmišljanjima dr. Taha Husejna).

Ova knjiga je izdata 1937., i izazvao je veliku zabunu, jer dr. Husejn bio mišljenja da je Egipat dio zapadnjačke civilizacije, dok Sejjid Kutub u ovome djelu kritikovao mišljenja i razmišljanja Taha Husejna uvjerljivo i argumentovano s obrazovnog i edukativnog aspekta;

4. *“Et-tasvirul-fennij fil-Kur’an”*, je prvo njegovo islamsko djelo, govori o Kur’anu i njegovoj umjetničkoj ilustraciji, i smatra se osnovom kur'anske biblioteke. Da nije bilo ove knjige, ne bismo znali dalji napredak profesora Kutba. Prvo izdanje objavljeno je 1945. godine;

⁴⁰ Prof. dr. Salah Abdul-Fetah El-Halidi, Sejjid Kutub, *“Eš-šehid el-hajj”*; str. 219-220.

5. *"El-Etjaf el-erbe'atu"*, sastavio ga je zajedno sa svojim bratom i sestrom. Prvi put je objavljeno 1945. godine, kao dio univerzitetskih publikacija;

6. *"Tiflun fil-karjeti"*, je djelo koje opisuje djetinstvo šehida Sejjid Kutba. Ovaj rad je objavio Univerzitetski Komitet za publikacije 1946. godine, i posvećeno je dr. Taha Husejnu, autoru romana *"Dani"*, jer je bio veoma impresioniran djelom dr. Taha Husejna, kao što je bio impresioniran i djelom Teufika Hakima *"Jaumijjat Na'ib fil-erjaf"*, i u tom obliku je sastavio i svoju knjigu;

7. *"El-Medine el-mes-hure"*, je napisao 1946. godine, i to je iluzorni simbolički narativ u obliku knjige *"Hiljadu i jedne noć"*;

8. *"Kutub ve šahsijjat"*, je treća izdata knjiga 1946., godine nakon prva dva djela *"Tiflun fil-karjeti"* i *"El-Medine el-mes-hure"*. Ovu knjigu je posvetio piscima, pjesnicima, daijama i istraživačima čija je djela kritikovao;

9. *"Ešvak"*, ovo je također romantična ljubavna priča. Objavljeno je u maju 1947. godine i jasno pokazuje sposobnost pisca, pripovjedača, koji priča o romantičnom događaju – pravoj ljubavi, između njega i lijepe djevojke iz Kaira; ali profesor Kutub iz nekog razloga nije oženio tu djevojku i nažalost nije ostavio nasljednika iza sebe;

10. *"Mešahidul-kijameti fil-Kur'an"*, prvi put je objavljena u aprilu 1947. godine, i ovo je druga knjiga iz biblioteke Kur'ana, sastavljena je na osnovu metode knjige: *"El-tasvirul-fenij fil-Kur'an"*;

11. *"Raudatul-tifli"*, je serija izdatih knjiga profesora Kutba u suradnji s Emine Es-Sa'id i Jusuf Murad. Ovo djelo je objavila izdavačka kuća *"Darul-Me'arif"* u Egiptu;

12. *"El-Kasas Ed-dinij"*, je serija izdatih vjerskih djela za djecu u saradnji sa Abdulhamid Džeude;

13. *“El-Džedid fil-lugatil-arabijeti”*, u saradnji s drugim autorima i očigledno je Ministarstvo obrazovanja Egipta označilo ovo djelo kao obaveznu školsku literaturu za predmet arapski jezik;

14. *“El-Džedid fil-Mahfuzat”*, sastavio ga s još nekoliko autora, što je također dio didaktičke školske literature, ali, prof. Halid, nažalost, nije imao mogućnosti da pronađe ove četiri knjige i da se upozna s njihovom tematikom;

15. *“En-Nakdul-edebijju-Usuluhu ve Menahidžuhu”*, izdata u Junu 1948. godine, i ovo mu je kritička knjiga, četvrta po redu i ujedno posljednja;

16. *“El-Adaletul-idžtima’ijjetu”*, djelo koje je napisao prije odlaska za Ameriku. Profesor Sejjid Kutub, prije svog putovanja u Americi, obavezao je svoja dva brata da objave ovu knjigu. Prvo izdanje je izdato u Aprilu 1949. godine, i ujedno je njegova prva knjiga u oblasti islamske misli. Ova knjiga je kasnije više puta objavljena uz direktne korekcije samog Sejjid Kutba (Allah mu se smilovao!). Ovdje trebamo istaknuti, da obe naviše istaknute knjige: *“Et-tasvirul-fennij fil-Kur’an”* i *“Mešahidul-Kijameti fil-Kur’an”* – su književna djela, gdje ispituje ekspresivnu metodu Kur'ana i karakteristike svoje metode;

17. *“Ma’reketul-Islam ver-re’smalijje”*, ovu knjigu je napisao u Februaru 1951. godine, jer je Sejjid Kutub pune dvije godine prestao pisati, zbog svoga odlaska u Americi i lošoj političkoj situaciji koja je vladala u Egiptu, situacija koja se izuzetno pogoršala, ovo se vrijeme se također sastoji i od njegovog priznanja i vezanosti za redove pokreta *Muslimanska braća*;

18. *“Es-Selamul-alemij vel-Islam”*, objavljena u Oktobru 1951. godine, od strane izdavačke kuće: *“Darul-Kitabil-Arabij”* u Kajru;

19. *“Fi zilâilil-Kur’an”*, kada je profesor Kutub napisao knjigu: *“Et-tasvirul-fennij fil-Kur’an”*, 1945. godine, izrazio je želju da na ovaj način elaborira cijeli Kur'an, svaku suru i svaki ajet. Ta želja je dugo tajila u njemu, sve do *Decembra*

1951. godine. Se'id Ramadan objavio časopis "*El-Muslimun*", koji je bio mjesečni intelektualni časopis. Se'id Ramadan zatražio je od šehida Kutba da s njim surađuje i piše članke za ovaj mjesečnik. Profesor Kutub s zadovoljstvom je prihvatio njegov zahtjev. I tako je Kutub započeo je tumačiti Kur'an časni pod naslovom: "*Fi zilâil-Kur'an*". Potom je prekinuo, jer je obećao čitaocima da će sastaviti poseban tefsir u trideset tomova i zaista je izašao prvi tom tefsira: "*Ez-zilâl*", u Oktobru 1952. godine.⁴¹

20. "*Dirasat Islamijje*", prvi put je objavljeno u knjižari Islamskog omladinskog Odbora 1953. godine, i sadrži različite članke koje je napisao i objavljivao profesor Kutub u raznim časopisima;

21. "*Hazed-din*", nakon zatvaranja pripadnika *Muslimanske braće* u zatvore egipatskog predsjednika, diktatora i zločinca Džamal Abdul-Naser, kao rezultat najnečovječnijeg zlostavljanja i patnje, neki članovi su prvo izgubili vjeru u sebe, a potom i u samu vjeru i njenu moć da se suoče s neznanjem;

Profesor Sejjid Kutub, je to odmah shvatio, jer je bio vođa koji je osjećao patnju svoje braće i iz tog razloga je odlučio da napiše ovu knjigu, kako bi pojasnio karakteristike ove vjere, koja je ujedno i putokaz ljudima, i da Bog može svojim anđelima pomoći ljudima, ali, zbog puno mudrosti, Bog želi da se ljudima pomaže preko ljudi. Ova knjiga se smatra novim ideološkim periodom Sejjid Kutba i njegove metode a to je ujedno i početak njegovog islamsko-dinamičkog pravca;

22. "*El-Mustakbel li hazed-din*", ova knjiga dovršava misiju prve knjige "*Hazed-din*". Budući da im ova knjiga vraća vjeru u sebe, u ovoj knjizi pojašnjava da budućnost pripada ovoj vjeri, jer je to potpuna metoda, savršeno univerzalna i

⁴¹ Pogledajte detalje napisane hronološki: "*Zilâl*" unutar zatvora i van njega: "*Sejjid Kutub, Eš-šehid el-hajj*" od strane prof. dr. Salah Abdul-Fetah El-Halidi, str. 241-245.

ispunjava sve ljudske potrebe. I ne postoji druga vjera koja može ispuniti ovu misiju!

23. *“Hasaisut-tesav-vuril-Islami ve mukav-vimatuhu”*, u ovoj knjizi, profesor Sejjid Kutub piše o vjeri islama i njenim karakteristikama. Knjiga je podijeljena na dva dijela, i na nju je profesor Sejjid Kutub proveo dugi period proučavanja i istraživanja do njenog završetka. Ovu knjigu je pisao od 1951. do 1961. godine.⁴²

24. *“El-Islam ve muškilatul-hadareti”*, ovo djelo napisao je s namjerom da ljudima pruži učinkovit lijek za njihovo ozdravljenje i ujedno da prihvate Islam kao jedini ključ u rješavanju svih njihovih problema; i:

25. *“Me’alim fit-tarik” – (Putokazi)*, je njegovo posljednje objavljeno djelo, jer Sejjid Kutub i njegova Braća (*Riječ je o članovima pokreta Muslimanska braća*). Nakon objavljivanja ovog djela, bili su uhapšeni, dok je autor ovog djela, Sejjid Kutub, odmah osuđen na smrt.

Zulumčari su od zatvorenike zahtjevali da se udalje od čitanja ove knjige. Sejjid Kutub je ovo djelo napisao s avangardno-revolucionarnim stilom i metodom. U ovom djelu, bio je izuzetno hrabar i veoma direktan u ispoljavanju svojih misli. Ova knjiga se bavi vjerovanjem, sistematizacijom, organizacijom, mišljenjem i pokretom. U ovoj knjizi se jasno vidi intelektualna zrelost i veliko životno iskustvo autora. Na kraju ove knjige, prof. dr. Salah Abdul-Fetah El-Halidi ističe: *“Ovo su dvadesetpet djela koje je Sejjid Kutub objavio za života.”*⁴³

Postoje knjige koje su objavljene nakon smrti i čitaoci su mislili da su to djela Sejjid Kutba i da ih on pisao u tom formatu, ali nije tako, jer su to knjige

⁴² Profesor dr. Salah Abdul-Fetah El-Halidi u svojoj knjizi Sejjid Kutub, *“Eš-šehid el-hajj”*, ističe: *“... samo prvi dio ove knjige je objavljen.”* Kao što možemo uočiti prof. dr. Salah Abdul-Fetah El-Halidi, je ovu knjigu napisao na početku osamdesetih godina, a kasnije objavljen i drugi dio. Jer, ja danas posjedujem oba djela knjige.

⁴³ Prof. dr. Salah Abdul-Fetah El-Halidi, Sejjid Kutub, *“Eš-šehid el-hajj”*; str. 251.

zbirke misli i ideja profesora Sejjid Kutb tokom njegovog boravka u Americi, od 1949. do 1951. godine, koje je zabilježio u pismima, koja je slao svome bratu, sestri i prijateljima u Egiptu i drugim zemljama. Jedan dio njih su članci koje je objavio u različitim časopisima, a koji su kasnije objavljeni pod različitim naslovima:

1. *"Efracur-ruh"*;
2. *"Nahve mudžteme'in islamijjin"*; i:
3. *"Fit-tarihi-fikretun ve minhadž"*.

Od knjiga koje su izdvojene iz tefsira: *"Fi zilâlil-Kur'an"*, pod različitim naslovima zbog trgovačkih i profitabilnih razloga, su:

1. *"Ma'reketuna me'al-jehud"*;
2. *"Tefsiru suretiš-šura"*;
3. *"Tefsiru ajatir-riba"*;
4. *"Kissatu ajatid-da'veti"*;
5. *"Islamun eu la Islame"*;
6. *"Ila el-mutesakiline anil-džihad"*; i:
7. *"Risaletus-salat"*.

Od istraživanja i neobjavljenih članaka ističemo:

1. *"Muhimmetuš-ša'ir fil-hajat"*;
2. *"Dirasetun an Šeuki"*;
3. *"El-Murahekatu, asaruha ve iladžuha"*;
4. *"El-Mer'etu legzun besit"*;
5. *"El-Mer'etu fi kasasi Teufik El-Hakim"*;
6. *"Es-da'uz-zemen"*;
7. *"El-Ke'sul-mesmumetu"*;
8. *"Kafiletur-rekik"*;

9. *"Hilmul-fedžri";*
10. *"El-Kitat ed-dal-letu";*
11. *"Min a'makil-vadij";*
12. *"El-Mezahib el-fennijetu el-mu'asire";*
13. *"Es-suver, vez-zilâl fiš-ši'ril-arabijj";*
14. *"El Kis-satu fil-edeb";*
15. *"Šu'ara'u š-šebab";*
16. *"El-Kissatul-hadisetu";*
17. *"Arabijun-elmuftera alejhi";*
18. *"Eš-Šerif Er-Radij";*
19. *"Lahazat me'al-halidin"; i:*

20. *"Amerika el-leti re'ejtu"* - U ovom kontekstu prof. dr. Halid ističe da je Sejjid Kutub htio objaviti ovo djelo, jer kada je bio zarobljen 1954. godine, sakrio je rukopis kod jednog prijatelja dok se situacija ne smiri i kriza završi, ali je njegov prijatelj spalio rukopis, kada su se progonstva i hapšenja *Muslimanske braće* pojačala.⁴⁴

1. *"El-Kissatu bejnet-Teurati vel-Indžili";*
2. *"En-Nemazidž el-insanijetu fil-Kur'an";*
3. *"El-Mentikul-vudždaniju fil-Kur'an";*
4. *"El-Esalibul-fennijje fil-Kur'an";*
5. *"Me'alim fil-tarik;*
6. *"Fi zilalis-sireti";*
7. *"Fi Meukibil-Iman";*
8. *"Mukav-vimatut-tesav-vuril-islamijj";⁴⁵*

⁴⁴ Sejjid Kutub, *"Eš-šehid el-hajj";* str. 259-260.

⁴⁵ Ovo je već objavljena knjiga koja se nalazi u rukama čitaoca.

9. "Ev-vlevijjat fi hazed-din";
10. "Hazel-Kur'an";
11. "Tesvibat fil-fikril-islamij el-el muasir"; i:
12. "Nahve mudžtame'in islamijjin".⁴⁶

7. Smrt kao šehid

Profesor Sejjid Kutub jasno je shvatio da je društvo *Muslimanske braće* grupa s principima i snažnim elementima čiji je cilj širenje *Zakona i Božijeg Šerijata* širom svijeta, i zbog toga je osjećao obavezu da im se pridruži. Nakon smrti kao šehida prvog osnivača šejha, imama, Hasan El-Benne (Allah mu se smilovao!), Sejjid Kutub postao je poznati lider islamske misli u Egiptu i u drugim islamskim i svjetskim zemljama.⁴⁷ Profesor Kutub je proživio velika iskušenja i poteškoće, koja su doživjeli i *Muslimanska braća*, a te kušnje i poteškoće su počele još od 1954. godine i nastavile se sve dok nije bio osuđen na smrt 1966. godine. Uostalom, zar nisu upravo i vjerovjesnici, a.s., bili ti koji su, više od bilo koga drugog na ovome svijetu bili stavljeni na kušnju s mnogim patnjama i poteškoćama. Ovo je Allahov zakon na zemlji Njegovoj za Njegove odabrane ljude. U ovom kontekstu, *Uzvišeni Allah* kaže:

﴿سُئِلَ مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا ۖ وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا﴾

*"Tako je bilo sa svima onima koji su poslanike protjerali, koje smo prije tebe poslali, i ni ti nećeš naići na odstupanje od zakona Našeg."*⁴⁸

⁴⁶ Sejjid Kutub, "Eš-šehid el-hajj"; str. 221-261.

⁴⁷ Muhamed Teufik Berekat, "Sejjid Kutub, Hulusatu hajatihi"; str. 17.; Muhamed Husejn Abdulbaki, Sejjid Kutub, "Hajatuhi ve edebuhu"; str.45; "Risale ila ed-da'vat el-islamijje"; str. 17-18.

⁴⁸ Kur'an, Isra, 77.

Sejjid Kutub je često ponavljao u svom tefsiru i djelima; da put da've (poziva) nije popločan cvijećem i ružama, čak suprotno ...!

Egipatska vlast je optuživala *Muslimansku braću* kao teroriste zbog njihovog učešća u *Julskom Ustanku*,⁴⁹ u kojem su učestvovali oficiri⁵⁰ i vojnici. Sukob je započeo zbog donešene odluke 13.01.1954. koju je Vlada donijela, i tako je vlast diktatora i kriminalca Džemala Abdun-Nasera počela masovno zatvarati *Muslimansku Braću* u egipatskim zatvorima. Na samom početku je odmah uhapsio 1000 članova, a neki od njih su ubrzanim postupkom i osuđeni na smrt. Među njima su bila i dva učenjaka: prof. Hasan El-Hudajbi i prof. Abdulkadir Audeh

⁴⁹ Muslimanska braća nisu vjerovala u revoluciju, niti u njene koristi i rezultate, zbog egipatskog iskustva sa takvim neuspjelim pokušajima. Šire o tome vidi: *"Medžmu'atu resailil imam El-Benna"*, Daruš-šihab, bez godine izdanja, str. 170. Čak ni tokom revolucije egipatske muslimanske omladine 25.01.2011. godine, *Muslimanska braća* nisu bila među organizatorima tog događaja, jer u njihovim načelima nije predviđena revolucija, državni udar ili promjena odozgo. Njihova ideja i princip temelje se na pozitivnoj promjeni iz osnove, kroz narod, odgoj i pripremu u svakom aspektu. U arapskom proljeću revolucija, Allah, dž.š., je htio da nakon svrgavanja diktatora Mubaraka, Muslimanska braća ponovo pobijede na izborima u Egiptu, poslije 80 godina patnje, zatvaranja i pogubljenja. Ovom izjavom želimo obavijestiti sve (Arape ili ne arape) koji bez znanja i bez dokaza optužuju Muslimansku braću, da su oni navodno bili organizatori revolucije od 25.01.2011. godine!

⁵⁰ *"Risale ila d-da'vetil-islamijjeti"*; str. 21.

(Allah im se smilovao!).⁵¹ Ostali su osuđeni na smrt, dok je prof. El-Hudajbi osuđen na tešku i doživotnu kaznu zatvora.⁵²

Među mnogim zatvorenicima nalazio se i profesor Sejjid Kutub, koji je bio optužen za učešće u pokretu za državni udar, zbog čega je 1954. godine, osuđen na petnaest godina zatvora. Tokom godina provedenih u zatvoru, doživio je brojna maltretiranja i velike patnje, ali uprkos svim nevoljama i nedaćama, uspio je napisati nekoliko islamskih djela unutar zatvorskih zidina. Ni u jednom trenutku nije prekinuo svoju misiju pozivanja (da'vet) niti pisanje. Među djelima koja je napisao u zatvoru su: *"Hazed-din"*, *"El-Mustakbil li hazed-din"*, kao i korekcija i finalizacija svog tefsira: *"Fi zilâil-Kur'an."*⁵³

Nakon njegove amnestije u maju 1964. godine, iz zdravstvenih razloga i nakon intervencije iračkog predsjednika Abdus Selam Arifa⁵⁴ za njegovo

⁵¹ Profesor i šehid Abdulkadir Aude bio je istaknuti advokat i jedan od najboljih poznavalaca prava i Šerijata u Egiptu. Bio je jedan od vođa Muslimanske braće. Kada je egipatski zločinački predsjednik Džemal Abdul-Naser naredio formiranje Narodnog suda, ovaj šehid je napisao kritiku protiv tog suda. U njoj se, između ostalog, ističe da je predsjednik suda, Džemal Salim, zahtijevao od nekih optuženih da unazad čitaju kur'anske ajete. Abdulkadir Aude je bio optužen za ubistvo Džemala Salima 1954. godine i osuđen na vješanje zajedno s nekoliko drugih drugova. Od njegovih djela izdvajamo: *"El-Islamu ve evda'una es-sijasijetu"* (Islam i naše političko stanje), *"Edž-šer'ul-džemaj el-islamij muharremun bil-kanun el-vad'ij"* (Islamsko kolektivno pravo zabranjeno pozitivnim zakonom), *"El-Malu vel-hukum fil-Islam"* (Imetak i vlast u islamu), *"El-Islam bejne džehli ebnaihi ve adžži ulemauhi"* (Islam između neznanja njegove djece i nemoći učenjaka), itd. Vidi: Zerekli *El-A'elam*, 4. tom, str. 42.

⁵² "Sejjid Kutub, *"Hajatuhu ve edebuhu"*; str. 47.

⁵³ "Sejjid Kutub, *"Hajatuhu ve edebuhu"*; str. 47.

⁵⁴ Abdus-Selam ili Muhamed Abdus-Selam ibn Muhamed Arif rođen je u Bagdadu 1921. godine u trgovačkoj porodici, a umro je 1966. godine. Bio je drugi predsjednik Republike Irak. Pridružio se vojsci 1938. godine, a 1939. radio je kao oficir u tenkovskoj jedinici. Učestvovao je u bici za Dženin u Palestini 1948. godine. Diplomirao je na Vojnoj akademiji 1951. godine, a 1956. pridružio se britanskim jedinicama u Zapadnoj Njemačkoj. Kasnije je postao pomoćnik komandanta oružanih snaga Iraka 1958. godine, ali je došao u sukob sa Abdul-Kerim Kasimom (prvim predsjednikom Republike Irak) te je osuđen na smrtnu kaznu. Proveo je dvije godine i tri mjeseca u zatvoru, a zatim je oslobođen i postao vrlo aktivan. Dana 8. februara 1963. godine, nakon pogubljenja Abdul-

oslobađanje, Sejjid Kutub je ponovo vraćen u zatvor. Povod je bio njegovo pismo protiv državne sigurnosti nakon hapšenja njegovog brata Muhammeda Kutuba 30.07.1965. godine, zbog čega ga je sud osudio na smrtnu kaznu, zajedno sa sedmoricom njegove braće. On je pogubljen u ponedjeljak ujutru, 29.08.1966. godine (džumadel-ula, 1386. hidžretske godine).

Nakon presude suda, profesor Sejjid Kutub je izrekao svoju poznatu riječenicu: *"Hvala Allahu! Pedeset godina sam radio kako bi postao šehid!"*⁵⁵

I tako se ugasila jedna od najsajnijih zvijezda u životu, a islamski svijet je izgubio jednog učenjaka, poznatog daiju i istaknutog mislioca, zbog toga što je rekao: *"Allah je naš Bog! Moramo primjeniti Njegovu metodu, moramo praktikovati Njegov Šerijat i vlast moramo preuzeti od ljudi i vratiti je Gospodaru ljudi, kako bismo kročili prema riječima Uzvišenog Allaha":*

﴿أَفَحُكْمَ الْجَهْلِيَّةِ يَبْغُونَ ۚ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ﴾

"Zar oni traže da im sude po običajima iz doba džahilijeta (neznanja)? A ko može biti bolji sudija od Allaha narodu koji čvrsto vjeruje?"⁵⁶

Neka ga Allah obaspe Svojom velikom milošću i učini stanovnikom prostranog Dženneta!

Kerim Kasima, Revolucionarni komitet ga je izabrao za predsjednika Republike Irak istog dana. Irak je vodio tri godine i dva mjeseca u nestabilnim okolnostima zbog kurdske pobune i nesuglasica sa Partijom preporoda (Ba'as partijom). Postigao je sporazum sa Džemalom Abdül-Naserom o ujedinjenju Egipta i Iraka, ali ništa od toga nije realizirano. Bio je islamski orijentiran, lijepog ponašanja, bogobožan, nije konzumirao alkohol niti je činio nepravdu. Dok se vraćao iz Kazablance (Maroko), helikopter kojim je putovao se zapalio i eksplodirao, što je izazvalo sumnje i dileme: da li se helikopter zapalio sam od sebe ili je bio oboren?! Njegov dnevnik objavljen je nakon njegove smrti. Vidi: *Zereкли E'alam*, 4. tom, str. 9.

⁵⁵ Sejjid Kutub, *"Hajatuhu ve edebuhu "*; str. 47-48; Sejjid Kutub, *"Sire zatije"*; str. 49.; Zejneb El-Gazali, *"Ejjam min Hajati"*; str. 182.

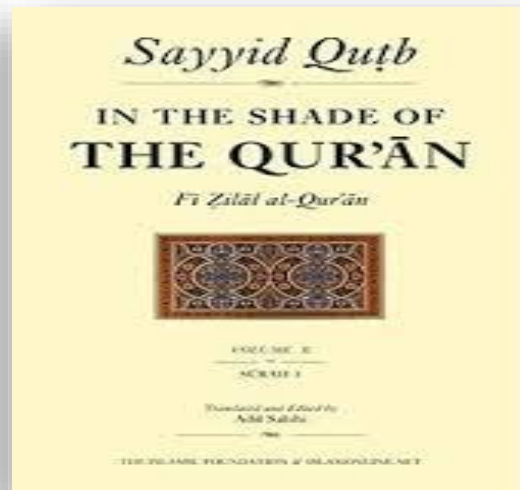
⁵⁶ Kur'an, El-Maide, 50.

Neka Allah i nas učini poput njega i od onih koji se ne boje nikoga mimo Allaha i neka nas zaštiti od zla onih koji čine štetu! Amin!

Doista, Allah ovu vrijednost daje onome kome On hoće, a On je Veličanstven i ima neizmjernu vrijednost!

Mislim da su ovi podaci dovoljni o profesoru Sejjidu Kutbu, jer nemamo dovoljno prostora o detaljnijem razmatranju.

Molim Uzvišenog Allaha da autora ovih djela nagradi najljepšim nagradama, uz dovu: Neka nas Allah učini poput njega, neka nas blagoslovi u našim životima i vremenima i neka nas učini od onih koji služe ovoj vjeri i materijalno i idejno! Amin!

DRUGI DIO - POGLAVLJE

I. Principi, pravila i mišljenja Sejjida Kutba

Nema sumnje da onaj ko provede najveći dio svog života i vremena u naučnim knjigama, istražujući istinu, šireći ideje, ispravljajući greške i pojašnjavajući različita pitanja, neminovno će doći do promjene i razvoja svojih ideja. To se dešava zbog pojave novih problema, različitih ideja, suprotstavljenih mišljenja – bilo bliskih ili udaljenih, koja mogu biti mala ili velika.

Ovim putem treba ići musliman općenito, a posebno onaj koji poziva u vjeru. Jasno je da ovo ne šteti ličnosti istraživača ili onoga koji poziva u vjeru, naprotiv, uzdiže njegov autoritet i vrijednost, te potvrđuje njegovu veliku mentalnu i analitičku sposobnost. Upravo se to dogodilo profesoru Kutbu, jer je prošao kroz nekoliko različitih perioda mišljenja. U njegovom životu, u njegovom pozivu (da'vi) i u njegovim djelima primjećuje se iznenađujući napredak. Neki koji su pisali o profesoru Kutbu pokušali su analizirati njegove faze (neka mu se Allah smiluje!), kroz nekoliko različitih razdoblja.

Neki od njih su govorili da je profesor Sejjid Kutub prošao kroz tri faze mišljenja,⁵⁷ dok drugi smatraju kroz puno više.⁵⁸ Prof. Muhamed Teufik Berekat, ističe: *“Generalno, njegov život možemo podijeliti kroz tri faze:*

- 1. Period prije njegovog jasnog islamskog doktrinarnog opredjeljenja;*
- 2. Islamska period; i:*
- 3. I opšti islamski period.*

⁵⁷ Muhamed Teufik Berekat, Sejjid Kutub *“Hulusatu hajatihi - menhedžu fil-hareketi ven-nakdul muvedždžeh ilejhi”*; str. 11.

⁵⁸ Prof. Dr. Salah Abdul-Fetah El-Halidi, *“Eš-šehid El-Hajj”*; str. 132.

Dvije posljednje faze su usko povezane.

Druga faza bila je rezultat prve faze, a prva faza nije bila potpuno odvojena od posebnog islamskog doktrinarnog perioda."⁵⁹ - Nema sumnje da je ovo jedna velika istina!

Onaj ko čita djela profesora Kutba, sasvim jasno to može primijetiti. Međutim, to ne znači da je ovaj period bio daleko od islama, čak naprotiv!⁶⁰

Drugi period njegovog života obilježen je njegovim djelom: *"El-Adaletul-ištima ijjetu fil Islam - (Društvena pravda u islamu)"*, što potvrđuje njegovu intelektualnu veličinu u tom razdoblju. Nakon toga slijedi njegov treći i posljednji period, koji karakteriše njegovo pridruživanje pokretu *Muslimanske braće*, preobražaj njegovih misli prije hapšenja, tokom boravka u zatvoru, kao i razvoj koji je uslijedio kasnije, odnosno njegovo učvršćivanje na putu islama. U zatvoru je započeo pisanje djela: *"Fi zilalil-Kur'an - U okrilju Kur'ana"*, *"Hazed-din - (Ova vjera)"*, *"El-Mustekbel li hazed-din - (Budućnost pripada ovoj vjeri)"*, i dr...

Na osnovu spoznaje o ovim periodima, razumijemo da je povratak Kutba Islamu bila Allahova, dž.š., odluka i Uputa. To nikako ne umanjuje njegov autoritet, kako neki smatraju, govoreći da je profesor Kutub imao skromno islamsko znanje na osnovu faza kroz koje je prolazio. *Pa čak, naprotiv!*

⁵⁹ Muhamed Teufik Berekat, *"Sejjid Kutub, Halasatu hajatihi"*; str. 11.

⁶⁰ Sejjid Kutub, *"Eš-šehid el-hajj"*; str. 133; *"Muzekkiratu Sa'ihin fiš šarkil-arabij"*; En-Nedevij; str. 189; Potrudio sam se pronaći ovu knjigu, ali nažalost nisam uspio u tome.

I. Principi, pravila i ideje šehida Sejjida Kutba

Profesor Sejjid Kutub posjedovao je velike intelektualne sposobnosti i duboko znanje u vjeri, o njenoj prirodi, kao i o načinu njene primjene i sprovođenju Šerijata u skladu s stvarnošću na terenu.

Na osnovu proučavanja i analize nekih djela i knjiga šehida (neka mu se Allah smiluje!), jasno se primjećuje da se njegovo razumijevanje oslanjalo na određene principe, elemente i teorije, te da su ti principi i elementi bili temelj nekih premisa, pravila i principe njegovog kasnijeg razumijevanja.

Koncept posebnih vizija, preciznih ideja, kao i dubokog proučavanja i precizne analize šerijatskih tekstova (Kur'ana i Sunneta) je bio njegov rezultat. Profesor Kutub je dugo živio u sjeni Kur'ana, a tako nešto i sam često ističe u svom tefsiru „*Fi zilalil-Kur'an*“ i u drugim svojim djelima.

Potpuno smo svjesni da je ipak ne moguće istaknuti ili rezimirati sve te principe, premise i elemente u ovom uvodu ovog naučnog rada, koji ima ograničen broj stranica i tema... Glavna svrha i temeljni cilj eksperimentisanja s premisama, principima i teorijama ovog poznatog i istaknutog islamskog ličnosti jeste olakšavanje i priprema puta plemenitom čitaocu, kako bi shvatio metod razmišljanja ovog čovjeka i njegovu interakciju sa tekstovima ove čiste vjere, kroz proučavanje njegove metode i njegovog razumijevanja kur'anskih ajeta, koji govore o da'vi (pozivu) u sjeni sure, „*El-En'am*“. - Istraživač sistematizuje ove principe, premise i teorije u tačke i sporedne naslove, kako bi pojasnio ideje ovog čovjeka i pokazao njegove horizonte, uvijek oslanjajući se na njegove knjige i djela, posebno na tumačenje sure, „*El-En'am*“. Dakle, na taj način ćemo pojasniti takve principe i pravila oslanjajući se na naučnu vjerodostojnost, metodološko-naučne principe i objektivno proučavanje.

Ovdje smatram nužnim istaći i pojasniti jednu veoma važnu stvar za poštovanog čitaoca, a to je činjenica da se profesor Kutub isticao posebno i jedinstveno u metodi, koju čak i sam naziva: „Dinamička metoda“.

Prof. dr. Salah Abdul-Fetah El-Halidi, u knjizi: *“Mefatih lit-te’amu meal Kur’anil-Kerim”*, ističe:

“Mi izjavljujemo ono što je naš profesor Sejjid Kutub izjavljivao u vezi sa novom teorijom razumijevanja, tumačenja i meditiranja o Kur’anu, odnosno teorijom dinamičkog tefsira i smatramo profesora Kutba avangardom ove teorije, tumačem njenih principa i osnivačem škole dinamičkog tefsira. Ova škola nudi Kur’an kao živi organizam koji utječe na savremene muslimane. Uzvišeni Allah mu je darovao originalni dinamički ključ da otvori riznicu Kur’ana i ponudi ga ljudima kroz „Zilal“.”⁶¹

Ovo pojasnio i sam profesor Sejjid Kutub kroz mnoga njegova djela. Kao na primjer u djelu: *“Hasaisul-tesavuril-islamij”* - ističe:

“Pitanje razumijevanja značenja i nadahnuća Kur’ana ne odnosi se samo na razumijevanje njegovih riječi i tekstova, niti to podrazumijeva samo komentarisanje Kur’ana (kako smo tradicionalno navikli reći). Ovo pitanje nadilazi to; ono zahtijeva pripremu duše, osjećaja, percepcije i iskustava. Potrebna je povezanost između osjećaja, percepcija i iskustava, te između Njegove Objave i života muslimana, što uključuje džihad, strasti i ljude. Džihad protiv strasti i džihad protiv neprijatelja, trud i žrtvu, strah i snagu, padove i uzdizanja, atmosferu Mekke i početke da’ve, malobrojnost i slabost, osjećaj stranosti među ljudima...”

⁶¹ Salah Abdul-Fetah El-Halidi, *“Mefatih lit-te’amul me’al Kur’an”*; Damask, Darul-Alem, izd. 2; 1994, str. 57-58.

... Zatim dolazi period Medine, obilježen atmosferom prvog formiranja islamskog društva, usred spletki, licemjerstva, organizacije i kontinuiranih nastojanja. Atmosfera Bedra, Uhuda, Hendeka, Hudejbije, oslobođenja Mekke, Hunejna, Tebuka... Atmosfera formiranja islamskog Ummeta, izgradnje društvenog sistema i živih kontakata između osjećaja, interesa i principa, na početku formiranja i tokom njegove organizacije.

U toj atmosferi objavljeni su kur'anski ajeti, puni života, stvarnosti i energije. Riječi i tekstovi nosili su značenje i nadahnuće. U takvoj atmosferi započeo je novi život muslimana, jer je Kur'an otvarao ljudska srca svojim blagom, darovao im svoje tajne, pružao im predivan i osvježavajući miris, te im osiguravao smiraj i svjetlost"⁶²

Principi profesora Kutba, koje ističe prof. Salah Halidi, su:

"1. Njegova opremljenost velikom količinom osjećaja, percepcija i doživljaja tokom proučavanja kur'anskih tekstova, koji su ga uvijek inspirisali; i:

2. Doživljavanje i obnavljanje njegovih osjećaja kao u vremenu kada je Kur'an objavljivan u Mekki i Medini, što mu je omogućilo dublje razumijevanje utjecaja i djelovanja Kur'ana na ljude..."⁶³

Da bismo bolje razumjeli ova dva principa, tj. važnost praktičnog aspekta islama, kao i da bismo osjetili i doživjeli ideje profesora Kutba, u nastavku ćemo citirati njegove vlastite riječi. U svom poznatom djelu: *"Me'alim fit-Tarik"*, Sejjid Kutub kaže:

"Islam ne može ispuniti svoju ulogu osim ako se ne personificira u društvu ili Ummetu. Čovječanstvo ne obraća pažnju (posebno u današnjem vremenu), ako ne

⁶² Sejjid Kutub, *"Hasaisut-tesavuril-Islami"*; 1. tom, Bejrut, *"Daruš-šuruk"*, Bez godine izdanja, str. 7-8. Pogledaj također njegov tefsir *"Fi zilâlil-Kur'an"*; 3. tom, str. 1559-1560.

⁶³ Salah Abdul-Fetah El-Halidi, *"Mefatih-lit-te'amul meal-Kur'an"*; str. 5.

vidi vjeru konkretno primijenjenu u stvarnom životu, dakle, u opipljivom obliku. Kao i obično, čovječanstvo ne reagira na metode koje se samo čitaju ili slušaju, već odgovara na živu, dinamičnu metodu koja se konkretizira u grupi ljudi i primjenjuje (prevodi) u stvarnost koju oko vidi, ruka dodiruje i intelekt prepoznaje kroz njene tragove. Može se napisati knjiga o islamu, održati predavanje u džamiji, učionici ili na nekom trgu, prikazati film koji propagira islam, poslati delegacija s Univerziteta El-Azhar ili neke druge institucije u bilo koju zemlju... Sve to nije dovoljno da obogati čak ni malo društvo koje živi negdje na Zemlji prema metodologiji islama i za islam. Također, personifikacija s karakteristikama ove metodologije ne odražava stvarni oblik života u islamu ...”⁶⁴

Iz onoga što je navedeno jasno se primjećuje da je profesor Kutub u velikoj mjeri koristio svoje bogato iskustvo u pozivanju (da’vi). Riječi bez djela ne vrijede ništa! Islam nije objavljen samo da bi se skladištile ideje i poruke bez njihove praktične primjene. Profesor Sejjid Kutub potvrđuje ovu ideju još jednom, rekavši: *“Priroda dinamičke islamske metode jeste da prilagodi ovu ljudsku stvarnost kroz odgovarajuće i superiorne pokrete u različitim vremenskim periodima, koristeći metode obnove i prilagodbe ...”⁶⁵*

Dakle, na ovaj način dolazimo do jedne nepobitne istine, a to je da su nevjernici jedno tijelo i jedan organizam. Prema tome, Islam se mora ostvariti na isti način i u istom obliku, kako u svojoj suštini tako i u svojoj vanjskoj manifestaciji. Štaviše, Islam mora zadobiti nadmoć nad njima, ako zaista želimo ostvariti ono što Uzvišeni Allah želi i postići pobjedu i uspjeh nad njima.⁶⁶

⁶⁴ Sejjid Kutub, “Me’alim fit-tarik”; str. 4-5.

⁶⁵ “Fi zilâil-Kur’an”; 10. tom, str. 170.

⁶⁶ Isto; str. 170.

3. Pogledi na kretanje ashaba u atmosferi Mekke i Medine s Kur'anom, njihovu međusobnu saradnju i njihov život s Kur'anom, predstavljaju duboko razumijevanje njihove povezanosti s Objavom i načinom na koji su Kur'an pretvarali u praksu.⁶⁷

Ako pažljivo pratimo ova razmišljanja Sejjida Kutuba, shvatit ćemo snažan i čvrst princip na kojem počiva njegova dinamička teorija. U ovom kontekstu, profesor Sejjid Kutub kaže: *“Priroda ove vjere odbija skladištenje hladnog znanja u zamrzivače stagnirajućih umova! Znanje u ovoj vjeri odmah se pretvara u „pokret“, jer u suprotnom, ne bi pripadalo ovoj vjeri!”*⁶⁸

Sve ovo dodatno osnažuje ranije naglašenu činjenicu, naime, da neće biti napretka ukoliko u potpunosti ne primijenimo ove kur'anske ajete u našem životu. Profesor Sejjid Kutub podržava ovu teoriju snažnim argumentom, tvrdeći da principi Šerijata nisu objavljeni u mekanskom periodu da bi se samo pohranili u mislima, a zatim prakticirali u Medini. U tom kontekstu, on (Allah mu se smilovao!) kaže: *“Principi Šerijata objavljeni su u Medini kao pokret za islamsko društvo koje je tamo nastalo, i nijedan princip nije objavljen u Mekki da bi se samo skladištio (kao apstraktno znanje) dok ne dođe vrijeme njihove primjene u Medini. “Umjetnost radi umjetnosti” nije islamska metoda, jer u Islamu znanje postoji radi pokreta, nauka radi djela, a vjera radi života.”*⁶⁹

- Ovaj princip postaje još jasniji u analizama profesora Sejjida Kutuba koje se odnose na kur'anske ajete mekanskog perioda i mudrost dugog trajanja objave u tom periodu.

⁶⁷ Prof. dr. Salah Abdul-Fetah El-Halidi, *“Mefatihul lit-te'amil me'al-Kur'an”*; str. 59.

⁶⁸ Isto; str. 59.

⁶⁹ Sejjid Kutub, *“Mukav-vimatut-tesav-vuril-Islami”*; Bejrut, *“Daruš-Šuruk”*; 4. izdanje 1993., str. 24-23; Sejjid Kutub, *“Hasaisut-tesav-vuril-Islami ve mukav-vimatuhu”*; Bejrut, *Daruš-Šuruk*; 8. izdanje, 1983., str. 10.

“Pozivaoci u vjeru Uzvišenog Allaha i oni koji rade na uspostavljanju sistema u kojem se ova vjera primjenjuje u stvarnom životu trebali bi dugo zastati pred ovim velikim fenomenom – činjenicom da je Kur’an objavljivan u Mekki punih trinaest godina. Time se potvrđuje izvor vjere, bez fokusiranja na detalje o sistemu i zakonima koji uređuju islamsko društvo.”⁷⁰

Časna i čista biografija vjerovjesnika Muhammeda, s.a.v.s., odigrala je ključnu ulogu u oblikovanju vjerskog znanja profesora Sejjida Kutuba (Allah mu se smilovao!), posebno u njegovom razumijevanju ove vjere. Ona je bila temeljna polazna tačka njegove metode u objašnjavanju vjerskih istina.

4. Njegovo fokusiranje na temeljne ciljeve Kur'ana i njegova realistična i dinamička metoda, koja ujedno predstavlja i život islamskog Ummeta, kao i objavljivanje kur'anskih ajeta u skladu s ozbiljnom, živom stvarnošću i izazovima, odlikuju njegov pristup razumijevanju i tumačenju vjere ...⁷¹ Ako budemo analizirali riječi Sejjida Kutuba (Allah mu se smilovao!), jasno ćemo primijetiti da se profesor Kutub više fokusirao na određene temeljne ciljeve Kur'ana časnog nego na druge. Ukratko, on se posebno posvetio vjerovanju, koje je osnova ljudskog života, te je detaljno objasnio značenje istinske božanstvenosti i obožavanja Uzvišenog Allaha, apsolutnu vlast Uzvišenog Allaha nad svim aspektima našeg života, bilo sitnim ili krupnim, položaj čovjeka u ovom postojanju i njegov konačni ishod, i druge slične teme. Profesor Sejjid Kutubi (Allah mu se smilovao!), ističe: *“Svaki put kada se u Kur'anu spominje vjerovanje ili vjernici, paralelno se ističe i djelo (praktično djelovanje), koje je primjena vjerovanja. Ova stvar ne odnosi se samo na osjećaje, već i na pokret i izgradnju stvarnosti na temelju*

⁷⁰ Sejjid Kutub, *“Me'alim fit-tarik”*; str. 21-22.

⁷¹ *“Mefatihut-te'amuli meal-Kur'ani”*; str. 59.

islamskog koncepta života.”⁷² Dodatno pojašnjava veliku vrijednost vjerovanja u Boga: *“Vrijednost vjerovanja kod Allaha je izuzetno velika, a najvrednija stvar u Allahovom trgovanju jeste, bez sumnje, iman (vjerovanje). Najveća pobjeda je pobjeda duše nad materijom, vjerovanja nad bolom i vjerovanja nad fitnelukom. U ovoj prirodi, duše vjernika pobjeđuju strah od bola, zemaljske aspekte života i fitneluk, sve radi dobrobiti cijelog čovječanstva, bez obzira na mjesto i vrijeme. Eto, to je prava pobjeda!”*⁷³

Ono što dokazuje da se Kutub zaista fokusirao na temeljna pitanja ove vjere, a ne na sekundarna, jeste činjenica da nije odvajao vjeru od ovosvjetskog života. Njegova metodologija bila je zasnovana na shvatanju da božanska metoda ne dopušta ograničavanje vjere samo na obredoslovlje, unutar zidova džamije ili isključivo na privatni život. U tom kontekstu ističe: *“Priroda ove vjere ne dopušta da se odvaja od ovog svijeta, a priroda božanske metode ne dopušta da se fokusiramo samo na duhovnu dimenziju, moralni odgoj ili obredne simbole, niti na neki uski segment ljudskog života, poput tzv. građanskog prava.”*⁷⁴

Gospodaru naš! Koliko li je samo danas velik broj pozivatelja i učenjaka koji pozivaju na nerazdvojjivost vjere i ovog svijeta, a koliko je velik broj vlastodržaca koji to odbacuju i ne žele da prihvate?! Vlast i moć pripadaju isključivo Allahu Uzvišenom! Prof. Muhammed Husejn Fedlul-lah istakao: *“Islam je došao da širi da’vu (poziv) i izgradi državu. Njegova misija bila je da se fokusira na ovaj svijet kako bi širio poziv ka Allahu na zemlji, živio u skladu s tim pozivom i na njegovim osnovama izgradio sistem uređenja i organizacije života. Cilj mu je bio zaštititi čovjeka od zla njegove vlastite duše, kao i od zla drugih ljudi. Zbog toga priroda države u Islamu ne dopušta odvajanje od duha da’veta, već ih spaja u savršen sklad, poput vode i njenog*

⁷² Sejjid Kutub, *“Hasaisut-tesav-vuril-Islami”*; str. 182-183.

⁷³ Sejjid Kutub, *“Me’alim fit-tarik”*; str. 170-171.

⁷⁴ Isto, str. 170-172.

*prirodnog korita. Zato profesor Sejjid Kutub nije bio inovator niti poseban izuzetak među pozivateljima koji su pozivali na ostvarenje ovog temeljnog principa: "Nema odvajanja vjere od države niti države od vjere."*⁷⁵

Postojala su i njegova braća u vjeri koja su također pozivala ka ovom uzvišenom i plemenitom cilju! Stoga, osvrnimo se na ovo važno pitanje kojem je bio posvećen i sam profesor Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!).

On je davao prednost vjeri Uzvišenog Allaha u svemu i zastupao stav da Allahova vjera ne može biti niti podređena niti vođena, već uvijek mora biti dominantna, vodeća i sveobuhvatna nad svim pitanjima. U tom kontekstu, profesor (Allah mu se smilovao!), kaže: *"Vjera Uzvišenog Allaha ni na koji način ne prihvata ništa drugo osim da bude gospodar koji vlada – moćna i prisutna, plemenita i uzvišena, vladar a ne podanik, vođa a ne vođena!"*⁷⁶ - Glavni razlog koji je potaknuo Sejjida Kutba da se oslanja na ove temeljne principe jeste naš interes na ovom i budućem svijetu, jer samo na taj način možemo prakticirati istinski, autentični Islam, a ne nešto drugo. Porofesor Kutub (Allah mu se smilovao!) kaže: *"Mi smo obavezni da ovu metodu sprovedemo u djelo, počevši od nas samih, a zatim i šire."* Također, ističe: *"Mi smo obavezni da ovu metodu sprovedemo u djelo zbog razloga koji su vezani za samu metodu! Ova metoda je jedina koja ostvaruje ljudsko dostojanstvo, daje istinsku slobodu i čini da čovjek obožava samo Allaha."*⁷⁷

5. Njegova praktična džihadistička uloga i živo iskustvo u da'vi (pozivu) u mnogim aspektima podsjećaju na iskustva plemenitih ashaba, posebno na

⁷⁵ Muhamed Husejn Fedlull-Ilah, *"Uslubud-da'veti fil-Kur'an"; (Ez-Zehra lit-tiba'ati ven-nešri); 4. izdanje; 1982., str. 32.*

⁷⁶ Sejjid Kutub, *"El-Mustekbel li hazad-din"; El-it-tihad al-alemij el-islamij lil-munaz-zamat et-tul-labijjeti, 1988, 1. izdanje i Fejsula, str. 93; Poglavlje: "El-uluhijje vel-ubudijje" u "Mukav-vimat ut - tesavuril-Islami"; str. 84., 107., 109., 132., 134.*

⁷⁷ Isto, str. 16.

atmosferu rane mekanske faze. To uključuje praktično kretanje s Kur'anom, potpuno posvećivanje ljudi njemu, suočavanje s teškim situacijama i nedaćama, a zatim okretanje i oslanjanje na Kur'an časni kako bi se pronašao jasan odgovor i ljekovito rješenje ..."⁷⁸

I tako, da bismo razumjeli ulogu, stav, postojanost i vjeru profesora Sejjida Kutba, kao i njegovu veliku nadu da će budućnost pripasti iskrenim vjernicima i islamskom preporodu u svako vrijeme i na svakom mjestu, obavezujemo se, prije svega, da ostanemo čvrsti i postojani. Moramo biti ustrajni, ne predavati se pred velikim nepravdama koje se čine muslimanima i uzeti primjer iz života ashaba Vjerovjesnika, s.a.v.s., U ovom kontekstu, on (Allah mu se smilovao!) ističe: *"Ne smije sumnja ući u naša srca zbog žestokih napada kojima su izloženi pioniri islamskog preporoda u svakom kutku svijeta, niti zbog ogromnih principa na kojima se temelji materijalistička civilizacija. Nije presudna veličina pogrešnoga niti snaga napada koji pogađaju Islam, već je presudna naša otpornost i čvrstina u suprotstavljanju takvim napadima na Islam i istinu. Nismo sami, jer imamo temelj instinkta – instinkt Univerzuma, snagu i nadmoć."*⁷⁹ - Ovdje jasno možemo uočiti snagu iskrenosti profesora Sejjida Kutba, njegova čvrsta argumentacija i oslanjanje na Allaha Uzvišenog u svakoj dobroti i svakoj poteškoći. Njegovo oslanjanje isključivo na Knjigu Uzvišenog Allaha, kojoj ne može doći nikakvo zlo ni sprijeda ni straga, dodatno potvrđuje njegovu nepokolebljivu vjeru i posvećenost.

Svaki pozivatelj, ukoliko želi da njegova riječ ima snažan i djelotvoran utjecaj, mora se obavezno opskrbiti ovom osobinom i ovim moralom koji svoj izvor ima duboko u kur'anskim ajetima. Profesor Sejjid Kutub, istakao:

⁷⁸ Salah Abdul-Fetah El-Halidi, *"Mefatih lit-te'amul me'al Kur'an"*; str. 59.

⁷⁹ Sejjid Kutub, *"El- Mustekbel li hazed-din"*; str. 116-117; *"Hasaisut-tesavuril-Islami"*; Poglavlje: *"Es-sebat"*, str. 87.

“Ovu istinu izolačimo iz dugotrajnog druženja s ovim Kur’anom, kao i iz dugotrajnog bavljenja razmatranjem problema ljudi i dugogodišnjeg individualnog rada na pisanju ...⁸⁰ Kur’an nije proveo trinaest punih godina gradeći vjerovanje zato što je objavljen prvi put. Ne, nikako! Da je Allah želio, mogao je objaviti Kur’an odjednom i ostaviti ashabe da ga proučavaju trinaest godina – ili manje, ili više – sve dok ne bi shvatili “islamsku teoriju”. Ali Allah je želio nešto drugo, nešto posebno i jedinstveno. On je želio uspostaviti društvo, pokret vjere i izgraditi vjeru kroz društvo i pokret. Želio je da vjera postane stvarni, aktivni dio društva. To je odraz vjerovanja! Uzvišeni Allah znao je da se duše i društva ne grade za jedan dan ili jednu noć ...”⁸¹

Profesor Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!), uveliko je koristio iskustvo ashaba prilikom čitanja Kur’ana i način njihove interakcije s njim. Plemeniti ashabi čitali su Kur’an kako bi ga naučili i primijenili u svom životu, a ne samo da bi uživali u njegovom čitanju. U tom kontekstu, profesor (Allah mu se smilovao!) kaže: *“Metoda učenja radi primjene i djelovanja formirala je prvu generaciju, dok je metoda učenja radi proučavanja i uživanja proizvela kasnije generacije.”⁸²*

Dakle, iz svega ovoga možemo zaključiti da se moramo vratiti biografijama časnih i blagoslovljenih prethodnika (selefus-salih) kako bismo riješili naše intelektualne, psihološke i društvene krize. Trebamo učiti od njih kako su čitali Kur’an, kako su ga razumijevali i zasluživali njegovu pomoć. Nažalost, danas je većina muslimana pogrešno shvatila čitanje Kur’ana časnog i način interakcije s njim, što je glavni razlog zbog kojeg se nalazimo u ovako teškom stanju.

6. Njegova zapažanja ukazuju na to da se formiranje čovjeka u Kur’anu temelji na principu razmišljanja i vjerovanja, odnosno da se oslanja na vjeru i odatle počinje.

⁸⁰ Sejjid Kutub, *“Mukavimatut-tesavuril-Islami”*; drugi dio, str. 24,25, Bejrut, Daruš-Šuruk, izd. 4, 1993.; Sejjid Kutub, *“Hasaisut-tesavuril-Islami”*; Bejrut, Daruš-Šuruk, 8. izd, 1983., str. 10.

⁸¹ Sejjid Kutub, *“Fi zilâlil-Kur’an”*; 7. tom, str. 89-90; *“Me’alim-fit-tarik”*; str. 38-39.

⁸² Sejjid Kutub, *“Me’alim fit-tarik”*; str. 19.

*Njegovo ponašanje i praktični pokreti predstavljaju prirodni plod uređenja ovog aspekta, odnosno ideološkog ili vjerovanja temelja ...*⁸³

Da bismo razumjeli istinitost ovih riječi i činjenicu da je on zaista shvatio ovu stvar, potrebno je analizirati kako bismo još jasnije razumjeli njegovo mišljenje. Čovjek se ne formira, niti će se ikada formirati na osnovama bogatstva, autoriteta, položaja ili časti. Naprotiv, naša obaveza je da unaprijedimo njegovo vjerovanje i razmišljanje, a tek potom da se oslonimo na druge aspekte njegovog života. Profesor Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!) ističe: *“Duhovna, društvena i politička formacija, koja se oslanjala na ovu uzvišenu i jedinstvenu metodu, a koja je trajala samo jedno stoljeće – zapravo, pola stoljeća – uspjela je da prkosi svim poteškoćama, neprijateljstvima i žestokim napadima protiv nje više od hiljadu godina. Štaviše, ova načela i dalje imaju potencijal da ožive novu generaciju, ukoliko ih prihvate ...*”⁸⁴

Profesor Sejjid Kutub nastavlja i pojašnjava potrebu ljudi i cijelog čovječanstva za Uzvišenim Gospodarom: *“Metoda stvarnog ljudskog života sa svim svojim principima... Metoda koja sadrži koncept vjerovanja i koja objašnjava prirodu postojanja, određuje položaj čovjeka u ovom postojanju, kao i svrhu njegove ljudske egzistencije. Ova metoda uključuje sisteme i organizacije, poput sistema morala i principa na kojima se temelji, vlasti, političkog sistema i njegovih karakteristika, principa društvenog sistema, filozofije ekonomskog sistema i njegovih izazova, međunarodnog sistema, te odnosa i veza među ljudima ...*⁸⁵*Ovo je glad drugačije vrste – glad za vjerovanjem, s većom snagom ljudske duše, za svijetom koji je uzvišeniji od materijalne strane ovog dunjalučkog života, za povezivanjem između čovjekovih osjećaja i njegove*

⁸³ Adnan Muhamed Zerzur, *“Med’hal ilat-tefsir ve ulumihi”*; Damask, Darul-Kalem, 1. izd., 1995., str. 267.

⁸⁴ Sejjid Kutub, *“Hazed-din”*; Bejrut, Daruš-Šuruk, str. 36-37.

⁸⁵ Sejjid Kutub, *“El- Mustekbel li hazed-din”*; str. 3.

stvarnosti. To je povezanost između ljudskosti koja kontrolira njegove osjećaje i Šerijata koji upravlja njegovim životom, između metode individualnog pokreta i metode kosmičkog kretanja oko njega, prema Jednom Bogu, od Kojeg uzima šerijat svog srca i šerijat svoje zajednice na isti način!”⁸⁶

Također pojašnjava razloge i razlaže nužnost ove gladi za vjerovanjem, rekavši: “Pravilo božanske metode koja proizlazi iz znanja, a ne iz neznanja, iz savršenstva, a ne iz nedostatka, iz snage, a ne iz slabosti, iz mudrosti, a ne iz strasti, i koja se temelji na principu: Izvođenje ljudi iz obožavanja robova u obožavanje Allaha, a ne nekog drugog.”⁸⁷ Jedan od principa koje sam otkrio tokom proučavanja metode Sejjida Kutba (Allah mu se smilovao!), u razumijevanju ajeta o da'vi ka Uzvišenom Allahu su sljedeći:

- Njegovo čvrsto i kategorično uvjerenje da su svi ljudi usmjereni ka propasti ukoliko ne primjenjuju Šerijat Uzvišenog Allaha. Ljude u ovom vremenu može popraviti samo ono što je popravilo prve generacije na početku.
- Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!) bio je izuzetno hrabar i imao je snažnu vjeru. Zbog toga nije pridavao nikakvu važnost dunjalučkom životu, koji je u njegovim očima bio malen i bezvrijedan. Nije se bojao nikoga osim Uzvišenog Allaha, a to se jasno primjećuje u njegovim djelima i metodi.

Nakon analiziranja i razjašnjavanja tekstova šehida Sejjida Kutba (Allah mu se smilovao!), vjerujem da su cijenjenom čitatelju postali jasni neki od principa i elemenata njegovog razmišljanja. Na primjer: kako je došao do svojih stavova, na kojim je principima temeljio svoje pozive islamskom Ummetu općenito, te pozive

⁸⁶ Isto, str. 68-69; Pogledaj poglavlje: “Ululhije ve ubudijje” u djelu: “Mukav-vimat at-tesavuril-Islami”; str. 101; Sejjid Kutub, “Nahve mudžtéma’in Islamiijin”; str. 29.

⁸⁷ Isto, s. 8; Vidi poglavlje: “Er-rebbanijje” u djelu: “Hasaisut-tesavuril-Islami ve mukav-vimatuhu”; str. 43; Pogledaj uvod knjige: “Nahve mudžtême’in Islamiijin”; str. 5-134; Vidi poglavlje: “Tijhun ve rukam” u djelu: “Hasaisut-tarikil-Islami”; str. 22.

daijama, imamima i učenjacima, koji su nosioci zastave islama, posebno. Obraćao im se s pozivom da budu pažljivi prema Kur'anu časnom, koji je Allah objavio kao uputu i milost za sve ljude. Sada, nakon pojašnjenja principa i stavova ovog učenjaka, lakše ćemo razumjeti njegov tefsir Kur'ana časnog uopće, a posebno ćemo izvući zaključke o njegovoj metodi u razumijevanju ajeta o da'vi (pozivu) u Kur'anu časnom, što ćemo detaljnije vidjeti u poglavlju koje slijedi.

I. Pohvale savremenih učenjaka na Kutbov komentar

Ovdje je vrijedno spomenuti nekoliko riječi hvale od strane savremenih učenjaka u vezi Kutbovim komentarom i općim karakteristikama prikazanim u njegovom tefsiru, kao i o njegovom metodu u razumijevanju ajeta koji se posebno odnose na *da'vi*. Glavna svrha prezentacije ove metode na sažet način je razmišljanje o pristupu i razmišljanjima ovog učenjaka općenito, što će poslužiti kao uvod u razumijevanju Kutba i njegove autentične metode u komentaru ajeta koji se odnose u *da'vi*, posebno u suri *El-An'am*.

Još jedno važno pitanje u ovom kontekstu je, spominjanjem citata slijedećih učenjaka, potvrditi i dokazati naučne i intelektualne sposobnosti prof. Sajjida Kutba, njegovu vrijednost i naslijeđe, posebno citate iz Saudijske Arabije, kao odgovor na neosnovane kritike i optužbe.

1.1. Opis šejha Manna'a al-Kattana

Prof. Shaykh Manna'a al-Kattan

“Među ljudima ovog ummeta jedan od najistaknutijih mislilaca bio je šehid Sejjid Kutub, koji je tumačio islamsku misao i otkrio njene autentične principe na jasan i veličanstven način. Ovaj čovjek je stradao na putu vjere ostavljajući za sobom veliko intelektualno nasljeđe, od kojeg je najvažnije komentar Kur'ana: "Fi Zilal el-Kur'an", koji je pravo intelektualno i društveno blago i prijeko potrebno svakom savremenom muslimanu.”⁸⁸

⁸⁸ Manna'a al-Kattan, *"Mabahis fi ulum el-Kur'an"*, Cairo, Dar garib li al-tiba'ah ven-našr, 5th ed., 1981, str. 334-335.

1.2 Komentari prof. dr. Adnan Muhammad Zarzura

Prof. Dr. Adnan Muhammad Zarzur (Allah mu podario svaki hajr!)

"Fi Zilal el-Kur'an", je bio pisani praktični argument, katalog za islamsko društvo i za cijeli islamski ummet. To nije kulturni argument, katalog tefsirskih nauka ili vanjskih znanosti kao što su islamska jurisprudencija ili dijalektika ... Njegov komentar na Allahovu govor je poput odgovarajućeg plana za navodnjavanje koji uz Allahovo dopuštenje raspoređuje vodu po poljima sa zasađenim sjemenom i polako omogućava biljkama da rastu, odnosno omogućava proučavanje Kur'ana kroz generacije da se oblikuje na najbolji način, po uzoru na prvu generaciju muslimana."

Ko zna, možda je ova izjava dr. Zarzura na komentar koji je napisao Kutb povezana sa onim što smo ranije spomenuli u vezi sa činjenicom da ju je njen autor dva puta napisao: jednom mastilom učenjaka i drugi put krvlju šehida. Šejh Zarzur zaključuje:

"Slova Kur'ana su svjetlost...

Krv šehida je svjetlost ...

*'Fi Zilal el-Kur'an' je svjetlost iznad svjetlosti ..."*⁸⁹

⁸⁹ Adnan Muhammad Zarzur, "Mazal illa tafsir el-Kur'an wa ulumih", str. 261-270.

1.3. Opis Salaha Abd el-Fataha el-Halidija

Prof. Dr. Salah Abd al-Fatah el-Halidi
(Allah mu se smilovao!)

"Fi Zilal el-Kur'an' je najvažniji komentar Allahove Knjige jer predstavlja novi duh u tefsiru za druge koji dolaze, princip nove, jedinstvene i istaknute škole u kur'anskoj egzegezi, dinamičke škole. Sajjid Kutb sa svojim Zilalom je vodeći savremeni islamski mislilac i obnovitelj najvažnijih tema u oblasti tefsira. Naš vlastiti zaključak je da je suština tefsira Sejjida Kutba napisana tintom pera i njegovom krolju i tada je zasađeno u tlu vjere, navodnjavano je vodom iskrenosti, i raslo je pod brigom hrabrosti. A Allah najbolje zna!"⁹⁰

Njegov komentar obilježava nekoliko svojstava i karakteristika. Po našem mišljenju, ovo je najvažniji komentar i najvredniji izvor našeg vremena sa aspekta savremenog razumijevanja ajeta i međuodnosa stvarnih događaja sa kur'anskim tekstovima. S stanovišta sadržaja ovaj komentar sadrži skrivenu tajnu koja je čudna, a opet privlačna, i posjeduje idealnu metodu izvođenja pouka iz

⁹⁰ Salah Abdul-Fatah al-Khalidi, *"Fi zilal el-Kur'an fi al-mizan - dirasa wa taqwim"*, Dar al-menareti li al-našr ve el-tanzil, Jidda, 1st ed, 1986, str. 5.

kur'anskih ajeta kako bi uputio muslimanskog pozivaoca i naučio ga kako da se suoči sa izazovima vremena i društva u kojem živi. To ne znači obezvrijeđenje ostalih komentara jer svaki ima svoju posebnu vrijednost i težinu.

Hvala Allahu, najveća zasluga u ovom periodu pripada poznatom profesoru Salahu Abd el-Fatahu el-Khalidiju, jer je detaljnije i preciznije proučio ovaj tefsir kao i njegovog autora, kako bi odbranio istinu, znanje i učenjake.

1.4 Opis Velikog Muftija Kraljevine Saudijske Arabije, Šejha Abdul Aziza Al-Šejh:

Veliki Muftija Kraljevine Saudijske Arabije, Šejha Abdul Aziza Al-Šejh
(Allah mu se smilovao!)

Njegova eminencija, Veliki Muftija Kraljevine Saudijske Arabije, Šejh Abdul Aziz Al-Šejh, Allah mu se smilovao, kada je upitan u radijskoj emisiji na programu "Svjetlo na putu", koja je zatim emitovana na Internetu i YouTube-u, rekao je sljedeće:

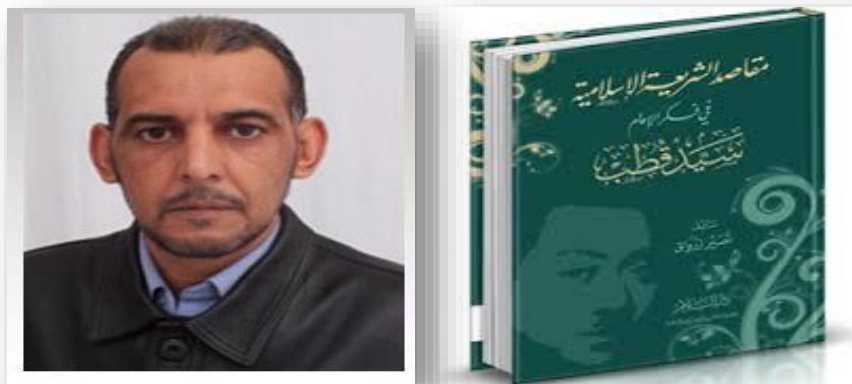
Braćo moja!, knjiga "U okrilju Kur'ana – Fi Zilal el-Kur'an", nije knjiga tumačenja Kur'ana, već je ona kako je autor izjavio: "Knjiga koja govori muslimanima da

Kur'an časni je ustav muslimanskog ummeta (naroda), stoga treba da živite u njegovom okrilju, izvlačite iz njega njegove pouke i manire i koristite njegova čista učenja. Morate pribjeći Kur'anu svojim srcima da biste u njemu pronašli liječenje svojih problema i rješenje svojih problema i olakšanje svojih briga." Knjiga "Fi Zilal el-Kur'an" koju je napisao prof. Sajjid Kutb ima visok književni stil pisanja i izražavanja za koji će nekima biti teško razumjeti njegove fraze i značenja. Zbog ove realnosti, oni mogu pomisliti da postoje neki termini i stavovi koji ukazuju na neka pogrešna mišljenja i loše ideje o Svemogućem Allahu, Njegovim poslanicima itd... Međutim, ako čitalac preispita i analizira frazu, naći će da je ona izmišljena i napisana u visokom književnom stilu koji može biti iznad čitaočevog razumijevanja. Ovu metodu pisanja razumiju samo oni koji vježbaju čitanje autorovog komentara.

Priznajući ovo, ne tvrdimo da je knjiga "Fi Zilal el-Kur'an" bez nekih grešaka i zapažanja. Jedna važna stvar koju ne smijemo zaboraviti je da je autor svoju knjigu napisao u odbrani i ljubavi prema islamu. On je bio dobro kvalifikovan za opšte islamsko obrazovanje i nauku, i možemo mu oprostiti za takve greške zbog nedostatka njegovog znanja o tim konkretnim malim pitanjima... Studenti i oni koji traže znanje moraju čitati i imati koristi od toga i moraju izbjegavati imati loše mišljenje o njemu ili ga optuživati. Moraju biti fer i objektivni prema njemu i poštovati da je preselio kao šehid islama; neka Svemogući Allah obaspe svoju milost na njega. On je promijenio i ispravio neke svoje stavove u drugim spisima prije nego što je preselio ..." ⁹¹

⁹¹ Za detaljnije pogledajte na internetu: <https://www.youtube.com/watch?v=rTpKJejonJk>, browsed on June 27, 2020.

1.5. Opis prof. dr. Nusair Zarvaka

Prof. Dr. Nusair Zarvak

(Allah mu se smilovao!)

Navodi: *“Profesor Sajjid Kutb je neprikosnoveni učenjak islama i reformator četrnaestog stoljeća. Imam Sajjid Kutb je autor velike kur’anske misli, koja nam je dala dublji pogled na Kur’an i islam. Njegova vizija se oslanjala na opće pravne prioritete islama ne zanemarujući druge sporedne dijelove. Tako nam je otvorio kapije istraživanja šerijatskih horizonata u dubinu kako bismo se suočili sa zapadnom ideologijom i pokrenuli stagnirajuću misao na Istoku, demonstrirajući sposobnost ovog šerijata da usmjerava individe, javni život, društvo i državu..”*⁹²

⁹² Vidi: Zarvak Nusair, *“Makasid el-Šariati al-Islamijeti fi Fikri al-Imam Sajjid Kutub”*, the introduction.

1.6. Opis šejha Salmana al-Awdaha

Shaikh Dr. Salman al-Awdah

(Allah mu pomogao i da što prije izađe iz zatvora!)

“Onaj ko se boji Allaha, ne optužuje muslimane, posebno učenjake islama koji brane islam i bore se za islam. Ono što vjerujem o profesoru Sejjidu Kutbu je sljedeće: on je jedan od imama upute i vjere, i jedan od zagovornika islamske reforme, kao i jedan od pionira islamske misli. Koristio je svoju misao i pero da odbrani islam i objasni njegovo značenje. Na sumnje neprijatelja islama odgovorio je braneći islamska vjerovanja i njegove odluke na poseban način koji niko nije činio u našem modernom vremenu. Njegovi govori i zapisi otkrivaju pravi duh iskrene osobe koja je živjela za islam, i čije je srce bilo potpuno zabrinuto za islam do te mjere da je zanemario vlastitu dobrobit zbog svoje tuge zbog islama i muslimanske situacije.”⁹³

⁹³ Vidi: Sajjid Kutub ba'da A'men min isti'shadih, with and introduction of prof. Salah Abdul Fattah al-Khalidi

1.7. Opis šejha Hamoud al-Aqla al-Shu'aybija

Al-Sheikh Hammud bin Uklaa'a Al-Shuaibi

(Allah mu se smilovao!)

*"Napadanje Sajjida Kutba, Allah mu se smilovao!, nije bila samo meta napad na njegovu ličnost; on nije jedini učenjak sa nedostacima! Priznajemo da ima nedostataka, preselio je i sreo svog Gospodara. Međutim, ono što zabrinjava neprijatelje islama je širenje njegovog metoda razumijevanja islama (Kur'ana i Sunneta) među muslimanima. A kada čujem kritike o Sajjidu Kutbu, Allah mu se smilovao, to me ne čudi, jer Uzvišeni kaže: **"Tako smo svakom Poslaniku učinili neprijatelja među mudžrimunima (kafirima, mušricima, zločincima itd.). Ali dovoljan je vaš Gospodar kao Uputa i Pomagač."**(El-Furkan: 31). Što se tiče onih kojima je data mudrost i naslijeđe našeg vjerovjesnika Muhammeda s.a.v.s., - tj. znanje, oni će u skladu s tim imati neke neprijatelje. Ove kritike nikada ne ocrnjuju prof. Sajjida Kutba; nego su za njega čast i privilegija.*

Ono što nas iznenađuje po ovom pitanju jeste da vidite neke religiozne ljude sa dvostrukim standardima; kada je u pitanju neko kome se dive i vole, a njihove greške su mnogo veće od onih prof. Sajjida Kutba kažu: te greške su skoro ništa u odnosu na njegova dobra djela! Njegove greške treba uroniti u moru njegovih dobrih djela! Međutim, kada je u pitanju neko kome se ne dive i mrze – kao što je prof. Sajjid Kutb, reformista pozivanja ljudi da praktikuju islamski šerijat – oni proizvode tako jake optužbe i kritike na njegov račun, proglašavajući ga buntovnim i neposlušnim Allahu...

Slučaj našeg prof. Sajjida Kutba razlikuje se od slučaja drugih velikih učenjaka kao što su imam Ibni Hadžar, imam Nevevi, imam Ibn Dževzi i imam Ibni Hazam; oni također imaju svoje nedostatke u nekim pitanjima Akide (islamskog vjerovanja). Međutim, muslimani – bili oni učenjaci ili tragaoci za islamskim znanjem – niko od njih nije rekao da nema koristi od djela Sajjeda Kutba! Niko od njih nije zabranio da se koristi njihovim znanjem! Apsolutno! Oni su veliki imami i učenjaci islama i takvi će i ostati. Isti metod se mora primijeniti kada je u pitanju prof. Sajjid Kutb. Njegovi manji nedostaci ne utiču na njegovu iskrenu težnju ka islamu i iskreno pozivanje muslimana da se pridržavaju islamskog zakona i njegovih propisa, obožavajući samo Svemogućeg Allaha... Konačno, čvrsto vjerujem - a Allah zna najbolje - da Prof. Sajjid Kutb je najbolji i najveći šehid islama koji je dao svoju dušu za islam savjetujući i ispravljajući postupke pogrešnih vladara, ubica i diktatora poput egipatskog vladara Gamala Abdula Nassira koji ga je ubio...

Nadam se i smatram da je Sajjid Kutb među šehidima islama - Svemogući Allah najbolje zna. To je zato što je vjerovjesnik Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, rekao za svog amidžu Hamzu kada ga je ubio Vahši u bici na Uhudu, da je vodeći šehid islama. Njega uključuje hadis vjerovjesnika Muhammeda, a.s., koji je rekao: "vodeći šehid/privilegovani šehid je Hamza, a također je rekao da je osoba koja je čvrsto i hrabro

savjetovala autokratskog/despotskog vođu ubijena od strane istog vođe. Dakle, vjerujemo da je prof. Sajjid Kutb među šehidima islama jer je govorio istinu i zbog toga je ubijen...

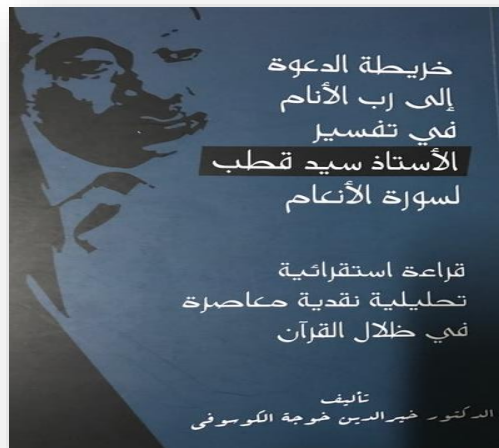
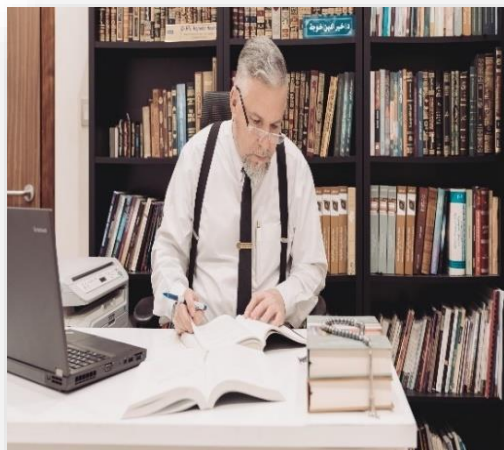
Ovdje bih želio donijeti priču prije njegove smrti kada je znao za smrtnu kaznu. Postao je veoma sretan i jedan od oficira je vidio da je Sajjid Kutb veoma oduševljen kada je čuo vijest o smrtnoj kazni, "šehidstvo". Ovaj oficir je rekao: "Bio sam iznenađen jer nije bio tužan, niti depresivan, niti srušen ili frustriran. Upitao ga je govoreći: Misliš da ćeš biti šehid?! Šta po vašem mišljenju znači šehidstvo? Prof. Sejjid Kutb je odgovorio, Allah mu se smilovao, rekavši: Šehid je onaj koji svojom dušom i krolju svjedoči da mu je Allahova vjera – islam – vrijednija od njegovog života, i zato se trudi da dušu i život da u zamjenu za Allahovu vjeru. Prof. Sejjid Kutb ima mnogo izreka i stavova koji nam bez sumnje dokazuju da je njegovo srce ispunjeno ljubavlju prema Allahu i ljubavlju Njegovog vjerovjesnika, s.a.v.s.

Allah mu se smilovao i podario mu Džennet!

Molimo Allaha da nam se smiluje i oprosti nama i njemu, i neka je Allahova milost na našeg vjerovjesnika Muhammeda, njegovu porodicu i sve njegove drugove! (Hamoud bin Aqla Al-Šuaibi 5/16/1421 AH)." ⁹⁴

⁹⁴ <http://www.mosshaf.com/ar/main>

1.8. Opis autora prof. dr. Hajredina Hodže

Prof. Dr. Hajredin Hodža

Bez ikakvog preterivanja možemo zaključiti, a Svemogući Allah je moj najbolji svjedok: Tumačenje prof. Sajjida Kutba: *“Fi Zilal el’ Kuran – U okrilju Kur’ana”*, je doktrinarno, društveno, moralno, književno, retoričko, akademsko, dinamično, savremeno obrazovno tumačenje prvog stepena. Kada ga pročitate, Allah dž.š., budi mrtva srca, nesvjesne umove i poražene duše. Čitajući ovo tumačenje izaziva suhe oči da suze, njeguje srca da vole Uzvišenog Allaha i Njegovog vjerovjesnika, Kur'an časni i muslimane, kao i ljubav prema autoru ovog tumačenja. Također pali u srcima propovjednika i studenata islamskog znanja plamen vjere u Allaha kako bi krenuli naprijed ka Allahu. On crta jasnu mapu puta poziva - da've za učenjake i studente kako da dođu do Allahovog zadovoljstva primjenom Njegovih zakona u svim sferama života.

Knjiga: *"Fi Zilal el' Kuran"* - Pojašnjava način ophođenja sa pozvanima i primaocima različitih rasa, klasa, kao i njihovog nivoa znanja i kulture, uzimajući u obzir njihove intelektualne, psihološke i uslove ponašanja, postepeno pomažući im da shvate zakone Allaha u usponu i potencijalnoj pobjedi nacija i civilizacija. Ona organizira raspršene misli muslimana, procjenjuje njihove krive redove i otkriva im pravu prirodu islama i prirodu božanske metode da hodaju dalje sa znanjem, vodstvom i svijetlom knjigom. Neka je blagoslovljen autor ovog tumačenja, čitalac ovog tumačenja i realizator ovog tumačenja.

A, Allah najbolje zna!

TREĆI DIO

I. Metoda profesora Sejjid Kutba u svome tefsiru

Ovdje vrijedi istaknuti nekoliko riječi pohvale od strane savremenih učenjaka o njegovoj metodi u tefsiru i općim karakteristikama koje je on (Allah mu se smilovao!) koristio u svom tefsiru općenito, a potom i o njegovoj metodi razumijevanja ajeta o da'vi (pozivu) posebno.

Glavni cilj iznošenja ove metode na sažet način jeste prikazivanje metode i stavova ovog učenjaka općenito, jer će ovo djelo poslužiti kao uvod u razumijevanje ovog pozivaoca i njegove istinske metode pri tumačenju ajeta o da'vi u Kur'anu časnom, a naročito u suri "El-En'am".

1. Opis profesora šejha Menna'a El-Kattana (Allah mu se smilovao!), koji ističe:

*"Iz redova ovog društva izdvojio se istaknuti učenjak i briljantni mislilac, šehid Sejjid Kutub, koji je na jasan i uzvišen način razložio islamsku misao i otkrio njene istinske koncepte. Ovaj čovjek je pao kao šehid na putu svog vjerovanja, ostavljajući iza sebe intelektualne tragove, a prije svega svoju knjigu tefsira Kur'ana pod naslovom: "Fi Zilalil-Kur'an". Ovaj tefsir je zaista veliko intelektualno i društveno blago koje je, bez sumnje, potrebno svakom savremenom muslimanu."*⁹⁵

⁹⁵ Menna'a El-Kattan, "Mebahis fi ulumil-Kur'an"; Kairo, "Daru garib lit-tiba'ati ven-nešri"; izd. 5, 1981, str. 334-335.

2. Opis prof. dr. Adnan Muhammed Zarzur-it ističe:

“Zilâli” je bio praktičan pisani dokaz (ako se tako mogu izraziti) za islamsko društvo i cijeli islamski Ummet. To nije kulturološki argument nauka o tefsiru Kur’ana niti islamske kulture poput fikha, dijalektičke antologije i slično! Njegov tefsir Božijih riječi predstavlja poput prikladnog sistema navodnjavanja koji, Allahovom dozvolom, smireno teče kroz polja i zasade, postepeno iznjedrujući dobre biljke, odnosno omogućavajući da se pojave generacije Kur’ana u najboljem mogućem obliku, kao ponavljanje prve generacije Kur’ana. (Ako Allah htjede!)” - Ko zna? Možda se ova izjava šejha Adnana Muhammeda Zarzura o ovom tefsiru odnosi na ono što smo ranije istakli i na činjenicu da je Sejjid Kutub ovaj tefsir napisao dva puta: jednom tintom učenjaka, a drugi put krolju šehida ... “

Šejh Adnan zaključuje:

“Slova Kur’ana su svjetlost ...

Krv šehida je svjetlost ...

Fi zilâlil-Kur’an” svjetlost nad svjetlosti ...”⁹⁶

3. Opis prof. dr. Salah Abdul-Fetah El-Halidit (Allah mu se smilovao!), ističe:

“Fi zilâlil-Kur’an” je najvažniji tefsir o Knjizi Uzvišenog Allaha, jer predstavlja novi duh u tefsiru, koji je kasnije postao temelj za jedinstvenu i istaknutu školu tefsira, poznatu kao škola dinamičkog tefsira. Sejjid Kutub sa svojim djelom “Zilal” je vođa savremene islamske misli i obnovitelj temeljnih tema u tefsiru ...”⁹⁷

⁹⁶ Adnan Muhamed Zarzur, *“Med-hal ila tefsiril Kur’an ve ulumihi”*; str. 261-270.

⁹⁷ Salah Abdul-Fetah El-Halidi, *“Fi Zilâlil-Kur’an fil-mizan dirase ve takvim”*; (Darul-menareti lin-nešri vet-tenzil), Džidde, Saudiska Arabija, I. izdanje, 1986, str. 5.

Dok ja mogu slobodno reći: Da je suština tefsira profesora Sejjida Kutuba napisana je tintom njegovog pera i krvlju njegovog tijela, zatim je posađena u tlo imana, zalivena vodom iskrenosti i uzgajana pod pažnjom hrabrosti. *A, Allah najbolje zna!*

Tefsir profesora Sejjida Kutuba (Allah mu se smilovao!), koji nosi naslov *“Fi Zilalil-Kur’an”*, odlikuje se brojnim osobinama i specifičnostima. Po mom mišljenju, ovo je najvažniji tefsir i najvrijedniji izvor u današnjem vremenu, jer pruža savremeno razumijevanje kur'anskih ajeta i uspješno povezuje stvarne događaje sa kur'anskim tekstovima..

Po svom sadržaju, ovaj tefsir krije nevidljivu, čudnovatu i privlačnu tajnu, te se odlikuje idealnom metodom u izvlačenju pouka i lekcija iz kur'anskih ajeta. Njegov cilj je da muslimana, posebno onoga koji poziva u vjeru, uputi kako da se nosi s izazovima vremena i društva u kojem živi. Ova ocjena ni na koji način ne podrazumijeva omalovažavanje drugih tefsira, niti iko smije pomisliti na takav način, jer svaki tefsir ima svoju posebnu vrijednost i značaj, koji se ne može zanemariti. Kao što je poznato, zahvaljujući Uzvišenom Allahu, najveće zasluge u ovom vremenu pripadaju poznatom profesoru dr. Salah Abdul-Fettahu El-Halidiju, jer je on detaljno i precizno proučavao ovaj tefsir i njegovog autora, s ciljem da brani istinu, znanje i učenjake.

Sada prelazimo na tefsir profesora Sejjida Kutuba kako bismo ga pobliže proučili. Postavlja se pitanje: koje su najvažnije osobine i karakteristike ovog tefsira? -Karakteristike ovog tefsira su:

1. *Temeljnost i ozbiljnost u istraživanju;*
2. *Metodologija selefizma (slijeđenje puta ispravnih prethodnika - selefus-salihin);*
3. *Objašnjenje uloge i položaja čovjeka;*
4. *Povijesno znanje o objavi Kur’ana;*

5. *Objašnjenje odnosa i načina na koji su ashabi radili s Kur'anom;*
6. *Korekcija savremenih islamskih stavova i analiza trenutnog stanja islamskog svijeta;*
7. *Diskusija o pitanjima da've (pozivanja u vjeru) i pokreta za suočavanje s materijalističkim i neznalačkim izazovima;*
8. *Estetski tefsir umjetničkih formi u Kur'anu; i*
9. *Brojne analize ajeta koji se odnose na vjerovanje, pojašnjenje značenja, analizu principa i rezultata.*

Ovaj tefsir obuhvata temeljite analize i razjašnjenja važnih pitanja vezanih za vjeru i praktičnu primjenu Kur'ana u svakodnevnom životu.⁹⁸

Karakteristike i osobine ovog tefsira, koje su istaknute gore, jasno ukazuju na vrijednost knjige: *"Fi Zilâ'il-Kur'an"*, jer u ovom djelu autor obrađuje mnoštvo različitih tema. Raznovrsne analize jasno potvrđuju da je autor posjedovao duboko znanje i široko razumijevanje.

Pored ovih karakteristika, mogu se istaći i neke druge, kao što su::

1. *Oslanjanje na istine islamskog vjerovanja i njihovo razmatranje kao osnove i suštine za sve; i:*
2. *Ponovno isticanje akaidskih pitanja i učvršćivanje principa vjerovanja i božanskog autoriteta, sve dok se ti principi ne ukorijene u srcima ljudi. Ako su ta srca ispravna, tada je sve ispravno, a ako su pokvarena, tada je sve pokvareno ...*⁹⁹

⁹⁸ *"Med-hal ilat-tefsiri ve ulumul-Kur'an"*; str. 267.

⁹⁹ Sejjid Kutub, *"Mukav-vimatut-tesavuril-Islami"*; Poglavlje: *"Uluhiyye ve ubudiiyye"*, str. 41; Poglavlje: *"Hakikatul-uluhiiyye"*; str. 81.

I. Metoda profesora Sejjid Kutuba u tefsiru

Kroz proučavanje autora i njegovog tefsira, kao i nekih istraživača koji su pisali o njegovoj metodi, možemo dobiti sljedeće rezultate o metodi i principima Sejjid Kutba u tumačenju riječi Uzvišenog Boga.

Profesor Sejjid Kutub prvo ističe ajet ili ajete, a zatim govori o njihovim ciljevima, namjerama i tematskoj povezanosti sure ili njenih sadržaja, nakon čega nastavlja komentirati i objašnjavati na potpun i detaljan način, izvodeći također pouke i poruke.¹⁰⁰

On također ističe povod objave ajeta, ukoliko on postoji, i oslanja se na vjerodostojne i autentične predaje. Također navodi različita mišljenja učenjaka o značenju ajeta, ali bez pretjerivanja u tome. Piše malo o lingvističkim istraživanjima, a zatim se trudi probuditi svijest, ispraviti koncepte i povezati islam sa svakodnevnim životom.¹⁰¹ Također ističe izreke filozofa i analizira njihove ideje racionalnim argumentima, odbacuje njihove sumnje i objašnjava neispravnost njihove metode u pitanjima vjerovanja i monoteizma (tevhida).¹⁰²

¹⁰⁰ Prof. dr. Adnan Muhammed Zarzuri ističe da „Sejjidu Kutbu pripada ideja o tematskom jedinstvu kur'anske sure, bilo da je riječ o dugoj ili kratkoj suri, i on je prvi koji je razmatrao ovo pitanje.“ Detaljnije vidi u: „Med-hel ilat-tefsir ve ulumihi“, str. 267.

¹⁰¹ Menn'a El-Kattan, „Mebahis fi ulumil-Kur'an“; str. 334.

¹⁰² Možda je upravo taj ispravan i precizan pristup Sejjida Kutba u tumačenju Allahovih ajeta bio glavni i najveći razlog za neke optužbe koje su mu upućene od strane njegovih protivnika, kao što je tvrdnja da on navodno nije poznavao: „duboka filozofska pitanja...“. Dr. Ahmed Salahuddin El-Musilli kaže: „Kutub, ipak, nije imao duboko znanje o filozofiji, historiji i nauci, pa čak ni o tradicionalnim naukama. Iako je njegovo znanje bilo opće i raznovrsno, Sejjid Kutb nije pripisao Vjerovjesniku, s.a.v.s., nikakvu drugu ulogu osim prenosa Objave, čime je smanjio njegov status u poređenju s kolumnistima, filozofima i pravnicima (fukahama). Dakle, on je bio siromašan u znanju o poslanstvu, dok su drugi učenjaci, čak i nemuslimani, imali bolji stav o Poslaniku nego Sejjid Kutb. Mnoge Kutbove misli su slične mišljenjima filozofa...“ Detaljnije vidi: „El-fikrul-islamij El-mu'asir“; „Studije i ličnosti - Sejjid Kutub - komparativna studija principa usulista i reformatora“, autora Dr. Ahmeda Salahuddina El-Musillija,

Također analizira i razjašnjava društvene i političke sisteme poput komunizma, marksizma, demokratije i kapitalizma, s ciljem da dokaže neispravnost i neuspjeh takvih sistema. Također provodi političke i društvene analize stavova Vjerovjesnika, s.a.v.s., prema idolopoklonicima, Židovima i razlozima Hidžre (iseljenja).

Ne ustručava se koristiti teške i oštre izraze protiv nevjernika i licemjera, poput: neznalice, slijepi, degenerirani itd.

U svom tefsiru ne ističe izrailitete (predaje iz jevrejskih i kršćanskih izvora) zbog nedostatka vjerodostojnih prenosioca. Ipak, uprkos svom velikom oprezu, primjećujemo da mu se ponešto uspjelo provući izvan pažnje.¹⁰³

Fokusirao se na retorički aspekt i umjetničku simbiozu ajeta,¹⁰⁴ najčešće prenosi od klasičnih komentatora, poput Ibn Kesira i Taberija, ali bez da podliježe

str. 46-56, 57-152. Moja replika protiv ovog profesora i njegovih istomišljenika sažeto se oslanja na dva aspekta::

1. *U Islamu ne postoji svetost* osoba ili bića, kao što postoji u nekim drugim vjerama. Mi, u Islamu, ne možemo dati Vjerovjesniku, s.a.v.s., više nego što mu je dao Uzvišeni Allah. Ne možemo uzdizati njegov autoritet kao što su kršćani uzdigli Isaa, sina Merjemina. Razmislite o Božijim riječima i shvatit ćete ovu istinu, kada Uzvišeni Allah kaže: *"Reci: 'Ja sam samo čovjek kao i vi; meni se objavljuje da je vaš Bog jedan Bog...'"* (El-Kehf, 110.). Razumijevanje Sejjid Kutba o Vjerovjesniku, s.a.v.s., bilo je utemeljeno na ovom ajetu i unutar granica koje postavlja ovaj ajet. Ovo, inša' Allah, predstavlja zdrav rezon o položaju Vjerovjesnika, s.a.v.s. On je čovjek, ali ono što ga razlikuje od drugih je Objava koja mu dolazi od Allaha za ljude. Profesor Musalli može biti pod utjecajem mišljenja orijentalista. Nakon što je diplomirao na Univerzitetu Al-Azhar, profesor Musalli je bio izložen njihovim idejama. Zatim se vratio na Američki univerzitet u Libanu da predaje, pa zamislite kakve je ideje mogao usvojiti tamo...!?

2. *Njegova tvrdnja: "Sejjid nije bio učenjak"* – implicira da je Sejjid Kutb bio neuk!? Da bi se ovakva tvrdnja ili optužba potvrdila, prema naučnoj metodi, potrebno je imati dokaze na osnovu pravila: "Ako prenosiš, provjeri prenošenje, a ako tvrdiš, donesi dokaz!" Nažalost, ovo ne nalazimo kod akademskog profesora El-Musallija. Sve ove optužbe, međutim, nemaju nikakvih argumenata koji bi dokazali greške Sejjid Kutba, bilo na polju historije, filozofije ili drugih nauka. Žao mi je, ali dr. Ahmed Salahuddin El-Musalli nema nikakvih dokaza za svoje tvrdnje, zbog čega njegova riječ pada i ostaje neutemeljena. (Allah zna najbolje!).

¹⁰³ Isto; str. 45.

njihovom utjecaju u tefsiru i tumačenju.¹⁰⁵ Ponekad koristio i idžtiħad i oslanjao se na doslovno značenje teksta, ne izlazeći iz konteksta. Ovaj način tumačenja jasno se primjećuje, na primjer, u tefsiru ajeta o postu.¹⁰⁶

Profesor Sejjid Kutub je bio umjeren komentator Kur'ana časnog, nije naginjao ka pretjerivanju ili ekstremizmu, niti ka liberalnom pristupu koji olakšava Božije propise. U svom tefsiru primjenjivao je metodu ispravnih prethodnika (*selefus-salih*), što je i sam više puta naglašavao. Preferirao je mišljenja u fikhu koja su se temeljila na vjerodostojnim argumentima, poput pitanja kontinuiteta posta.¹⁰⁷ Govorio je i o savremenim naukama poput medicine, astronomije, fizike i hemije, ali je bio vrlo oprezan prema naučnom tumačenju Kur'ana, posebno prema novim naučnim otkrićima, jer su naučne činjenice relativne i promjenjive, dok su kur'anski ajeti vječni i nepromjenjivi. Upravo zbog toga bio je izuzetno pažljiv u ovom pitanju.

Dakle, nije tačno ono što su neki glasno tvrdili, da Sejjid Kutub nije prihvatao i odbacivao naučni tefsir ajeta, bilo to uopćeno ili posebno, čak naprotiv!...¹⁰⁸ Po pitanju vjerovanja potvrđivao je Allahove attribute koji su spomenuti u Kur'anu, poput života, moći i drugih...

Profesor Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!), je pravio razliku između ajeta objavljenih u Mekki i onih objavljenih u Medini, jer je svaki od tih perioda imao svoje posebne teme. Zbog toga nije pravio nikakvo miješanje između njih.¹⁰⁹

¹⁰⁴ Dr. Muhji Hilal Serhan Muslim Al-Dža'fer, "*Menahidžul mufessirin*"; (Darul-ma'rifeti), 1. izd., 1980., str. 268; "*Fi zilâlil-Kur'an*"; 3. tom; str. 3598-3599.

¹⁰⁵ "*Med-hal ilet-tefsir ve ulumihi*"; str. 269.

¹⁰⁶ "*Fi zilâlil-Kur'an*"; 6. Tom; str. 3598-3599.

¹⁰⁷ Isto; str. 3560.

¹⁰⁸ Isto; 3. tom; str. 1216-1217; 6. tom; str. 3713-3714.

¹⁰⁹ Detaljnije o metodi i pristupu Sejjida Kutba u njegovim spisima, pogledajte sljedeću literaturu: Fehd ibn Abdurrahman ibn Sulejman Er-Rumi, "*It-tidžahatut-tefsir fil-karnir-rabi' ašer*" (*Pravci tefsira*

Autor ove disertacije (hfd. Hajredin Hodža) završava svoj govor o metodi profesora Sejjid Kutba isticanjem principa na kojima se šehid Sejjid Kutub oslanjao tokom svog tefsira riječi Uzvišenog Allaha. Dakle, oslanjao se na:

1. Književnu metodu;
2. Doživljavanje kur'anskog teksta;
3. Realističnost i dinamiku (bio je realističan i dinamičan);
4. Estetsko-umjetnički tefsir;
5. Tematsko jedinstvo;
6. Inspiraciju iz teksta bez predrasuda;
7. Izbjegavanje detaljisanja u nejasnim pitanjima u Kur'anu;
8. Pažnju prema izrailitima (predajama iz jevrejskih i kršćanskih izvora);
9. Napuštanje rasprava o pravnim nesuglasticama u pitanjima fikha; i:
10. Udaljavanje od pretjeranog bavljenja jezičkim pitanjima i usklađen pristup kur'anskom tekstu.¹¹⁰

Kao istraživač, smatram da se moje istraživačko oslanjanje na ove principe ujedno predstavlja i najbolji mogući i dovoljno jasan odgovor na one koji su rekli, a nažalost i dalje govore, da knjiga: *"Fi Zilâil-Kur'an"*, nije tefsir i da njen autor nije komentator...! *O Allahu! Kakva ironija! Ako ovo nisu uslovi i principi komentatora, onda šta jesu?!*

u četrnaestom stoljeću), 3. tom, str. 999. Salah Abdul-Fetah El-Halidi, *"Mefatih lit-te'amu me'al-Kur'an - (Ključevi za razumijevanje Kur'ana)"*;

3. Salah Abdul-Fetah El-Halidi, *"Fi Zilâil-Kur'an fil mizan"*; poglavlje: *"Simatuz-zilâl"*; str. 19.

5. Menna'a El-Kattan, *"Mebahis fi ulumil-Kur'an"*; str. 334; 6. Adnan Muhamed Zarzur, *"Med-hal ilat-tefsir ve ulumihi"*; str. 260-270.

¹¹⁰ Opširnije pogledaj: Fehd ibn Abdurrahman ibn Sulejman Er-Rumi, *"It-tidžatut-tefsir fil-karnir-ab'ašer"*; str. 999-1000... itd...

Među principima koje je istraživač uspio razjasniti, nalaze se i ova dva:

1. *Njegova sposobnost da proučava ajete iz različitih aspekata, ne potpadajući pod utjecaj prethodnih ili savremenih komentatora; i*
2. *Njegovo samopouzdanje i postojanost, bez gubljenja pravca zbog različitih ideja, dok je oblikovao svoje vlastito mišljenje.*

Uz Allahovu pomoć, ovo je sve što sam mogao reći o: “Zilâlu”, i njegovom autoru u ovom poglavlju. Međutim, nema nimalo sumnje da postoji još mnogo toga za objasniti, ali su naše mogućnosti ovdje ograničene!

Allah, najbolje zna!

TREĆE POGLAVLJE

III. Poziv (da'va) i njegova metoda u okrilju sure "El En'am"

1. Razlozi odabira sure "El En'am".

Postoje razni povodi i uzroci koji su utjecali na mene da odaberem i proučavam blagoslovljenu suru "*El-En'am*", a ne neku drugu suru iz Kur'ana časnog:

- *Ova blagoslovljena i duga sura, pripada mekanskim surama, osim nekoliko ajeta za koje se kaže da su medinski. Mekanske sure općenito karakterizira to što se, prije svega, više oslanjaju na aspekte vjerovanja i da've (pozivanja), nego na druge aspekte i ova sura se u potpunosti podudara s tematikom ovog tipa istraživanja.*
- *Ova blagoslovljena sura sadrži mnoge kosmološke argumente i činjenice, koje dokazuju postojanje Uzvišenog Allaha, Njegovo stvaranje univerzuma, i moć i kontrolu nad njim, kao i pitanja Njegovih robova, ljudi i džina, vjernika i nevjernika. Pogledajte ajete: "*El-En'am*", 11-14, 59-66, 95-99. Ovo ima direktnu vezu s tematikom disertacije, koja se fokusira na pozivanje ka Uzvišenom Allahu.*
- *Ova blagoslovljena sura također govori o prijašnjim narodima, o njihovom stanju nakon dolaska Vjerovjesnika, s.a.v.s., koje im je poslao Uzvišeni Allah s ciljem Upute, te o njihovom stavu prema tim vjerovjesnicima, a.s. Također, govori i o stavu Vjerovjesnika, s.a.v.s., prema tim narodima. Ovo je nešto što nam je danas izuzetno potrebno, posebno nama, koji pozivamo vjeri. (Pogledajte ajete: "*El-En'am*", 6-10.);*

- U ovoj blagoslovljenoj suri nalaze se brojni načini i metode da'Ve (pozivanja), metode koje su danas prijeko potrebne muslimanskom pozivaocu. Dakle, današnjem pozivaocu (daiji) potrebno je strpljenje, odlučnost i raznovrsne metode u da'vi, u ovisnosti od stanja naroda, kao što su, na primjer: racionalni argumenti i postavljanje pitanja protivnicima kako bi se dokazala Allahova moć i Njegova apsolutna vlast nad svime (Vidi ajete: "El-En'am", 17-18, 33-34, 35-38 i 50-52.). Ova metoda služi za pouku iz iskustava prijašnjih naroda i njihovih sudbina.
- Osim toga, u ovoj suri nalazimo metodu poticanja i opominjanja, naređivanja i zabrane, koja istovremeno podsjeća na Allahove blagodati, ali i metodu izazivanja. (Vidi ajete: "El-En'am", 11-13, 46-47.).
- Ova blagoslovljena sura govori i o sljedbenicima Knjige (Ehlul-Kitaba) i o tome kako su skrivali svoja znanja o Vjerovjesniku, s.a.v.s. Ova tema je izuzetno važna, naročito za pozivaoca tokom dijaloga s njima.
- Ova blagoslovljena sura jasno i direktno ističe i suštinsku razliku između muslimana i zločinaca, a iz ovog pojašnjenja pozivaoci trebaju razumjeti da nema potrebe za komplikovanjem tokom pozivanja u vjeru. Put između muslimana i nevjernika treba biti jasno vidljiv i odvojen. (Vidi ajete: "El-En'am", 55-57, 68.).
- Ova blagoslovljena sura pojašnjava legitimitet istraživanja, traganja za istinom i argumentovanja, - I ovo se jasno vidi u narativima o Ibrahimu, a.s., kada je noću posmatrao mjesec itd... (Vidi ajete: "El-En'am", 74-79.).
- Ova blagoslovljena sura navodi i najveći broj poslanika i vjerovjesnika, koji su imali različite metode, ali jedinstven poziv (da'vu). (Vidi ajete: 80-82). Ova tema je izuzetno značajna za pozivaoce, koji trebaju ujediniti ciljeve svog pozivanja, iako koriste različite metode i načine.

- *Ova blagoslovljena sura sadrži velika načela u pogledu vjerovanja (imana) i različitih oblasti, poput zakonodavstva, pravnih odnosa, ibadeta... (Vidi ajete: 103-108, 118-121, 137, 151-153.). Koja igra ključnu ulogu u moralu i kulturi da've i pozivaoca.*
- *Ova blagoslovljena sura objašnjava običaje idolopoklonika u doba džahilijeta (neznanja), poput podjele darova i žrtvi u ime Allaha i božanstava koja su Mu pridruživali. Iz ovoga pozivaoci trebaju razumjeti i proučiti stvarnost društva koje žele pozvati. (Vidi ajete: 136-140, 146).*
- *Ova blagoslovljena sura sadrži važne savjete koje su učenjaci nazvali "deset savjeta". Ne bih pretjerao ako kažem da se ovih deset savjeta smatra vrhuncem islamskog zakonodavstva, poput: *ne pripisivati Allahu druga*, što u osnovi znači tevhid, koji je temelj vjerovanja vjernika; *dobro ophođenje prema roditeljima*, što je također jedno od djela najdražih Allahu Uzvišenom; *i ne ubijanje djece iz straha od siromaštva*, jer je Allah Uzvišeni Onaj koji opskrbljuje i brine se za sve. Detaljnije pogledajte ajete 151-153., koji pozivaoca podučavaju da se fokusira na temeljna i prioritarna vjerska pitanja, prije nego se okrene sporednim temama.*
- *Dugi, ugodni i značajni uvod koji je napisao profesor Sejjid Kutb (Allah mu se smilovao!) smatra se najdužim uvodom u njegovom tefsiru: "Fi Zilâil-Kur'an". U ovom uvodu, profesor Sejjid Kutub objašnjava važnost Kur'ana u mekanskom periodu i korake koji se trebaju poduzeti u formiranju islamskog društva. Ovaj period jasno pokazuje pozivaocima da trebaju provesti mnogo vremena s onima koje pozivaju, tokom formiranja njihovog vjerovanja i usađivanja tog vjerovanja u njihova srca i umove. Ne bi smjeli žuriti s ubiranjem plodova prije nego ljudima objasne tajnu njihovog postojanja, postojanje ovog univerzuma oko njih, ko su oni,*

odakle su došli, zašto su tu i gdje će na kraju otići. Tako piše profesor Sejjid Kutb (Allah mu se smilovao!) u svom tefsiru.

- *Možda je ovo bio jedan od najjačih razloga koji su me potaknuli da proučavam ovu blagoslovljenu suru, upravo zbog izazova s kojima se danas suočavamo mi, pozivaoci. Iz tog razloga, obavezni smo proučavati mekanske sure koje sadrže različite strategije da'Ve, kako bismo pronašli izlaz, rješenje i alternativu za stanje u kojem se danas nalazimo – u ovim danima podjela, rasparčavanja i nesuglasica među pozivaocima, kao i u nedostatku sistematizacije njihovih strategija, slabosti i devijacija uzrokovanih neznanjem pozivaoca i onih koji djeluju u ovom polju.*
- *Ova blagoslovljena sura sadrži obilje dokaza o životu Arapa tokom džahilijjeta (predislamskog doba). Današnje savremeno neznanje (džahilijet) i udaljavanje ljudi od islama, bilo otvoreno ili prikriveno, bilo da se radi o vlastodršcima ili običnim ljudima, pojedincima ili kolektivima, nije ništa lakše od prvobitnog džahilijjeta.*
- *Ova blagoslovljena sura postavlja osnovne principe za kretanje prema ostvarenju božanske metode i za spas cjelokupnog Ummeta od neznanja koje je zahvatilo njegove sinove i pozivaoce. Nema sumnje da će doći dan kada će se vjernici obradovati primjeni Allahovog zakona i doživljavanju ove božanske metode u svom svakodnevnom životu.*

2. Teme koje sura: “*El En’am*” obrađuje

Ova blagoslovljena sura razjašnjava nekoliko važnih pitanja iz života pojedinca, društava i Ummeta, kao i otvoreno i realno suprotstavljavanje devijacijama i neznačajkim (džahilijetskim) stavovima idolopoklonika prema istini Uzvišenog Allaha i Njegovom Šerijatu. Tematika vjerovanja je osnova ove sure, od njenog početka pa sve do kraja. U ovom kontekstu, profesor Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!), ističe: *“Tematika koja se obrađuje od početka do kraja ove sure jeste tematika vjerovanja sa svim njenim principima i elementima. Ova sura se bavi općim duhom čovjeka, postojanjem u cjelini, izvorima vjerovanja i nadahnjujućim pitanjima, bilo skrivenim ili vidljivim, ovog velikog postojanja. Ona vodi čovjeka u svijet nebesa i Zemlje, gdje vidi tmine i svjetlost, posmatra sunce, mjesec i zvijezde, u džennetske vrtove ograđene i neograđene, kroz koje teče čista voda. Ova sura vodi čovjeka i kroz prošlost prijašnjih naroda koji su nestali, pokazujući im tragove koji su i dalje vidljivi i očigledni. Potom ga vodi u tmine zemlje i mora, u tajne nevidljivog svijeta i duha, gdje živo izlazi iz mrtvog, a mrtvo iz živog, u sjeme koje raste u tminama utrobe. Također ga provodi kroz svijet džina i ljudi, ptica i divljih životinja, prošlih i budućih generacija, mrtvih i živih, zaštitničkih meleka koji bdiju nad njim danju i noću...”*¹¹¹

Profesor Sejjid Kutb, govoreći o tematikama ove sure, na jednom drugom mjestu istakao: *“Ova sura razmatra osnovno pitanje vjerovanja – pitanje Allahove božanstvenosti. Ona obavještava robove (ljude) o njihovom Gospodaru i pokazuje im ko je On, šta je izvor ovog postojanja, koje su tajne iza ovog svijeta, ko su robovi, ko ih je doveo u ovo postojanje, ko ih je stvorio, ko ih hrani, ko se o njima brine, ko uređuje njihove poslove, ko mijenja njihova srca i oči, ko izmjenjuje noć i dan, ko započinje i okončava njihove živote, od čega su stvoreni, koliko će trajati i gdje će otići? Ovaj život svijeta svuda*

¹¹¹ Sejjid Kutub, “*Fi Zilâil-Kur’an*”; Izdavač: Daruŝ-Šuruk, Bejrut; 11. izdanje; novo zakonsko i ispravljeno izdanje, 1985., 2. tom, str. 1016.

– ali ko ga je posadio unutar ovih mrtvih tijela? Ova velika ljepota, ovaj pupoljak koji se pojavljuje, ovo sjeme koje niče, ova blistava zvijezda, ovo jutro koje sviće, ova noć koja pada, ovaj Univerzum koji se okreće – ko stoji iza svega ovoga? Ko? Šta se dešava i koje su tajne iza svega ovoga? Ti narodi i stoljeća (ili generacije koje nestaju i one koje dolaze), oni koji su uništeni i oni koji nastaju – ko stvara nasljednike, a ko ih uništava? Zašto stvara potomke? Zašto se uništavaju i nestaju? Kakav je njihov kraj, kakav obračun i kakva nagrada ih čeka nakon uništenja, kušnji i smrti?”¹¹²

“Glavna tematika koju ova sura razmatra je međusobno povezana i ne može se dijeliti na zasebne dijelove. Ova sura je poput valova, koji se nižu jedan za drugim...”¹¹³

– U ovom kontekstu, prof. dr. Vehbe Zuhajli ističe: Uopšteno govoreći, ova sura rezimira: *Potvrđivanje principa vjerovanja na osnovu uvjerenja, utjecaja, dijaloga, rasprave, odgovora i postavljanja pitanja;*

- *Potvrđivanje poslanstva, misije i objave, kao i suprotstavljavanje sumnjama idolopoklonika razumljivim i racionalnim argumentima;*
- *Pojašnjava principa vjere, morala, društvene etike i "deset savjeta";*
- *Vjeru, koja od vremena Adema do Muhammeda s.a.v.s., ostaje ista u svojoj suštini, načinu i ciljevima;*
- *Božanska pravda, koja određuje narode i pojedince, te činjenica da Allah uništava nasilnike, daje blagodati pobožnima i omogućava najboljima da naslijede zemlju; i:*
- *Allaha, Koji Je izvor zakonodavstva, dozvoljenog (halala) i zabranjenog (harama)."*¹¹⁴

¹¹² Isto; str. 1016.

¹¹³ Isto; str. 1022.

¹¹⁴ Vehbe Zuhajli, *"El-tefsirul-munir fl-akideti veš-šeriati vel-menhedž"*; Darul-fikril-Mua'sir, Bejrut, Liban, 1. izd., 1991., 7. tom, str.126.

Prof. Rašid Imam Husejn, r.a., u knjizi: *"Kur'anijjat"*, kada govori o praktičnom rješavanju problema i kriza u svijetu, ističe:

*"Ova sura vodi borbu protiv onih koji iskorištavaju slabije. Pogledaj ajete 119 161. Dok, kur'anski ajet: 152: 'I ne približavajte se imetku siročeta, osim na najbolji način, dok ne dostigne punoljetstvo' jasno pokazuje kako postupati u različitim pravnim pitanjima. Iz ovog ajeta se izvlače važne pouke, koje, ako se primijene prema principima i pravilima, mogu usmjeriti cijelu svjetsku ekonomiju na Pravi put."*¹¹⁵

Profesor Rašid Imam Husejn, također dodaje:

*"Bogatije države ne bi trebale iskorištavati siromašnije, naprotiv, trebale bi im pomagati da se izbave iz ekonomskih kriza i poteškoća. Bogati bi trebali pomagati siromašnima, i samo na taj način neće biti opravdanja ni razloga za širenje nemorala uslijed nezaposlenosti. Svaki trud trebao bi imati za cilj sreću i napredak čovječanstva, a ne samo trku za ličnim interesima. Analizom ove plemenite sure može se zaključiti da svaka pouka koja se iz nje izvuce može biti dovoljna za rješavanje svih problema svijeta."*¹¹⁶

Ovaj stav je ostavio snažan utisak na Bernard Šava, koji je izjavio: *"Uvijek sam vjeru Muhammeda posmatrao na pijedestalu zbog njene vitalnosti. To je jedina vjera koja posjeduje snagu i potencijal da se suoči s raznim izazovima u različitim periodima života."*¹¹⁷ - Mislim da je ono što je ranije navedeno jasno i evidentno u suri: *"El-En'am"*, i ako budemo bolje prostudirali, potpuno ćemo se uvjeriti u to.

¹¹⁵ Husain Rašid, *"Quranology-the practical solution to the Eorld's problems and Crisis"*; London, Ta-ha Publishers, Ltd, 1987., str. 78-79.

¹¹⁶ Husain Rašid, *"Quranology-the practical solution to the Eorld's problems and Crisis"*; London, Ta-ha Publishers, Ltd, 1987., str. 78-79.

¹¹⁷ Isto, str. 78-79.

3. Naziv i mudrost

Što se tiče mudrosti (skrivena tajna) naziva ove sure, prof. dr. Vehbe Zuhajli, r.a., istakao: "Sura „El En'am", je šesta po redoslijedu, a nazvana je ovim imenom zbog naglašavanja blagodati u njoj:

﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هَذَا لِلَّهِ بِرِزْقِهِمْ وَهَذَا لِشُرَكَائِنَا ۚ فَمَا كَانَ

لِشُرَكَائِهِمْ فَلَا يَصِلُ إِلَى اللَّهِ ۚ وَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى شُرَكَائِهِمْ ۚ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾

"Oni su od onoga što Allah stvara, od usjeva i stoke, izdvojili dio Njemu – po njihovom mišljenju – a dio njihovim božanstvima, pa ono što je bilo namijenjeno njihovim božanstvima nije doprlo do Allaha, dok ono što je bilo namijenjeno Allahu dopijeva njihovim božanstvima. Kako loše prosuđuju!"¹¹⁸

Pod ovim podrazumijevamo razlog naziva ove sure, tj. spominjanje stoke, jer izraz: "El-En'am" na arapskom jeziku obuhvata vrste životinja: Deve, krave, ovce...

Što se tiče povoda ili mudrosti, on se povezuje s ranije spomenutim konceptima, jer obje sure: „El Ma'ide" i „El En'am", suprotstavljaju s stavovima i uvjerenjima sljedbenika Knjige. One naglašavaju zabranu određene hrane, način klanja, kao i kritiku sljedbenika džahilijeta zbog njihove zabrane nekih blagodati kako bi se približili svojim idolima.¹¹⁹

U ovom kontekstu treba napomenuti da šejh i veliki islamski mislilac, uvaženi Muhammed Rešid Rida, (Allah mu se smilovao!), ima značajan komentar

¹¹⁸ Kur'an, El En'am, 136.

¹¹⁹ Vehbe Zuhajli, "Et-tefsir el-munijru fil-akideti veš-šeri'a vel-munhedž"; 7. tom, str. 127.

Detaljnije pogledati: "Tefsir'ul Kur'an el-hakim eš-šehir bi tefsiril-menar". Imama Muhameda Rešid Ride, Darul-Menar, 14, Šariul-inša, 3. izd, 1367. h., 7. tom, str. 384-385.

u tefsiru „El-Menar“, koji smatram vrijednim isticanja ovdje, s ciljem da sagledamo još jednu tajnu od mnogih skrivenosti ove sure.

Šejh Muhammed Rašid Rida (Allah mu se smilovao!), istakao:

“Ko bude analizirao raspored sura u mushafu, primijetit će da u njihovom sistematiziranju postoje dugi, srednje dugi i kratki ajeti, s ciljem da budu što lakši za čitanje i memorizaciju. Učenik počinje čitati i prelazi s dužih na kraće, pa još kraće ajete, kako bi bio vitalniji i izbjegao osjećaj monotonije. Kraće sure se lakše memoriziraju, što je posebno korisno za djecu ...

... S obzirom na to da je vjerovanje prioritet u vjeri, pitanja koja se odnose na Sljedbenike Knjige detaljnije se razmatraju nego ona koja se tiču idolopoklonika. S toga, Sljedbenici Knjiga se kritikuju detaljnije, a zatim se prelazi na idolopoklonike.

Ova činjenica je jasnije primjetna u suri „El-En’am“, nego u drugim surama, jer ova sura dopunjava suru „El-Bekare“, u vezi s pitanjima vjerovanja. Nakon nje, slijedi sura „El-A’raf“, koja pojašnjava zakone Uzvišenog Allaha za poslanike i vjerovjesnike u odnosima s njihovim narodima. Tako da, ovo služi kao dokaz protiv idolopoklonika i Sljedbenika Knjige. Sura „El-En’am“, posebno detaljno govori o Ibrahimu, a.s., kojem pripadaju i Arapi i Sljedbenici Knjige u kontinuitetu vjere.”¹²⁰

¹²⁰ Isto, str. 287.

4. Vrijednost sure i njena objava

O vrijednosti sure *El-Enam*, učenjaci i mufessiri imaju različita mišljenja. Prenosi Sa'id ibn Džubejr od Ibn Abbasa, r.a., da: "Ako želiš saznati o neznanju Arapa, pročitaj 130. ajet i dalje iz sure *El-En'am*"¹²¹:

﴿قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ ۚ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ﴾

*"Oni koji su iz lakomislenosti i neznanja ubijali svoju djecu i oni koji su o Allahu laži iznosili zabranjujući ono čime ih je Allah opskrbio – sigurno su izgubljeni i neće naći Pravi put."*¹²²

Također, prenosi imam Ed-Daremi, r.a., u svome "*Sunenu*": Prenosi se od Ebu Nu'ajma, a on od Ebu Zuhejra ibn Ishaka, od Abdullaha ibn Halife da je Omer, r.a., rekao: "*Sura El-En'am je među odabranim dijelovima Kur'ana.*"¹²³

Prenosi se od Ibn Ebu Šejbe, r.a., da je rekao: Affani prenosi od Hemmama, koji kaže: Čuo sam Ebu Imrana El-Džeunija, kako kaže: Prenio nam je Abdullah ibn Rebbahi, koji je rekao: Čuo sam Ka'ba kako govori: "*Ključ Tevrata (početak Tevrata) je ključ sure Hud.*"¹²⁴

- U nekim verzijama: "*Ključ Tevrata je početak sure El-Maida i njen kraj (deset posljednjih ajeta)*". - Šejh Muhamed ibn Darijs u njegovoj knjizi: "*Fedailul Kur'an*" istakao: Obavijestili su nas Sulejman ibn Hazbi, Musa ibn Ismail i Ali ibn Zejd od

¹²¹ El Buhari, Ebu Abdullah Muhamed Ibn Ismail; "*El Džami'u El Musned El Sahih El Muhtasar min Umuri Resulilah va Sunanihi va Ejamihi, Darul Ma'rifeh*", Bejrut, 2. izd, 1999., br: 3524.

¹²² Kur'an, *El-En'am*, 140.

¹²³ Abdullah ibn Abdurrahman Ebu Muhammed Ed-Darimi, "*Sunen ad-Darimi*"; Dar al-Kitab al-Arabi, Bejrut, prvo izdanje, 1407. hidžretske godine, sv. 2, str. 245; recenzirali Fevvat Ahmed Zumrali i Halid Es-Sebi El-Ilami.

¹²⁴ Ebu Bekir Abdullah ibn Muhammed ibn Ebu Šejbe El-Kafi, "*Musannef ibn Ebi Šejbe*"; "*Mektebetul-Rešid*," Rijad, prvo izdanje, 1409. h., Recenzent: Kemal Jusuf El-Hut, 6. izd, str. 152.

Jusufa ibn Mehranija, a on od Ibn Abbasa, r.a., da je rekao: "*Sura 'El-En'am', je u cijelosti objavljena noću.*" Također je Ali ibn Musa, r.a., rekao: "*Objavljena je noću u Mekki, a oko nje je bilo sedamdeset hiljada meleka koji su činili tesbih.*"¹²⁵

Imam Muhamed ibn Darijsi ističe da Ismail ibn Ajjaš prenosi od Ibn Ebanija, a ovaj od Šehr ibn Hanšeba, koji kaže: Čuo sam Ibn Abbasa, r.a., kako govori: "*Cijela sura "El-En'am", objavljena je u Mekki, a oko nje su bili skup meleka koji su činili tesbih između neba i zemlje, tako da se cijela zemlja tresla od odjeka njihovog tesbiha.*" Ibn Abbas, r.a., dodaje: "*Vjerovjesnik, s.a.v.s., kada je čuo njihov tesbih, uplašio se i pao na sedždu, sve dok mu nije objavljena sura.*"¹²⁶

U sadržaju nekoliko knjiga tefsira naišao sam na određene podatke o vrijednosti sure "*El-En'am*", pa ću u nastavku istaći te podatke kako bismo imali što potpuniji uvid u vrijednost ove blagoslovljene sure. Imam Fahrudin Razi, r.a., u svome tefsiru "*Tefsirul-Kebir*" navodi: "*Sura 'El En'am' je mekanska, osim 20-23-91-114-141-151-152-153., ajeta*". Također, Imam Fahrudin Razi, r.a., prenosi od Ibn Abbasa, r.a.: "*Ova sura je mekanska i objavljena je u cijelosti u prisustvu sedamdeset hiljada meleka. Meleki su se spustili i ispunili obje strane Mekke, dok je Vjerovjesnik, s.a.v.s., pozvao pisare, i oni su je zapisali te noći, osim šest ajeta koji su medinski.*"¹²⁷

Prenosi se od Ibn El Munkedira, koji ističe: Kada je objavljena sura "*El En'am*", Vjerovjesnik, s.a.v.s., je zikrio i rekao: "*Ova sura je bila popraćena melekima do te mjere da su ispunili cijeli prostor!*"¹²⁸

¹²⁵ Ed-Daris ibn Muhamed, "*Fadailul-Kur'an*"; Izdanje: "*El-Mektebetuš-šamiletu*"; 1.izd.; str. 206.

¹²⁶ Isto; str. 206.

¹²⁷ Imam Fahrudin ibn al-Lama Diyauddin Umar al-Razi, poznat kao Hatib al-Razi. Autor je poznatog tefsira pod naslovom: "*Tafsir al-Kabir*" ili "*Mafatih el-Gajb*"; Izdato od: "*Dar al-Fikr li-Tiba'ah wa al-Našr*", Bejrut, Liban, treće izdanje, 1985., str. 149.

¹²⁸ Isto, str. 149.

Pravnici-usulisti kažu da se ova sura ističe s dvije karakteristike: *“Objavljena je odjednom, a njenu objavu pratilo je sedamdeset hiljada meleka, jer sadrži dokaze o monoteizmu (tevhidu), pravdi, poslanstvu, proživljenju, i pobijanju doktrina nevjernika i ateista, što ukazuje na to da nauka usula ima neograničenu vrijednost i značaj.”*¹²⁹

Imam El Kurtubi u njegovom tefsiru, ističe: Prema većini, ova sura je mekanska”; zatim prenosi od Ibn Abbasa koji kaže: *“Ako želiš saznati o neznanju Arapa, pročitaj ajet 130 i dalje iz sure ‘El-En’am”:*

﴿قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ ۖ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ﴾

*“Oni koji su iz lahkomislenosti, ne znajući šta rade, ubijali djecu svoju i koji su ono što im je Allah darovao zabranjenim proglašavali, govoreći neistine o Allahu, sigurno su nastradali i na Pravome putu nisu bili.”*¹³⁰

Imam Šeukani ističe: Prenosi Taberani, Ibn Mardavejh, Ebu Šejh, El-Bejheki u djelu: *“Šu’ab”*, a ovaj od Enesa, koji kaže da je Vjerovjesnik, s.a.v.s. rekao:

*“Sura: “El-En’am”, objavljena je uz prisustvo meleka koji su ispunili cijeli prostor čineći tesbih i veličajući Allaha. Zemlja se tresla, dok je Muhammed, s.a.v.s., neprestano govorio: “Subhanallahi-l-Azim, Subhanallahi-l-Azim” (Slavljen neka je Uzvišeni Allah, Slavljen neka je Uzvišeni Allah).”*¹³¹

¹²⁹ Isto, str. 149.

¹³⁰ Ebu Abdullah Muhammed ibn Ahmed el-Ensari el-Kurtubi, *“El-Džami’ li Ahkam el-Kur’an”*; izdavač: *“Dar el-Kitab el-Arabi”*, Bejrut, Liban; Vol. 6, str. 382-383.

¹³¹ Muhamed ibn Ali ibn Muhamed Eš-Ševkani, *“Fet-hul-Kadir el-Džami’u bejne’r-Rivajeti ve’d-Dirajeti fi ‘Ilmi’t-Tefsir”*; umro u Sani, Jemen, 1250. h. Recenziju i izvlačenje hadisa prenesenih u njegovom djelu izvršio je dr. Abdurrahman Umejre uz pomoć komisije iz Naučne akademije u *“Darul-Vef’i” (Darul-Vef’i li-Tiba’ati ve’n-Nešri)”*; Vol. 2, četvrto izdanje, 1994., El-Mensurije, str. 1001-102. Detaljnije o vrijednosti ove sure pogledajte u knjizi: *“Tefsir eš-Šejha Muhameda Mutevelli*

5. Načini da've (poziva) u Kur'anu časnom - generalno

Kur'an časni je Knjiga upute, retorike i elokvencije. Objavljen je od Allaha, Gospodara svjetova, a prenio ga je plemeniti Duh (melek - Džibril) u srce Vjerovjesnika, s.a.v.s., na čistom arapskom jeziku kako bi opominjao ljude. Ni arapski retoričari, a ni stranci nisu bili u mogućnosti sastaviti niti jednu suru sa deset ajeta, pa čak ni jedan-jedini ajet sličan ajetima Kur'ana časnog. Kur'an časni se ističe uzvišenim jezičkim stilom elokvencije i retorike, kao i atraktivnom metodom i prijatnom tečnošću. Metode da've-poziva razlikuju se u ovisnosti od ovih jezičkih stilova... Prof. dr. Ahmed Ebu Zejd ističe nekoliko metoda da've (poziva) u Kur'anu časnom:

"Većina ovih metoda odgovara različitim prirodama ljudi i odnosi se na naređivanje, zabranu, mudrost, savjet, posljednje upute narodima prošlosti, poticanje na djelovanje i prijetnje, primjere, priče i kazivanja, kao i riječi upućene intelektu, itd."

U nastavku ćemo istaknuti nekoliko detalja o tim metodama s kur'anskim primjerima: - Metoda: neredba i zabrana:

﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ...﴾

"I obavljajte molitvu, i dajite zekat..."¹³²

- Metoda: dialog i ubjeđivanje:

﴿إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿٢﴾ فَاقْبَلُوا أَنْوْمِنُ لَكُمْ وَاتَّبِعُوا أَلَا رُدُّونَ ﴿٣﴾﴾

"Kad im njihov brat Salih reče: 'Zar se ne bojite Allaha?' 'Ja sam vam, doista, pouzdani poslanik.' Oni rekoše: 'Zar da tebi vjerujemo, a tebe slijede najneugledniji među nama?'"¹³³

eš-Ša'ravi"; 6.tom, str. 3491-3492., Daru Ahbaril-Jeum. Također pogledajte i tefsir: "El-Menar", šejha Muhameda Rešida Rida; 7. tom. str. 281-287.

¹³² Kur'an, El Bekare, 43.

- Metoda: savjetovanje i uputa:

﴿وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ﴾

"I jedan čestit čovjek iz porodice faraonove, koji je krio vjerovanje svoje, reče: 'Zar da ubijete čovjeka zato što govori: Gospodar moj je Allah...?'"¹³⁴

- Metoda: podstrek i zastrašivanje:

﴿وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ﴾

"I nastojte zaslužiti oprost Gospodara svoga i Džennet, prostran kao nebesa i Zemlja, pripremljen za one koji se Allaha boje!"¹³⁵

﴿إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ۖ لِلطَّغْيِينَ مَتَابًا ۖ لِّبَشِيرٍ فِيهَا أَحْقَابًا ۖ لَا يَذُقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ۖ إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَاقًا﴾

"Džehennem će zasjeda svima biti, boravište onih koji su prkosili, u kojem će vjekovima ostati, u njemu svježinu neće osjetiti ni piće okusiti, osim vrele vode i kapljevine nečiste."¹³⁶

- Metoda: podsjećanje na blagodati:

﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۖ وَءَاتَاكُم مِّن كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ ۚ وَإِنْ تَعَدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا ۚ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ﴾

"Allah je Taj koji je stvorio nebesa i Zemlju i koji spušta s neba vodu pomoću koje daje da iz zemlje izniknu plodovi, hrana vaša; On je za vas potčinio lađe da plove morem po Njegovoj volji i za vas je potčinio rijeke; On je za vas

¹³³ Kur'an, Šu'ara, 142-144.

¹³⁴ Kur'an, Gafir, 40:28.

¹³⁵ Kur'an, Ali-Imran, 133.

¹³⁶ Kur'an, En-Nebe', 21-25.

*potčinio Sunce i Mjesec, koji se stalno kreću, i za vas je potčinio noć i dan; On vam daje sve što od Njega tražite. A ako biste Allahove blagodati brojali, ne biste ih mogli pobrojati. Čovjek je, uistinu, nepravedan i nezahvalan.”*¹³⁷

- Metoda: podsjećanje na sudbinu prijašnjih naroda:

﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ ﴿۱﴾ فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ ﴿۲﴾ وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ﴿۳﴾ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَلَاثَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَى كَأَنَّهُمْ أُعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ﴿۴﴾ فَهَلْ تَرَى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ ﴿۵﴾ وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكْتُ بِالْخَطِيطَةِ ﴿۶﴾ فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخَذَةً رَابِيَةً ﴿۷﴾

*“Semud i Ad su Smak svijeta poricali. Pa Semud – uništeni su strašnim glasom, a Ad – uništeni su vihorom ledenim, silovitim kome je On vlast nad njima dao sedam noći i osam dana uzastopnih, pa si u njima mogao vidjeti ljude povaljane kao da su stabla palmi povaljana. I vidiš li da je iko od njih ostao? I faraon, i oni prije njega, i stanovnici sela koja su bila izvrnuta, činili su grijehе i protiv poslanika Gospodara svoga su se dizali, pa ih je On teško kaznio.”*¹³⁸

Ova metoda odnosi se na završetak sudbine prijašnjih naroda.

وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَبْنَىٰ لَا تَشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿۱﴾

- Metoda savjetovanja: *“Kad Lukman reče sinu svome, savjetujući ga: ‘O sinko moj, ne smatraj druge Allahu ravnim, mnogoboštvo je, zaista, velika nepravda.”*¹³⁹

- Metoda uzora:

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ﴿۱﴾

*“Zar ne vidiš kako Allah navodi primjer: Lijepa riječ kao lijepo drvo – korijen mu je čvrsto u zemlji, a grane prema nebu.”*¹⁴⁰

¹³⁷ Kur'an, Ibrahim, 32-34.

¹³⁸ Kur'an, El Hakka, 4-10.

¹³⁹ Kur'an, Llukman, 13.

- Metoda riječi upućenih intelektu:

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَع النَّاسَ﴾

"U stvaranju nebesa i Zemlje, u smjeni noći i dana, u lađi koja morem plovi s korisnim teretom za ljude..."¹⁴¹

- Metoda postavljanja pitanja:

﴿أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ ۚ وَتُجَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ ۚ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ﴾

"Zar Allah nije dovoljan robu Svome? A oni te plaše onima koje, pored Njega, obožavaju. Onoga koga Allah ostavi u zabludi niko ne može na Pravi put uputiti."¹⁴²

﴿أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ﴾

"Zašto oni ne putuju po svijetu pa da vide kako su završili oni prije njih?"¹⁴³

- Metoda izazova:

﴿ذُوْنِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ ۖ وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ ۚ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِمَّنْ صَادِقِينَ ۚ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَأْتُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ ۖ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ﴾

"A ako sumnjate u ono što objavljujemo robu Svome, načinite vi jednu suru sličnu njemu i pozovite svjedoke svoje, osim Allaha, ako istinu govorite. Pa ako ne učinite – a nećete učiniti – onda se čuvajte Vatre, čije će gorivo ljudi i kamenje biti, koja je pripremljena za nevjernike."¹⁴⁴

¹⁴⁰ Kur'an, Ibrahim, 24.

¹⁴¹ Kur'an, El Bekare, 164.

¹⁴² Kur'an, Zumer, 36.

¹⁴³ Kur'an, Gafir, 21.

¹⁴⁴ Kur'an, El-Bekare, 23-24. Vidi: "Minhadžud-da'ijeti", Ahmed Ebu Zejd, mjesečni časopis koji objavljuje Svjetska islamska liga, godina XII, Rebiul-evvel, 1414. hidžretske godine, br. 135, str.

Većina ovih načina ili metoda u da'vi istaknute su u suri: "*El-En'am*", i u nastavku ćemo to detaljno vidjeti. Bili smo obavezni pregledati ove metode s ciljem da razumijemo pristup profesora Sejjida Kutba u njegovom tefsiru i način na koji je on izveo većinu ovih metoda iz Kur'ana časnog.

II. Karakteristike i specifičnosti metode Sejjida Kutba u razumijevanju ajeta u da'vi-pozivu

Prije nego što krenem pisati o metodi profesora Sejjida Kutba (Allah mu se smilovao!), smatram da je potrebno razmotriti neke karakteristike njegove metode. Onaj ko bude čitao njegovu knjigu: "*Fi zilâlil-Kur'an*" i ko "*živi*", pod okriljem ovog komentara, svakako može primijetiti nekoliko karakteristika i specifičnosti, a to su:

- Analiza lokalne i globalne političke stvarnosti, njena povezanost s Kur'anom i refleksija kroz tumačenje;
- Doživljavanje trenutnih političkih okolnosti islamskog svijeta, te slabo stanje vjerskog i društvenog života Ummeta;

116-126, tema: "*O da'vi*". Također pogledaj: Ahmed Faiz, "*Ed-da'vetu Fi Zilalil-Kur'an*"; dvotomno djelo u kojem je autor sabrao sve govore o da'vi i metodama koje je Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!) istaknuo u svom tefsiru: "*Fi Zilalil-Kur'an*". Ovo je jedno od najboljih djela na ovu temu koje sam do sada pročitao. Također pogledaj: "*Reva'iu El-Zilal*", pripremio Ramij Umer Ba'Atijeh, Dar Vujuh Lin-Nešri Ve-Tevzi', četvrto izdanje, 2012, Rijad, Saudijska Arabija. Pogledaj i: "*Mekasidu El-Šerij'ati El-Islamijeti Fi Fikri El-Imam Sejjid Kutub*", autor: Nusejr Zervak, Darus Selam Lin-Nešri Ve-Tevzi', Kairo, prvo izdanje, 2009. "*Sejjid Kutub nakon 43 godine od njegove šehidske smrti – Zbornik istraživača*", uvod od prof. Salah Abdu Fettah Al Khalidija, pripremio I'sam Faris, Daru Ammar Lin-Nešri Ve-Tevzi', prvo izdanje, 2010. (Ove tri posljednje knjige imaju veliko značenje za misao profesora Sejjid Kutuba i nedavno su objavljene.

- Oспорavanje pozitivnih ljudskih zakona, poput: komunizma, marksizma, demokratije i kapitalizma;
- Potvrda negativnih utjecaja crkve (pravoslavne i katoličke) na islamski Ummet;
- Objašnjenje cionističkih projekata i metoda Židova i kršćanskih križarskih misionara;
- Pod utjecajem kur'anske metode, s naglaskom na principe i prioritete na kojima se temelji kur'anska metoda u da'vi (pozivu) ka Uzvišenom Allahu, poput: pitanja vjerovanja, tevhida (monoteizma), božanskog autoriteta i vlasti;
- Povezanost ajeta s biografijom Vjerovjesnika, s.a.v.s., i povjesnim događajima, bilo kroz ugovore i sporazume između muslimana i Židova; ili muslimana i kršćana ili kroz pozivanje kraljeva i vođa u islamu, putem pisama i izaslanika.

Ovo su neke od najosnovnijih karakteristika i specifičnosti koje uvaženi čitatelj može primijetiti tokom čitanja tefsira profesora Sejjida Kutba (Allah mu se smilovao!).

Tokom proučavanja ove blagoslovljene sure, primijetio sam nekoliko principa i elemenata na kojima se profesor Sejjid Kutub oslanjao u svome tefsiru i razumijevanju ajeta o da'vi iz ove sure.

Profesor Kutub (Allah mu se smilovao!), nastojao je osvijetliti određene tačke, kao i postaviti neke uzvišene i blistave principe za one koji pozivaju Uzvišenom Allahu, na osnovu ajeta koji govore o da'vi, njegovim pitanjima i metodama. Naravno, nemoguće je u potpunosti obuhvatiti ova pitanja kroz

proučavanje jedne sure... Međutim, fokusirat ću se na određenu tematiku unutar specifičnih tačaka, uz dovu Uzvišenom Allahu da budem što uspješniji!

Ova načela i elementi na kojima se temeljilo tumačenje profesora Kutba (Allah mu se smilovao!), u tefsiru jasno se primjećuju u njegovom proučavanju aspekta da've (poziva) i ističu se dinamičnošću više nego u drugim aspektima. Ovo je jasan dokaz da je šejh Kutub sebi postavio specifičan pravac i jedinstvenu metodu prilikom tumačenja ajeta o da'vi.

No, koja su to bila načela i pravila njegove metode? Koja mu je metoda omogućila da se izdvoji od drugih u određenim idejama i mišljenjima te da donosi vlastite i posebne zaključke (idžtihade)?

Ja ću se, uz Allahovu volju, truditi i nastojati pojasniti ova pitanja, te sam odlučio sakupiti ta načela i pravila i sistematizirati ih prema sljedećem obliku, uvijek pazeći i obraćajući pažnju na korake koje treba poduzeti tokom različitih faza aktivnosti u da've (pozivu). Nadam se da sam, uz Allahovu pomoć, uspješno izvršio ovaj zadatak!

III. Poziv muslimana na popravak (El Islah)

Poziv na popravak vjerovanja na temelju Božanske istine i obožavanja

Kako bismo ispravno predstavili ovaj prvi važan korak o metodi profesora Sejjida Kutba (Allah mu se smilovao!), osjećam potrebu za prikupljanjem njegovih misli i ideja s različitih i raznovrsnih mjesta iz njegovog djela, a zatim ih usporediti, te na kraju iznijeti rezime. Vjerujem da ćemo na ovaj način najbolje pojasniti njegovo shvatanje i metodu.

Mudri ljudi znaju da ovaj zadatak zahtijeva svjedočenje, prije svega, autorovim riječima, a zatim djelovanje na osnovu prirode induktivne metode. Samo Allah zna koliko sam puta čitao i proučavao tefsir sure: *"El-En'am"*, samo s ciljem da izvučem ove ideje, principe i pravila na kojima se šehid Sejjid Kutub oslanjao u svom tefsiru i koji su činili temelj njegovog razmišljanja. On je bio potpuno uvjeren u važnost započinjanja da've vjerovanjem i pozivanjem Uzvišenom Allahu (poziv u akidu).

Ovdje vrijedi naglasiti brojeve stranica na kojima se ova tema (vjerovanje) jasno, aluzivno ili simbolično spominje. Ti brojevi će se koristiti kao dokaz, ali uvijek treba imati na umu da nije moguće navesti i izdvojiti sve misli i tekstove, jer to prelazi dozvoljeni obim studije. Onaj ko želi saznati više, neka se osloni na tefsir Sejjida Kutba i pročita stranice koje istraživač navodi u svom istraživanju.¹⁴⁵ Profesor Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!), govori o ovom važnom i osnovnom aspektu života pojedinca i društva, želeći da o tome informiše muslimane uopće, a posebno islamske pozivače. Na početku u da'vi trebamo početi s jednim principom, odnosno s pozivom na poboljšanje vjerovanja, njegovog koncepta i njegovog širokog i univerzalnog značenja. Kada se ovaj princip ostvari, prelazi se na ostala sekundarna pitanja. Poboljšanje vjerovanja igra veliku ulogu i ima izvanredan značaj za Ummet u cjelini i za život pozivača u vjeru posebno. Ova istina proizlazi iz same riječi Uzvišenog Allaha u suri: *"Hud"*, kada je poslanik Šuajb, a.s., rekao svom narodu:

¹⁴⁵ Razmatranje božanstva i njegove istinske prirode naglašeno je na sljedećim stranicama tefsira *"Fi Zilâ'il-Kur'an"*: 1030, 1031, 1047, 1048, 1053, 1068, 1095, 1106, 1108, 1111, 1124, 1131, 1133, 1137, 1146, 1157, (2. tom), kao i stranice prvog toma: 1179, 1180, 1187, 1193, 1205, 1206, 1211, 1229, 1228, 1240, 1235.

﴿مَنْ رَبِّي وَرَزَقَنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَىٰ مَا قَالَ يَقُولُونَ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ
أَنْهَضَكُمْ عَنْهُ إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ﴾

*"Reče: 'O narode moj, recite vi meni! Ako ja slijedim jasne dokaze od Gospodara svoga i On me opskrbljuje lijepom opskrbom svojom, ne želim da činim ono što vama zabranjujem; jedino želim da popravljam koliko mogu. A uspjeh moj zavisi od Allaha; u Njega se uzdam i Njemu se obraćam!'"*¹⁴⁶

Početak da've (poziva) s poboljšanjem, uređenjem i pročišćenjem vjerovanja sadrži u sebi zaštitu i prevenciju od Allahove srdžbe i Njegove kazne prema narodu. Ova istina izvedena je iz same riječi Uzvišenog Allaha:

﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ﴾

*"Gospodar tvoj ne bi nikada nepravедno uništio naselja čiji stanovnici dobro čine."*¹⁴⁷

U nastavku da vidimo šta to profesor Sejjid Kutub kaže o ulozi Kur'ana časnog o mekanskom periodu, o tome šta je liječio i šta je zahtijevao od naroda i vjernika na početku svoje objave. U tom kontekstu istakao:

"On je razmatrao prvo pitanje, najvažnije pitanje i suštinsko pitanje ove nove vjere, odnosno pitanje vjerovanja koje se ticalo osnovnog principa božanstva i

¹⁴⁶ Kur'an, Hud, 88. U tefsiru ovog ajeta, Ibn Kesir kaže: „Ja ne želim ništa drugo osim da popravljam koliko mogu, tj. naređujem vam i zabranjujem u skladu s mojim mogućnostima i snagom.“ (2. tom, str. 39). Meni se čini da postoji jezička razlika i stilska mudrost između termina „El-Islah“ (popravljanje) i termina: „Es-Salah“ (činjenje dobra, dobrotu). Plemeniti ajet kaže: „Ja ne želim ništa drugo osim da popravljam koliko mogu,“ i ne koristi termin: „Es-Salah“, što znači činjenje dobra ili dobročinstva, već „El-Islah“, popravljanje. Mudrost korištenja ovog izraza leži u činjenici da se ovdje podrazumijeva vlastito popravljanje prije popravljanja drugih. Dok se izraz „Es-Salah“ koristi za popravljanje drugih, a ne za popravljanje samog pozivača. U takvom slučaju, pozivač poziva druge, ali zaboravlja na sebe, što slabi poziv i njegovu suštinu. Svoje mišljenje potkrepljujem istim ajetom: „Ja ne želim da vam suprotstavljam (čineći) ono od čega vas odvrćam.“ Allah najbolje zna!

¹⁴⁷ Kur'an, Hud, 117.

obožavanja, kao i odnosa među njima... Mekanski Kur'an objašnjavao je čovjeku tajnu njegovog postojanja i postojanja Univerzuma oko njega. On je pitao: "Ko je On? Odakle je došao? Kako je došao? Zašto je došao? Gdje će završiti? Ko ga je doveo iz ništa i ništavila? Ko ga je poslao tamo i kakav će mu biti kraj? Pitao ga je: "Šta je ovo postojanje koje osjećaš i vidiš? Ko je Onaj koji ga nadzire, a ne vidi se? Ko je stvorio ovaj Univerzum pun tajni (misterija)? Ko ga je uredio i ko ga kontrolira? Ko mijenja stvari onako kako ih zapažamo pred našim očima?" On mu je također govorio: "Kako da sarađuje sa Stvoriteljem ovog Univerzuma i samim Univerzumom? Kako da robovi postupaju prema Stvoritelju robova?" Tako je proveo punih trinaest godina potvrđujući ovo veliko pitanje ..."¹⁴⁸

Iz onoga što je prethodno naglašeno, proizlazi još jedna karakteristika metode profesora Sejjid Kutuba u razumijevanju ajeta o da'vi. Smatrao je, da je islamsko vjerovanje veliko i osnovno pitanje, te da se na temelju tog pitanja formiraju ljudska društva. Upravo na temelju ovog pitanja formirana je prva generacija ashaba i tabi'ina, kao i veliko širenje islama širom svijeta.

Aktivnostima tih generacija ova vjera je prenesena do nas. Ovaj princip prihvatio je i profesor Sejjid Kutub i potkrepljuje ga realnošću, razumom, historijom i vjerom. Pozivač treba djelovati unutar ovog principa i griješi ako poziva na osnovu nekog drugog principa.

Kako bismo bolje razumjeli važnost fokusiranja na vjerovanje u pozivu Uzvišenom Allahu, pogledat ćemo šta profesor Sejjid Kutub kaže o ovoj tematici. Često ponavljanje ovog osjetljivog pitanja pomaže nam da shvatimo koliko je ono važno za pozivača, te da se na njemu treba fokusirati duži vremenski period. Cilj

¹⁴⁸ Sejjid Kutub, "Fi zilâilil-Kur'an"; 2. Tom, str. 1004.

je da korijeni ovog stabla prodiru duboko u srca, daju svoje plodove i koriste se, s Allahovom dozvolom, u svako vrijeme.

O prvom ajetu sure *“El En’am”*: ***“Hvaljen neka je Allah koji je nebesa i Zemlju stvorio i tmine i svjetlo dao, a opet oni koji ne vjeruju Gospodara svoga izjednačavaju s drugima!”*** (*El En’am*, 1.); - Profesor Sejjid Kutubi navodi:

“Tesbih i priznanje činjenice da samo On zaslužuje zahvalnost, kao i zahvala za Njegovo božanstvo koje se primjećuje u stvaranju i oblikovanju. Time se prelazi s uzvišenog božanstva na prvu specifičnost stvaranja... Počinje se stvaranjem u najvećem obliku egzistencije.”¹⁴⁹

Mišljenje profesora Sejjid Kutuba o božanstvu (El Uluhiye) je široko i univerzalno, jer obuhvata ovaj život, ovaj Univerzum i sve što je između. Univerzalnost božanskog u životu podrazumijeva da samo Uzvišeni Allah ima apsolutnu vlast (El Hakimije). Od Njega sve proizilazi, a zatim se samo Njemu sve vraća. Samo On donosi šerijate, principe i zakone. Ovo se potkrepljuje ajetom iz iste sure, i u tom kontekstu profesor (Allah mu se smilovao) istakao:

Treći dio objedinjuje prva dva dijela unutar jednog kruga, jer potvrđuje božanstvenost Allaha u Univerzumu i u ljudskom životu: On je Allah (koji se obožava i veliča) na nebesima i na Zemlji. ***“On je Allah na nebesima i na Zemlji; On zna i šta tajite i šta javno iznosite i zna šta zaslužujete.”*** (*El En’am*, 3.). Onaj koji je stvorio nebesa i Zemlju jeste Gospodar na nebesima i na Zemlji, Jedini koji se obožava; sve božanske odredbe se manifestiraju u njima, a pokornost ljudi pred zakonima Gospodara i izvršenje Njegovih naredbi su očigledni.¹⁵⁰ O istinama i činjenicama ovog božanstva kaže da ono ne liči na negativno filozofsko-

¹⁴⁹ Sejjid Kutub, *“Fi zilâil-Kur’an”*; 2. tom, str. 1004.

¹⁵⁰ Sejjid Kutub, *“Fi zilâil-Kur’an”*; 2. tom, str. 1004.

teorijsko¹⁵¹ božanstvo koje propovijedaju druge religije. Ovo božanstvo je izvorni princip unutar ljudi i proizlazi iz instinkta.¹⁵²

Potom, profesor Kutub dodaje: *“Prvi talas predstavlja istinu božanstva koja se primjećuje u stvaranju nebesa i Zemlje, stvaranju tame i svjetlosti, stvaranju čovjeka od zemlje, završetku njegovog života i njegovom proživljenju. Ova istina dokazuje univerzalnu božansku prisutnost Allaha na nebesima i na Zemlji, Onoga koji poznaje tajne ljudi, njihova vidljiva djela, kao i njihove vidljive i skrivene koristi. Sve ovo nije dokaz filozofsko-teorijskog negativnog božanstva, već istina ljudskog života. Ljudi se trebaju osloniti samo na Allaha. On se ne može zamijeniti ničim i nikako se ne može osporiti Njegov monoteizam. Univerzalna božanska prisutnost dominira nad pitanjima Univerzuma i pitanjima ljudskog života, bilo javno ili tajno. Na temelju sistematizacije prirodnih rezultata potvrđuju se istine o apsolutnoj vlasti Allaha u pitanjima zemaljskog života, kao i Njegova vlast u kosmološkim pitanjima.”*¹⁵³

Usmjeravanje na vjeru ili monoteizam (*El Ijman ve El Teuhid*), najprije obuhvata tri dimenzije,¹⁵⁴ tokom pozivanja (da've) u Uzvišenog Allaha, i ovo je

¹⁵¹ Ali Muhsin, *“Neka Biblija govori”*; disertacija o greškama Biblije i kršćana. (Ali Muhsin, *“Let the Bible Speak”*; Islamic Da'ee Guide Center; Daman, Saudijska Arabija, str. 7.).

¹⁵² Karakteristika metode profesora šehida Sejjida Kutuba jeste ta što se često oslanjao na instinkt kao aparat instinktivnog shvatanja, na buđenje i pokretanje instinkta koji je nužan za da'vu. On govori o instinktu na sljedećim stranicama: tom 2: 1053, 1087, 1088, 1098, 1123, 1137, 1138, 1146, 1153, 1161.; 3. tom: 1202.

¹⁵³ Sejjid Kutub, *“Fi zilâlil-Kur'an”*; 2. tom, str. 1047. Važno je napomenuti da i Šejh Muhamed Rešid Rida dijeli slična mišljenja kao i Sejjid Kutub. Pogledaj u: *“Tefsirul-Menar”*, 7. tom, str. 299-300.

¹⁵⁴ Šejhul-Islam Ahmed ibn Tejmiye (Allah mu se smilovao!), kada govori o mišljenju selefijske škole (selefus-salih) o pitanju Božijih Imena i Svojstava, kaže: *“Poznavanje ovog principa je vjera i izvor upute, najbolja i najpozitivnija stvar koju su srca, ljudi i razum zadobili. Može se sažeti da se Allah može opisati samo onim čime je On sam Sebe opisao, i onim čime su Ga opisali Poslanik (Neka je mir i blagoslov na njega!) i prve generacije (selefus-salih), bez prelaska granica Kur'ana i hadisa.”* Imam Ahmed (Allah mu se smilovao!), kaže: *“Allah se opisuje samo onim čime je On Sebe opisao i čime Ga je opisao Poslanik (Neka je mir i blagoslov na njega!), bez izlaska iz okvira Kur'ana i hadisa.”* Prema selefijskoj školi, Uzvišeni Allah se opisuje onim čime je On Sebe opisao i onim čime Ga je opisao

bila jedna od prioriternih tema profesora Sejida Kutuba (Allah mu se smilovao!). U ovom kontekstu, tokom svog govora o dimenzijama teuhida (monoteizma), on proširuje ovo značenje govoreći:

- “ - *Monoteizam upravljanja i upute;*
- *Monoteizam pokornosti i ibadeta; i:*
- *Monoteizam izvora šerijata i naredbi*”.

Tevhid (monoteizam) Allaha u ovim oblastima ima dimenzije vjerovanja, odgojne dimenzije i dimenzije poziva (da've) u životu muslimana općenito, a posebno u životu islamskih da'ija. Ovo ima izuzetno veliki značaj i ne treba počinjati s bilo čim drugim u našem pozivanju ka Uzvišenom Allahu. Dakle, ljudi moraju biti veoma pažljivi prema ovom pitanju. Profesor, šehid, Sejid Kutub, u ovom kontekstu istakao:

“Ovaj novi talas također ima za cilj predstaviti istinu o božanstvenosti koja se očituje u vlasti, aktivnosti, opskrbi, garanciji, moći, uništavanju, koristi, šteti... Sve ovo ne potvrđuje filozofsko-teorijsku negativnu božanstvenost, već potvrđuje istine tevhide (monoteizma) u vođenju i upućivanju, kao i činjenicu da su tevhid i uputa odraz pokornosti i obožavanja. Kada je Vjerovjesnik, s.a.v.s., naredio da se niko ne uzima kao zaštitnik osim Allaha, time je pojasnio da se ta naredba temelji na činjenici da Allah opskrbljuje, a On (daleko od toga da je drugačije!) nije opskrbljen. Nadalje, oslanjanje na nekog drugog osim Allaha suprotstavlja se islamskom učenju i stvara širk (idolopoklonstvo)...”¹⁵⁵

Vjerovjesnik, s.a.v.s., bez devijacije, uskraćivanja, poređenja ili poistovjećivanja.” (Medžmu'ul-fetava, 5. tom, poglavlje “*El-Esmau ves-sifat*”, str. 6-26), objavljeno po naređenju kralja Fehda ibn Abdulaziza Al-Sauda, prvo izdanje, 1389. godine po Hidžri. Ovo je najispravniji i najprecizniji pristup ovom akaidskom pitanju. Ipak, Allah najbolje zna istinu!

¹⁵⁵ Sejjid Kutub, “*Fi zilâil-Kur'an*”; 2. tom, str. 1047.; “*Mukav-vimatut-tesavvuril-Islami*”; -Drugi dio poglavlje: “*El-uluhijje vel-ubudijje*”, str. 81.; i poglavlje: “*Hakikatul-uluhijje*”, str. 189.

Iz riječi profesora Sejjida Kutba možemo zaključiti nekoliko karakteristika njegove metode u razumijevanju ajeta o da'vi, a to su:

Potvrđivanje principa tevhida božanstvenosti (Tevhid El-Uluhiye) i važnosti istog, nakon čega poziva na djela srca i udova, nasuprot filozofsko-teorijskim negativnim metodama. Profesor Kutub ovom važnom aspektu tevhida daje praktične i dinamične dimenzije.

U tefsiru 14. ajeta, iste sure: *“Reci: ‘Zar da za zaštitnika uzmem nekog drugog osim Allaha, Stvoritelja nebesa i Zemlje? On hrani, a Njega niko ne hrani!’ Reci: ‘Meni je naređeno da budem prvi među onima koji se pokoravaju’ – i nikako ne budi od onih koji Mu druge ravnim smatraju!”* – O ovom ajetu istakao malo duži komentar: *“Ova tema, odnosno tema smatranja Allaha jedinim Gospodarom u punom smislu te riječi, podrazumijeva potpuno predavanje čovjeka u obožavanju Njega i priznavanju Njegove apsolutne vlasti. Samo Njega treba obožavati i samo Njemu posvetiti sve vjerske obrede. Čovjek se treba oslanjati isključivo na Njegovu pomoć i obraćati se samo Njemu u teškim situacijama. Ovo je suština vjerovanja. Dakle, ili iskreno predavanje Allahu u punom smislu te riječi, što znači islam, ili pridruživanje Njemu druga, što se smatra širk (mnogoboštvo). A širk i islam nikako ne mogu zajedno obitavati u jednom srcu!...”*¹⁵⁶

Veliki učenjak El-Alusi El-Bagdadi, ističe:

*“Jedno od značenja „Nadzora“ je „obožavanje“; a zatim dodaje: „Ovo također podrazumijeva Njegovu pomoć, što je poznato značenje ovog pojma. Ko se oslanja na pomoć nekog drugog, ne može Ga istinski obožavati ...”*¹⁵⁷

¹⁵⁶ Sejjid Kutub, *“Fi zilâilil-Kur’an”*; 2. tom, str. 1054.

¹⁵⁷ Veliki učenjak Ebu El-Fadl Šihabud-din Es-Sejjid Mahmud El-Alusi El-Bagdadi, preselio je 1270. godine po hidžri. Autor je poznatog tefsira *“Ruhul Me’ani fi Tefsiril-Kur’anil-Azim ves-Seb’ul-*

Ovdje, Imam El-Alusi i cijenjeni profesor Sejjid Kutub (Allah im se smilovao!), realno i šerijatski argumentiraju da oslanjanje treba biti isključivo na Uzvišenog Allaha, a ni na koga drugog! A, zapitajmo se, kome se možeš osloniti ako ne na Uzvišenog Allaha?

Profesor Sejjid Kutub, istakao: *"Ovo je snažna i duboka logika instinkta... Kome pripada oslanjanje, a kome ne? Kome drugom osim Stvoritelju nebesa i Zemlje, koji ih je stvorio i oblikovao? Kome drugom osim Opskrbitelju nebesa i Zemlje, koji hrani i sam nije potrebit hrane?"*¹⁵⁸

Također, dodaje: *"Ovo je jasno određeno pitanje, ne prihvata ni slabost ni kolebanje: Samo se Allahu treba obraćati ibadetom, pokornošću, oslanjanjem i priznav-anjem Njegove apsolutne vlasti u svemu, i odbaciti da Mu se pripisuje bilo kakav ortak! Djelovati srcem i djelima isključivo radi Njega, a ne zbog bilo koga drugog! Sve to znači Islam... Ako se nekom drugom pripisuje ortak, to se naziva širk! A širk i Islam nikako ne mogu biti zajedno u jednom srcu!"*¹⁵⁹

Mesâni", kojeg je objavila izdavačka kuća "Daru Ihjait-Turasil-Arabi" u Bejrutu, Liban, četvrto izdanje iz 1985. godine, prvi tom, str. 109.

¹⁵⁸ Sejjid Kutub, "Fi zilâil-Kur'an"; tom. 2, str. 1054.

¹⁵⁹ Također, treba naglasiti da pojam "idolopoklonstvo" (El Širk) prema Sejjid Kutubu ima šire značenje od onoga što znaju i podrazumijevaju većina ljudi i učenjaka. U tefsiru ajeta 70 iz sure "El En'am": *"Ostavi one koji svoju vjeru uzimaju za igru i zabavu!"* - Profesor Sejjid Kutub kaže: *"Još uvijek moramo odrediti ko su idolopoklonici? To su oni koji Allahu pripisuju sudruga u pitanjima božanstva, bilo vjerovanjem u božanstvenost nekoga drugog pored Allaha, bilo prihvatanjem šerijata i vlasti od nekoga drugog osim Allaha! Iako imaju imena muslimana, mislim da bi bilo bolje da se tako i ne nazivaju! Budimo uvojereni u našu vjeru!"* - "Fi Zilâil-Kur'an", 2. tom, str. 1129. Na drugom mjestu u svom tefsiru: "Fi Zilâil-Kur'an", komentirajući suru "El En'am", kaže: *"Oni koji optužuju idolopoklonika za idolopoklonstvo, a ne optužuju onoga ko sudi u ime tiranina, ko se boji njega, a ne Allaha, očito ne čitaju Kur'an kako treba i ne poznaju prirodu ove vjere! Neka dobro pročitaju Kur'an, onako kako ga je Allah objavio, i neka se ozbiljno pridržavaju riječi Uzvišenog: 'Ako se njima pokoravate, i vi ste idolopoklonici!'"* - "Fi Zilâil-Kur'an", str. 1216. U ovom djelu, tj. u svom tefsiru "Fi Zilâil-Kur'an", također govori o konceptu idolopoklonstva u tomu 2, str. 1130, i tomu 3, str. 1233. Zbog ovakvih

Smatram da ideje i mišljenja profesora Sejjida Kutba o idolopoklonstvu (širku) i njegovom konceptu identično podudaraju s mišljenjima Šejhul-islama Ibn Tejmije.¹⁶⁰ - Iz riječi koje je istakao profesor Sejjid Kutub, zaključujemo da onaj ko poziva u vjeru i radi na ovom polju, mora biti oprezan i svjestan dok poziva ljude u istinu o božanstvu i njegovim principima. On mora dobro razumjeti Kur'an časni i Sunnet Vjerovjesnika, s.a.v.s., kako bi ljudima predstavio islam onakav kakvog ga je objavio Gospodar svjetova, bez dodavanja ili uskraćivanja ičega. Treba predstaviti istinski islam, a ne onakav kakav žele strasti i emocije.

Ovo je bila metoda Sejjida Kutuba (Allah mu se smilovao!). Koristio je poseban pristup prilikom izvođenja pouka, savjeta i poruka iz Allahove Knjige. Nije bio pod utjecajem nijednog učenjaka, niti je slijepo oponašao bilo koga, već se oslanjao na Allahovu moć. Bio je vođen ka ovim činjenicama i ovim istinama.

stavova, neki optužuju profesora Sejjida Kutuba da sve oko sebe vidi kao džahilijet (neznanje) i širk (idolopoklonstvo), te da zbog toga društvo percipira kao idolopokloničko ili neznabožačko!? Ja kažem da oni griješe, tj. čine veliku grešku, jer ne čitaju u potpunosti riječi Sejjida Kutuba koje su rasute po njegovim djelima o ovoj temi, nego ih čitaju djelimično (selektivno čitanje) ili biraju određene riječi, a zatim nepravedno optužuju autora.

¹⁶⁰ Ne pretjerujem ako kažem da profesor Sejjid Kutub uživa veliki autoritet i posebno mjesto, kao i da je učenjak koji zna koristiti riječi i značenja na ispravnim mjestima i s odgovarajućim značenjem. Komentirajući kur'anski ajet: **"Oni su svoje učenjake ('ahbare') i monahe ('ruhbane'), kao i Mesiha, sina Merjemina, uzeli za gospodare pored Allaha."** (Et-Te'vbe, 31.) Ibn Tejmije kaže: *"Takvi se povinuju njima u dozvoli onoga što je Allah zabranio i zabrani onoga što je Allah dozvolio, i to se događa na dva načina: 1. Da znaju da su izmijenili vjeru Allahovu, da praktikuju tu promjenu i vjeruju u dozvolu onoga što je Allah zabranio i zabranu onoga što je Allah dozvolio, slijedeći svoje vođe, iako znaju da se oni protive vjeri Vjerovjesnika, s.a.v.s. Ovo se smatra nevjerstvom, jer Allahu pripisuju sudruga, iako im se ne klanjaju niti im čine sedždu. Ko god slijedi nekoga ko se protivi vjeri, a zna da on proturječi vjeri, i vjeruje u njegove riječi umjesto u riječi Allaha i Njegovog Vjerovjesnika, s.a.v.s., on se smatra idolopoklonikom, slično njima; 2. Njihova vjera u zabranu halala i dozvolu harama da bude u drugom planu, ali ipak ih slijede u grijesima prema Allahu, kao što to čini musliman koji svjesno čini grijeh. Takvi se tretiraju isto kao i grješnici."* U zbirci hadisa "Sahih" prenosi se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: *"Musliman mora slušati i pokoravati se onome što voli ili ne voli, sve dok ne bude naredeno da čini grijeh."* I: *"Stvorenje se ne treba pokoravati u grijehu prema Stvoritelju."* ("Medžmu'ul-Fetava", Poglavlje: "Kitabul-Imam", 7. tom, str. 70.).

Stoga, smatram da muslimani općenito, a posebno islamski pozivaoci (imami, studenti šerijata), trebaju doživjeti ove citate iz njegovog tefsira i dublje razumjeti ovu temu. Trebaju dodatno razjasniti stvari i što jasnije i bolje shvatiti njenu važnost. Profesor Kutub ističe: *“Ovo je drugi pristup istini o Božijoj Uzvišenosti (El Uluhiye)... Pristup velike moći nad robovima, stalne kontrole. Niko ne može pobjeći od Njegove moći, On ne spava. Njegovo Kader (Predestiniranje) ne dolazi ni ranije ni kasnije, a Sudnji dan je kraj kojem niko ne može umaknuti, i računanje na kojem ništa neće biti zaboravljeno! Sva ova moć vlada ljudima i utiče na njih!*

﴿وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمْ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ ثُمَّ رُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقِّ ۚ أَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ أَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ﴾

“On vlada robovima Svojim i šalje vam čuvare; a kad nekome od vas smrt dođe, izaslanici Naši mu, bez oklijevanja, dušu uzmu. Oni će, poslije, biti vraćeni Allahu, svome istinskom Gospodaru. Samo će se On pitati i On će najbrže obračun svidjeti.”¹⁶¹

“On je nadmoćan nad Svojim robovima” – On ima uništavajuću moć, a oni su pod Njegovom vlašću i potpuno su slabi pod moći ovog Vladara. Nemaju ni snage ni pomoći, već su robovi! Njegova vlast vlada nad njima, i oni se Njemu potpuno podređuju.¹⁶² Profesor Sejjid Kutub ovdje pruža stvarne povjesne argumente, argumente šerijata o fenomenima Božje milosti, o istini Njegove Uzvišenosti (Koji Je čist od svih nedostataka!), u mnogim oblastima. Ovo je dio njegove metode, a to se odnosi na povratak čistoj biografiji Vjerovjesnika, s.a.v.s., kako bi se uzeli primjeri i pouke iz njegovih događaja. U ovom kontekstu Kutub (Allah mu se smilovao!), istakao: *“Aspekti u kojima se očituje Božija milost i Njegova Uzvišenost su ti promjeni,*

¹⁶¹ Kur'an, El En'am, 61-62.

¹⁶² Sejjid Kutub, “Fi zilâil-Kur'an”; 2. tom, str. 1109.

koje ćemo ovdje sažeti, prije nego što ih detaljno razmotrimo prilikom izlaganja kur'anskih tekstova:

1. Božija milost jasno se očituje u srcu Vjerovjesnika, s.a.v.s., i on nalazi dokaz u sebi od svog Gospodara. On je uvjeren u to i nikako ne sumnja u laži i intrige lažljivaca. Zatim se potpuno fokusira na svog Gospodara i udaljava od devijacija svoga naroda, jer je bio uvjeren u ono što ga je uputio:

﴿قُلْ إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي وَكَذَّبْتُمْ بِهِ ۚ مَا عِندِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ ۚ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ يَقْضِي الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ ۚ قُلْ لَوْ أَنَّ عِندِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ ۚ لَفُضِّي الْأَمْرَ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۚ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ﴾

*“Reci: ‘Ja sam na jasnoj dokaznoj istini od svog Gospodara, a vi ga poričete. Ono što žurite da dođe, kod mene nije. Sud je samo Allahov, On iznosi istinu, i On je najbolji sudac.’”**Reci: ‘Kad bih imao ono što žurite da dođe, sigurno bi između mene i vas bilo presuđeno, a Allah najbolje zna ko su nasilnici.’”*¹⁶³

2. U Božijem kaderu protiv lažljivaca i odbijanju njihovog zahtjeva da se donese neko fizička čudo, kako bi se ubrzalo njihovo kazneno smanjenje zbog njihovog poricanja, očigledno je djelovao zakon koji je Allah primjenjivao prema prethodnim generacijama. Da je bilo u rukama Vjerovjesnika, s.a.v.s., ono što su tražili – da se ubrza kazna – on to ne bi mogao učiniti. Ova odgoda je Božija milost i samilost, kao i fenomen u kojem se jasno vidi Njegova Uzvišenost:

﴿قُلْ لَوْ أَنَّ مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ لَكُنْتُ قَدْ فَصَلْتُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۚ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ﴾

*“Reci: ‘Kad bi bilo ono što žurite kod mene, stvar između mene i vas bi već bila završena.’ (Ali to nije tako.) Allah najbolje zna za nasilnike.”*¹⁶⁴

¹⁶³ Kuran, El En'am, 56-57.

¹⁶⁴ Kur'an, El En'am, 58.

3. U Božijem znanju o metafizičkim stvarima i uključivanje u to znanje svega što postoji u ovoj egzistenciji. Sve što je takvo kakvim ga je Stvoritelj stvorio, a samo Allah može dati takve oblike, i niko drugi osim Njega:

﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾

“Ključevi nepoznatog su samo kod Njega. Nikog ne obavještava o tome osim Njega. On zna šta je na Zemlji i na moru. On zna svaku granu koja padne i nema ni zrna u dubinama Zemlje, ni mokrog ni suhog, a da to nije zapisano u jasnoj Knjizi (Levh-i Mahfuz).”¹⁶⁵

4. U Božijoj dominaciji i nadzoru nad ljudima u svakoj situaciji i stanju njihovom, bilo da su u snu ili budni, živi ili mrtvi, na ovom ili onom svijetu (ahiretu):

﴿وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ لِيُقْضَىٰ أَجَلٌ مُّسَمًّى ثُمَّ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَافِظِينَ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمْ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَلَا يُفَرِّطُونَ﴾

“On je Taj koji vas uzima u snu noću i zna šta ste radili tokom dana. Zatim vas budi (probuđuje) u toku dana do određenog roka (smrti). Potom ćete se vratiti Njemu, pa će vas obavijestiti o onome što ste radili. Samo On je gospodar Svojim robovima. On vam šalje čuvare (anđele), dok, kada dođe smrt nekom od vas, naši poslanici (drugi anđeli) mu uzimaju dušu, i oni ne čine nikakvo propustanje. Zatim se vraćaju Allahu, istinskom Gospodaru njihovom. Njegovo je Kraljevstvo (odlučivanje) i On je najbrži u obračunu.”¹⁶⁶

¹⁶⁵ Kur'an, El En'am, 59.

¹⁶⁶ Kur'an, El En'am, 60-62.

5. U svom instinktu, kada se poricatelji susretnu s Džehennemom, tada jedino od Allaha traže pomoć da bi se spasili. Oni čine širk (idolopoklonstvo) i zaboravljaju da Allah, kojeg mole za spasenje, može učiniti da iskuse različite vrste kazne, a niko im neće moći pomoći:

﴿قُلْ مَنْ يُجِيرُكُمْ مِنَ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَوَفَادَةً لِّئِنْ نَجَّيْنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ قُلْ اللَّهُ يُنَجِّيكُمْ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ أَنْتُمْ تُشْرِكُونَ قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَفْعَلَ بِكُمْ فَحْشًا أَوْ يُهْلِكَكُمْ بِمَا شَاءَ أَوْ يُجْعَلَ لَكُمْ شَيْعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَعْضًا ۚ انْظُرْ كَيْفَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ﴾
“Ko vas spasava od tamnih (tužnih) mjesta na kopnu i moru, i (kada ste u nevolji) molite Ga otvoreno i tajno (govoreći): ‘Ako nas spasiš od ovoga, sigurno ćemo biti zahvalni!’ Reci: ‘Allah vas spasava od toga i od svake nevolje.’ Ipak, vi Mu pridružujete druge. Reci: ‘On ima moć da vas spasi, ali i da vam donese kaznu s neba ili s dna vaših nogu, ili da vas razdvoji u grupe i učini da se međusobno borite. Pogledajte kako objašnjavamo znakove da biste razumjeli.’”.¹⁶⁷

Iz onoga što smo navise naveli, primjećujemo da se metoda profesora Sejjid Kutuba u razumijevanju ajeta poziva temelji na povratku u istoriju, u čistu povjest Vjerovjesnika, s.a.v.s., u povjest prijašnjih naroda i njihov stav prema poslanicima, kao i na učenjima koja se mogu iz njih izvući. Njegova metoda također se temeljila na činjenici da se ljudi trebaju vratiti osobinama Uzvišenog Allaha, koje su vidljive u svemu, kao što su: Njegovo znanje o nevidljivom svijetu, Njegova kontrola nad djelima ljudi i njihovim stanjem, itd. - Zatim je Profesor (Allah mu se smilovao!), razmatrao još jedno pitanje, koje je jednako važno kao i druga pitanja vjerovanja, a to je pitanje pojašnjenja cilja šerijatskih definicija: “Cilj Božanske Uzvišenosti i Moći! (El Uluhiye ve El Hakimije); Naglašava da je samo Uzvišeni Allah, Taj, Koji donosi odluke o životu

¹⁶⁷ Kur'an, El En'am, 63-64. Sejjid Kutub, “Fi Zilâil-Kur'an”; 2. tom, str. 1108-1109.; i: “Mukavamatut-tesav-vuril-Islami”; Poglavlje: “Hakikatul-uluhijjeti”; str. 189.

robova (ljudi) i da niko drugi nema takvu moć. Niko osim Njega ne može zabraniti, postaviti šerijat ili suditi – sve su to karakteristike Božanske Uzvišenosti. U životu ljudi niko nema pravo osim Allaha, jer niko osim Uzvišenog Allaha ne stvara, ne opskrbljuje, ne oživljava, ne usmrćuje, ne donosi korist, ne daje, ne uskraćuje, i ne može sebi niti drugima dati bilo šta, bilo na ovom svijetu ili na Budućem. Konstrukcija sure u vezi s ovom temom nevjerovatno je snažna, prikazna, stavove i intonacije koje duboko utiču na srce i svaki mogući način i u svakom aspektu!”¹⁶⁸

Razumijevanje profesora Sejjida Kutba (Allah mu se smilovao!), u vezi s pitanjem vjerovanja, kao što smo ranije istakli, formirano je na snažnoj, stabilnoj i čvrstoj osnovi, koja se temelji na principu svjedočenja (šehadeta): *„Nema Boga osim Allaha, a Muhammed je Allahov vjerovjesnik!“*. Profesor Kutub (Allah mu se smilovao!), često je ponavljao ovu istinu i često je u tom kontekstu govorio: *„Vjerovanje u Islam temelji se na svjedočenju da nema Boga osim Allaha, i na taj način čovjek uklanja iz svog srca božanstvo nesreće i oslanja se samo na obožavanje Allaha, kao i uklanja apsolutnu moć od ljudi i podređuje se samo Apsolutnoj Moći Allaha ...”¹⁶⁹*

Na taj način, formirao je jednu jasnu ideju i eksplicitnu metodu u vezi sa razumijevanjem ove vjere. Razlog koji ga je naveo u formiranju ovakvih ideja i principa, je činjenica da Islam ima posebnu prirodu i da se priroda ove vjere (prema profesoru Sejjid Kutbu) temelji na: *„Principu jedinstva Božanske Uzvišenosti. Svi šerijati i Njegovi zakoni proizlaze iz ovog velikog principa. Sistem ove vjere dominira svim aspektima života za sve ljude, bilo da su veliki ili mali. Ovaj aspekt predstavlja tajnu i prirodu ove vjere, određuje metodu u formiranju sebe i drugih, oblikuje vjerovanje koje*

¹⁶⁸ Sejjid Kutub, *“Fi zilâlil-Kur’an”*; 3. tom, str. 1179., 1180.; i: *“Hasaisut-tesavuril-Islami ve mukavimatuhu”*; poglavlje: *“Er-Rububijje”*.

¹⁶⁹ Sejjid Kutub, *“Hasaisut-tesavuril-Islami”*; poglavlje: *“El-Uluhiyye”*; 3. tom., str. 1211.

prodire u dubinu svakog čovjeka i koje se smatra neophodnim za pravilno formiranje.”¹⁷⁰

Profesor Sejjid Kutub shvatio je značaj postepenog objavljivanja Kur’ana tokom dugog vremenskog perioda mekanske faze. Ovaj fenomen, koji je profesor nazvao: „*Fenomen mekanskog Kur’ana*“, doveo je do toga da se tokom dužeg vremenskog perioda fokusirao na ovu fazu i iz nje izvodio mudrosti i poruke, koje su ga inspirisale za strategiju i metode poziva (da've). Nema nikakve sumnje da se ovo smatra osnovnim principom njegove snažne metode u razumijevanju ajeta poziva. Možda je ovo bio i glavni razlog zašto je napisao opširni uvod za suru „*El-En’am*“, u poređenju s uvodima koje je napisao za druge sure, tokom njihovog definisanja.

U ovom opširnom uvodu sure „*El-En’am*“ još jednom je potvrdio svoju metodu u razumijevanju ajeta poziva i činjenicu da je ova metoda razvijena i oblikovana njegovim proučavanjem dugog mekanskog perioda, koji je bio fokusiran na formiranje čovjeka iz aspekta vjerovanja (akide), prije nego što je obaveza šerijatskih propisa bila obavezna. Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!), istakao: *“Ova blagoslovena metoda ne bi bila ostvarena do ovog visokog nivoa da nije počela pozivom na ovaj princip i da nije podigla ovu zastavu, odnosno zastavu: La ilahe illallah (Nema boga osim Allaha!). Dakle, ništa drugo nije važno osim ovog principa! Ova metoda možda izgleda teško, ali u suštini je laka. Ova blagoslovena metoda je bila uspješna jer se iskreno oslanjala samo na Uzvišenog Allaha, i da se temeljila na racionalnom pozivu, socijalnom i moralnom pozivu ili nekom drugom principu, pored principa: „Nema boga osim Allaha!“, ne bi postigla nikakav uspjeh.”¹⁷¹*

Verujem da je dovoljna ova analiza koju smo uradili u vezi teme koju obrađujemo. **A, Allah najbolje zna!**

¹⁷⁰ Sejjid Kutub, „*Fi zilâil-Kur’an*“; 2. tom, str. 1009.

¹⁷¹ Sejjid Kutub, „*Fi zilâil-Kur’an*“; 2. tom, str. 1009.

2. Poboljšanje društva prema kur'anskoj metodologiji

Na temelju onoga što je ranije naglašeno, možemo zaključiti da je Islam prvo pozivao ljude na jačanje vjerovanja, a nakon toga razumjeti istinu Božanske Uzvišenosti i obožavanja u najširem smislu.

Kada se ovo postigne, vjerovanje počinje duboko prodirati u duše vjernika i tada će se uvjeriti da je ovaj princip učvršćen i stabiliziran. Nakon ovog koraka, pozivač nastavlja graditi strukturu, odnosno društvo, s aspekta morala, života i sistema. Ovo društvo treba biti zasnovano na zdravom i čvrstom principu, koji proizlazi iz Kur'ana i Sunneta, i nastaviti dalje u životu prema principima Islama.

„Pozivač mora osjećati da je njegov poziv živahan, kreativan, pokretan i aktivan. Da on pokreće i oživljava osjećaje i krv. Da poziv ne dopušta da bude zaokupljen djecom ili imovinom... Eto, ovo je iskreni pozivač! Samo tada će imati snažno povjerenje u svoj poziv, koji utječe na srca ljudi i pokreće njihove osjećaje tamo gdje želi da dosegne.”¹⁷²

Koja je metoda kojom se obraćamo narodu i kako da ga izvodimo iz sure "El-En'am"? Koja su velika vjerska pitanja koja treba da razumije pozivač, kako bi imao uspjeha u poboljšanju društva prema kur'anskoj metodologiji? Da bismo odgovorili na ova pitanja, ponovo ćemo se osloniti na mišljenja profesora Sejjid Kutuba, u vezi sa nekim vjerskim pitanjima i aktuelnim problemima, *kao što su pitanje nasilja, njegova upotreba, udaljavanje i distanciranje od kriminalaca i grješnika, idolopoklonstvo i idolopoklonici, itd.*

Tvrdim da je profesor Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!), izveo sve ove i druge probleme iz sure: "El-En'am", tokom njenog tumačenja, posebno tokom tumačenja ajeta koji govore o pozivu i pozivačima.

¹⁷² El-Khulij El-Behijj, "Tezkiretud-dua't El-Itihadul-Islami El-Alemi lil-munez-zamat et-tul-labijjeti", Darul-Kur'anil-Kerim, Bejrut, 2. izd; 1983., str. 44-50.

U nastavku ćemo istaći neka pitanja koja profesor Sejjid Kutub razmatra tokom tumačenja ajeta poziva u njegovom tumačenju: "Fi zilâlil-Kur'an":

A). Pitanje oslanjanja pozivača na nasilje i upotrebu sile:

Ovdje vrijedi istaknuti nekoliko mišljenja profesora Sejjid Kutuba, koja je iznio u nekoliko drugih svojih radova o ovom pitanju, kako bi pozivač bolje razumio svoju važnu ulogu u društvu. U jednom pismu protiv egipatske diktatorske vlasti, tokom njegovog ispitivanja u vojnom zatvoru visokog osiguranja, pismo koje se smatra tajnim dokumentom, profesor Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!) izlaže svoje aktivnosti, organiziranje pokreta i članstvo u redovima Muslimanske braće, te o tim aktivnostima kaže:

*"Ne treba početi s bilo kojom organizacijom, osim ako pojedinci ne postignu visok nivo razumijevanja vjerovanja i ne budu obdareni islamskim moralom u ponašanju, saradnji i svijesti. Ne treba da krenemo od principa formiranja islamskog sistema i šerijata, već početna tačka treba biti transformacija društava (vlasti i naroda) prema istinskim islamskim konceptima i formiranje principa koji, iako možda ne uključuje cijelo društvo, treba da utiče na elemente i institucije koje imaju uticaj na vođenje i usmjeravanje cijelog društva, kako bi se izrazila želja da se formira islamski sistem i šerijatski zakon. Formiranje islamskog sistema i šerijatskog zakona ne može se ostvariti putem puča odozgo, već promjenom koncepta i svjetonazora cijelog društva ili zajednica koje mogu pokrenuti cijelo društvo. Društvo mora biti uvjereno da moralne vrijednosti i primjena Islama mogu učiniti da njihov sistem bude šerijat kao zakonodavni okvir."*¹⁷³

¹⁷³ Sejjid Kutub, "Limaza a'demuni?"; Izdao: Kitabuš-Šerkil-Eusat; - "Eš-šerike es-Sauvidije lil-ebhaz vet-tesvik"; str. 43.

Iz riječi šehida, profesora, Kutba razumijemo da društvo treba obrazovati pravim islamskim odgojem, koji se temelji na Kur'anu i Sunnetu, i da je ovo svjedočanstvo profesora Sejjid Kutba (Allah mu se smilovao!), jasno kao Sunce i uvjerljivo nam dokazuje da on nije vjerovao u upotrebu nasilja, sile, uništavanja i eksplozija za dolazak na vlast, odnosno u metode pučeva ili revolucija, čak naprotiv... Međutim, mnogi strani i arapski pisci i istraživači su nepravедно podigli optužbe i izmislili razne laži o njemu i o Stranci Muslimanske braće, koja je osvojila veliku većinu na posljednjim demokratskim izborima u Egiptu, nakon Revolucije 25. januara 2011...¹⁷⁴, Međutim, neprijatelji Islama i muslimana nastavljaju sa izazivanjem nemira i demonstracijama protiv predsjednika Muhammeda Mursija, optužujući Stranku Muslimanske braće da su navodno ukrali plodove i cvjetove Revolucije 25. januara 2011. godine!!

Ovo je vrlo snažan argument i dokaz za čistoću njega i *Muslimanske braće* od izmišljenih optužbi njihovih neprijatelja, cionista i križara, kao i njihovih saradnika. Imam Hasan El-Benna, generalni vođa Muslimanske braće (Allah mu se smilovao!) i profesor Sejjid Kutub bili su najvažniji i najveći stubovi vjerskog vođstva koji su inspirisali Muslimansku braću zdravim islamskim obrazovanjem i mudrošću. Oni se nikako nisu pozivali na ekstremizam, pobune, nasilje i ubistva, te su optužbe za nešto takvo tendenciozne, sa pozadinom (cionističkom i križarskom) i potpuno neosnovane i besmislene.

Nema sumnje da oni sude sa strane, prema svojim strastima i predrasudama, a ne prema istini i stvarnosti. Jer, da su pažljivo pročitali učenja Imama Hasana El-Benne i misli i ideje profesora Sejjid Kutuba (Allah se smilovao obojici!), jasno bi shvatili da su njih dvojica čisti od optužbi, kleveta i laži tog tipa.

¹⁷⁴ Ovakve optužbe, klevete i laži su evidentne na internetu, kao i žestoki napadi na Islam nakon događaja od 11. Septembra..

Mi tako mislimo o njima, a najbolji sudac među njima je svakako Uzvišeni Allah!
A mi, pred Allahom, ne možemo nikoga očistiti!¹⁷⁵

B). Priroda i univerzalnost ove vjere

Ovdje je bitno napomenuti mišljenja i shvatanja profesora Sejjid Kutba, Priroda i univerzalnost ove s kojima objašnjava prirodu ove vjere i njen univerzalizam za daije. Pozivač treba da razumije da je za društvo prikladna Božanska metoda koja se sastoji od čistih učenjâ Kur'ana plemenitog i Sunneta Vjerovjesnik, s.a.v.s. U ovom kontekstu, profesor Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!), istakao:

“Priroda ove vjere čini je posebnom! To je vjera koja se potpuno oslanja na princip monoteističke Božanske Uzvišenosti. Svi sistemi i svi šerijatski zakoni proizlaze iz ovog velikog izvora. Ovo je kao veliki hrast koji pruža veliki hlad i ima isprepletene grane koje se uzdižu prema nebu i koje zahtijevaju duboke korijene kako bi zaštitile svoje tijelo. Tako je i sa ovom vjerom, jer njen sistem uređuje sve aspekte života. Ova vjera sistematizira pitanja svih ljudi, bez obzira na to da li su veliki ili mali, uređuje ljudski život ne samo u pitanjima ovog svijeta, već i u onima iz Ahireta, ne samo u očiglednim materijalnim odnosima, već i u osjećanjima, tajnama i ciljevima! Ova vjera je velika institucija, široka, sveobuhvatna i dominantna, zbog čega joj trebaju duboki korijeni ...!”¹⁷⁶

¹⁷⁵ Pogledaj prethodnu knjigu od početka do kraja. Dr. Abdulhalim Mahmud, *“Menhedzut-terbijeti indel-Ihvanil-Muslimin”*; analitičko-historijski studij, tom 1, 2; El-Mensura, Metabiu Daril-Vefi'n, 2. izd., 1992; *“Sažetak poruka imama Hasana El-Benne”*; Daruš-Šihab, bez godine i mjesta izdanja.

¹⁷⁶ Sejjid Kutub, *“Fi zilâlil-Kur'an”*; 2. tom, str. 1009-1010.

Profesor (Allah mu se smiloavao!), također dodaje:

“Ovo je jedan aspekt tajne i prirode ove vjere, koji određuje vlastitu metodologiju za oblikovanje čovjeka i dalje... određuje formiranje vjerovanja, prodiranje univerzalnosti ovog vjerovanja duboko u srce. Ovo je neophodno za pravilno formiranje, sigurnost za osiguranje odnosa između vidljivog oblika drveta na zemlji i njegovih korijena u dubini zemlje. Kada se vjerovanje „Nema boga osim Allaha!” utvrdi u najdubljim dubinama, tada će se sigurno ojačati i sistem koji proizlazi iz principa: „Nema boga osim Allaha” ... Pokornost je princip vjerovanja, i kroz ovu pokornost, ljudi s radošću i voljom prihvataju principe Islama i njegove zakone. Oni ih ne odbacuju odmah i ne primjenjuju ih samo formalno. Na taj način nestaju alkohol, kamata, kocka, tradicije džahilijeta, sve ovo – zahvaljujući ajetima iz Kur’ana i hadisima Vjerovjesnika, s.a.v.s. Iako zemaljske vlasti ulažu napore da zabranjuju takve stvari zakonima, sistemima, odlukama, dekretima, vojskom, vlasti, propagandom i medijima, ipak, oni i dalje ne uspijevaju u tome ...”¹⁷⁷

Iz onoga što je naviše navedeno, primjećuje se da se metoda profesora Sejjida Kutba u razumijevanju ajeta, prilikom davanja primjera za ljude, isključivo temeljila na Kur’anu časnom. Iz svega ovoga, on je nastojao dokazati univerzalnost ove vjere u svakom aspektu života, kako za velike, tako i za male, kako za ljude iz elite, tako i za obične ljude, vidljivo i nevidljivo.

Ovaj univerzalizam ne bi mogao stabilizovati stanje muslimana i budućih generacija. Prethodni primjer sa hrastom je najbolji primjer za pozivače u Allaha, o vrijednosti i značaju vjerovanja, i prije svega: o njegovom sađenju u srca.

¹⁷⁷ Sejjid Kutub, “Fi zilâilil-Kur’an”; 2. tom, str. 1009-1010.

C). Početna tačka - određivanje puta vjernika u odnosu na put kriminalaca

Neko bi mogao reći: „Dobro, mi prihvatamo Kur'an kao metodu našeg života, ali koji su to tačni aspekti i koji projekat ima ova božanska metoda u vjerovanju i dinamici, i ko će nam odrediti stavove ove metode? Gdje je početna tačka? Na kojim principima treba da se oslonimo za naše obrazovanje i obrazovanje našeg društva?“.

Da bismo odgovorili na ova pitanja, neophodno je razmotriti nekoliko važnih pitanja u vezi sa pozivom ili da'vi za poboljšanje društva, prema jedinoj kur'anskoj metodologiji, prema viziji profesora Sejjid Kutba. Vredno je istaći da smo neka od ovih pitanja i njihovih objašnjenja već naglasili ranije.

Odgovor na ovo pitanje nalazimo kod ovog idealističkog učenjaka kada je postavio princip vjerovanja kao početnu tačku i epicentar. Kao što se vidi, česta ponavljanja ovog pitanja čine da se zadržimo detaljnije na njemu, kako bismo pojasnili njegove vjerske dimenzije i edukativno značenje.¹⁷⁸ Ova početna tačka sastoji se u jasnoći i razlikovanju puta vjernika i nevjernika, dobrih i loših, iskrenih i licemjera... itd. Kada se napravi razlika između ovih grupa, tada postaje očigledna i odlučna poruka našeg poziva. Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!) ističe:

“S ovog epicentra treba započeti svaki islamski pokret kako bi odredio put vjernika i put kriminalaca. Treba započeti definiranjem puta vjernika i definiranjem puta kriminalaca, kako bi se vjernici jasno razlikovali od kriminalaca u stvarnom svijetu, a ne u svijetu teorija. Na taj način, muslimanski pozivači i islamski pokret

¹⁷⁸ O pitanju razlike i podele između puta vjernika i puta idolopoklonika i neznalica (džahilija) pogledaj na sledećim stranicama njegovog tumačenja: *“Fi Zilâil-Kur'an”*; 2. tom; 1167, 1168, 1053, 1055, 1054, 1055, 1057, 1058, 1105, 1106, 1107, 1109, 1123, 1126, 1127, 1128, 1131, 1141, 1167, 1168, kao i stranice 1239, 1215 - 3. tom.

će znati ko je zapravo musliman, a ko kriminalac. Nakon što se odredi put vjernika, njihov metod i znakovi, kao i put kriminalaca, njihov metod i znakovi, tada se ove dvije staze neće miješati, i kao rezultat toga, neće biti grešaka u usmjeravanju, niti će doći do miješanja između karakteristika vjernika i kriminalaca.”¹⁷⁹

Kako ne bi ostavio čitatelja i pozivača zbunjenim i bez odgovora na postavljeno pitanje: koja je to staza i čija je? Profesor odgovara sam, rekavši da:

“Put muslimana je Put Vjerovjesnika, s.a.v.s., i onih koji ga slijede. Ova definicija je postojala i ovo objašnjenje bilo je potpuno na danu kada je Islam osporavao idolopoklonike na Arapskom poluostrvu. Put dobrih muslimana je Put Vjerovjesnika, s.a.v.s., i onih koji su bili s njim, dok je put idolopoklonika - kriminalaca bio put onih koji nisu prihvatili ovu vjeru. Islam se svuda i uvijek borio protiv idolopoklonstva, totemizma, ateizma i raznih nevjerstva koje su skrenule od nebeskog izvora, nakon ljudskih intervencija. Islam, gdje god i kad god se suočavao s tim sektama i frakcijama, imao je potpuno jasan put: To je bio Put pobožnih vjernika, koji je bio potpuno jasan, baš kao što je jasno bio i put idolopoklonika, nevjernika i kriminalaca, i u tome, nije bilo nikakve nejasnoće ili zabune!”¹⁸⁰

Nakon ilustracije početne tačke i epicentra, nastavlja da govori o teškoćama i izazovima s kojima će se pozivači suočiti u pokušaju realizacije Šerijata Uzvišenog Allaha i njegove primene na zemlji. U tom kontekstu ističe: „Velika teškoća koja će izazvati pokrete Islama i istine danas, nije u tome, već u postojanju ljudi iz

¹⁷⁹ Sejjid Kutub, “Fi zilâlil-Kur’an”; 2., tom. str. 1106; Ahmed Faiz, “Tarikud-da’veti fi zilâlil-Kur’an”; U izdanju: “Muessesetu Dar-Risaleti”; Bejrut, Liban, 1985; 11., izd, 1. tom, str. 153.

¹⁸⁰ Sejjid Kutub, “Fi zilâlil-Kur’an”; 2., tom., str. 1106; Ahmed Faiz, “Tarikud-da’veti fi zilâlil-Kur’an”; Izdato od: “Muessese Dar-Risaleti”; Bejrut, Liban, 1985. 11. izd, 1. tom, str. 153.

redova muslimana koji žive u zemljama koje su prethodno bile kolevke Islama, vjere i Šerijata Allaha, dok sada, u tim zemljama, ljudi se udaljavaju od pravog Islama i on se (Islam) nosi samo u imenima. Oni poriču vjerovanje i stvarnost islamskih principa, iako misle da imaju islamsku vjeru!”¹⁸¹

Iz onoga što je gore navedeno u riječima profesora Sejjid Kutuba, trebamo razumijeti da Islam nije dovoljan samo u teoriji, već je neophodan i odlučujući praktični aspekt Islama. Nije dovoljno da se samo nazivamo muslimanima, dok svojim djelima proturječimo islamskim principima. Profesor zatim nastavlja pojašnjavati istinu Islama pozivačima u Allaha, govoreći: *“Istina, Islam je svjedočanstvo da: “Nema boga osim Allaha!”... I očituje se u principu vjerovanja da je samo Allah Stvoritelj Univerzuma, da se ljudi samo Allahu trebaju obraćati tokom obožavanja i drugih aktivnosti u životu, da samo od Allaha dolaze zakoni i da se samo Njegovoj vlasti pokoravaju u svom životu...*

... Svaka osoba koja ne svjedoči da ‘Nema boga osim Allaha!’ u ovom smislu, ne smatra se da je dala svjedočanstvo i da je ušla u Islam, bez obzira na to što nosi ime, pseudonim ili ima islamski porijeklo. Danas na zemlji postoje ljudi koji imaju muslimanska imena, dolaze iz muslimanskih porodica i zemalja koje su neko vrijeme bile centar Islama, ali danas ni ljudi ne svjedoče da ‘Nema boga osim Allaha!’, niti postoje mjesta koja, u punom smislu riječi, vjeruju u Allaha...” Profesor Sejjid Kutub nastavlja sa dijagnozom problema sa kojima se suočavaju pozivači Islama i islamski pokreti, govoreći:

Ove pokrete danas najviše pogađaju: Haos, nejasnoće i zbrka koja je zahvatila razumijevanje principa: „Nema boga osim Allaha!“, kao i Islama s jedne strane i razumijevanje idolopoklonstva i neznanja (džahilijeta) s druge strane; Nepojasnjenje

¹⁸¹ Isto; str. 153.

razlike između puta pobožnih muslimana i puta idolopoklonika kriminalaca; i Miješanje simbola i titula, zbrka između imena i kvaliteta, te nepostojanje razlika između puteva.”¹⁸²

Iz gore navedenih riječi profesora Sejjid Kutuba jasno se podrazumijeva da se on oslanja na neophodnost razjašnjenja islamske metodologije, njene detalje i specifičnosti za islamsku zajednicu uopšte, a za pozivače posebno. Ovo je dio njegove metode u razumijevanju ajeta poziva, odnosno indukcija takvih koncepata iz plemenitog ajeta:

﴿وَكَذَلِكَ نَفْصِلُ الْآيَاتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ﴾

“Tako Mi potanko izlažemo dokaze, i da bi očevidan bio put kojim idu grješnici.”¹⁸³

Ovdje je naglašeno da je razlog miješanja pojmova i koncepata među muslimanima danas, u našem vremenu, nesporazum ove teme i udaljavanje ljudi od učenja i principa ove vjere, kao i dolazak do miješanja stvari u većini slučajeva.

Ovdje vrijedi istaknuti neka pitanja i probleme koji se odnose na ono što je gore navedeno, odnosno na određivanje distanciranja od grješnika, kriminalaca, i pitanja koja se kasnije javljaju: Koliko se možemo udaljiti od njih, od kojih treba da se udaljimo, kao i da li možemo s njima sjediti i kada bismo smjeli sjediti s njima?! Profesor Sejjid Kutub ističe: *“Još uvijek osjećamo potrebu da odredimo ko su idolopoklonici? Idolopoklonici su oni koji čine širk prema Allahu u božanskim pitanjima:*

- *Bilo da vjeruju u nekog drugog osim Allaha;*
- *Bilo da koriste simbole za obožavanje nekog drugog osim Allaha; i*
- *Bilo da prihvataju vlast i šerijat od nekog drugog osim Allaha.*

¹⁸² Sejjid Kutub, “Fi zilâlil-Kur’an”; 2. tom, str. 1106.

¹⁸³ Kur’an, El En’am, 55.

Bilo bi bolje da kažemo da oni koji imaju veze sa bilo kojom od ovih triju tačaka – oni su idolopoklonici – čak i ako se nazivaju muslimanima! Zato budimo uvjereni u našu vjeru! Definicija udruživanja sa nasilnicima (idolopoknicima), koji vjeru smatraju igrom i zabavom! Kao što je već naglašeno, ovo se odnosi na podsjećanje i oprez, a ne na nešto drugo! Ili ako to uzimaju kao igru i zabavu na bilo koji način koji smo ranije naglasili.”¹⁸⁴

U kontekstu ovog ajeta, u knjizi “El-Džami”u li ahkamil-Kur’an”, Imam El Kurtubija navodi se: “U ovom ajetu se protive oni koji misle da imami, koji su vođe i posjeduju argument, da trebaju provoditi vrijeme s grješnicima, kako bi ispravili njihove pogrešne misli!”

“Ovdje možemo naglasiti¹⁸⁵, da ajet omogućava, u ograničenom smislu, sedenje ili druženje sa njima (grješnicima) u cilju savjetovanja, podsjećanja i ispravljanja njihovih pogrešnih i devijantnih ideja. Zabranjeno je nereagovanje na riječi i djela devijantnih grješnika, jer na taj način prihvata se zlo i svjedoči se protiv istine. Ovdje se stvara zabuna među ljudima, igra sa vjerom Allaha i sa vjernicima, i zbog toga u takvom slučaju mora doći do udaljavanja i distanciranja.”¹⁸⁶

Iz onoga što je naglašeno u vezi sa metodom i pojašnjenjem profesora Sejjid Kutuba, odnosno u vezi sa razlikovanjem i distanciranjem od grješnika i kriminalaca, primjećujemo da on svoj stav izražava, oslanjajući se na kur'anski ajet:

﴿وَكَذَلِكَ نَفْصِلُ الْآيَاتِ وَلِتَسْتَتِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ﴾

“Tako Mi potanko izlažemo dokaze, i da bi očevidan bio put kojim idu grješnici.”¹⁸⁷

¹⁸⁴ Sejjid Kutub, “Fi zilâilil-Kur’an”; 2. tom, str. 1106.

¹⁸⁵ Napomena: ovo su riječi Sejjid Kutuba, razrada, autor: Hajredin Hodža.

¹⁸⁶ Sejjid Kutub, “Fi zilâilil-Kur’an”; 2. tom, str. 1129.

¹⁸⁷ Kur’an, El En’am, 55.

“Na ovom mjestu vrijedi napomenuti savremeni problem ili negativni fenomen nekih ekstremističkih mladih Albanaca - imama i studenata – potom, bošnjačkih, turskih, engleskih, američkih, pakistinskih, arapskih i drugih studenata, koji su u mnogim slučajevima postali destruktivni nego li konstruktivni. Naime, oni u većini slučajeva koje sam doživio i vidio širom svijeta - tokom svojih studija, kao student a potom i kao akademik, na različitim univerzitetima - nemaju jasno razumijevanje ove realnosti. Vidio sam ih kako diskutuju, debatuju i prouzrokuju probleme u džamijama u kojima se obavljaju pet dnevnih namaza i gradovima širom Kosova, s starim ljudima, vjernicima koji su uputili, ispravni, nevini; bez ozbiljnog ili značajnog naučnog povoda! Ova pojava je izazvala mržnju među širim masama i u različitim krugovima prema tim imamima i studentima! Naprotiv, oni bi trebali izaći na ulice, tržnim centrima, kafane, čajdžinice, škole, kompanije, fakultete, obale, itd. Tamo gdje se otvoreno proturječi Allahu, dž.š. i Muhammedu, a.s. Oni trebaju praviti razliku između onih koji su na Pravom Putu i onih koji su na pogrešnom. Oni moraju dobro razumjeti ovaj kur’anski ajet u vezi s onima o kojima govorimo. Prijatelji, kolege, ne smiju biti žrtve šejtanovih spletki i svojih strasti. Trebali raditi i pozivati na da’vi s kriminalcima, lopovima, narkomanima, alkoholičarima, onima koji se bave ilegalnom trgovinom ljudskim organima, robom, s ljudima koji su moralno, finansijski, duhovno, porodično, politički, ekonomski, akademski korumpirani... itd; a ne smiju uznemiravati džemat u džamijama gdje se obavljaju molitve pet puta dnevno!”¹⁸⁸

Vjerujem da su ove riječi dovoljne za onoga ko želi da se podsjeti i usmjeri prema metodi Kur'ana časnom, u pozivanju ka Allahu Uzvišenom.

C). Povjest islama kao argument u distanciranju od grijешnika:

¹⁸⁸ Ovi komentari su dodati naknadno 04.02.2013., Doha - Katar, tokom recenzije i prevođenja knjige na drugim jezicima prije njenog izdanja. (Dr. Hfz. Hajredin Hodza)

﴿قُلْ أَيُّ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادَةً ۖ قُلِ اللَّهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۖ وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لِأُنذِرَكُمْ بِهِ
وَمَنْ بَلَغَ ۖ أَأَنْتُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللَّهِ آلِهَةً أُخْرَىٰ ۚ قُلْ لَا أَشْهَدُ ۚ قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌُ وَاحِدٌ وَإِنِّي
بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ﴾

“Reci: ‘Šta je najveće svjedočanstvo?’ Reci: ‘Allah je svjedok između mene i vas. A meni se objavljuje ovaj Kur’an da njime opominjem vas i one do kojih on dopre. Zar vi doista tvrdite da pored Allaha ima još bogova?’
Reci: ‘Ja to ne tvrdim!’ Reci: ‘On je samo jedan Bog, i ja nemam ništa s tim što vi smatrate druge Njemu ravnim!’” (El En’am, 19.) – Je jedan oda jeta koji govori o Davi (Pozivu), na način podstreka i upitnika. - Sejjid Kutub u komentaru ovog ajeta, tumači dio koji istače kur’ansku konstrukciju ovih ajeta, kao na primjer; pitanje prijateljstva s nevjernicima (el Vela’u) monoteizam (el Tevhid) i distanciranje od zlih (el Mufaselatu).¹⁸⁹ Profesor Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!), dodaje: *“Ovo pitanje vjerovanja i načela predstavlja uzvišenu istinu, zbog čega vjernik današnjice treba dugo i predano stajati pred ovom Božanskom poukom. Naša društva su izložena napadima cjelokupnog džahilijeta, slično kao što su bila napadnuta i u vremenu kada su objavljeni ovi ajeti, kako bi definisali svoj položaj i krenuli putem tih uzvišenih načela. Vjernici moraju pažljivo i temeljito razmatrati ove ajete kako bi jasno zacrtali svoju stazu Upute. Vrijeme u kojem živimo identično je onom kada je ova vjera objavljena čovječanstvu – tada i sada. Ljudi su se promijenili na isti način, kao što su bili promijenjeni u vremenu kada je Kur’an objavljen Vjerovjesniku, s.a.v.s., i kada je Islam donio svoja jasna objašnjenja velikog načela Šehadeta:*

¹⁸⁹ Muhammed ibn Salim el-Kahtani, “El-Vela’u vel-bera’u fil-Islam min mefahimi akidetis-selefi”; Objavljena magistarska dizertacija. Prvo izdanje, 1401. hidžretske godine, izdavačka kuća Tajjibe, Rijad, Saudijska Arabija. Ova knjiga se smatra jednom od najboljih i najvažnijih u vezi s ovom tematikom.

"Nema drugog boga osim Allaha." Ovo načelo Rib'ij ibn Amir, izaslanik Vjerovjesnika, s.a.v.s., objasnio je perzijskom vojskovođi Rustomu kada ga je ovaj upitao: "Šta ste donijeli?" Rib'ij je odgovorio: "Allah nas je poslao da ljude izvedemo iz obožavanja robova u obožavanje Allaha, iz zablude religije u pravednost islama." On je bio svjestan da Rustom i njegov narod nisu Kisru smatrali Stvoriteljem svemira niti su mu prinosili žrtve i darove, ali su od njega uzimali zakone i na taj način, u praktičnom smislu, obožavali ga, što Islam strogo osuđuje i kategorički odbacuje. Rib'ij mu je jasno rekao da ih je Allah poslao kako bi ljude izvukli iz sistema i stanja obožavanja ljudi te ih uveli u obožavanje Allaha i u pravedni sistem islama ..."¹⁹⁰

D). Cijena ovog distanciranja i udaljavanja

Ako ispravno shvatimo pitanje distanciranja i nezdruživanja s nasilnicima i grješnicima - kriminalcima, osim u svrhu podsjećanja i savjetovanja, tada se to smatra suštinom vjerovanja, i u tom kontekstu trebamo znati cijenu i žrtve koje trebamo podnijeti za takve stvari.

Dakle, da vidimo u nastavku šta profesor i šehid kaže o toj cijeni:

"Distanciranje i povlačenje mogu vjerničkom društvu donijeti određene štete i teškoće, ali te žrtve i teškoće ni u kojem slučaju neće biti pogubnije niti ponižavajuće od nejasnoće u razlikovanju stavova i principa, što bi se moglo desiti usljed utjecaja neznalačkog (džahilijetskog) društva koje ih okružuje. Ukoliko se osvrnemo na povjest pozivanja u Allahovu vjeru, koju su provodili svi Njegovi poslanici, jasno ćemo spoznati da Allahova pomoć i ispunjenje Njegovog obećanja o

¹⁹⁰ Sejjid Kutub, "Fi zilâilil-Kur'an"; 2. tom, str. 1057.

pobjedi poslanika i vjernika nikada nisu nastupili prije nego što bi se vjernačka zajednica jasno izdvojila od svoga naroda – kako zbog svog vjerovanja i životnih principa, tako i zbog odbacivanja neznalačkih uvjerenja i džahilijetskog načina života njihovog okruženja. Tačka razdvajanja bila je ključni trenutak svih poziva, jer je upravo tu ležao početak odlučnog koraćanja putem Božanske upute. Put da've oduvijek je bio jedan te isti, zbog čega i danas mora ostati nepromijenjen – isti onaj na kojem su kroćili svi poslanici, a.s.”¹⁹¹

Iz gore navedenog, aludiramo da se put pravednih mora jasno razlikovati od puta zlih, put ispravnih od puta kriminalaca, put iskrenih od puta licemjera, put moralno iskvarenih od puta čistih, put Muslimana od puta Jevreja i Kršćana. Ova metoda je kur'anska i poslanićka metoda. Onaj ko je negira i djeluje protiv nje, nema sumnje da se udaljio s Pravog Puta i zakoraćio putem neznalica (džahila).

¹⁹¹ Muhamed ibn Salim el-Kahtani, “El-Vela’u vel-bera’u fil-Islam min mefahimil-akidetis-selefi”, str. 40, Poglavlje: “El-vela’u vel-bera’u min levazimil-imam”; Poglavlje: “El-vela’u vel-bera’u fil-ahdil-mekkij”, str. 60 i poglavlje: “El-vela’u vel-bera’u fil-ahdil-medenij”, str. 188. U tefsiru ajeta: “**Reci: ‘Šta je najveće svjedoćanstvo?’ Reci: ‘Allah je svjedok između mene i vas.’**” (El-En’am, 19.) Šejh Muhamed Rešid Rida istiće: “Ovdje je postavljeno pitanje radi potvrde putem negacije i distanciranja, a Allah ga je uputio da odgovori da ne svjedoći onako kako oni svjedoće. Potom je Uzvišeni Allah naredio da svjedoći jednom drugom izjavom, koja je bila u suprotnosti s njihovim svjedoćenjem, a to je svjedoćenje da ‘nema drugog boga osim Allaha’, te da se distancira od kipova koje oni obožavaju i svih oblika širka – idolopoklonstva. ‘Reci: On je samo jedan Bog!’ Ovdje se ponovo izriće naredba bez povezivanja s prethodnim rijećima, jer se ovdje namjerava potvrditi čisti monoteizam (tevhid), bez potrebe za dodatnim svjedoćenjem protiv idolopoklonstva (širka).”.

2. Korekcija meditacije (razmišljanja), istraživanja i pozivanja (da've) prema gnoseološkoj i odgojnoj metodi

Kur'an časni objavljen je s ciljem ispravljanja mnogobrojnih pogrešnih uvjerenja i koncepata džahilijeta, kako u sferi morala i društvenog života, tako i po pitanju ekonomije. Sura *El-En'am* pruža najsavršeniji primjer ovakve korekcije. Jedna od značajnih zabluda arapskog društva, koje je Kur'an časni detaljno analizirao, odnosio se na pogrešno usmjeravanje i projektovanje njihovog životnog puta ka razumijevanju vjere. Kur'an im je naložio da svoje ljudske potencijale i ograničena znanja, čvrsto oslanjaju na temelj vjere, upozoravajući ih da ne prelaze granice po pitanju nevidljivog (gajba), kako ne bi zalutali i izgubili se u tminama neznanja, nagađanja i duhovne zbunjenosti.

Obavezni smo pridržavati se onoga što je Allah zabranio i ne upustati u složene rasprave po pitanju determinizma i indeterminizma (kada i kader), kao što su se idolopoklonici upuštali u takve polemike. U ovom kontekstu Kuran časni nas govori:

﴿سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ﴾

*“Oni koji druge Allahu ravnim smatraju reći će: ‘Da je Allah htio, mi ne bismo druge Njemu ravnim smatrali, niti bi to činili preci naši, niti bismo išta zabranjenim učinili.’”*¹⁹² - Profesor Sejjid Kutubi (Allah mu se smilovao!), u tefsiru kur'anskog ajeta: *“Oni koji druge Allahu ravnim smatraju reći će: ‘Da je Allah htio, mi ne bismo druge Njemu ravnim smatrali, niti bi to činili preci naši, niti bismo išta zabranjenim učinili.’ Tako su oni prije njih poricali, sve dok Našu kaznu nisu iskusili. Reci: ‘Imate li vi kakav dokaz da nam ga iznesete? Vi se*

¹⁹² Kur'an, El En'am, 148.

samo za pretpostavkama povodite i vi samo laži iznosite.' Reci: 'Allah ima potpun dokaz i da je htio, svima bi na Pravi put ukazao.' (El En'am, 148-149.); - ističe: *"Druga se pitanja odnosila na ispravljanje metode razmišljanja i promišljanja. Allah ih je naredio i upozorio da se klone loših djela, i to moraju znati i vjerovati s potpunom uvjerenosti. Allahova volja je skrivena tajna i niko je ne može spoznati. Dakle, kako da je znamo? A ako je ne znamo, kako da budemo sigurni i na njoj gradimo svoje oslonce? - Reci: 'Imate li vi kakav dokaz da nam ga iznesete?'" "Vi se samo za pretpostavkama povodite i samo laži iznosite."* (El En'am, 148.)

Allahove naredbe i zabrane su poznate na kategoričan način, i kada ih ljudi već znaju, zašto bi ih napustili i upuštali se u rasprave o stvarima koje ne mogu znati? Ovo predstavlja konačan stav po ovom pitanju!

Uzvišeni Allah ne obavezuje ljude da spoznaju tajne gajba i kader, niti da djeluju prema vlastitim pretpostavkama o njima. Njegova naredba je jasna: Obavezuju se spoznati Njegove propise, naredbe i zabrane, te da svoj život usklade s time. Kada se trude da u tome ustraju, Uzvišeni Allah im daje uputu, otvara im srca ka islamu, čineći im taj Put lahkim i jasnim. U takvim slučajevima, ovo pitanje postaje veoma jasno i jednostavno s naučnog stanovišta, daleko od nejasnoća i zamršenih nagađanja kroz beskorisne rasprave!

Uzvišeni Allah ima moć da svi ljudi već budu na pravome Putu, da ih neposredno usmjeri ka Uputi ili da jednostavno ulije Uputu u njihova srca, kako bi se lahko uputili. Međutim, Allah želi da ljudima podari slobodnu volju – sposobnost da sami biraju između Upute i zablude. On pomaže onome ko želi da bude na pravome Putu, olakšavajući mu taj Put i pružajući mu mogućnosti za to. Allah djeluje u skladu sa Svojom voljom i mudrošću!

"Reci: "Allahu ima najpotpuniji i najjači dokaz, i da je htio, sve bi vas na Pravi put uputio." - Ova istina je jasna i predstavljena na vrlo jednostavan i

razumljiv način ljudima. Stoga, u Islamu i u islamskoj metodi, rasprava o ovoj temi nije poznata, niti potrebna, jer nijedna filozofska ili teološka diskusija po ovom pitanju nikada nije rezultirala razumljivim i opipljivim zaključkom. Ovakve rasprave tretiraju ovo pitanje na način koji ne odgovara njegovoj prirodi, budući da priroda svake istine određuje metodu njenog razmatranja i način njenog objašnjenja. Na primjer:

- Materijalna istina može se analizirati putem laboratorijskih eksperimenata;
- Matematička istina može se razmatrati kroz teorijska načela;
- Metafizička istina zahtijeva potpuno drugačiju metodu analize i:
- Ta metoda je, kako smo već spomenuli: *“Metoda praktičnog doživljaja i iskusnog pristupa ovoj istini u stvarnom životu.”*

Kao u prošlosti, tako i danas, ljudi su nastojali razvijati dijalog i promišljati o intelektualnim pitanjima putem ovakvih metoda ... Potom je objavljena vjera Islam, kako bi ostvarila naučnu stvarnost putem jasnih naredbi i zabrana, dok je dublji zalazak u metafizičke želje samo uvod u zabludu i zbunjenost, jer tu um govori bez dokaza, a ogromna energija se gubi umjesto da bude usmjerena ka pozitivnim, realnim i vidljivim djelima s jedne strane, dok, s druge strane, Kur'an časni došao je s gnostičkom i odgojnom metodom koja je za njih bila potpuno nova. Profesor Sejjid Kutub, ovu metodu ilustruje u svom tefsiru ajeta:

﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ أَنْظَرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ﴾

“Reci: ‘Putujte po zemlji i pogledajte kakav je bio kraj onih koji su poricali istinu.’”¹⁹³

¹⁹³ Kur'an, El En'am, 11.

Ovdje možemo svakako primijetiti jedan veoma značajan dio metode profesora Sejjida Kutuba, koju je koristio tokom tefsira ajeta, a koja se odnosi na važnost povjesti i njenu ulogu u odgoju generacija. Također ćemo primijetiti kako on objašnjava ključne tačke i osnovne stubove proučavanja povjesti iz islamske perspektive.¹⁹⁴

U tefsiru *“Fi Zilalil-Kur’an”*, profesor Sejjid Kutub poziva na ponovno preispitivanje i pisanje islamske povjesti od samih početaka. Arapi su putovali zemljom zbog trgovine i svakodnevnog života, ali nisu obraćali pažnju na gubitnike i lažove kroz čije su kuće prolazili noću i danju, niti su ih slušali. U tom kontekstu, Kur’an časni govori:

﴿وَإِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَ وَبِاللَّيْلِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾

*“A vi doista pored njih prolazite i ujutro i navečer. Pa zašto ne shvatate”*¹⁹⁵

Uzvišeni Allah želi da obavijesti njih, nas i sve generacije koje će doći poslije nas, sve do Sudnjeg dana, da život na Zemlji treba teći onako kako On propisuje, uzimajući pouke i savjete iz povjesti, kako bi ljudi bili svjesni i kako ne bi doživjeli kaznu kakvu su doživjeli prethodni narodi.

Ovaj ajet je jedan od ajeta koji govore o da'vi (pozivu), ali na savjetodavan način. Da vidimo šta kaže profesor Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!), po ovom pitanju u tefsiru kur'anskog ajeta:

¹⁹⁴ Imali smo tu čast da u okviru doktorske disertacije, u njenom prvom poglavlju (prvih 100 stranica), sprovedemo kritičko istraživanje i analizu albanske povjesti, kako antičke tako i moderne, kroz islamsku perspektivu. Ovaj rad predstavljao je prvi studij ovakve vrste u vrijeme kada je sprovedeno istraživanje (2003. godine) i tom prilikom smo uputili apel za ponovno pisanje naše iskrivljene historije. Detaljnije informacije možete pronaći u našem djelu: Doc. Dr. Hfz. Hajredin Hodža, *Doktrinat e Tefsirit në Trojet Shqiptare*, shek. 19 & 20, (Doktrine tefsira na albanskim prostorima, 19. i 20. stoljeće), izdavačka kuća: Čabej, prvo izdanje, Tetovo, 2010. (Napomena autora: H. Hodža, Doha, Katar, 2013.).

¹⁹⁵ Kur'an, Saffat, 137-138.

﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ﴾

"Reci: 'Putujte po svijetu, zatim pogledajte kako su završili oni koji su smatrali da nije istina!'". (El En'am, 11.); -Ističe: "Hodanje po Zemlji treba imati za cilj posmatranje, razmišljanje i razmatranje, kao i spoznavanje Allahovih zakona, zapisanih u događajima i zbivanjima te u vidljivim tragovima, odnosno u historiji koja se prenosi kroz događaje što se reflektuju putem tragova na Zemlji i među narodima. Dakle, hodanje treba biti takve prirode i mora se ostvarivati svjesno i s takvim ciljevima. Naravno, za Arabe su sve te stvari bile nove! Zamisli transformaciju koju im je donijela islamska, Božanska metoda – iz džahilijeta na ovaj nivo svijesti, razmišljanja, analize i spoznaje. Oni su morali hoditi prema gnostičko-edukativnoj metodi, a to je za njih bilo nešto novo. Ova nova metoda prenijela ih je iz džahilijeta na put koji uzdiže sve do pijedestala."¹⁹⁶

Potom, profesor Sejjid Kutubi daje zaključak po ovom veoma bitnom pitanju: "Ova metoda, iz aspekta tumačenja historije, bila je nešto novo za ljudski intelekt tog vremena, jer tada nije bilo mnogo povjesnih informacija osim prenesenih događaja, tradicija i kazivanja o ljudima, ali bez analitičke ili strukturalne metode koja bi međusobno povezivala događaje, onako kako se danas povezuju premise i rezultati, kao i historijske epohe i zbivanja. Kur'anska metoda uzdigla je ljude na takav nivo i obavezala ih da primijene metodu posmatranja u analiziranju historijskih događaja. Ova metoda nije ograničena samo na periode, načine mišljenja ili znanja – ne, ona je metoda koja daje ispravno tumačenje ljudske povjesti."¹⁹⁷ - Iz onoga što navise naveli u vezi s tefsirirom kur'anskog ajeta, možemo izvući mnoge važne pouke za naš život. Svaki put

¹⁹⁶ Dr. Imaduddin Halil, "Fit-tarihi fikretun ve minhadžun"; 1. izdanje, Bejrut, 1996.

¹⁹⁷ Sejjid Kutub, "Fi zilâlil-Kur'an", 2. poglavlje, str. 1045-1046; Sejjid Kutub, "Hasaisut-tesavuril-Islami ve mukav-vimatuhu"; Drugi dio: "Et-tefsirul-Islami lit-tarih".

kada čujemo o zemljotresima, poplavama, vulkanima, cunamijama, požare u šumama, oluje, padavine (kišu, snijeg), epidemije, glad, sušu i slične prirodne nepogode, trebamo iz njih izvući pouku i moliti Allaha, dž.š., za našu dobrobit. Trebamo se čuvati uzroka koji nas vode ka Allahovoj srdžbi i uzeti pouku iz ovih katastrofalnih događaja koji su danas zahvatili cijelu planetu. Moramo analizirati djela i negativne pojave kod onih naroda koji su bili iskušani teškim nesrećama, kako bismo izbjegli Allahovu kaznu kroz iskreno pokajanje (teubu) i traženje oprosta (istigfar). Također, trebamo ispraviti svoja djela – bilo pojedinačna ili kolektivna i ustrajati u naređivanju dobra i odvrćanju od zla.

4. Poziv nemuslimana u Islamu

A). Poziv (da'va) na osnovu posmatranja i razmišljanja o ajetima o Univerzumu

Islam je međunarodna vjera i poruka je univerzalna. Vjerovjesnikovo, s.a.v.s., poslanstvo bilo je opće za sve ljude i džinne, za vjernike, za dobre i loše. U tom kontekstu, Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾

“A tebe smo svim ljudima poslali da radosne vijesti donosiš i da opominješ, ali većina ljudi ne zna.”¹⁹⁸

﴿قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾

“Reci: ‘O ljudi, ja sam svima vama Allahov poslanik.’”¹⁹⁹

¹⁹⁸ Kur'an, Sebe'e, 28.

¹⁹⁹ Kur'an, El a'raf, 158.

﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾

"A tebe smo poslali samo kao milost svjetovima!"²⁰⁰

﴿وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ﴾

"A on (Kur'ani) je samo pouka svjetovima (ljudima i džinnima)."²⁰¹

﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾

"Neka je uzvišen Onaj koji robu Svome objavljuje Furkan da bi svjetovima bio opomena!"²⁰²

Hadis koji prenosi Ebu Hurejre, a zabilježen je u Sahihu Muslim, glasi:

بُعِثْتُ بِجَوَامِعِ الْكَلِمِ، وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ، وَأُحِلَّتْ لِيَ الْغَنَائِمُ، وَجُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ طُهْرًا وَمَسْجِدًا، وَأُرْسِلْتُ إِلَى الْخَلْقِ كَافَّةً، وَخُتِمَ بِيَ النَّبِيُّونَ

Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Odlikovan sam nad drugim vjerovjesnicima sa šest stvari: dat mi je jezgrovit govor, pomognut sam strahom (koji je uliven u srca neprijatelja), dozvoljen mi je ratni plijen, cijela Zemlja učinjena mi je čistom i mjestom za molitvu, poslan sam svim stvorenjima i pečat sam vjerovjesnika."²⁰³ - U jednoj drugoj predaji stoji:

وَكَانَ النَّبِيُّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً، وَبُعِثْتُ إِلَى النَّاسِ عَامَّةً

"Svaki poslanik prije mene bio je poslan isključivo svom narodu, dok sam ja poslan cijelom čovječanstvu."²⁰⁴

²⁰⁰ Kur'an, El Enbija, 107.

²⁰¹ Kur'an, El Kalem, 52.

²⁰² Kur'an, El Furkan, 1.

²⁰³ "Sahihul-Muslim"; 1. tom, str. 371; "Kitabul-Mesadžid ve mevadius-salat"; Mektebetu ve metba'atu, Darul- ihjail-kutubil-arabijjeti; komentar: Muhamed Fuad Abdulbaki. Imam Tirmizi, tom. 3, str. 56; koji navodi: "Hadis je hasen". Prenosi dr. Muhamed Sejjid ibn El-Habib: "Ed-da'vetu ila Ilahi fi sureti Ibrahim El-halil"; Kairo, 2. izdanje.; Izd. Abdullah Baba Eš-Šenkitij, Mektebetu ve metba'atu Daru ihjail-kutubil-arabijjeti, str. 136.

²⁰⁴ Prenosi Imam Buhariju u svome "Sahihu", 1. tom, str. 91; "Kitabut-tejjemum"; Ibid., str. 137.

Onaj ko razumije ove ajete i hadise koji govore o univerzalnosti, shvatit će da je poslanica Vjerovjesnika, s.a.v.s., generalna i namijenjena cijelom čovječanstvu.

Islam nam naređuje da pozivamo i muslimane i nemuslimane, kako bismo se oslobodili odgovornosti, a u tome se jasno uočava čudo islama, kao pečata prethodnih božanskih objava, kao i njegova nadmoćnost nad ranijim poslanicama.

Životopis Vjerovjesnika, s.a.v.s., bogat je argumentima, stvarnim događajima i autentičnim predajama. Vjerovjesnika, s.a.v.s., slao je poruke vladarima, kraljevima i plemenskim poglavarima pozivajući ih u islam. Neki od njih su se odazvali njegovom pozivu, bili upućeni i primili islam, dok su ga drugi odbili i protivili mu se, činili grijehe, nisu vjerovali i ustali protiv njega (pobunili se).

Islam nije došao samo da muslimane izbavi iz neznanja (džahilijeta), već da spasi cijeli svijet.

Da'va islama jasna je i transparentna, pa ko želi – neka vjeruje, a ko želi – neka odbije, jer u vjeri nema prisile.

U ovom kontekstu Uzvišeni Allah govori:

﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي ۖ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

*“Reci: ”Ovo je put moj: ja pozivam Allahu, imajući jasnu spoznaju – ja i svaki onaj koji me slijedi. Hvaljen neka je Allah! – ja Njemu nikoga ne smatram ravnim.”.*²⁰⁵

²⁰⁵ Kur'an, Jusuf, 108.

Činjenica je da danas mnogi nevjernici uopće ne poznaju istinu o islamu, Kur'anu i Vjerovjesniku, s.a.v.s. U Kur'anu časnom se govori o Sljedbenicima Knjige koji su živjeli u vrijeme Vjerovjesnika, s.a.v.s.

﴿الَّذِينَ ءَاتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾

“Oni kojima dađosmo Knjigu prepoznaju njega kao što prepoznaju sinove svoje; a neki od njih doista svjesno istinu skrivaju.”²⁰⁶

Oni vrlo dobro znaju ove istine i ova pitanja, i ulažu velike napore – uključujući i orijentaliste i razne misionare – da udalje ljude od islama općenito, a muslimane posebno, kao što se dešava kod nas u Kosovu i Albaniji, gdje je broj evanđelističkih i kršćanskih udruženja uzeo velike razmjere. Oni imaju veliki svjetski utjecaj u raznim medijima – bilo da su zapadni, arapski ili čak islamski.²⁰⁷

Ipak, mi smo dužni da ih pozovemo za stol islama. Ne postoji samo jedna posebna i ispravna metoda za njihovo pozivanje, već postoji mnogo različitih načina da im se prenese ova vjera i ovo svjetlo. Svi mi, uključujući i da'ije, vođe islamskih grupa i pokreta, obavezni smo odabrati najlakši i najprikladniji put i način, te voditi dijalog na najbolji i najvredniji mogući način, jer nas je tako naredio Uzvišeni Allah i Vjerovjesnik, s.a.v.s. U ovom kontekstu Uzvišeni Allah govori:

²⁰⁶ Kur'an, El-Bekare, 146.

²⁰⁷ Poštovani čitatelji trebaju pročitati stranice tefsira: *Fi Zilalil-Kur'an* kako bi se dodatno informisali o projektima Židova, kršćana i orijentalista protiv islama. Argumenti koje ističe šehid Sejjid Kutub možda nisu dostupni drugima. U vezi s tim projektima, pogledajte prvi tom njegovog djela Zilal, tačnije stranice: 1032, 1033, 1034, 1061, 1087 i 1094; dok u trećem tomu pogledajte stranice: 1195, 1201, 1208 i 1218..

﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ ۚ وَجَدِّهِمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ
أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ ۚ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ﴾

*“Pozivaj na put Gospodara svoga mudro i lijepim savjetom, i s njima raspravljaj na najljepši način! Gospodar tvoj dobro zna onoga koji skreće s puta Njegova i On dobro zna one koji su na Pravome putu.”.*²⁰⁸

﴿وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ كَذَلِكَ زَيْنًا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلُهُمْ ۗ ثُمَّ
إِلَىٰ رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

“Ne grdite one koje oni, pored Allaha, prizivaju, da oni iz zlobe, ne znajući, ne bi Allaha grđili. Mi smo tako svakom narodu lijepim prikazali djelo njegovo – a zatim će se oni Gospodaru svome vratiti, pa će ih On o onome što su radili obavijestiti.” (El En’am, 108.).

Jedna od metoda koja je bila uspješna u pozivanju nevjernika i svih ljudi jeste metoda posmatranja znakova i dokaza u prostranom Univerzumu, ispunjenom brojnim govorljivim dokazima koji potvrđuju postojanje i jednoću Boga. U ovom kontekstu, Uzvišeni Allah, kaže:

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾

“Stvaranje nebesa i Zemlje i smjena noći i dana su, zaista, dokazi za one koji imaju pameti”. (Ali-Imran, 190.).

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيْحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾

²⁰⁸ Kur’an, Nahl, 125.

“U stvaranju nebesa i Zemlje, u smjeni noći i dana, u lađi koja morem plovi s korisnim tovarom za ljude, u kiši koju Allah spušta s neba pa njome oživi zemlju nakon mrtvila njezina, po kojoj rasijava svakovrsna živa bića, u promjeni vjetrova i oblacima koji se, između neba i Zemlje, pokoravaju naredbi Njegovoj – doista, postoje dokazi za ljude koji imaju pameti.”. (El-Bekare, 16.).

Šejhul-Islam Ibn Tejjmije (Allah mu se smilovao!) ističe:

“Uvjeravanje se gradi i kroz razmišljanje o Kur'anu i kur'anskim ajetima koji govore o ljudima, o prostranstvima i djelima – na osnovu znanja.”²⁰⁹

I imam Gazali, u svom obimnom djelu 'Oživljavanje islamskih znanosti' (Ihja'u Ulumid-din), govori o vrijednosti i istini razmišljanja i meditacije.²¹⁰

Ovaj uvod je neophodan prije nego što započnem razgovor o mišljenju profesora Sejjida Kutuba, koje je iznio u svom tefsiru u vezi s ovom važnom temom, dok je tumačio kur'anske ajete i način na koji je nevjernicima predstavljao Allahove ajete – putem metode posmatranja, razmišljanja i otkrivanja.

U tefsiru kur'anskog ajeta: *“On je Taj koji spušta kišu s neba, i Mi njome dajemo da niče bilje svakovrsno, iz kojega izvodimo zelenilo, iz kojega dobijamo zrna u redovima; a iz palme, iz zaperaka njenih – grozdove nadohvat ruke; i vinovu lozu, i masline, i šipke – slične i različite. Gledajte plodove njihove kad zameću i kad sazrijevaju! U tome su, doista, dokazi za ljude koji vjeruju.”. (El En'am, 99.)* - Ističe: *“Uloga vode u svemu što postoji je nešto što svako može jasno vidjeti – bilo da je nepismen ili intelektualac, zaostao ili civiliziran. Uloga vode je daleko veća od onoga što se na prvi pogled vidi, a na to ukazuje i Kur'an. Po Allahovoj odredbi, voda je učinila površinu Zemlje plodnom. (Ako je tačno, prema nekim teorijama, površina Zemlje*

²⁰⁹ Ahmed Ibn Tejjmije, “Medžmu'ul-fetava”, 3. Tom., str. 330. “Mudžmel-I'tikadus-selef”.

²¹⁰ Salih Ahmed Eš-Šami, “El-Muzeh-heb min Ihjai Ulumid-din”; Darul-Kalem, Bejrut, 2. tom, str. 420-440.

je u početku bila vatrena, zatim suha i nepogodna za sadnju, da bi se kasnije, uz pomoć vode i utjecajem atmosferskih faktora, promijenila u rahlu zemlju pogodnu za obradu.) Voda omekšava ovu čvrstu površinu bogatu dušikom (azotom), i svaki put kada sijevne munja, stvara se električna energija, a zatim iz oblaka pada kiša – da bi ponovo vratila plodnost zemlji... Čovjek oponaša zakone Univerzuma i na sličan način stvara vještačku hranu. Međutim, ako ova supstanca – voda – ne postoji, plodnost Zemlje u potpunosti nestaje! ... Savremena otkrića potvrđuju veliku ulogu vode u ovom životu... (Zar se ne kaže u Kur'anu: 'U tome su, doista, dokazi za ljude koji vjeruju...?')

Vjera otvara srca, prosvjetljuje vidike, podstiče perceptivne instinkte i čovjeka čini duhovno živim, pozivajući njegovu intuiciju da vjeruje u Boga, Stvoritelja svega što postoji. A kada bi bilo suprotno, srca bi bila zapečaćena, oči zatvorene, instinkt ugušen – i čovjek ne bi osjećao ništa, čak i kada bi prolazio pored takvog stvaranja, bez ikakve reakcije. 'Odgovaraju samo oni koji slušaju...' Samo oni koji vjeruju razumiju ove ajete!"²¹¹

Iz ove analize stvaranja, jasno se može uočiti metodologija profesora Sejjida Kutuba tokom njegovog života pod sjenom ovog ajeta – ajeta koji, između ostalog, govori o da'vi (pozivanju u vjeru), ali kroz ponavljanje Allahovih blagodati s ciljem da čovjeku to bude podsjetnik. 'Ovu metodu su pozivači u vjeru obavezni primjenjivati!' - Postoji i druga metoda koju profesor Sejjid Kutub koristi u pozivanju nevjernika u vjeru, s ciljem potvrđivanja postojanja Uzvišenog Stvoritelja. Prema njegovom mišljenju, kozmološke nauke ne negiraju postojanje Boga, naprotiv – potvrđuju ga. U tom kontekstu, svjedoči navodeći izjave i stavove stručnjaka i učenjaka kako bi potvrdio ovakve istine. Ateizam, kako ga Sejjid Kutub analizira na Zapadu, definiše kao bolest vjere i koncepta Boga,

²¹¹ Sejjid Kutub, "Fi Zilâ'il-Kur'an"; 2. tom, str. 1162.

nastalu pod negativnim utjecajem crkve. U nastavku ćemo vidjeti kako on razmatra ovakva pitanja:

“Posebna skupina danas raspravlja o postojanju Boga bez oslanjanja na nauku, jer nauka ne podržava ateizam – budući da ga ne može dokazati, ni putem naučnih činjenica ni kroz samu prirodu Univerzuma. Ovo zlo potiče od crkve i ‘crkvenog Boga’, jer se taj koncept nije temeljio ni na jednom istinskom vjerskom principu. Instinktivna priroda onih koji vode ovakve rasprave negativno utiče na temeljnu ulogu ljudskog bića – baš kao što se događa s metamorfozom stvorenja. Istina o stvaranju (kao i istina o procvatu života) se u Kur’anu ne naglašava bez potvrde postojanja Boga, jer rasprava o toj temi nema veliku vrijednost niti zaslužuje ozbiljan pristup u Kur’anu. Ona se koristi isključivo kao sredstvo da se ljudi upute na Pravi put, kako bi tokom svog života bili čvrsto uvjereni u Božiju jednoću – u obožavanje samo Njega, u Njegovu moć, Njegovu vlast i druge istine. Dakle, samo Njemu pripada obožavanje, i On nema sudruga!”

Julian Huxley, autor djela: *“Čovjek ne stoji sam”* i *“Čovjek u modernom svijetu”*, iznosi određene ideje koje su neutemeljene i koje proizlaze iz njegove mašte. U knjizi *“Čovjek u modernom svijetu”*, tačnije u poglavlju *‘Religija kao objektivno pitanje’*, Julian Huxley iznosi čudne tvrdnje i kaže:

“Napredak nauka – logike i psihologije – doveo je do toga da Bog postane beskoristan, pa su ga prirodne nauke istisnule iz naših umova, toliko da je nestao kao Stvoritelj Univerzuma i postao tek “prvi uzrok” ili neki opšti i nejasan princip”.

Will Durant, autor djela *‘Obasjanja filozofije’*, kaže: *“Filozofija istražuje Boga, ali ne Boga teologa koji Ga zamišljaju kao nešto izvan prirodnog svijeta. Ona istražuje Boga filozofa – Boga koji je zakon svijeta... iako se tako kaže, teško je to prihvatiti.”.*

Mi ih ne smatramo argumentima Kur'ana, niti dokazima za naša razumna razmišljanja koja su usklađena s uputstvom Kur'ana časnog, ali ih ističemo kao učenjake ljudske nauke koji se ozbiljno bave ovom temom.

John Cleveland Cotran, hemičar i matematičar, doktor Univerziteta Cornell, ujedno i šef Odsjeka za prirodne nauke na Univerzitetu u Dulusu, te autor knjige: *"Bog se manifestuje u vremenu nauke"*, u poglavlju: *"Neizbježni zaključak"*, kaže:

"Može li iko razuman da zamisli, ili da povjeruje, da je materija daleko od razuma i mudrosti i da je ona iznenada sama sebe stvorila? Ili da je sama stvorila ovaj sistem i ove zakone, pa ih onda sebi sama nametnula? Nema sumnje da će odgovor biti – negativan. Materija prelazi u energiju ili energija u materiju kroz tačno određene zakone, i tako se i materija pokorava zakonima koje, prema ovoj tvrdnji, prethodno sama sebi propisuje...

... Međutim, s druge strane, hemija potvrđuje da neke materije nestaju i gube se – neke veoma brzo, a druge sporije – što znači da materija nije ni vječna ni stalna, jer ima svoj početak. Hemijski i naučni dokazi ukazuju na to da početak materije nije bio postepen ni spor, već da se pojavila iznenada, i zato takve nauke mogu odrediti tačno vrijeme nastanka tih materijalnih supstanci...

... Iz ovoga proizlazi da ovaj materijalni svijet mora biti stvoren, i da od samog svog stvaranja funkcioniše po određenim kosmičkim zakonima i pravilima – čime se odbacuje teorija slučajnosti. Budući da ovaj svijet ne može stvoriti sam sebe niti zakone po kojima funkcioniše, nužno je da postoji Stvoritelj koji nije materijalan. Svi dokazi ukazuju na to da taj Stvoritelj mora biti mudar i razuman. Razum ne može funkcionirati u materijalnom svijetu (kako se tvrdi u medicini i psihologiji) bez volje – a onaj koji ima volju, mora nužno postojati sam po sebi. Logični zaključak našeg razuma jeste da ovaj Univerzum ne samo da ima Stvoritelja, već

da taj Stvoritelj mora biti Mudar, Sveznajući i Svemoćan kako bi mogao stvoriti, sistematizirati i urediti ovaj svemir.

Stvoritelj mora biti Vječan, Postojeći i prisutan kroz očite znakove u svakom kutku svemira. I zato smo primorani priznati postojanje Boga – Stvoritelja i Nadzornika ovog Univerzuma, baš kao što smo naveli na početku ovog pasusa: "Napredak nauka od vremena Calvina pa sve do danas, više nego ikada prije, uvjerava nas da – ako razmišljamo duboko – nauka nas obavezuje da vjerujemo u Boga."

Frank Allen, prirodnjak i biolog, u svojoj knjizi: *"Postanak svijeta: slučajnost ili namjera?"* kaže: *"Mnogo puta se ponavlja tvrdnja da ovom materijalnom Univerzumu nije potreban Stvoritelj izvan njega samog. Međutim, ako prihvatimo da ovaj Univerzum zaista postoji – kako ćemo onda objasniti njegovo postojanje? Po ovom pitanju postoje sljedeće teoriji:*

1. Ovaj Univerzum je iluzija – što je u suprotnosti s onim što smo ranije rekli o njegovom postojanju;
2. Ovaj svijet je vječan i bez početka; i;
3. Ovaj svijet ima Stvoritelja.

Prva teorija nije ništa drugo do emocionalna teorija, jer ono što vidimo prema njoj – nije ništa drugo nego li iluzija, i nije stvarna. U novije vrijeme, James Jeans se vraća ovom stavu i ističe: *"Univerzum u stvarnosti ne postoji, već je samo predodžba unutar naših iluzija."* - Međutim, na osnovu ove teorije, mogli bismo tvrditi da živimo u svijetu iluzija – na primjer; vozovi koje vidimo i dodirujemo su iluzije, putnici su iluzije, prelazimo rijeke koje nisu stvarne, hodamo preko mostova koji nisu materijalni, itd. Ovakvo mišljenje predstavlja krajnji oblik iluzionizma, i zato ne zaslužuje da se ozbiljno razmatra niti da se vodi polemika o njemu!

Prema drugom mišljenju, ovaj svijet – uključujući materiju i energiju – nastao je iz ničega. Međutim, ni ova teorija nije ništa bolja od prve, pa zbog toga ne zaslu uje da se razmatra niti da se o njoj vodi rasprava. Prema trećem mišljenju, Univerzum je vječan i bez kraja.

Ovo mišljenje se povezuje s tvrdnjom da Univerzum ima Stvoritelja, ali se razlikuje po osnovi u tome što smatra da je Univerzum bez početka.

No, vječnost može pripadati ili svijetu koji umire – ili Bogu Koji Je živ i Koji stvara. I nije teško odabrati mišljenje koje je ispravnije i primjerenije.

Zakoni termodinamike potvrđuju da Univerzum postepeno gubi svoju energiju, do te mjere da će jednog dana toplota pasti na veoma nizak nivo – tačnije, na apsolutnu nulu – i tada će energija nestati, a život postati nemoguć. U toj situaciji apsolutne nule, stvorenja i materijalna tijela će s vremenom nestati.

Sjajno sunce, zvijezde koje svjetlucaju i Zemlja bogata raznovrsnim oblicima života – jasni su dokazi da izvor Univerzuma ima vezu s određenim trenutkom u vremenu kada je sve započelo, i na taj naćin su stvorena bića. To implicira da Univerzum mora imati Vječnog Stvoritelja – Onoga koji nema početka, koji zna sve, koji posjeduje neogranićenu moć, i koji je upravo Taj koji je stvorio ovaj svemir.²¹²

Ćitatelj može primjetiti da metodologija profesora Sejjida Kutba (Allah mu se smilovao!), podrazumijeva korištenje izjava evropskih ućenjaka i filozofa kao

²¹² Sejjid Kutub, *“Fi Zilali-l-Kur’an”*, 2, str. 1164–1166. - Poštovani ćitaoci! Iskreno vam tražim oprost zbog ovog tako dugog teksta, ali istakao sam ga iz jednog vrlo važnog razloga – kako bih istakao kako mnogi muslimanski da’ije, koji nisu strućnjaci u kosmološkim naukama, ne mogu muslimanima – a ni nemuslimanima – na odgovarajući naćin prenijeti ove naućne istine. To se dešava iz više razloga, iako se oni iskreno trude da ih objasne i približe. Kako ne bismo bili optuženi za neznanje ili pogrešno tumaćenje, smatrao sam ispravnim da ove teme prenesem od eksperata i strućnjaka, ćak i ako nisu pripadnici naše vjere – ali sve s ciljem da budem uvjerljiviji i razumljiviji onima koji se s nama ne slažu. Nadam se da sam dao svoj maksimum!

dokaz protiv onih koji negiraju postojanje Uzvišenog Boga. Ova metoda zaslu uje da se slijedi i u našem svakodnevnom životu, posebno tokom rasprava i polemika s ateistima, sekularistima, filozofima i nevjernicima – jer se može koristiti kako bismo im odgovorili njihovim vlastitim mislima i stavovima o naučnim pitanjima.

B). Pozivanje nevjernika zasnovano na ciljanom dijalogu i najboljoj mogućoj raspravi

Ovaj dio ima veoma važnu vrijednost, iako je u početku razmatran u sa etoj formi. Ovdje  u sada nastojati da pru im jedno nešto šire i detaljnije razlaganje.

Mnogi ljudi i da'ije širom svijeta bavili su se pozivanjem u vjeru, a neki od njih su shvatili mudrost takvog djelovanja, nastojali su da slijede put vjerovjesnika i poslanika, a.s., te su uspješno izvršili svoju obavezu – pobijedivši vlastiti ego i neprijatelje koji su im stajali na putu. Međutim, neki među njima nisu u potpunosti razumjeli veličinu i značaj svoje misije, misleći da se da'vet treba obavljati samo nekoliko dana, mjeseci ili godina – pa su, zbog takvog ograničenog pogleda, doživjeli neuspjeh i poraz, ne zadobivši zadovoljstvo svoga Gospodara.

Po mom mišljenju, poziva  u vjeru (bilo da je imam, alim ili istraživač islamskih nauka) sličan je upravo hirurgu – bilo da je na dužnosti ili u svakodnevnom radu. Naime, hirurg operi e stotine bolesnika, ne obazirući se na njihovu nacionalnost, prirodu, vjeru ili moral. Ljekar je dužan da sve tretira jednako, da bude smiren i strpljiv u procesu liječenja, uvjeren da je to njegova životna misija. Zbog toga nema razloga da se srdi ili da ga pogode brojne žalbe i nezadovoljstva bolesnika. Također smatram da pozivači u vjeru Uzvišenog

Allaha trebaju biti potpuno spremni da se susretnu s bilo kojom osobom – bilo da je ona dobra ili grješna, vjernik ili nevjernik, učenjak ili neznalica. Trebaju širokogrudno slušati njihove brojne pritužbe i probleme, te pokazivati obazrivost i pažnju prema svakome.²¹³

Nije nimalo mudro da se da'va ograniči isključivo na muslimanske krugove – naprotiv, to predstavlja veliku nepravdu – jer da'va treba da se prakticira i unutar nemuslimanskih sredina.

Važno pitanje koje se ovdje ističe je: Ko od pozivača treba da poziva nevjernike i da prodre u njihove sredine i krajeve? Da li postoje određeni uslovi koje pozivač mora ispuniti kako bi djelovao među takvim ljudima?

Prema mom mišljenju, pozivači se trebaju podijeliti na one koji pozivaju muslimane i one koji pozivaju nemuslimane. Svaka od ovih skupina treba posjedovati posebne kvalitete i vještine, koje, ako se ispune, tada pozivaču može biti dopušteno da se upusti u tako veliku i odgovornu misiju. O ovim pitanjima ćemo govoriti u na stavku ovog istraživanja, gdje ćemo se fokusirati na osobine pozivača, zasnovane na kur'anskoj metodologiji.

Šejh Salih ibn Abdullah ibn Humejd, u svojoj raspravi o važnosti lijepog ponašanja i o uspješnom pozivaču, kaže: *“Jedan od najvažnijih načina da poziv u Allaha bude uspješan, da se ljudi približe islamu i da počnu primjenjivati njegove naredbe i zabrane, jeste lijepo ponašanje pozivača – da bude ukrašen dobrim djelima, visokim osobinama i čistim moralom – kako bi bio uzor drugima i nadahnuće ljudima kroz islamske vrijednosti. Uticaj dobrog ponašanja i djela daleko je jači od samih riječi ...”*²¹⁴

²¹³ El-Huli El-Behij, *“Tez-hiretud-dau'at”*; U poglavlju: *“Mizadždud-dau'ati”*; str. 51.

²¹⁴ Salih ibn Abdullah ibn Humejd, *“El-Kudvetu, Mebadiu vel-Nemazidž”*; Darul-Vatan, 1. izdanje, 1414. H.; Izdato od: Međunarodna islamska omladinska organizacija (WAMY – World Assembly of Muslim Youth).

Ove riječi o lijepom ponašanju izuzetno su važne – kako za muslimane, tako i za druge ljude. Zbog velike vrijednosti ove teme, profesor Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!), zauzima čvrst i jasan stav o njoj, što se jasno može primijetiti u njegovom tefsiru ajeta iz sure El-En'am, ajeta koji govori o da'vi kroz naredbu i zabranu:

﴿وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ ۚ كَذَلِكَ زَيْنًا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلُهُمْ ۖ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

*“Ne grдите one koje oni, pored Allaha, prizivaju, da oni iz zlobe, ne znajući, ne bi Allaha grđili. Mi smo tako svakom narodu lijepim prikazali djelo njegovo – a zatim će se oni Gospodaru svome vratiti, pa će ih On o onome što su radili obavijestiti.”.*²¹⁵

U komentaru ovog ajeta, Sejjid Kutubi (Allah mu se smilovao!), ističe:

“Iako je Vjerovjesnik, s.a.v.s., naredio suprotstaviti se idolopoklonicima, tj. da vjernici pružaju otpor idolopokloništvu, ipak ih je usmjerio da to čine s lijepim ponašanjem i lijepim odgojem, onako kako dolikuje vjernicima. Naređeno im je da ne vrijeđaju božanstva idolopoklonika, kako ne bi i oni zauzvrat vrijeđali Uzvišenog Allaha – iz neprijateljstva i neznanja – jer oni (idolopoklonici) nisu bili svjesni Allahove Uzvišenosti i Veličine. Dakle, ako bi vjernici vrijeđali njihova božanstva, idolopoklonici bi, u svom neznanju, zauzvrat vrijeđali Allaha: “Ne grдите one koje oni, pored Allaha, prizivaju, da oni iz zlobe, ne znajući, ne bi Allaha grđili. Mi smo tako svakom narodu lijepim prikazali djelo njegovo – a zatim će se oni Gospodaru svome vratiti, pa će ih On o onome što su radili obavijestiti.”. (El En'am, 108.).

²¹⁵ Kur'an, El En'am, 108.

“Prema prirodi po kojoj je Allah darovao čovjeku, svaki čovjek kada nešto uradi – osjeća zadovoljstvo i nastoji da opravda svoje djelo. Čak i kada čini loša djela, on se i dalje osjeća zadovoljan i brani ta djela. Ako je potlačen – čini dobra djela; ali čak i kada je u zabludi i čini zlo – on to radi uvjeren da postupa ispravno. Takva je priroda čovjeka.”²¹⁶

... Oni prizivaju druga pored Allaha, iako znaju da je upravo Allah Taj koji stvara i opskrbljuje. Ako bi muslimani vrijeđali njihova božanstva, oni bi se udaljili od vjerovanja u Allaha i još više bi se okrenuli svojim božanstvima – kako bi, u svojoj zabludi, zaštitili vlastiti način obožavanja, uvjerenja, društveni položaj i naslijeđene običaje. Zato, vjernici trebaju da ih ostave onakvima kakvi jesu: ‘Zatim će se vratiti svome Gospodaru, pa će ih On obavijestiti o onome što su radili.’ Ovakvo ponašanje odgovara naravi vjernika – onome koji je potpuno smiren u svojoj vjeri, potpuno uvjeren u svoje vjerovanje, sa srcem ispunjenim uputom, u koje ne može prodrijeti ništa štetno. Ako bi vjernici vrijeđali njihova božanstva, to ih ne bi uputilo – naprotiv, još bi im dodatno učvrstilo tvrdoglavost. A takva reakcija nije potrebna nijednom vjerniku! Takvo ponašanje bi, zapravo, moglo izazvati da idolopoklonici počnu vrijeđati Uzvišenog Allaha – Gospodara muslimana!”²¹⁷

Smatramo da na osnovu onoga što je prethodno naglašeno, ovaj princip teško ostvariv u praksi. Zbog toga pozivač (da’ija) treba imati posebnu strategiju u odnosu sa društvom po ovom pitanju, kako bi imao priliku da taj princip primijeni na ispravan način.

²¹⁶ Alusi, “Ruhul-me’ani”, 7-8. tom, str. 250-251.

²¹⁷ Sejjid kutub, “Fi Zilâilil-Kur’an”; 2. tom, str. 1169; Husni Ed’hem Džerra, “Ed-da’vetu ilel-Islami-mefahiu ve minhadž ve vadžibat”; Darud-dija’I lin-nešri vet-teuri; Aman, Jordani, 1. izdanje, 1984., str. 166, 178.

Pozivač treba da djeluje tako da drugi jasno shvate da on ne pripada njima (u smislu zablude, nevjerstva ili loših običaja), a takav način djelovanja trebao bi izgledati ovako:

- Da se udalji od njih kada ne poziva u vjeru;
- Da ne dozvoli da ga drugi pozivaju sebi (u njihov ambijent, običaje, sistem života); i:
- Da im jasno stavi do znanja da se ne slaže sa njihovim stanjem, te da se osjeća tjeskobno zbog takvog načina života i uređenja zbog čega je nužno tražiti izlaz i promjenu.

Iz riječi profesora Kutba jasno se može razumjeti princip poduzimanja preventivnih mjera, kao i principe upoređivanja između dobrih i loših djela. Ovi principi treba da se primjenjuju u okviru islamskog da'veta, s ciljem da pozivač ne doživi nešto neugodno ili ne doživi neuspjeh u svom pozivu – zbog postupaka ili riječi drugih – ukoliko se ne koriste mudrost i jasno definirana šerijatska pravila.

IV. Metodologija Kur'ana u eliminaciji džahilijetskih (neznabožčkih) koncepata

A). Postepenost

Postepenost je jedno od najvećih principa naše čiste vjere, i upravo na taj način je Kur'an časni objavljivao srcu Vjerovjesnika, s.a.v.s., kako bi bio opomena i poziv na Pravdu na jasnom arapskom jeziku. U ovom kontekstu Uzvišeni Gospodar, kaže:

﴿وَقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ ۖ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا﴾

*"Kur'an smo malo po malo objavljivali da ga ljudima čitaš postupno; objavljivali smo ga dio po dio."*²¹⁸

﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَّاحِدَةً ۖ كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ ۖ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا﴾

*"Nevjernici govore: "Zašto mu Kur'an nije objavljen odjednom?" – A tako činimo da bismo učvrstili srce tvoje, i Mi ga objavljujemo dio po dio, onako kako treba."*²¹⁹

Postepenost predstavlja jednu od najvažnijih karakteristika kur'anske metodologije u odgoju Ummeta i u eliminaciji različitih džahilijetskih (predislamskih) koncepata. To je, također, bila jedna od ključnih osobina mekkanskog perioda objave Kur'ana, na koju se šehid Kutub (Allah mu se smilovao!), detaljno osvrnuo u svom tefsiru. Kada govorimo o postepenosti, neophodno je istaći određene mudrosti, skrivene poruke i pouke koje se mogu izvući iz postupne objave Kur'ana časnog.

²¹⁸ Kur'an, El Isra, 106.

²¹⁹ Kur'an, El Furkan, 32.

O mudrosti postepenosti profesor Kutub istakao:

*“Kur’an je objavljen kako bi odgojio jedan Ummet, izgradio društvo i uspostavio sistem. Odgoj, međutim, zahtijeva vrijeme – da ostavi trag kroz djela i riječi, ali i kroz praktični pokret koji će sav taj utjecaj i djelovanje pretočiti u konkretnu stvarnost. Drugim riječima: ljudska duša se ne može promijeniti u jednom danu ili preko noći samo čitanjem cijele Knjige koja nosi potpuno novu metodologiju i viziju života. Uticaj Kur’ana dolazi postepeno – razvija se korak po korak – tako da se osoba postupno navikava na odgovornost i obaveze. Ne bi bilo prihvatljivo da se odjednom nametne nešto teško, zahtjevno i ogromno. Umjesto toga, obaveze se uvode svakodnevno, a čovjek se postepeno priprema da primi sljedeću. Na taj način, postepenost omogućava da čovjek lakše prihvata naredbe i osjeća veće duhovno zadovoljstvo u njihovom ispunjavanju.”*²²⁰

Od mudrosti²²¹ i pouka koje se mogu izvući iz postepene i sukcesivne objave Kur’ana, ovdje ćemo istaknuti samo neke, jer u ovom kontekstu nemamo mogućnost da se detaljnije proširimo:

- Veličanje Kur’ana i onoga kome je on objavljen ...;²²²
- Učvršćivanje i osposobljavanje srca Vjerovjesnika, s.a.v.s., kao i obnavljanje njegove veze i prisege s melekome Džibrilom, kako bi mu bio izvor nade i podrške;²²³

²²⁰ Sejjid Kutub, “Fi zilâilil-Kur’an”, 5., tom, str. 2562.

²²¹ Pripala nam je čast da u periodu od 28. do 31. aprila 2013. godine učestvujemo na Međunarodnoj konferenciji koju je organizirao Međunarodni akademski forum (IAFOR) u Osaki, Japan, gdje smo prezentirali naše izlaganje na engleskom jeziku pod naslovom: ‘Wisdoms Behind the Gradual Revelation of the Noble Qur’an – Some Contemporary Religious, Spiritual, Social and Educational Wisdoms’ (Mudrosti iza postepene objave Kur’ana časnog– Neke savremene vjerske, duhovne, socijalne i odgojne mudrosti).

²²² Menna’a El Kat-tan, “Mebahiz fi ulumil-Kur’an”; 1. tom, str. 452., 469.

²²³ Seid Havva, “El-Esas fit-tefsir”; Darus-salam lit-tiba’ti ven’nešri, 1.Izd. 1985. 7.tom, str. 3874.

- Objava u skladu sa događajima, pitanjima i raznim novim situacijama. Kur'an časni je objavljivao povodom svake značajne prilike, kako bi se o konkretnom pitanju presudilo pravedno;²²⁴

- Na osnovu riječi Uzvišenog Allaha: *"I objavlivali smo ga dio po dio"* – U tome se zapravo i krije posebna mudrost objavljivanja u takvom obliku. U tome upravo ima smirenosti i jasnoće u govoru i pojašnjenju, kako bi se postiglo potpuno uvjerenje i potvrda. Takvo uvjerenje i izgradnja ličnosti ne postižu se ako bi objava bila spuštena odjednom, već se postižu kroz odgojne poruke koje se objavljuju postepeno, prateći događaje i životne situacije;²²⁵

- Argumentiranje pred nevjernicima jedno po jedno, uz podsjećanje na njihovo skretanje s istine i njihovo iskrivljeno i negativno vjerovanje. Da je Kur'an bio objavljen odjednom, nevjernici bi mu se odmah narugali, odbacili bi ga bez razmišljanja, a ljudi bi ga brzo zaboravili ...;²²⁶.

Malik ibn Nebij u svojoj knjizi: *"Ez-Zahiretu El-Kur'anijetu"* istakao:

*"Da je Kur'an bio objavljen odjednom (cjelokupan), vrlo brzo bi se pretvorio u svetu riječ bez ikakve suštine, u mrtvu ideju i u puki dokument. Povijesni, društveni i duhovni pokret s kojim je došao Islam ne bi se ostvario osim kroz ovu postepenost."*²²⁷

- Stilistička i zakonodavna potvrda kur'anskog čuda kroz izazov upućen Arapima i govornicima Mekke – putem različitih sura i ajeta.

²²⁴Muhamed Abdullah Derraz, *"En-Nebe'ul-azim, Nezarat dzedide fi fêhmil-Kur'an"*, Darul-Kalem; Damask, 2. izd, 1970., str. 61.

²²⁵ Isto, str. 61; Vidi i: *"El-Esas fit-tefsir"*; 7. tom, str. 3864.

²²⁶ Sabir Hasan Muhamed Ebu Sulejman, *"Reva'iul-bejan fi ulumil-Kur'an"*; El-Mektebul-Islami; Bejrut, 1. izd, 1988., str. 41-42.

²²⁷ Malik bin Nebij, *"Ez-Zahiretu el-Kur'anijje"*; preveo Abdus-Sabur Šahin, Uvod: Abdullah Muhamed Derraz i Mahmud Šakir, Izdato od: Darul-fikril-Mu'asir, Bejrut, Liban, 4. izdanje, 1987., str. 175.

- Razotkrivanje spletki, tajni planova i zavjera mnogobožaca (mušrika) u Mekki, kao i licemjera (munafika), Židova (jehudija) i kršćana (nasara) u Medini – protiv muslimana i protiv Muhammeda, a.s.

- Olakšavanje memorizacije Kur'an časnog i primjene njegovih ajeta.

Jer, da je Kur'an časni bio objavljen odjednom, bilo bi izuzetno teško da se cijeli Kur'an nauči napamet. Postepena objava omogućila je muslimanima, tokom mekanskog i medinskog perioda, da Kur'an uče napamet postepeno i smireno, jer su sredstva za pisanje i zapisivanje tada još uvijek bila vrlo primitivna. Ova odgojno-obrazovna i akademska mudrost i danas dominira širom svijeta – u univerzitetima i školama.

- Ispravljanje postupaka, stavova i odluka vjerovjesnika Muhammeda, s.a.v.s., i ashaba, kada bi pogriješili u određenim vjerskim, društvenim, vojnim ili porodičnim pitanjima. Primjeri toga su: izostanak nekih ashaba iz bitke na Tebuku; slučaj zarobljenika nakon bitke na Bedru; kada je Vjerovjesnik, s.a.v.s., sebi zabranio halal hranu zbog želje svojih suprugica; te slučaj kada se Vjerovjesnik, s.a.v.s., udaljio i nije obratio pažnju na pitanja slijepog ashaba Abdullah ibn Umi Mektuma, r.a.²²⁸ - Dakle, možemo zaključiti da je Kur'an časni objavljivan postepeno kako bi se obraćao ljudima i kako bi se principima i zakonima objave postupno spuštali među njih. Ova metoda je bila prihvaćena od strane Arapa, i na taj način ih je Kur'an, korak po korak, izveo iz tame na svjetlo i uputio ih na Pravi put – put Gospodara, na kojem se nalaze sva stvorenja koja postoje na nebesima i na Zemlji.

²²⁸ Za više informacija, upućujemo Vas na naš ranije pomenuti rad na engleskom jeziku pod naslovom: *Wisdoms Behind the Gradual Revelation of the Noble Qur'an...*, kao i na naš rad na arapskom jeziku pod naslovom: *Nahwə Menhejin Kur'anij fi Ta'limi el-'Ullum el-Šer'ijje* – seminarski rad koji je prezentiran na Međunarodnoj konferenciji na Univerzitetu Sultan Šerif Ali, Fakultet za Usuluddin, u Bruneju, 2010. godine.

U islamskoj povjesti postoji veliki broj primjera koji potvrđuju objavu kur'anskih principa na ovaj postepeni način, kao što je slučaj sa zabranom alkohola, koja se razvijala kroz tri ili četiri faze (prema različitim predanjima). Slično se desilo i s postepenim ukidanjem kamate. Na isti način su objavljeni i propisi koji se odnose na druge obaveze i zabrane, poput hidžaba (pokrivanja), posta, džihada itd. Ajeti koji su obavezivali muslimane na ove propise objavljeni su u Medini. Mekanski period, koji je trajao punih trinaest godina, bio je teorijska, pripremna i temeljna faza izgradnje ubjeđenja i ispravnog vjerovanja u Allaha, dž.š. Nasuprot tome, medinski period bio je faza primjene Allahovih zakona u praksi. Ova kur'anska i historijska stvarnost ne smije biti zaboravljena ili zanemarena od strane onih koji pozivaju u islam – jer u suprotnom, njihov rad i metodologija mogu se smatrati suprotnim kur'anskom duhu i pristupu.

Na osnovu ove božanske metodologije – metode postepenosti u principima i ibadetima – Kur'an časni je postupno eliminisao džahilijetske (predislamske) koncepte. Profesor Sejjid Kutub se dugo vremena posvetio ovoj metodi, razmišljajući o njenim dubinama i skrivenim mudrostima. Upravo zbog toga, o ovoj metodi je pisao veoma opširno u svom tefsiru, nazivajući je *"mekanski Kur'an"* ili *"priroda mekanskog Kur'ana"*. Ovaj period Kur'ana časnog, tačnije mekanski period objave, imao je specifične ciljeve i posebnu prirodu u razjašnjavanju temeljnih pitanja, kao i u suprotstavljanju konceptima, principima i moralu džahilijeta (predislamskog neznaboštva). Dakle, kakva je ova metoda, koji su njeni koraci i kada je započela? Prirodnoj suštini mekanskog Kur'ana profesor Sejjid Kutub otkriva još jednu duboku tajnu – a to je pitanje: zašto Uzvišeni Allah nije naredio Vjerovjensiku, s.a.v.s., da počne svoj poziv upućujući svoj narod na arapski nacionalizam ili na reformu džahilijetskog arapskog društva, koje je bilo preplavljeno nemoralom u ponašanju, svakodnevnom životu i konceptima?

Odgovor na ovo pitanje Sejjid Kutub pronalazi upravo u mekanskom periodu objave Kur'ana. On razumije da nema koristi u pokušaju spašavanja naroda iz različitih džahilijeta – osim ako se najprije ne posije ono što treba u njihova pokvarena srca.

U nastavku ćemo zaroniti u nekoliko priyatnih trenutaka s profesorom Sejjidom Kutubom o ovom važnom pitanju i pogledajmo kako ga on razmatra, kako se obraća i upućuje – odnosno kako savjetuje one koji pozivaju u vjeru Uzvišenog Allaha da primjenjuju istu metodu u svome djelovanju i u odgoju s drugima. Profesor Kutub (Allah mu se smilovao!), ističe:

“Pozivači u vjeru Uzvišenog Allaha i oni koji teže uspostavi sistema koji će ovu vjeru oživjeti u stvarnom životu, moraju provesti značajno vrijeme pred ovim velikim fenomenom – Kur'anom mekanskoj perioda – koji je trajao trinaest godina, kako bi što bolje učvrstili i izgradili istinsko vjerovanje. U početku Kur'an ne ulazi u detalje o tom sistemu niti o zakonima koji se trebaju primjenjivati u islamskom društvu. Božanska mudrost je odredila da se poziv (da'va) od samog početka temelji na pitanju vjerovanja (iman). Vjerovjesnik, s.a.v.s., započeo je svoj poziv riječima: 'Nema drugog boga osim Allaha!' – kako bi ljude upoznao sa svojim istinskim Gospodarom i pozvao ih da obožavaju samo Njega. Naravno, u skladu s prirodom ove poruke i s ograničenim ljudskim razumijevanjem, to nije bio najlakši put do srca Arapa. Oni su vrlo dobro razumjeli značenje riječi 'Bog (Ilah)', i stoga su dobro znali šta znači izjava 'La ilahe il-lallah' – 'Nema boga osim Allaha'.

... Jasno je da ovaj put – prema samoj prirodi stvari i ograničenom ljudskom razumu – nije bio najlakši put do srca Arapa! Oni su, poznajući svoj jezik, savršeno razumjeli značenje riječi 'Bog (Ilah)' i izraza La ilahe il-lallah – Nema boga osim Allaha. Znali su da božanstvo (ilah) podrazumijeva vrhovnu, apsolutnu vlast i da ono znači božanski monoteizam – jednoću Uzvišenog

Gospodara. To je uključivalo potpuno odbacivanje vlasti monaha, plemenskih vođa, poglavara i vladara, te prihvatanje isključive vlasti Uzvišenog Allaha: vlasti nad osjećanjima, vlasti nad simbolima, vlasti nad stvarnošću života, nad imetkom, nad pravdom i sudstvom, nad dušama i nad tijelima. Oni su znali da izjava 'La ilahe il-lallah' znači revoluciju protiv zemaljske vlasti – jer je ona osnovna karakteristika božanstva – i revoluciju protiv svega na čemu se ta vlast temelji. Također, to je bio otvoreni izazov svim vlastima koje sude po zakonima koje Allah nije objavio. Arapi su dobro poznavali svoj jezik, pa su vrlo jasno razumjeli pravo značenje poziva: La ilahe il-lallah – Nema boga osim Allaha! Znali su šta ta izjava uistinu znači za njihov položaj, za njihovo vođstvo i za njihovu vlast. Zbog toga su taj poziv – ili bolje rečeno, tu revoluciju – odbacili s velikom žestinom, do te mjere da je danas svakome poznato koliko su snažno ustali protiv njega i koliko su ga žestoko pokušali ugušiti."²²⁹

Iz onoga što je istaknuto jasno se uočava razlog odbijanja i otpora Arapa prema ovom pozivu (da'vi), jer su oni vrlo dobro razumjeli pravo značenje i odgovornost koja proizlazi iz riječi: *La ilahe il-lallah – Nema boga osim Allaha*. Oni su se bojali za sebe i svoje položaje na ovome svijetu – baš kao što se to i danas dešava s ljudima koji imaju visoke položaje. U ovome se nalazi dragocjena pouka za današnje pozivače (da'ije), jer otpor prema njihovom pozivu ne dolazi nužno iz neznanja ili neupućenosti, već često iz straha od gubitka moći, autoriteta i društvenog položaja.²³⁰

Ovakav način rasprave i ova metodologija profesora Sejjid Kutuba u pogledu skrivenih i tajnih pitanja koja se kriju u srcima ljudi – a koja su nesporne životne stvarnosti – pokazuje da pozivači (da'ije) trebaju primijeniti upravo ovu

²²⁹ Sejjid Kutub, "Fi zilâil-Kur'an", 2. tom, str. 1005.

²³⁰ Sejjid Kutub, "Fi zilâil-Kur'an", 2. tom, str. 1005.

metodu. Ne smiju se oslanjati isključivo na spoljašnje i površne aspekte kada raspravljaju i diskutiraju o vjerskim zakonima, već trebaju produbiti pristup i razumjeti psihološku i duhovnu pozadinu stanja onih kojima se obraćaju.

U nastavku dolazi razrada Sejjida Kutba (Allah mu se smilovao!), o mudrosti početka poziva (da'va) upravo o vjerovanju, a ne s nečim drugim. On s punim ubjeđenjem tvrdi da je upravo ova kur'anska metoda jedina ispravna metoda koja zaista može eliminisati raznovrsne džahilijetske (predislamske) koncepte, te da se uvijek mora započeti od osnove – a ne od sporednih stvari. Takvoj osnovi potrebna je duga faza izgradnje i učvršćivanja, a tek nakon toga može uslijediti period izgradnje sistema i zajednice. Kutub postavlja pitanje: 'Zašto je ova tačka bila polazište poziva? Zašto je Allahova mudrost bila toliko usmjerena upravo na ovo pitanje. Uzvišeni Allah poslao je Svoga Vjerovjesnika, a.s., s ovom vjerom, ali najbogatije i najutjecajnije teritorije tada nisu bile u rukama Arapa. Na sjeveru, oblast Šama bila je pod kontrolom Rimljana, dok je na jugu teritorija Jemena bila pod vlašću Perzijanaca, odnosno Arapa koji su bili pod njihovim utjecajem. Dakle, u oba pravca – i sjevernom i južnom – Arapi su bili potčinjeni tuđinskoj vlasti, ili vlasti arapskih kvislinga. U njihovim rukama nalazila se samo oblast Hidžaza i nepregledne pustinje, koje su povremeno bile isprekidane ponekom oazom. Prema Profesoru Kutbu: *"Postojala je stvarna mogućnost da poziv (da'va) počne upravo u tim područjima – ali dogodilo se suprotno... Vjerovjesnik, a.s., je imao priliku da potakne arapski nacionalizam, koji bi ujedinio arapska plemena – inače rastrgana osvetama, sukobima i plemenskim neprijateljstvima – i na taj način bi mogli osloboditi svoju zemlju okupiranu od strane kolonijalnih imperija i formirati snažno jedinstvo širom čitavog Arapskog poluostrva."*²³¹

²³¹ Sejjid Kutub, "Fi zilâil-Kur'an", 2. tom, str. 1005.

Nastavlja profesor Kutub riječima: *“Da je Allahov vjerovjesnik, a.s., pozvao ljude na takav princip (nacionalizam), svi Arapi bi mu se odazvali. Ne bi morao da se iscrpljuje, niti da prolazi kroz trinaest godina progona, ismijavanja i maltretiranja, niti bi morao da se suočava s otporom tadašnjih vladara na Arapskom poluostrvu. Možda bi Muhammed, s.a.v.s., nakon što bi Arapi prihvatili njegov poziv i nakon što bi im dao vlast i ujedinio njihovu rastrganu moć, pozvao ljude u vjerovanje u Jednog Boga – u tewhid – s kojim ga je Allah poslao. Ljudi bi mu se tada možda pokorili jer bi već bili pod njegovom vlašću. Ali Uzvišeni Allah je Sveznajući i Mudri – i nije ga uputio na takav put. Umjesto toga, uputio ga je da poziva u riječ: ‘La ilahe illallah – Nema boga osim Allaha!’, i da svu tu ogromnu odgovornost podnese mala grupa iskrenih sljedbenika. Allahovo znanje je apsolutno, i On je Milostiv i Sveznajući. On najbolje zna šta je u korist ljudi. Zašto? Jer Uzvišeni Allah ne želi da umori Vjerovjesnika i vjernike time što će ih uputiti na pogrešan put. On zna da to nije ispravan pravac. Allah ne želi da oslobodi zemlju od rimskog ili perzijskog đavola, pa da je potom preda arapskom đavolu – jer svi su đavoli isti. Zemlja pripada Allahu, i samo Njemu treba da se pokorimo. A to će se desiti tek kada se na zemlji uzdigne zastava s natpisom: La ilahe illallah – Nema boga osim Allaha!”*

Profesor (Allah mu se smilovao!), također potencira: *“Ljudi trebaju biti isključivo robovi Uzvišenog Allaha – i to će zaista biti samo onda kada se uzdigne zastava: La ilahe illallah – Nema boga osim Allaha! Tako kako je i Arap toga vremena dobro razumio: da vlast pripada samo Allahu, da je šerijat od Njega, da niko nema pravo da vlada nad drugima – jer suverenitet pripada isključivo Allahu. Islam od ljudi ne traži ništa drugo osim pokornost vjerovanju – vjerovanju u kojem su svi jednaki: i Arap i Rimljanin, i Persijanac i pripadnici svih drugih naroda i boja – pod zastavom Uzvišenog Allaha. Eto, to je pravi Put!”²³²*

²³² Sejjid Kutub, *“Fi zilâil-Kur’an”*, 2. tom, str. 1006.; drugo poglavlje knjige: *“Ed-da’vetu ilall-llah fi sureti Ibrahim El-Halil”*, str. 273.

Prema metodologiji pozivanja (da've) u Kur'anu, Uzvišeni Allah nije tražio od Vjerovjesnika, s.a.v.s., da upućuje na društvene reforme, jer bi i takav pristup – *poput nacionalističkog* – bio besplodan: ne bi pomogao ljudima, niti bi ih uputio na Pravi put. Zbog toga Uzvišeni Allah nije koristio ovu metodu u Svome objavljenom planu za promjenu ljudske stvarnosti. Pogledajmo sada šta o ovom važnom pitanju kaže profesor Sejjid Kutub:

“Muhammed, s.a.v.s., imao je mogućnost da podigne društvenu (socijalnu) zastavu i da započne borbu protiv bogate elite (aristokratije) – da im oduzme imetak, da promijeni stanje i da taj imetak podijeli siromašnima. Da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., pozvao na ovaj princip, tada bi se arapski narod podijelio u dvije grupe: većinu koja bi podržala ovu novu ideju protiv bogataša koji su imali vlast i utjecaj – umjesto da se svi zajedno ujedine pod zastavom: La ilahe illallah – Nema boga osim Allaha”.

Uzvišeni Allah je znao da to nije ispravan put i da prava društvena pravda mora proizaći iz općeg koncepta vjerovanja u društvu – iz uvjerenja da se sve oslanja na Allaha i da je sve što On odredi pravedno i primjenjivo u životu ljudi. Na taj način će se smiriti i onaj koji daje i onaj koji prima, jer znaju da taj sistem nije ljudska izmišljotina, već da ga je uspostavio sam Allah! ²³³

Profesor Sejjid Kutub analizira i treću moguću opciju u okviru da've, gdje ističe da bi vjerovjesnik Muhammed, s.a.v.s., da je pozvao u moralnu i etičku reformu – nesumnjivo naišao na razumijevanje i prihvatanje. Međutim, Vjerovjesnik, s.a.v.s., to nije učinio, jer je Allah htio da se Arapi okupe oko jedne druge riječi: riječi *La ilahe illallah – Nema boga osim Allaha!* Pogledajmo u nastavku kako profesor Kutub analizira ovo pitanje:

²³³ Isto; str. 1006; drugo poglavlje knjige: *“Ed-da'vetu ilall-llah fi sureti Ibrahim El-Halil”*, str. 273.

“Muhammed, s.a.v.s., je također imao mogućnost da pokrene reformistički poziv – da ojača moral, da očisti društvo i ljude, te da promijeni tadašnje vrijednosti i principe. Kao i u svakom društvu, i u tom okruženju bi se našli dobri ljudi koji su bili pogođeni takvim nečistoćama i koji bi, zbog toga, rado prihvatili poziv ka moralnoj obnovi i društvenom pročišćenju...

... Neko bi možda mogao reći: da je Muhammed, s.a.v.s., postupio na taj način, u početku bi mu se odazvali dobri ljudi, moral bi se pročistio, a duše bi se pročistile – i tako bi oni bili spremniji da prihvate vjerovanje, umjesto da se odmah na početku suočava s velikim otporom protiv svog poziva: La ilahe illallah – Nema boga osim Allaha!”²³⁴

Ali, Allah je Mudri i sve zna – i nije ga uputio na taj put! Uzvišeni Allah je znao da to nije ispravna staza, jer moral može opstati samo ako se temelji na principima i vrijednostima vjere. A te vrijednosti i principi imaju značenje samo ako su utemeljeni na ovom temeljnom načelu. Upravo na ovom principu temelji se i pitanje nagrade za one koji poštuju ove vrijednosti i kazne za one koji ih odbacuju. Prije nego što se ovaj princip učvrsti, vrijednosti ostaju klimave – baš kao što je i moral nestabilan bez discipline, autoriteta i sistema nagrađivanja. Tek nakon što se vjerovanje učvrsti i nakon velikog truda, učvršćuje se i vlast (autoritet) na kojem se ta vjera oslanja.

– I ovdje profesor Sejjid Kutub potvrđuje sljedeće:

- * Kada ljudi upoznaju svoga Gospodara i kada obožavaju samo Njega;*
- * Kada se ljudi oslobode vlasti drugih robova i vlasti svojih strasti;*
- * Kada se u srcima učvrsti princip: La ilahe illallah – Nema boga osim Allaha; — tada Uzvišeni Allah čini da taj narod djeluje u skladu s propisima koje On određuje ...*

²³⁴ Sejjid Kutub, “Fi zilâilil-Kur’an”, 2. tom, str. 1007.

Zemlja je očišćena od Rimljana i Perzijanaca – ali ne da bi zavladao arapski narod, već da bi zavladao Allahov autoritet. Zemlja je očišćena od svih šejtana: rimskih, perzijskih i arapskih. Društvo je oslobođeno svakog oblika društvene nepravde, a uspostavljen je islamski sistem koji djeluje pravedno prema pravdi Uzvišenog Allaha, koji mjeri mjerom Njegovom, i koji uzdiže zastavu pravde isključivo u ime Allaha. Ta zastava se zove zastava islama – i ne prihvata nijedno drugo ime osim toga. Na toj zastavi piše: La ilahe illallah – Nema boga osim Allaha!”

“Očišćeni su duše i moral, srca i duhovna stanja – bez potrebe za čestom primjenom zabrana i kazni koje je odredio Allah – osim u rijetkim slučajevima. To je zato što je unutrašnji nadzor – strah od Allaha – duboko prodro u nutrinu ljudi. Također, prisutna je bila i snažna želja za sticanjem Allahovog zadovoljstva i nagrade, kao i stid i strah od Njegove srdžbe i kazne. Sve to je predstavljalo unutrašnji mehanizam kontrole i popravljanja ponašanja...”²³⁵

Profesor Kutub aludira kada kaže: “Narod se uzdigao do visina u skladu s ovim sistemom i moralom u svom životu – kao nikada prije. Taj uzdizanje dogodilo se isključivo zahvaljujući islamu. Sve to desilo se jer oni koji su ovu vjeru uzdigli do nivoa države, šerijata, sistema i principa – prethodno su je primijenili u svojim vlastitim dušama i životima, u obliku vjerovanja, morala, ibadeta i ponašanja. I tako – Uzvišeni Allah je znao sve što se zbilo s njima. On je znao da su upravo oni postali dostojni nosioci Njegovog velikog emaneta i ove vjere, kojom im je Uzvišeni Allah osvojio srca, osjećaje, ponašanje i duše – u unutrašnjosti i u vanjštini, u svakom stanju i situaciji. On im je dao moć i snagu da sprovedu Njegov Šerijat...”²³⁶

²³⁵ Sejjid Kutub, “Fi zilâil-Kur’an”, 2. tom, str. 1007.

²³⁶ Isto, str. 1008.

Smatram da se ovdje veoma jasno uočavaju metodološki aspekti profesora Sejjid Kutuba u analizi kur'anskih ajeta o da'vi. Najizraženiji aspekt jeste njegovo duboko razumijevanje kur'anskih ajeta i njihova razrada u skladu s fazama objave i događajima koji su se zbivali tokom čistog života Allahovog Vjerovjesnik, s.a.v.s. On također oblikuje svoje ideje i razmišljanja u skladu s ovom metodom, te često prenosi cijele izvode iz Poslanikove biografije (sire), kako bi, oslanjajući se na njih, iz kur'anskog ajeta izvukao korisne poruke i pouke. Zbog toga je za svakog iskrenog i pravog pozivača u islam – u svako vrijeme i na svakom mjestu – život i djelo Muhammeda, s.a.v.s., te njegovih ashaba, nužna i neosporiva osnova. Na kraju ove važne analize potvrđujemo ono što je već ranije rečeno – naime, da bi islamski poziv u to vrijeme sigurno doživio neuspjeh, da je započeo kao poziv ka nacionalnom ujedinjenju, moralnoj reformi ili borbi protiv tadašnje aristokratske elite koja je dominirala među plemenima i porodicama. Poziv islama ne bi postigao ovaj veliki i čudesni uspjeh u tako kratkom vremenu.

Profesor Kutub (Allah mu se smilovao!) ističe: - *“Ova blagoslovljena metoda nikada ne bi mogla biti ostvarena na tako visokom nivou, da nije započela upravo s ovim temeljnim načelom – i nikada ne bi mogla uzdići tako visoko zastavu „La ilahe illallah – Nema boga osim Allaha“. Samo ovaj put – iako naizgled težak i zahtjevan – u svojoj suštini je lahak, blagoslovljen i božanski. Upravo je on omogućio da da'va postane ono što jeste danas. Ova metoda, koja je isključivo radi Allaha, ne bi bila moguća da je započela kao nacionalni pokret, kao socijalna reforma, ili kao obrazovni projekat, a posebno ne pod bilo kojim drugim simbolom – osim pod tim jedinstvenim i božanskim simbolom: „La ilahe illallah – Nema boga osim Allaha!“*²³⁷

²³⁷ Sejjid Kutub, *“Fi zilâil-Kur'an”*, 2. tom, str. 1009.

B). Briga o stanju onih kojima se obraćaš (slušaocima – džematu)

Ovaj dio je povezan s prethodnim, i upravo zbog toga se ovdje neću zadržavati duže, već ću samo istaći neke misli profesora Sejjid Kutba, u kojima se jasno vidi aspekt poziva (da've) i božanska metodologija koja vodi računa o stanju Arapa i ljudi općenito. Naime, on se svakom principu posvećuje pojedinačno, prenosi ga postupno i pristupa mu odvojeno, s pažnjom i mudrošću. U nastavku ćemo vidjeti kako profesor Sejjid Kutub razrađuje pitanje formiranja Ummeta kao izuzetno važnog stuba, te kako ukazuje na brigu koja se vodi prema stanju onih koji slušaju poziv. U tom kontekstu, Profesor (Allah mu se smilovao), istakao:

“Kur'an je, kroz ovu vjeru, vodio jednu specifičnu, dinamičnu i realnu borbu. Forma 'teorije' ne odgovara ovoj formi koja se prilagođava stvarnosti konkretne situacije, jer ova dinamična forma suočava se sa stvarnim preprekama, izazovima i psihološkim odbacivanjem – prisutnim u živim i dinamičnim dušama. Teoretski dijalog koji se razvija u novije vrijeme ne može se poistovjetiti s pravom apologetikom²³⁸. Kur'an se obraćao ljudskoj stvarnosti i svim njenim dinamičnim oblicima. On se obraća svim ljudima na osnovu te stvarnosti. S druge strane, ni 'teologija' nije oblik koji odgovara toj svrsi.²³⁹ Iako je vjerovanje u islamu vjeru, ono predstavlja vjeru koja je neraskidivo povezana s metodom stvarnog života i praktične primjene – a ne sa ograničenim oblicima teorijskih i teoloških

²³⁸ Prof. dr. Muhammed Teufik Berekat, u svojoj knjizi pod naslovom: “Sejjid Kutub – sažetak njegovog života, njegova metodologija u pokretu i usmjerene kritike protiv njega”: “Sejjid Kutub, hulasatu hajatihi, menhedžuhu fil-hareketi - en-nakdul-muvedždžehu ilejhi”; u posebnom poglavlju o kritikama usmjerenim protiv Sejjid Kutuba, kao i protiv apologeta (kelamista) koji pitanja akaida razmatraju na osnovu filozofskih metoda, ističe: “Upravo nas metodologija Sejjid Kutuba obavezuje da pitanja akaida razmatramo direktno, u skladu s metodom Kur'ana časnog, a ne kroz spekulativni filozofski pristup.” Više o ovoj temi vidi na stranici 199.

²³⁹ Ali Muhsen, “Let the Bible Speak”; str. 20-55.

istraživanja! Islam gradi vjerovanje unutar osjećanja islamskog društva i vodi oštru borbu protiv džahilijeta koji ga okružuje – u nutrini, moralu i svakodnevnom životu.”

Dakle, vjerovanje je izgrađeno na ovaj način, a ne kroz:

- Teorijsku formu;
- Teološki oblik;
- Apologetski dijalog;
- Već kroz sistematsku i direktnu izgradnju stvarnog života.²⁴⁰

Prema našem mišljenju, riječi koje su istaknute ranije nisu bile poznate u ovakvom obliku kod klasičnih komentatora (mufessira), tj. onih iz ranijih generacija. Profesor Sejjid Kutub došao je do takvih stavova i zaključaka jer je veoma dobro poznao zapadnu civilizaciju – budući da ju je duboko proučavao – te je na kraju došao do uvjerenja da se izučavanje vjere, njena analiza i tumačenje na Zapadu odvijaju isključivo u formi teorijskih i filozofskih rasprava ili u obliku teoloških spekulacija. Upravo zbog toga, oni (zapadnjaci) posjeduju konfuzne i zamršene stavove o religiji uopšte. Ali, budućnost je u rukama Uzvišenog Allaha, i ona je na strani muslimana. Jer Zapad trenutno prolazi kroz jednu fazu – faza izobličenog prelaska iz devijantnog shvatanja hrišćanstva ka istinskoj i ispravnoj fazi vjerovanja u islamu.

Iskrivljeno tumačenje vjere na Zapadu doprinijelo je pojavi negativnih posljedica, poput protivljenja učenjacima toga doba, koje je nerijetko završavalo njihovim ubijanjem ili spaljivanjem – upravo zbog negativnog utjecaja crkve na

²⁴⁰ Intelektualac i učenjak dr. Ali Muhammed Džurejši u potpunosti se slaže s Sejjid Kutbom u ovom stavu, kada govori o principima islamskog poziva (da'Ve) u svojoj knjizi: *“Usulu'd-da'Ve'ti'l-islamijje - Osnove islamskog poziva”*. Dr. Ali navodi: *“Principi da'Ve: To je poziv koji je božanskog porijekla, univerzalan u svojim ciljevima, projektima i metodama....”*

nauku. Zbog toga je Sejjid Kutub imao poseban stav o ovom pitanju i stalno naglašavao da islam i islamski da'vet nipošto nisu poput praznih i ispraznih poziva koji su se pojavljivali na Zapadu. Upravo iz tog razloga, on pozivače (da'ije) upućuje na jasne, čiste i svijetle metodološke principe, koji su u skladu s osnovama koje postavlja ova vjera. U tom kontekstu kaže:

*“Neophodno je da muslimanski pozivači (da'ije) pravilno razumiju prirodu ove vjere i njenu metodologiju u pokretu i djelovanju – kao što smo prethodno pojasnili – kako bi shvatili da faza izgradnje vjerovanja, koja je trajala duže tokom mekkanskog perioda, nije bila odvojena od faze praktičnog formiranja islamskog pokreta, niti od izgradnje stvarnog islamskog društva. Jer: To nije bila faza učenja i izučavanja “teorije”. - Dakle, faza izgradnje vjerovanja treba da bude dugotrajna, postepena, duboka i snažna – i nipošto ne smije biti svedena samo na teorijsko izučavanje vjerovanja. Naprotiv, to treba biti faza u kojoj se vjerovanje tumači na dinamičan način – kroz osjećanja i duhovne stanja koja se oblikuju i oblikuju život u skladu s tim vjerovanjem”.*²⁴¹

Iz prethodnih riječi profesora jasno se uočava njegova metoda razumijevanja ajeta o da'vi. Također primjećujemo da njegova metodologija oštro kritikuje savremene zapadne metode izučavanja islama, jer njihove obrazovne metode i dalje ostaju u okvirima teorije ili teologije, bez ikakve praktične primjene. Profesor jasno pojašnjava dekadenciju takvog pristupa i naglašava da islam ne može biti proučavan niti shvaćen kroz takvu metodu, jer Uzvišeni Allah želi da, istovremeno s vjerovanjem, formira i društvo u kojem će to vjerovanje biti njegova praktična stvarnost. Zato današnji pozivači moraju primijeniti ovaj spoj teorijske i praktične metode, kako bi ispravno razumjeli misiju poziva (dave).

²⁴¹ Sejjid Kutub, “Fi zilâilil-Kur'an”, 2. tom, str. 1009.

Iz onoga što je navedeno o metodologiji profesora Sejjid Kutuba, razumijeva se da pri razmatranju i primjeni šerijatskih pravila u tumačenju ajeta o da'vi – ne treba žuriti s rezultatima, naročito u fazi izgradnje Ummeta i njegove potpune pripreme. Stoga, pozivači (da'ije) moraju pravilno razumjeti ovu metodu tokom svog pozivanja u ime Uzvišenog Allaha. U ovom kontekstu, profesor Sejjid Kutub, ističe: *“Ovo je priroda ove vjere – onako kako se to razumijeva iz metoda ‘mekkanskog Kur’ana’. Neophodno je da ovu vjeru razumijemo onako kako zaista i treba da se razumije, i zato je ne smijemo mijenjati zbog brzopletih i neuspješnih ljudskih želja – odnosno, pod utjecajem ljudskih teorijskih formi!*

Upravo s ovom prirodom vjere Uzvišeni Allah je u početku izgradio islamski Ummet – i s tom istom prirodom će ga ponovo izgraditi svaki put kada se pojavi potreba da se ponovo uzdigne na scenu, baš kao što ga je Uzvišeni Allah prvi put izveo u svjetlo dana.”²⁴²

Neko bi mogao reći: sa teorijskog aspekta smo shvatili da je Časni Kur'an koristio princip postepenosti (tederrudž) i da je vodio računa o stanju onih kojima se upućivao poziv u islam na Arapskom poluostrvu s ciljem da se eliminišu različiti koncepti džahilijeta. Ali, ne vidimo konkretan, praktičan i živ primjer onoga što je do sada rečeno. Pa, kako je profesor Sejjid Kutub, (Allah mu se smilovao!), razumio i razmotrio ovo pitanje?

Kao odgovor na ovo pitanje profesor Sejjid Kutub pojasnio svoju metodu razumijevanja kur'anских ajeta putem konkretnih primjera. Upravo se ovdje jasno uočava njegova metodologija i način na koji on razlaže ajete o da'vi – korak po korak. U tefsiru kur'anских ajeta:

²⁴² Sejjid Kutub, *“Fi zilâlil-Kur'an”*, 2. tom, str. 1215; Ahmed Faiz, *“Ed-da'vetu Fi zilâlil-Kur'an”*, 1. tom, str. 148-152.

﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هَذَا لِلَّهِ بِرْغَمِهِمْ وَهَذَا لِسُرْكَائِنَا ۖ فَمَا كَانَ لِسُرْكَائِهِمْ فَلَا يَصِلُ إِلَى اللَّهِ ۖ وَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى شُرَكَائِهِمْ ۖ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾

"Oni su od onoga što Allah stvara, od usjeva i stoke, izdvojili dio Njemu – po njihovom mišljenju – a dio njihovim božanstvima, pa ono što je bilo namijenjeno njihovim božanstvima nije doprlo do Allaha, dok ono što je bilo namijenjeno Allahu doprijeva njihovim božanstvima. Kako loše prosuđuju!".²⁴³
i:

﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ ۖ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ۖ ذَٰلِكُمْ وَصَاكُم بِهِ ۖ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾

"A ovo je Moj pravi put, pa ga slijedite, a nemojte slijediti druge puteve, pa da vas odvoje od Njegova puta! – To vam On naređuje da biste se grijeha klonili."²⁴⁴

Profesor Sejjid Kutub najprije pojašnjava stavove i vjerovanja mušrika (idolopoklonika), a zatim nastavlja govoreći o načinu na koji Kur'an razlaže ta isprazna vjerovanja – bilo da su ona vezana za stvorenja iz prošlosti, za životinje ili za djecu. I nakon toga, u ovom kontekstu ističe:

"Ovo je bilo s općeg aspekta, dok s posebnog aspekta Kur'an je putem ovog vjerovanja vodio jednu dinamičnu i stvarnu borbu protiv destruktivnih nagona koji su bili prisutni u stvarnim, živim dušama ljudi. On nije oblikovao 'teorije' koje bi se samo prilagođavale postojećoj realnosti, već je izazivao prepreke, ograničenja i psihološke barijere koje su se nalazile unutar tih dinamičnih duša. Iluzorna dijalektika koja se kasnije razvila kroz apologetiku nije bila ni približno prikladna. Islam se, naprotiv, suočavao sa punom ljudskom stvarnošću u svim

²⁴³ Kur'an, El Enam, 136.

²⁴⁴ Kur'an, El Enam, 153.

njenim vitalnim dimenzijama i obraćao se čovjeku unutar te konkretne stvarnosti. Ni 'teozofija' nije bila odgovarajući oblik, jer islamsko vjerovanje je usmjereno na metodu stvarnog života i njegovu praktičnu primjenu – a ne na uske, spekulativne sfere koje su karakteristične za teorijska teozofska istraživanja. Kur'an je izgradio vjerovanje unutar same srži muslimanskog društva – i upravo s tim narodom vodio je veliku borbu protiv korijena džahilijeta koji su bili duboko ukorijenjeni u nutrini, ponašanju i stvarnosti tadašnjeg društva. U takvom ambijentu se oblikovalo vjerovanje – ne u teorijskoj formi, ne u teozofskoj sferi, niti kroz apologetsku dijalektiku. To vjerovanje je oblikovalo jedan neposredan i sveobuhvatan sistem života, koji je predstavljao islamsko društvo. Islamsko društvo i njegovi vjerodostojni koncepti izgrađivani su unutar ove objektivne vizije s ciljem da se potpuno iskorijeni džahilijet kao sistem. Taj razvoj je bio potpuna forma izgradnje vjerovanja i života – jer metodologija islama upravo predstavlja takvu prirodu. Pristalice islamskog poziva (da've) obavezni su da shvate prirodu ove vjere i metodologiju njenog djelovanja – kako bi razumjeli da faza izgradnje vjerovanja tokom objave u Mekki nije bila odvojena od faze praktičnog oblikovanja islamskog pokreta, niti od objektivne stvarnosti islamskog društva. Ta faza nije imala veze sa proučavanjem neke 'teorije', već je bila faza izgradnje vjerovanja, društva, pokreta i objektivnog postojanja. Tako se mora postupati svaki put kada treba da se obnovi jedno takvo formiranje. Tako mora da se razvija faza izgradnje vjerovanja – i ti koraci moraju teći duboko, snažno i postepeno. Faza izgradnje vjerovanja ne smije biti samo period teorijskog izučavanja akide, već mora predstavljati i oživljavanje jedne takve stvarnosti, koja se odnosi na osjećaje koje to vjerovanje pobuđuje, na identitet tog društva i na razvoj samog vjerovanja. Ovaj realni pokret izaziva džahilijetski mentalitet, vodi borbu protiv takvih osjećanja – da bi se oblikovalo jedno živo vjerovanje i da bi se razvio dinamičan napredak kroz

suočavanje s tim izazovima. Također, velika je i opasna greška zamisliti islam kao neku teoriju koju treba samo proučavati kao teoriju ili kao puku kulturu.”²⁴⁵

Iz metodologije, ubjeđenja i principa profesora Sejjid Kutuba (Allah mu se smilovao), u borbi protiv džahilijetskih koncepata i ispraznih vjerovanja, jasno razumijevamo da on nije prihvatao objavu i metodu Kur’ana kao puku teoriju ili teozofsku ideju, već kao dinamičan izazov naspram prepreka i džahilijetskih shvatanja. Dakle, on je vodio aktivnu i živu borbu protiv takvih koncepata, vjerovanja i obreda.

“Kur’an je u svojoj strukturi postupao po ovoj metodi – koracima postepenim, dugotrajnim i preciznim ... Kur’an časni potvrđuje propast onih koji iz neznanja i lakomislenosti ubijaju svoju djecu, lišeni opskrbe koju im je Allah dao, izmišljajući laži o Allahu – i na taj način opisuje njihovu potpunu propast zbog takvih vjerovanja i riječi koje pripisuju Allahu bez ikakvog znanja ... Zatim im skreće pažnju i obavještava ih da im je Allah podario imetke koje posjeduju, i da je On taj koji je stvorio za njih bašče s biljkama što rastu uspravno i s onima što se šire po zemlji. On je stvorio sve te blagodati. Onaj koji opskrbljuje je Jedini koji posjeduje, i samo On daruje takva dobra. U ovom kontekstu navode se konkretni primjeri iz poljoprivrede – o sjetvi, žetvi i baščama s visokim i niskim biljkama. Potom Kur’an detaljno prikazuje krajnju naivnost i besmislenost njihovih ideja u vezi s tim blagodatima, koje su potpuno protivne zdravom razumu. On pojašnjava njihova mračna shvatanja, kako bi ih učinio očigledno ispraznim, besmislenim i krajnje naivnim. Na kraju ovog izlaganja, postavlja pitanje: ‘Zar se vi oslanjate na ova nelogična pravila?! Ili ste možda bili svjedoci kada vam je Allah to propisao?!’²⁴⁶

²⁴⁵ Kutub, Sejjid, “Fi zilalil-Kur’an”, 2. tom, str. 1012.

²⁴⁶ Sejjid Kutub, “Fi Zilâlil-Kur’an”; 2. tom, str. 1215.; Ahmed Faiz, “Ed-da’vetu Fi Zilâlil-Kur’an”; 1. Tom, str. 148-152.

Ovdje se potvrđuje vlast Zakonodavca – Allaha, dž.š., u Šerijatu i pojašnjava se šta je zabranjeno od hrane – tj. ono što je Allah zabranio muslimanima ili Jevrejima. Zatim se razmatra džahilijetski odnos prema Allahu – gdje se zabranjuje ono što je Allah dozvolio, i to na osnovu pripisivanja vlastitih želja volji Uzvišenog Allaha: *“Oni koji su druge Allahu ravnim smatrali govorili su: ‘Da je Allah htio, ne bismo ni mi ni preci naši, pored Njega, nikoga obožavali, niti bismo, mimo Njega, išta zabranili.’ Tako su postupali i oni prije njih. Zar su poslanici dužni išta drugo osim da jasno obznane?.”* (El En’am, 148.). Sejjid Kutubi ističe: *“Širk (mnogoboštvo) je isto što i zabranjivanje nečega bez odluke od Allaha, jer obje grupe poriču Allahove dokaze. Zatim im Allah, na način negacije, postavlja pitanje: ‘Na šta se oslanjate kada to govorite? Da li imate ikakvu pretpostavku?’ – Ne, vi uistinu samo lažete.”*²⁴⁷

Zatim završava razmatranje ovog pitanja sa jasnim dokazima i odlučnim riječima, baš kao što ih je, na početku sure, pozvao na razmišljanje o pitanju vjerovanja koristeći iste riječi i iste opise kako bi ukazao na jednu istu stvarnost, a to je pitanje pripisivanja Allahu sudruga (širk) i pitanje donošenja zakona bez Njegove dozvole: *“Reci: ‘Dovedite svjedoke svoje koji će posvjedočiti da je Allah to zabranio!’”* (El Enam, 6.) - U ovom ajetu uočavamo jedinstvo izraza i teksta u opisu onih koji donose takve zakone, slijede svoje strasti, poriču Allahove dokaze i onozemaljski svijet. Da su zaista slijedili Allahovu uputu, ne bi sebi niti drugima propisivali zakone koje Allah nije odredio, niti bi nešto zabranjivali ili dozvoljavali bez Njegove dozvole.²⁴⁸

Na kraju, On ih poziva da im jasno kaže šta je to što je zaista zabranjeno, i ovdje uočavamo osnovne principe društvenog života, na čijem vrhu stoji načelo

²⁴⁷ Sejjid Kutub, “Fi Zilâilil-Kur’an”; 2. tom, str. 1215.; Ahmed Faiz, “Ed-da’vetu Fi Zilâilil-Kur’an”, 1. Tom, str. 148-152.

²⁴⁸ Isto, 2. tom, str. 1215; Ahmed Faiz, “Ed-da’vetu Fi Zilâilil-Kur’an”, Isto, str. 148-152.

monoteizma – vjerovanja u Jednog Boga. Neki od ovih principa su naredbe i obaveze, dok zabrane dominiraju u najvećoj mjeri. Sve to sažima u jednu rečenicu: *“Allah zabranjuje mnogoboštvo, naređuje dobročinstvo prema roditeljima i zabranjuje ubijanje djece iz siromaštva, jer On obezbjeđuje opskrbu ...”*²⁴⁹

Tokom proučavanja i razmatranja metode profesora, dolazi do izražaja ono što sam već ranije spomenuo – praktični aspekt islama, koji još jednom potvrđuje da islam nije religija filozofskih teorija, već životna metodologija, odnosno način života. Da bi jedno društvo bilo islamsko, ono mora da živi u skladu sa njegovim principima – principima islama.

Drugo pitanje odnosi se na izvođenje jedne metode da'veta iz kur'anske metode eliminacije lažnih vjerovanja i pogrešnih koncepata. Daije trebaju obratiti posebnu pažnju na ovu metodu, čiji glavni stub ostaje: *“Postepenost, sukcesivnost i obazrivost prema stanju onih kojima se upućuje poziv u islam.”* No, prije nego što se osvrnem na to, ovdje ću razmotriti i pristup profesora Sejjid Kutba prema intelektualnom formiranju daije i samom pozivanju nevjernika u islam.

C). Kur'an se obraća ljudskom instinktu

Što se tiče Kur'ana koji se obraća ljudskom instinktu, ne pretjerujem ako kažem da je ova kur'anska metoda da've jedna od najvažnijih za profesora Sejjid Kutba u njegovom tefsiru: *'Fi zilali-l-Kur'an'*, jer upravo aspekt Kur'ana koji se obraća instinktu čovjeka ima snažan utjecaj u buđenju osjećaja i osjećaja odgovornosti. Uzvišeni Allah zna za oči koje varaju, za ono što se krije u srcima i za ono što se nalazi u dušama. U tom kontekstu, profesor Sejjid Kutub istakao:

²⁴⁹ Isto; 2. tom, str. 1215; Ahmed Faiz, *“Ed-da'vetu Fi Zilâlil-Kur'an”*; Isto, str. 148-152.

“Kur’an se obraća ljudskom instinktu, samom čovjeku i stvarima koje ga okružuju. Kur’an otvara oblike prihvatanja instinkta, koji su ranije bili slabi i nefunkcionalni, i otvara prozore instinkta kako bi prihvatio uticajne nadahnuća i odgovorio na njih. Sura koja je pred nama predstavlja savršen primjer ove metode, a za nekoliko trenutaka govorit ću o njenim osobinama. Za one koji pozivaju u islam važno je da shvate prirodu ove vjere i njen metod kretanja i djelovanja, kako bi što bolje razumjeli njenu istinsku suštinu. Oni moraju znati da je period formiranja vjerovanja bio dug upravo iz tog razloga jer nije bio odvojen ni od praktične faze islamskog pokreta, niti od stvarnog formiranja islamskog društva.”²⁵⁰

U tefsiru kur’anskog ajeta: **“Oni koji su uskratili sebi vlastito dobro – oni neće da vjeruju.”** (El En’am, 20.); ističe: - *“Oni su propali, doživjeli neuspjeh i nisu vjerovali – i to je precizan izraz. Oni koji ne vjeruju u ovu vjeru, koja poziva i nadahnjuje instinkt nadahnućima vjere i njenim dokazima, već su prethodno izgubili svoj instinkt. Izgleda da je sposobnost instinkta da prihvati i reaguje narušena i uništena. U takvom stanju, oni sami sebe uništavaju, pa nakon toga – ne vjeruju. Ovo je duboko tumačenje njihovog nevjerovanja, iako ispred sebe i svuda oko sebe imaju brojne dokaze za vjeru...”²⁵¹*

Iz prethodnih riječi profesora jasno proizlazi da su takvi nevjernici bili u velikom gubitku, a glavni razlog leži u uništenju, narušavanju i kvarenju njihovog instinkta. U svom tefsiru ajeta: 'Reci: Ako vam dođe kazna od Allaha ili vam iznenada dođe Sudnji dan – recite, ako istinu govorite, da li ćete, osim Allaha, nekoga prizivati (u pomoć)?' – profesor Sejjid Kutb kaže: *“Ovaj ajet obraća se ljudskom instinktu putem predstave o izazovu... Kazna od Allaha na ovom svijetu jeste kazna uništenja i propasti, ili dolazak Sudnjeg dana iznenada. Kada instinkt predoči sebi*

²⁵⁰ Sejjid Kutub, “Fi zilâil-Kur’an”; 2. tom, str. 1012.

²⁵¹ Sejjid Kutub, “Fi zilâil-Kur’an”; 2. tom, str. 1053.

ovu prijetnju, on razumije – a Allah zna da on to razumije – istinu tog pojma i zatreperi, jer to je duboka istina koja postoji u njemu. Allah zna da se ta istina nalazi u njegovoj nutrini i obraća mu se kroz slikovit opis. Tada čovjek traži pomoć od Allaha i zaboravlja na obožavanje drugih – čak i samo idolopoklonstvo zaboravlja samo sebe. Spoznaja o Allahu je istina usađena u čovjekovu prirodu, dok je mnogoboštvo nešto što dolazi spolja...”²⁵²

Iz riječi profesora Sejjid Kutba razumijevamo da su idolopoklonstvo, nevjerstvo i ateizam pojave koje su slučajne i spolja nametnute ljudskoj duši, jer duša u svojoj suštini poznaje svoga istinskog Gospodara i vjeruje u Njega kada se suoči s teškoćama i izazovima, bilo na ovom ili na onom svijetu.

Čvrsto i bez ikakve sumnje vjerujem da ovaj tefsir ima veliku vrijednost u našem da'vetskom djelovanju, i ta se vrijednost jasno ogleda kada se obratimo ljudima iz različitih društvenih elita i poručimo im da nevjerstvo i idolopoklonstvo koje oni javno izražavaju – ne predstavljaju apsolutnu istinu. Apsolutna istina jeste ona koju nam je obznanio On – Allah, dž.š., odnosno ona koju ljudska duša priznaje kada se nađe pred izazovima i teškoćama života i Sudnjega dana.

Upravo zato, profesor Sejjid Kutb duboko sumnja u iskrenost ateista – u ono što tvrde da vjeruju i u način na koji praktikuju svoj ateizam u različitim oblicima. Smatram da je on ovu uvjerenost stekao kroz svoju metodu tefsira, kroz shvatanje vjerskih istina i društvenih pojava, te da zdravi ljudski instinkt odbacuje i ne prihvata takva ubjeđenja.

Na ovom mjestu, profesor Sejjid Kutb razotkriva jednu veliku historijsku tajnu iz historije neprijatelja islama: kada pokušavaju širiti svoje ideje i doktrine, oni islam ne napadaju otvoreno – kako se ne bi suočili s prirodnim instinktom –

²⁵² Isto, 2. tom, str. 1087.

već svoje devijantne misli i ideologije šire pod okriljem različitih formi i načina, uglavnom putem moralne dekadencije i izopačenosti.²⁵³

Profesor Sejjid Kutub također ističe da buđenje i pokretanje instinkta bez objave vodi ka zabludi. Ista stvar se dešava i s razumom – bez objave i poruke od Allaha. Dakle, neophodno je da postoji poslanstvo i objava, kako bi i instinkt i razum djelovali ispravno i bili usmjereni ka istini.²⁵⁴

U svom tefsiru ajeta koji govori o kazivanju o Ibrahimu, alejhi selam: *"I tako smo Ibrahimu pokazali veličanstvenost nebesa i Zemlje, da bi bio čvrsto uvjeren... To su dokazi Naši koje smo dali Ibrahimu protiv naroda njegovog."* (El-En'am, 74–83) - Profesor Sejjid Kutb kaže da zdravi instinkt, u kazivanju o Ibrahimu, traži i ište svoga istinskog Gospodara i Stvoritelja, te odbacuje predislamske (džahilijetske) koncepte. Kada pronade istinu – on se raduje, zasja i pokorno se predaje Njemu! To je zaista veličanstvena slika zdravog ljudskog instinkta.²⁵⁵

Instinkt može da skrene s puta i da se iskvari usljed unutrašnjih i vanjskih pritisaka, kao i zbog došaptavanja i podsticaja šejtana među ljudima i džinima. Uzvišeni Allah, iz Svoje milosti, poslao je vjerovjesnike i poslanike kako bi spasili ispravni instinkt od zablude i propasti.²⁵⁶

I na kraju, profesor posebno ističe pitanje instinkta u ovoj blagoslovljenoj suri: *"Postoji instinkt potisnut pod pritiscima (potlačen), ali kako se takav instinkt može spasiti? Njegovo jedino spasenje jeste vjera – vjera koja otvara srce, prosvjetljuje pogled i uspostavlja obrasce instinktivnog prihvatanja, te budi čovjeka koji od tog trenutka počinje istinski da postoji ..."*²⁵⁷

²⁵³ Sejjid Kutub, "Fi zilâil-Kur'an"; 2. tom, str. 1088.

²⁵⁴ Isto; 2. tom, str. 1098.

²⁵⁵ Isto; 2. tom, str. 1137-1138.

²⁵⁶ Sejjid Kutub, "Fi zilâil-Kur'an"; 2. tom, str. 1146.

²⁵⁷ Isto; 2. tom, str. 1161.

Zato mi, kao daije - pozivatelji, moramo biti izuzetno oprezni i usmjereni na tefsir i razradu takvih duševnih i duhovnih pitanja, koja mogu biti istine koje se prihvataju, ali koje su i dalje nepoznate velikim učenjacima psihologije. Daije treba da koriste i angažuju instinkt, jer je on ključno pitanje za ljude kojima se upućuje poziv.

Dakle, da'va zahtijeva trud, žrtvu, strpljenje i izbjegavanje žurbe, jer većina ljudi je spremna da u svakom trenutku odgovori na poziv instinkta.

Generalno, metoda Kur'ana, kada počinje da uklanja lažna uvjerenja i zablude, pokreće jedan aspekt iznutra – skriveni i unutarnji – a to je instinkt, koji u mnogim slučajevima ima pozitivnu ulogu.²⁵⁸

Brz pogled na mnoge ajete Kur'ana časnog omogućava nam da shvatimo ovu stvarnost: Allah, dž.š., poziva razum i intelekt na razmišljanje i proučavanje svemira i drugih prirodnih pojava, kao i instinkt i emocije – u stotinama kur'anskih ajeta – kako bi se stiglo do istinske vjere u tevhid, tj. monoteističkog vjerovanja u Allaha, dž.š. Vjerujem da je naša analiza ovih koncepata u ovom istraživanju dovoljna, a Allah zna najbolje.

²⁵⁸ Opširnije pogladj knjigu Sejjid Kutba: *"Hazed-din"*; Poglavlje: *"El-fisam En-nekid, tijhun ve rukam"*.

ČETVRTO POGLAVLJE

Svojstva pozivaoca prema kur'anskoj metodi

I. Duhovna struktura pozivaoca

Profesor Sejjid Kutb (Allah mu se smilovao!) pokazao je veliko interesovanje za ovaj aspekt (odnosno za svojstva koja kur'anska metoda predviđa za daiju) u svom tefsiru 'Fi zilali-l-Kur'an', prilikom komentarisanja sure El-En'am, bilo direktno ili putem nagovještaja.

Tokom proučavanja ove sure postalo je jasno da je on (Allah mu se smilovao!) ispravio neka pogrešna shvatanja ambicioznih daija koji žele prerano da vide rezultate i plodove svoga rada. Iako se oni doista oslanjaju na pomoć Uzvišenog Allaha, oni su ljudi koji žure. U tom kontekstu, profesor Sejjid Kutub istakao:

“Pojedini iskreni ljudi, koji žure i ne razmišljaju dovoljno o suštini ove vjere i o prirodi čvrste božanske metode – metode koju je oblikovala Mudrost Sveznajućeg i Premudrog (Allaha, dž.š.), Koji najbolje poznaje prirodu ljudi i potrebe života – sanjaju i žure! Oni liče na onoga koji, već na početku, predlaže da se da'va Vjerovjesnika, s.a.v.s., osloni na zastavu nacionalizma, socijalnih ili moralnih slogana, kako bi se misija pozivanja lakše ostvarila. Međutim, ljudi, prije nego što se upuste u detalje, moraju najprije biti iskreni prema Allahu, obožavati Ga, prihvatiti Njegov šerijat i suštinski odbaciti sve drugo osim Njega. Istinska želja za djelovanjem treba da izvire iz ljubavi prema iskrenosti u robovanju Uzvišenom Allahu i da bude udaljena od svakog drugog autoriteta osim Njegovog!”²⁵⁹

²⁵⁹ Sejjid Kutub, "Fi zilâlil-Kur'an", 2. tom, str. 1011.

Iz riječi profesora Sejjid Kutba jasno se vidi da se njegova metoda oslanja na duhovni element, kojim treba da bude opremljen onaj koji poziva – a to je element iskrenosti, postepenosti i izbjegavanja žurbe. Ova metoda se ujedno smatra temeljem sreće ili nesreće vjernika, kako na ovom, tako i na onom svijetu.

Saudiski intelektualac i istraživač²⁶⁰ kada govori o načelima ponašanja, navodi ova tri načela:

1. *Ljubaznost (dobročinstvo), koja se također temelji na tri stuba:*
 - a. *Vjera; b. Ibadet; c. Iskrenost;*
2. *Dobar karakter; i:*
3. *Sklad između riječi i djela.*

Kada govori o iskrenosti, kaže: *“To je jedna velika tajna, precizna kapija i najtraženija osobina. Dakle, upravo to treba najprije tražiti od vođe – da djeluje i podučava isključivo radi Uzvišenog Allaha, i da se kloni strasti i težnji koje dolaze od stvorenja.”*²⁶¹

Po mom mišljenju, najvažnija stvar i izvor svakog dobra jeste iskrenost. Iskrenost razlikuje ozbiljne ljude od drugih, i upravo na osnovu ove velike osobine Allah nagrađuje na Dan kada neće koristiti ni imetak ni djeca, osim onome ko dođe Allahu sa srcem čistim i zdravim. Ova veličanstvena kapija usavršava dušu, pročišćava je i odgaja.

Potpuno smo uvjereni da su svi vjerovjesnici i poslanici a.s. – od Adema pa sve do posljednjeg vjerovjesnika, Muhammeda, s.a.v.s., bili naređeni da posjeduju osobinu iskrenosti. On je bio iskren, povjerljiv i poslan kao milost svim

²⁶⁰ Salih ibn Abdullah ibn Hamid, *“El-Kudvetu, mebadi’u ve nemazidž”*; str. 14, 113.

²⁶¹ Isto; str. 14., 113.

svjetovima.²⁶² Zato, živimo s ovim kur'anskim ajetima i posmatrajmo ova božanska uputstva upućena vjerovjesnicima i poslanicima (neka je mir i blagoslov Allahov na sve njih!), kako bi vidjeli na koji način su oni bili naređeni da djeluju u skladu s ovim načelom:

﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ ۚ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ﴾

"A naređeno im je bilo samo da Allaha obožavaju, iskreno Mu ispovijedajući vjeru, kao pravovjerni, i da molitvu obavljaju i milostinju udjeljuju – a to je ispravna vjera".²⁶³

﴿تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ﴾

"Objavljivanje Knjige je od Allaha, Silnog i Mudrog. Mi tebi objavljujemo Knjigu s Istinom, zato Allaha obožavaj, iskreno Mu ispovijedajući vjeru!"²⁶⁴

﴿وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ اللَّهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ فَكَذَّبُوهُ فَأَنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ﴾

"Eljas je, zaista, bio poslanik, kad reče narodu svome: "Zar se ne bojite? Zar ćete se klanjati Bal-u, a napustiti Najboljeg Stvoritelja – Allaha, Gospodara

²⁶² Iskrenost igra aktivnu ulogu u životu daije, imama i u životu onoga koji traga za znanjem. Jedna od najvećih obaveza jeste pročišćenje duše od strasti i njenih prolaznih užitaka. Ovu istinu treba da mu usađuju njegov učitelj, imam ili profesor, ili pak njegovi roditelji ili odgojitelji – još od samog početka njegovog kretanja putem znanja, putem učenjaka i vjerovjesnika. Jer, svako zapostavljanje ovog aspekta u početku – kasnije će dovesti do pada studenta, do lutanja sina i njegovog zadržavanja na raskršću, odnosno na pola puta. Imao sam prijatelje i braću tokom studija, za koje smatram da nisu bili dovoljno opskrbljeni ovom osobinom, pa su stoga podbacili u ovoj obavezi i u završetku svojih studija. Na mene su ostavili snažan i značajan utjecaj moji plemeniti roditelji (Allah ih sačuvao!), a posebno moja cijenjena majka, koja je još od početka mog života u da'vi, ostavila jasan trag kroz svoje dragocjene i mudre savjete i upute. Također, i moji iskreni imami, profesori i učenjaci dali su veliki doprinos i pomoć u tome da se posvetim da'vi na putu Uzvišenog Allaha. Neka ih Allah sve obilato nagradi

²⁶³ Kur'an, El Bejjine, 5.

²⁶⁴ Kur'an, Ez Zumer, 1-2.

*vašeg i Gospodara vaših predaka davnih?" Oni su ga iznevjerili, i sigurno će biti privedeni, osim Allahovih robova iskrenih."*²⁶⁵

Zato, budimo pažljivi i oprezni, kao što je to bio i profesor i šehid Sejjid Kutb (Allah mu se smilovao!), jer on je najbolje shvatio i živio značenje iskrenosti – bio je progonjen, patio i trpio sve dok nije dao svoj život, preselio sa svijetlim, ozarenim i plemenitim licem.

Duhovno usavršavanje igra ključnu ulogu u formiranju ličnosti daije, kako bi bio uspješan u svom stavu i djelovanju. Pročišćenje duše u svim njenim dozvoljenim obnoviteljskim aspektima slično je popravljaju jednog visokog i veličanstvenog dvorca. Oni koji su zanemarili ovaj aspekt – nisu postigli nikakav uspjeh. Izgradnja duha daije, njegovo oblikovanje i priprema za konkretne zadatke predstavljaju obavezu u ovoj čistoj vjeri, kao i nužan uslov za pripremu pozivalaca u islam. Prva generacija plemenitih ashaba (Allah bio zadovoljan sa svima njima!) upravo se time bavila – i zato su oni bili svjetlo u tami, putokazi i vodiči na Pravom putu širom svijeta, i najvrednija stvorenja među ljudima. Slično mišljenje po ovom pitanju ima i profesor Hasan Ed'hemi, koji se slaže s profesorom Sejjid Kutbom. Profesor Hasan Ed'hem istakao: *"Duhovna snaga je temelj ličnosti daije, i bez nje on ostaje prazan – poput tijela bez života. Duhovna snaga Allahovog vjerovjesnika, s.a.v.s., bila je izuzetna, snažna i uzvišena. Upravo zbog toga, on je postao uzor, privlačan i djelotvoran – toliko da su ljudi odmah, bez oklijevanja, odgovarali na njegov poziv. Instinktivno su ga voljeli s iskrenošću i odanošću, slijedili su ga s vjerom i ambicijom, te su žrtvovali sve što im je bilo dragocjeno i vrijedno – na putu islama."*²⁶⁶

²⁶⁵ Kur'an, Saffat, 123-128.

²⁶⁶ Hasan Ed'hem Džerrar, *"Ed-da'vetu ilel-Islam, mefahim ve minhadž ve vadžibat"*; str. 201.

Na osnovu pojašnjenja ovog važnog duhovnog aspekta iz ugla kur'anske metode i osobinu koju treba posjedovati daija, profesor Sejjid Kutub imao je stav i metod koji su bili u skladu sa metodom Kur'ana časnog. On se inspirisao iz brojnih osobina koje je Uzvišeni Allah podučio Svome Vjerovjesniku, s.a.v.s., kako bi mogao ustrajati i oduprijeti se zahtjevima ljudi – koji su od njega tražili da učini stvari koje običan čovjek ne bi mogao podnijeti ili sprovesti. Zato, sagledajmo sa preciznošću i sviješću riječi koje on iznosi prilikom tefsira kur'anskog ajeta:

﴿قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ ۚ إِنِ اتَّبَعُ إِلَّا مَا يُوْحَىٰ

إِلَيَّ ۚ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ۚ أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ﴾

*“Reci: ‘Ja vama ne kažem: u mene su Allahove riznice, niti: znam nevidljivo, niti vam kažem: ja sam melek; ja slijedim samo ono što mi se objavljuje.’ Reci: ‘DPa li su isti slijepac i onaj koji vidi? Zašto ne razmislite?’”.*²⁶⁷ - “Džahilijet (koji je bio skrenuo s pravog koncepta nebeskih poruka) gajio je pogrešna i isprazna shvatanja o poslanstvu i o prirodi vjerovjesnika. Ljudi su očekivali natprirodne osobine od onih koji su tvrdili da su poslanici – čas su tražili da im otkrivaju nevidljivo, čas da utiču na zakone svemira putem magije i čarobnjaka. Polazeći od toga, i mušrici su tražili slične stvari od Muhammeda, s.a.v.s., pa su radi ispravljanja takvih iluzija u Kur'anu iznova i iznova ponavljane istine o prirodi poruke i o prirodi samog Vjerovjesnika, s.a.v.s. U tom kontekstu, u ajetu 50 iz sure El-En'am Uzvišeni Allah kaže: **“Reci: ‘Ja vama ne kažem: u mene su Allahove riznice, niti: znam nevidljivo, niti vam kažem: ja sam melek; ja slijedim samo ono što mi se objavljuje.’ Reci: ‘Da li su isti slijepac i onaj koji vidi? Zašto ne razmislite?’”**

²⁶⁷ Kur'an, El En'am, 50.

On (Muhammed, a.s.), je od Allaha naređen da ljudima predstavi:

- Sebea čistog i oslobođenog od praznovjerja i zabluda koje su vladale u predislamskom džahilijetu o prirodi vjerovjesnika i poslanstva, te da im predstavi vjeru koja je čista od laži i obmana – vjeru koju nosi Vjerovjesnik, s.a.v.s., i koja samo Allahovim uputstvom osvjetljava put ljudima;*
- Da pouku crpi samo iz objave Gospodara, Koji ga podučava onome što nije znao;*
- Da ne poznaje Allahove tajne koje bi mogao otkriti svojim sljedbenicima;*
- Da nema ključeve nevidljivog svijeta kako bi im kazao šta će se dogoditi;*
- I da je on čovjek, poslanik, a vjera koju donosi je jednostavna, svijetla, jasna i dostupna.*

Vjerovanje je šapat zdravog instinkta, oslonac ovog života, vodič ka Ahiretu i putokaz ka Allahu. Vjera ne treba ukrase – ona je sama po sebi najdragocjenija stvar. Ko želi da je pretvori u sredstvo trgovine, taj nije razumio njenu suštinu, ne zna njenu vrijednost i neće imati nikakve koristi od nje. Zato je Vjerovjesnik, s.a.v.s., naređen da vjeru ljudima prenese čistu, bez ikakvih dodataka i ukrasa – jer joj takve stvari nisu potrebne. Oni koji je prihvate u toj čistoj formi, ne trče za ovosvjetskim dobrima i bogatstvom, već se ljudi među njima razlikuju jedino po bogobožnosti, i teže ka uputi Uzvišenog Allaha – Najplemenitijeg i Najbogatijeg.”²⁶⁸

Na osnovu onoga što je ranije istaknuto, zaključujemo da metoda profesora Sejjid Kutba podrazumijeva djelovanje daije unutar kur’anske metodologije i neizlaženje iz okvira onoga što traži Allah i Njegov vjerovjesnik, s.a.v.s., s ciljem da se daija odgoji u duhu Kur’ana u svakom pogledu. Dakle, sa ovakvim

²⁶⁸ Sejjid Kutub, “Fi zilâilil-Kur’an”, 2. tom, str. 1097.

osobinama trebaju biti ukrašeni pozivaoci u islam, kako u duhovnom pogledu, tako i u aspektu ponašanja i morala.²⁶⁹ Kada govorimo o unapređenju duhovnog aspekta, time ne mislimo na sufijski pristup – izolaciju od ljudi, osamu u džamijama i tekijama radi zikra, zuhd-a i asketizma... To je posebna tema i ovdje nije mjesto da o njoj govorimo detaljnije. Duhovni aspekt podrazumijeva pripremu muslimana da voli Allaha i Njegovog Poslanika još od djetinjstva, kao i da voli ono što ga približava njima – poput velikih učenjaka, dobrih i čestitih ljudi. Također, da od njih uči, da se druži s njima kako bi iskoristio njihovo iskustvo – s ciljem da se lakše suoči sa životnim izazovima i ostane postojan pred teškoćama koje mu se mogu pojaviti, te da nauči šerijatske propise i različite vjerske nauke.

²⁶⁹ Imam Ebu Hamid Gazali, u svom velikom djelu: *“Ihja’u ‘Ulumid-din”*, konkretno u poglavlju *“Knjiga o pravilima življenja i ahlaku poslanstva (Kitabu Adabi-l-ma’išeti ve ahlaki-n-nubuvvati)”*, piše o osobinama i ponašanjima koja bi muslimani općenito, a posebno daije (vjerski pozivači), imami i studenti islamskih nauka, trebali posjedovati. Neke od tih osobina odnose se na duhovni aspekt, a druge na ponašanje i međuljudske odnose. U tom kontekstu, Imam Gazali navodi: „Prenosi se od Muaza ibn Džebela da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: *“Allah je islamu dao posebnost kroz plemenite osobine i dobra djela.”* A među tim osobinama su: – lijepo druženje, plemenita djela, blagost, velikodušnost, dijeljenje hrane, nazivanje selama, posjećivanje bolesnih muslimana – bilo da su pravedni ili grješni, prisustvovanje dženazama muslimana, činjenje dobra prema rodbini – bilo da su muslimani ili nemuslimani, ne vrijeđanje muslimana, odazivanje na poziv (gostoprimstvo), upućivanje dove i činjenje dobra među ljudima, biti plemenit, uzvišen, strpljiv, blag i opraštati ljudima. Također, izbjegavati zabave koje islam zabranjuje, haram, škrtost, oholost, prijevaru, pretjerivanje, nemoral, mržnju, zavist, grijeh, neprijateljstvo i nasilje. Enes, radijallahu anhu, kaže: *„Poslanik nas je u svakoj hutbi pozivao na dobro, naređivao nam i odvrćao nas od svakog zla, i opominjao nas.”* Dovoljno je da ovdje spomenemo kur’anski ajet: **„Allah naređuje pravdu i dobročinstvo...”** (En-Nahl, 90.) Muaz, r.a., kaže: *„Vjerovjesnik, s.a.v.s., me je savjetovao riječima: ‘O Muaze! Savjetujem te da se bojiš Allaha, da govoriš istinu, da ispunjavaš obećanje, da čuvaš emanet, da se kloniš izdaje, da čuvaš komšiju, da budeš milostiv prema siročetu, blag u govoru, da nazivaš selam, da činiš dobro, da gajiš nadu, da vjeruješ, da razumiješ Kur’an, da voliš ahiret, da se prisjećaš polaganja računa i da se ne priklanjaš! Zabranjujem ti da vrijeđaš učenog, da poričeš iskrenog, da se pokoravaš grješniku, da se suprotstavljaš pravednom imamu, da praviš nered na Zemlji! Savjetujem ti da se bojiš Allaha na svakom mjestu i da činiš tevbu za svaki grijeh...”* Eto, takav je moral Allahovih robova, i tako ih je Allahov vjerovjesnik, s.a.v.s., pozivao ka visokom moralu i lijepom ponašanju! (Ihja’u ‘Ulumid-din, 2. tom, str. 560.).

Važno pitanje koje se ovdje nameće jeste: Koji su putevi i metode za ostvarenje ovog plemenitog i uzvišenog cilja? - Kao odgovor na ovo pitanje, učenjaci navode nekoliko puteva i načina za njegovo ostvarenje:

1. Briga o namazu, farzovima i sunnetima u njihovim propisanim vremenima, kao i briga o namazu u džematu – a posebno o sabah namazu.²⁷⁰

2. Čitanje Kur'ana s razmišljanjem i razumijevanjem značenja, kao i čitanje tefsirske literature u slučajevima kada se ne razumije značenje ajeta ili pojedinih riječi; također, posebna pažnja prema nafile ibadetima – poput noćnog namaza i duha-namaza – kao i post u danima u kojima je sunnet postiti.

3. Posebna pažnja treba se posvetiti zikru i spominjanju Uzvišenog Allaha – da srce bude čisto, um bistar, i da se osoba kloni neprikladnih pokreta tokom zikra – poput plesanja ili drugih tjelesnih pokreta, kao i pretjeranog podizanja glasa, što praktikuju neka devijantna sufijska tarikatska pravca. O tome govori i

Šejhul-islam Ibn Tejmije, koji kaže: *“Ples, muzika i pokreti plesača tokom zikra – prema šerijatu – smatraju se grijesima, strastvenim uživanjima i zabavom.”*²⁷¹

²⁷⁰ Nisam slučajno već na početku istakao ovaj princip, jer sam tokom studija, a i nakon njih, vidio mnoge svoje prijatelje i braću koji se bave da'vom, koji su imami, ali postaju nemarni i lijeni kada je riječ o obavljanju namaza u njegovom propisanom vremenu – pravdajući se ispitima, aktivnostima vezanim za da'vu, prisustvom na različitim skupovima s džematom, javnim tribinama, mevludskim manifestacijama i slično. I danas, tokom mog akademskog života po raznim univerzitetima, u kontaktu s profesorima i učenjacima islamskih nauka, na seminarima i konferencijama – opet sam se susreo s istim opravdanjima: 'Nemamo vremena, zauzeti smo!' Subhanallah! Od kada je da'va, seminar, konferencija ili neki skup postao vrijedniji i preči kod Allaha od obavljanja namaza u njegovom propisanom vremenu?! Uzvišeni Allah kaže: *“Namaz je propisana obaveza u određenim vremenskim terminima.”* (En-Nisa, 103.) A Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s, je rekao: 'Jedno od najdražih djela Uzvišenom Allahu jeste obavljanje namaza u njegovom vremenu.' Većina mojih poštovanih kolega, bojim se, pogrešno je shvatila islam upravo u ovom važnom aspektu. Oni su imami u džamijama, savjetuju ljude, drže hutbe s minbera... Po mom mišljenju, ako ovako nastave, treba ih udaljiti s položaja i dužnosti, poslati na obuku pred iskrene učenjake i ponovo ih podučiti osnovama islama – možda će tada popraviti svoje stanje, više se bojati Allaha i iskreno poštovati Njegove naredbe!

²⁷¹ Šejhuhl - Islam Ahmed ibn Tejmije, *“Medzmu'ul-fetava”*; 5. tom, str. 83.

4. Priprema za žrtvu: "Daija je predvodnik ljudi i zato treba da bude uzor u žrtvovanju. On treba da žrtvuje mnogo svog vremena i imetka za one kojima je pomoć potrebna i da popunjava praznine gdje god se pojave. On treba da se žrtvuje radi koristi i dobra – ne da traga za onim što je prolazno, već da traži ono što je vrijedno kod Allaha. Čak i sam sebe treba da žrtvuje na Allahovom putu, da Ga moli i ustraje u dovi kako bi postigao stepen šehida – jer ako se to ostvari, on biva oplemenjen, zadobija ugled i ostavlja snažan utjecaj na druge."²⁷²

Profesor Sejjid Kutb (Allah mu se smilovao!), istinski je shvatio ovo veliko značenje i posvetio posebnu pažnju ovom duhovnom aspektu muslimanskog pozivatelja. Daija-pozivatelj, treba od samog početka biti spreman, kako ga ne bi iznenadile teškoće i izazovi dugog puta. U svom tefsiru ajeta: *"A oni koji poriču dokaze Naše – gluhi su i nijemi, u tminama su. Allah ostavlja u zabludi koga hoće, a na Pravi put upućuje onoga koga hoće."* (El-En'am, 6:39.)

Profesor Sejjid Kutub, (Allah mu se smilovao), istakao: "Put pozivanja ka Allahu je težak i prepun izazova, iako će – bez ikakve sumnje – Allahova pomoć doći u onom trenutku kada On to, sa Svojim znanjem i mudrošću, odredi. Njegovo određenje je skriveno i niko ga ne zna... čak ni sam Poslanik (neka su mir i blagoslov Allahovi na njega). Težina ovog puta proizlazi iz dva razloga: prvo, poricanje i odbacivanje s kojima se da'va suočava već od samog početka; drugo, borba i šteta koja se nanosi onima koji pozivaju. Zatim, tu je i ljudska želja – prisutna u duši daije – da uputi ljude ka istini i da tu istinu proširi među njima. Ova unutarnja čežnja nije ništa manje teška od poricanja, odbacivanja, borbe i zlostavljanja – jer sve su to izazovi na ovom teškom, ali plemenitom putu!"²⁷³

²⁷² "Ed-da'vetu ilel-Islam, mefahime, minhadž ve vadžibat"; str. 205.

²⁷³ Sejjid Kutub, "Fi zilâilil-Kur'an"; 2. tom, str. 1081.

Aspekti i ponašanja nije ništa manje vrijedan niti važan od onog duhovnog koji smo prethodno spomenuli, jer upravo ovaj aspekt upotpunjuje onaj prvi. Ako bi jedan od njih izostao, nestala bi i polovina temelja, budući da se tema poslanice u suštini kreće oko da've i pozivača. Pozivač koji radi s ljudima mora posjedovati strpljenje, blagost i milost, pa polazeći od toga, govorit ću o strpljenju, blagosti i milosrđu, potkrepljujući to riječima profesora Sejjida Kutuba (Allah mu se smilovao!), iz njegovog tefsira sure: *El-En'am*. Sejjid Kutub pridaje veliku važnost ovom elementu u svome tefsiru.

1). Strpljenje

Aspekt ponašanja nije ništa manje vrijedan i važan od prethodno spomenutog duhovnog aspekta, jer upravo ovaj element upotpunjuje onaj prvi. Ako se jedan od njih izgubi – gubi se i polovina temelja, budući da se tema poziva (da've) vrti oko pozivaoca i njegove poruke.

Pozivalac koji radi s ljudima mora posjedovati strpljenje, blagost i milost. Polazeći od toga, govorit ću o strpljenju, blagosti i milosti, oslanjajući se na riječi profesora Sejjid Kutba (Allah mu se smilovao!) iz njegovog tefsira sure *El-En'am*. Profesor Sejjid Kutb ovom aspektu pridaje veliku važnost u svome tefsiru:

﴿وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَىٰ مَا كُذِّبُوا وَأُوذُوا حَتَّىٰ أَنَّهُمْ نَصَرُنَا ۚ وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ

اللَّهِ ۚ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِن نَّبِيٍّ الْمُرْسَلِينَ ۖ﴾

"I prije tebe su poslanici poricani, ali su strpljivo podnosili poricanje i nevolje sve dok im je stigla pomoć Naša; – niko ne može riječi Allahove

*izmijeniti – a do tebe su već doprle neke vijesti o poslanicima.”*²⁷⁴ –
Uvaženi profesor istakao:

*“Da’va – pozivanje u Allahovu vjeru – datira još od davnina. Ona je prošla dug put, koračajući pravolinijski i oslanjajući se na zdrave temelje. Zločinci svih naroda i plemena napadali su puteve da’ve i uvijek su imali podršku svojih zabludjelih sljedbenika. Oni su nanosili štetu i mučili pozivaoce, a njihova krv se obilno prolijevala... Ipak, ovaj put se ne ruši, ne slabi, ne skreće s pravca i ne doživljava poraz. Mučenje ostaje mučenje, ali bez obzira koliko dugo potraje i koliko god put bio težak i dug – na njegovom kraju uvijek dolazi Allahova pomoć: **“I prije tebe su poslanici poricani, ali su strpljivo podnosili poricanje i nevolje sve dok im je stigla pomoć Naša; – niko ne može riječi Allahove izmijeniti – a do tebe su već doprle neke vijesti o poslanicima.”** (el En’am, 34).*

*Ove riječi Uzvišeni Allah upućuje Svome Poslaniku. One su riječi podsjećanja, ohrabrenja, podrške i učvršćivanja, a ujedno služe i kao pojašnjenje puta za sve one koji nakon Poslanika (neka su mir i blagoslov Allahovi na njega) pozivaju ljude ka Allahu. Na jasan način određuju njihovu ulogu, objašnjavaju poteškoće i izazove tog puta i ono što ih na kraju tog puta čeka. Allah ih podučava da je Njegova zakonitost (sunnet) u pozivanju ka vjeri takva da većina ljudi odbacuje i poriče ovaj istiniti put, a sljedbenici tog puta bivaju izloženi nepravdi i napadima. Pozivaoci treba da budu strpljivi pred poricanjem, baš kao što treba da budu strpljivi i pred svim izazovima. Ovaj put neminovno završava pobjedom – pobjedom koja dolazi u tačno određenom vremenu, kada to Allah odredi...”*²⁷⁵

²⁷⁴ Kur’an, En’am, 34.

²⁷⁵ Sejjid Kutub, “Fi zilâilil-Kur’an”, 2. tom, str. 1077.

Profesor Sejjid Kutb potvrđuje ovo značenje i na drugom mjestu u svome tefsiru *"Fi Zilali-l-Kur'an"*: *"Strpljenje je sastavni dio puta da've. Taj put je dug, ispunjen izazovima i trnjem, krolju, kušnjama i maltretiranjem. Strpljenje mora biti usmjereno ka prohtjevima ljudi i njihovim manjkavostima, prema njihovoj slabosti i neznanju, prema njihovom pogrešnom poimanju stvari, izopačenosti njihove prirode, sklonosti ka grijehu i činjenju zla, prema dominaciji strasti, oholosti, malobrojnosti pomagača i slabosti onih koji pomažu, dužini puta, šejtanskim došaptavanjima u trenucima teškoće i gorčini borbe... Ponekad je nevjerstvo toliko veliko da potire svako dobro, a ponekad je nada u ljudski instinkt veoma mala... Zatim, strpljenje je prijeko potrebno i u trenucima pobjede, moći i nadmoći – kada blagodati treba dočekati sa skromnošću, zahvalnošću i bez pretjerivanja. Kada i u dobru i u zlu treba ostati čvrsto vezan za Allaha, potpuno se predati Njegovoj odredbi, ostati smiren i sve svoje pouzdanje i odlučnost osloniti na Njega. Dakle, strpljenje je neophodno u svim ovim fazama – naročito kada se daija suočava sa teškoćama na ovom dugom putu.*

*Naše riječi nisu sposobne da u potpunosti kristaliziraju ovu stvarnost, jer riječi ne mogu prenijeti pravo značenje tih patnji! Ove teškoće može istinski razumjeti samo onaj koji ih je iskusio, osjetio i bio iskušavan kroz njih! Zato – neka strpljenje vjernika nikada ne presuši."*²⁷⁶

Iz riječi profesora Sejjid Kutba razumijevamo njegovu metodu u razlaganju jednog od ajeta koji se odnose na da'vu. Ova metoda ima praktičan i primjenjiv karakter, jer se neposredno povezuje s naredbama i tekstovima vjere. Slast sabura (strpljenja) može se okusiti samo onda kada se iskuse razne teškoće i patnje – i kada se takva iskušenja prihvate sa širinom u srcu i zadovoljstvom prema Allahovoj odredbi, tražeći nagradu isključivo od Uzvišenog Allaha.

²⁷⁶ Ahmed Faiz, *"Tarikud-da'veti fiz-zilâl"*; 1. tom, str. 198-199.

Ja, prije svega, pozivam samoga sebe, a zatim i svoju braću – daije, učenjake i studente šerijatskih znanosti, koje je Uzvišeni Allah odabrao da budu čuvari ove vjere – da s punom pažnjom prouče ove prosvjetljujuće riječi profesora Sejjid Kutba, ukoliko doista žele shvatiti odgojne i vjerske horizonte koje on otvara. U ovim riječima se krije jedno bogatstvo – jedno blago – koje se rijetko pronalazi kod drugih učenjaka, zbog posebne vrijednosti šehadeta Sejjid Kutba i njegovog čvrstog držanja naspram nečovječnih mučenja koje mu je nanio tiranski režim egipatskog krvnika Džemala Abdul-Nasera ...²⁷⁷

Fenomen pogublivanja i eliminacije učenjaka i daija postojao je kroz historiju, postoji i danas dok pišem ove redove, i trajat će sve do posljednjeg dana ovoga svijeta. Strah od islama i dalje vlada u srcima mnogih vlastodržaca i političkih lidera – kako u muslimanskim, tako i u nemuslimanskim zemljama. Arapsko proljeće i talas revolucija izazvale su dodatnu zabrinutost kod tih režima, posebno u pogledu dolaska islamista. Međutim, vjerujem da je taj strah neutemeljen i pogrešan. Sada je vrijeme za radikalne promjene u različitim društvenim strukturama svake zemlje. Došlo je vrijeme da se povede odlučna

²⁷⁷ I Šejhul-islam Ahmed ibn Tejmiije govori o strpljenju na sličan način kao i Sejjid Kutub. Ibn Tejmiije kaže: „Vjerniku je naređeno da u teškoćama bude strpljiv i da ustraje, a kada učini grijeh, da traži oprost i pokajanje (tewbu). Uzvišeni Allah kaže: *‘Ti budi strpljiv – doista je Allahovo obećanje istinito – i traži oprosta za svoj grijeh!’* (Gafir, 55) Dakle, naređuje mu da bude strpljiv u nevolji i da traži oprost za grijehe. Također, Allah kaže: *‘Bilo kakva nesreća da vas zadesi, događa se samo s Allahovom dozvolom, a onome ko vjeruje u Allaha – On uputi srce njegovo.’* (Et-Tegabun, 11) Ibn Mes’ud kaže: *‘To je onaj čovjek kojeg pogodi nesreća, pa zna da je ona od Allaha, pa je zato prihvata i predaje se.’* Prema mišljenju učenjaka, strpljenje (sabr) je obaveza, naročito kada je u pitanju prihvatanje Allahove odredbe (kader). Kaže se da je „prihoatanje Allahovog određenja“ ili vadžib (stroga obaveza) ili mustehabb (preporučeno djelo) – i to je ispravno mišljenje. Čovjek treba da zahvali Allahu i na iskušenju i na šteti, jer ih smatra blagodatima od Allaha koje mu brišu grijehe, uzdižu ga kod Allaha putem bogobojažnosti, iskrenosti, oslonca i potpunog obraćanja samo Njemu.“ — Šejhul-islam Ahmed ibn Tejmiije, „El-Furkan bejne evlija’iš-šejtan ve evlija’ir-Rahman“, priredio za štampu Ebu Abbas ibn Abdulhalim Harrani, bez godine i mjesta izdavanja, str. 107.

borba protiv akademske, vjerske, ekonomske, političke, industrijske i druge vrste korupcije. Kur'anski i poslanički poziv ima za misiju da iskorijeni svaku vrstu izopačenja, a vizija Kur'ana i poslanstva jeste da na Zemlji zavlada pravda, šerijat – Allahov apsolutni zakon – koji je pravedan, objektivan i potpuno oslobođen korupcije. Zbog toga nije ni logično ni zakonito da se vladari plaše dolaska umjerenih islamskih lidera na vlast, onih koji nisu ekstremisti, već oni koji žele vladati po uzvišenim islamskim principima. Upravo u ovom pravcu bio je usmjeren i cijeli trud profesora Sejjid Kutba – u svim njegovim djelima, a posebno u njegovom tefsiru. Ova predanost i uvjerenje skupo su ga koštali. Da bi svjedočio o svojoj čistoj iskrenosti, dubokom strpljenju i nepokolebljivoj vjeri u ovu ideju, pao je kao šehid – brutalno pogubljen. Nema sumnje da će Svemogući Allah na Sudnjem danu okupiti zulumčare, njegove dželate, i profesora Sejjid Kutba pred Njegovom apsolutnom pravdom – da bi svakoj strani dao ono što zaslužuje: jedni će biti u Džehennemu, a drugi, ako Allah da, u Džennetu. Uvjereni smo – inšaAllah – da će zločinac Džemal Abdul-Naser i njegovi saradnici primiti pravednu kaznu za svoja djela.

2). Blagost i milost

Što se tiče ovog drugog važnog i osnovnog elementa za daiju – blagosti i milosti – susrećemo ga i u tefsirima drugih sura, osim sure El-En'am. Ove riječi i ovu metodologiju nalazimo i u tefsiru jednog ajeta iz sure Ali Imran, gdje nam Sejjid Kutb kroz svoj komentar pruža praktičan primjer iz života Allahovog Poslanika (neka su mir i blagoslov Allahovi na njega), kao i iz njegovog odnosa prema ashabima tokom različitih bitaka – poput bitke na Bedru i Uhudu.

U tefsoru kur'anskog ajeta: *"Samo zahvaljujući Allahovoj milosti ti si blag prema njima bio; a da si osoran i grub srcem, oni bi se razbježali iz tvoje blizine. Zato im oprosti i moli Allaha da im oprosti, i dogovaraj se s njima; a kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Allaha, jer Allah zaista voli one koji se uzdaju u Njega."* (Ali-Imran, 159) – Profesor Sejjid Kutub istakao: *"Božanska milost jasno se ogledala u moralu Allahovog Poslanika (neka su mir i blagoslov Allahovi na njega) i u njegovoj plemenitoj i milostivoj prirodi – blagoj, smirenoj i širokogrudnoj, pripremljenoj da pridobije srca i duše.*

Upravo ta Allahova milost bila je ta koja ih je privukla, učinila ga milostivim i blagim prema njima. Da je bio grub i srca okrutna, ne bi zadobio njihova srca, niti bi se ljudi okupljali oko njega. Ljudima je potrebna milostiva narav, visoka pažnja, velika tolerancija, ljubav koja približava, i ponašanje koje ih ne odbacuje odmah zbog njihove neukosti, slabosti i manjkavosti... Potreban im je neko čije srce daruje dobročinstvo bez da išta očekuje zauzvrat; neko ko nosi njihove terete, ali ih ne opterećuje svojim; neko ko je blag, obazriv, topao, tolerantan, blizak i voljen među njima!

*Takvo je bilo srce Allahovog Poslanika (s.a.v.s.), i takav je bio njegov život među ljudima. Nikada se nije ljutio radi sebe, niti se uzrujavao zbog njihove ljudske slabosti, i ništa nije prisvajao za sebe od ovosvjetskih dobara, već je sve nesebično dijelio sa velikom plemenitošću. Bio je nježan, ljubazan, osjećajan i dostojanstven. Svako ko bi ga sreo ili mu se pridružio, osjetio bi kako mu se srce puni ljubavlju prema njemu – zbog njegove veličanstvene, široke i uzvišene duše. Sve je to bila milost Gospodara – za njega i za njegov Ummet. Kroz takav stav i ponašanje, Allah ljudima podsjeća na sistem života koji treba krasiti ovaj Ummet."*²⁷⁸

²⁷⁸ Sejjid Kutub, "Fi zilâil-Kur'an"; 1. tom, str. 501.

Ovdje se ističe još jedan važan element iz metode profesora Sejjid Kutba, a to je njegovo usmjereno fokusiranje na moral Allahovog Poslanika, s.a.v.s – moral koji mu je podučio Uzvišeni Allah. Jer, nema nimalo sumnje da je moral Allahovog vjerovjesnika, a.s., bio upravo Kur'an časni.

Pozivači (daije) trebaju crpiti uputu iz riječi, djela i stanja Allahovog Vjerovjesnika, s.a.v.s. Islam je vjera djela, vjera sprovođenja Božijih naredbi i udaljavanja od Njegovih zabrana. To nije samo čista ideja o kojoj je dovoljno samo razgovarati kroz dijaloge, rasprave i argumente – već je to praktična vjera koju je Allah odredio kao osnovu za izgradnju idealnog islamskog društva. Upravo zato, ponašanje, djela i kretanja pozivača moraju biti u skladu s Božijim naredbama i zakonima, kako ne bi došlo do proturječja između onoga na što pozivaju i onoga što praktikuju – da im riječi ne budu na jednoj strani, a djela na drugoj:

﴿أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾

“Zar da od drugih tražite da čine dobra djela, a da pri tom sami sebe zaboravljate, iako i Knjigu čitate?! Zar se baš nikako nećete opametiti?!”²⁷⁹

Kada je Aiša, r.a., upitana kakav je bio moral Allahovog Vjerovjesnika, s.a.v.s. – ona je odgovorila: „Moral njegov bio je Kur'an!“. Vjerovjesnik, a.s., bio je živi primjer onoga u što je pozivao ...²⁸⁰

²⁷⁹ Kur'an, El-Bekare, 44.

²⁸⁰ Hasan Ed'hem Džerratt u djelu „Ed-da've ilel-Islam, mefahim ve minhadž ve vadžhibat“ (str. 203–204.), navodi riječi profesora Salih ibn Abdullaha Humejda, koji kaže: „Uzori prvih muslimana, nosilac najuzvišenijeg morala i najpotpunije metodologije bio je naš vjerovjesnik Muhammed, s.a.v.s. – I u tom kontekstu Uzvišeni Allah govori: *“Vi u Allahovom Poslaniku imate najljepši uzor – onaj koji se nada Allahovoj nagradi na onome svijetu i koji Allaha mnogo spominje.”* (El-Ahzab, 21.) Iz preciznog razumijevanja ovog ajeta izdvajamo sljedeće: Uzvišeni Allah je učinio Vjerovjesnika, a.s., općim uzorom, ističući njegove posebne osobine, njegov moral i plemenita djela, kako bi

Ponašanje, moral, djela i svakodnevno ophođenje jednog daije (pozivača) važniji su od njegovog znanja i opće kulture – čak i kada bi bio vrhunski poznavalac različitih vjerskih ili humanističkih nauka.

Postoje mnogi daije i učenjaci koje lično dobro poznajem, koji zaista posjeduju veliko znanje i široke vidike, govorništvo koje zadivljuje slušaoce i ostavlja utisak na srca i poglede – ali su, nažalost, bez stida i srama, i ne postupaju u skladu sa pravilima i načelima islamskog Šerijata. Ako bismo samo površno pogledali njihovo ponašanje, moral i svakodnevna djela, i ako bismo ih neko vrijeme lično pratili, uočiti ćemo, nažalost, da su veoma daleko od božanskog i poslaničkog uputstva. Takvima je, prije nego bilo kome drugom, potrebna popravka vlastite duše i srca – pa tek onda pozivanje drugih!

3). Tolerancija²⁸¹ i širokogrudnost

Sejjid Kutub ovaj vid ponašanja smatra vrstom strpljenja i dolazi do zaključak: *“Strpljenje je raznoliko i ima različite oblike: strpljenje u djelima, u džihadu, u da’vi i ištihadu (angažmanu i trudbeničkom naporu), strpljenje u dobru i zlu. Zaista je malo onih koji ostanu strpljivi u blagostanju, a da pri tome ne padnu u kufr ili zabludu. Tu je i strpljenje prema ludostima i neznanju ljudi, kada im se srce stegne...”*²⁸²

potvrdio obavezu slijeđenja njegovih riječi, djela i ponašanja u cjelini. On upućuje kroz svoje poštivanje zabrana i izvršavanje naredbi, kroz svoja djela, ponašanje, strpljenje, hrabrost, postojanost, odgoj i razne oblike njegovog plemenitog morala. (Vidi: „*El-Kudvetu, mebađi’ ve nemadžidž*“, str. 7–8.).

²⁸¹ Pod pojmovima: “tolerancija” i “širokogrudnost”, podrazumijevam da pozivač u Islam treba da posjeduje široko znanje, kulturu i vještinu u razumijevanju mentaliteta ljudi kojima upućuje poziv, kako bi mogao ostvariti zacrtani cilj – ali bez ikakvog kompromisa na štetu vjere i njenih načela. Pročitaj šta o tome piše Sejjid Kutub u svom djelu: “*Fi Zilalil-Kur’an*”, 2. tom, str. 1073–1074.

²⁸² Ahmed Faiz, “*Tarikud-da’veti fiz-zilâl*”; 1. tom, str. 201.

Profesor Sejjid Kutub u svojoj knjizi: *“Me’alim fit-tarik”*, naglašava definicije ove vrste tolerancije i način njezine primjene, te u tom kontekstu istakao: *“Najprije moramo potvrditi, a zatim prosuditi. Neophodno je da istinski shvatimo realnost džahilijeta kroz uzvišene i prosvjetljujuće horizonte islamskog života kojem težimo. To se neće ostvariti ako napravimo tek nekoliko koraka ili se samo udaljimo od njega, već će se ostvariti tek onda kada se istinski uključimo i vodimo iskren i stvaran dijalog, s ciljem da vjeru uzdignemo kroz skromnost.”*²⁸³

Kako su to lijepe riječi i ispravna i mudra ova metoda saradnje s drugima i naša tolerancija prema njima u toku pozivanja u vjeru! Pozivači u Islam, imami, učitelji i odgajatelji novih generacija, moraju biti snažno opremljeni određenim osobinama – duhovnim i etičkim – i pokazati širokogrudnost prema onima koje pozivaju u islam. Pozivač mora biti ozbiljno pripremljen psihički i duhovno kada je riječ o prenošenju poruke islamske vjere. Nema sumnje da poznavanje povjesti vjerovjesnika općenito, a posebno povjesti Muhammeda, s.a.v.s., te njegovih ashaba, tabi'ina kao što su Imam Ebu Hanife i Said ibn Džubejr, zatim velikih učenjaka poput Ahmeda ibn Hanbela, imama Malika, Ibn Tejmije, Ibn Badisa, šejha Saida el-Havve, imama Muhammeda el-Gazalija, imama Kardavija, Hasana el-Benne, Ebu el-Ea'la el-Mevdudija, prof. Sejjida Kutuba, bivšeg predsjednika Bosne Alije Izetbegovića, hafiza Ali Korče, hafiza Ibrahima Dalliua, hafiza Sabrija Kočija, hafiza Jakupa Mićezijua, šejha Selmana el-Aude i mnogih drugih učenjaka i alima s Kosova, Albanije, Sjeverne Makedonije, arapskog svijeta, Turske i dr. – bez sumnje, upoznavanje sa životima i djelima ovih velikana daje nam snagu, hrabrost i podsticaj na strpljenje i ustrajnost na putu da've.

²⁸³ Sejjid Kutub, *“Me’alim fit-tarik”*; str. 158.

4). Poštivanje naredbi vjere i udaljavanje od njezinih zabrana

I ova tema je jednako važna kao i prethodno spomenute, jer ljudi obično gledaju na pozivače u vjeru (daije) kao na Božje meleke koji hodaju po zemlji – koji ne smiju činiti grijeha prema Njegovim naredbama i koji djeluju isključivo u skladu s onim što im je naređeno. U očima nekih ljudi, čak i najmanji grijesi kod pozivača bivaju doživljeni kao veliki prijestupi. Po mom mišljenju, ovo je jedan vrlo star fenomen, a u historiji islama nalazimo mnogo takvih primjera. Mnoge postupke pojedinih ljudi smatramo uzorom u svakom pogledu.

Pozivači u ime Uzvišenog Allaha trebaju se kloniti nemoralna i ružnih djela, bilo da su ona vidljiva ili skrivena – posebno pred ljudima i slušaocima – kako njihova djela ne bi postala razlog da ljudi kasnije odbiju njihove riječi. Ako pogriješimo nešto nenamjerno, dužni smo odmah požuriti s pokajanjem (tevbom) pred Uzvišenim Allahom – bilo tajno ili javno. Dakle, najprije moramo popraviti sebe, očistiti se od pokvarenog morala i sramnih postupaka – naravno, ne radi ljudi, već radi Uzvišenog Allaha i u cilju sprovođenja Sunneta Njegovog vjerovjesnika Muhammeda, s.a.v.s.

Profesor Kutub (Allah mu se smilovao) potvrđuje ovu poruku u svojoj knjizi: *“Hasaisut-Tesavvuril-Islami”*, prilikom komentara kur'anskog ajeta: ***“I tako smo od vas stvorili jedan narod srednji (najbolji), da budete svjedoci protiv (ostalih) ljudi, a da Poslanik bude svjedok protiv vas.”***²⁸⁴ Zatim navodi i ajet: ***“Ako je nepravedniji od onoga koji ima dokaz od Allaha kod sebe, a on ga prikriva?”***²⁸⁵ Profesor Sejjid Kutub istakao:

²⁸⁴ Kur'an, El-Bekare, 143.

²⁸⁵ Kur'an, El-Bekare, 140.

“Ovu vrstu svjedočenja, vjernik – a posebno pozivač – najprije mora primijeniti na samome sebi, konkretno je utjelovljujući u vlastitom ličnom životu i u svakom detalju svog djelovanja, u skladu s konceptom na kojem se temelji njegov iman (vjerovanje). U svakom segmentu svog života od njega se traži da vjeru potvrdi praktičnim djelima, a ne samo riječima i osjećajem u srcu. Praktično svjedočenje potvrđuje vjeru, daje joj stvarnu formu pred ljudima i ostavlja uticaj i u stvarnom životu i u društvu.”²⁸⁶

Kur’anski ajet koji je prethodno protumačen, iako se ne nalazi u suri “*El-En’am*”, to mora nužno značiti da smo se udaljili od naše naučne metodologije. Još na samom početku ovoga rada naglasili smo da ćemo se prvenstveno fokusirati na suru: “*El-En’am*”, ali ponekad smo prinuđeni da se pozovemo i na druga djela, kao i na tefsire kur’anskih ajeta iz drugih sura profesora Kutba, kako bismo što jasnije i potpunije pojasnili njegova mišljenja.

²⁸⁶ Sejjid Kutub, “*Hasaisut-tesavuril-Islami*”; str. 184-185.

II. Intelektualni sastav pozivaoca

1. Da zna u šta poziva i da to ispravno razume

Ova cjelina usko je povezana s onim što je ranije naglašeno, jer se odnosi na osobine koje pozivač u vjeru treba da posjeduje – bilo da su one intelektualne ili ponašajne. Ovdje se, prije svega, misli na znanje koje daija treba imati iz različitih naučnih oblasti, kako bi pravilno razumio ovu čistu islamsku vjeru i bio svjestan svoje misije, onako kako se to jasno ističe u kur'anskom ajetu:

﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي ۖ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

“Reci: ”Ovo je put moj! Ja pozivam k Allahu, imajući jasno viđenje – ja i oni koji me slijede. I neka je hvaljen Allah! – ja Njemu nikoga ne smatram ravnim!”²⁸⁷

Da vidimo u nastavku šta ističe profesor Sejjid Kutub u tefsiru koji daje ovom plemenitom ajetu, kako bismo shvatili ovu veliku naučnu istinu, i kako bismo znali šta treba da zna pozivač u vjeru i da to ispravno razumije.

U tefsiru kur'anskog ajeta: *“Reci: ”Ovo je put moj! Ja pozivam k Allahu, imajući jasno viđenje – ja i oni koji me slijede. I neka je hvaljen Allah! – ja Njemu nikoga ne smatram ravnim!”*. (Jusuf, 108.) - Šehid i profesor Kutub istakao: *“Reci: „Ovo je moj put“ – to je jedna cjelovita staza koja nema nikakvu manjkavost,*

²⁸⁷ Kur'an, Jusuf, 108. - U vezi s tefsirima ovog ajeta, spominjemo mišljenja nekih klasičnih mufessira, kao što su: kod imama Kurtubija, tom 9, str. 374; kod imama Razija u djelu Mefatihul-Gajb, tom 9, str. 229; kod imama Sujutija u ed-Durru el-Mensur, tom 4, str. 75; kod imama Izzud-dina Abdul Aziza ibn Abdus-Selama u njegovom tefsiru Tefsirul-Kur'an, tom 2, str. 142 i drugih. Svi oni su izjavili da značenje spomenutog ajeta jeste: *“Reci, o Muhammede, ovo je moj put, moja metoda i moj poziv; pozivam ka Allahu, dž.š., s potpunim uvjerenjem u ovu vjeru, s punom ispravnnošću, s dokazima i argumentima.”*

sumnju niti nejasnoću. „Pozivam ka Allahu – ja i onaj koji me slijedi“ – dakle, mi smo pod uputom i svjetlom od Allaha, dobro poznajemo svoj put, koračamo njime svjesno, budno i pažljivo; ne lutamo, ne djelujemo emotivno i ne oslanjamo se na pretpostavke. To je jasno i sjajno ubjeđenje! Mi Uzvišenog Allaha čistimo (tezbij) od svega što Mu ne dolikuje i ograđujemo se od onih koji Mu pripisuju druga: „I ja nisam od onih koji Allahu smatraju ravnim“ – ni otvoreno ni prikriveno! Ovo je moj put – ko hoće, neka ga slijedi; a ko neće, ja ću nastaviti da koračam pravim putem. Pozivači u ime Allaha moraju napraviti ovu razliku i moraju jasno istaknuti da su oni jedan ummet. Oni se ograđuju od onih koji ne vjeruju u ovu vjeru, ne slijede njihov put i ne priznaju njihovo vođstvo. Dakle – oni se razlikuju i ne stapaju! Nije dozvoljeno da nosioci ove vjere pozivaju u nju, a istovremeno da žive uronjeni u društvo džahilijeta! Već od samog početka oni moraju jasno staviti do znanja da se razlikuju od džahilijeta, da pripadaju društvu s posebnim vjerovanjem i da njihova adresa je vođstvo koje je islamsko. Oni moraju jasno napraviti razliku između sebe i društva džahilijeta, kao i između svog islamskog vođstva i vođstva džahilijetskog. Džahilijet 20. stoljeća, po svojim osnovnim elementima i suštinskim karakteristikama, ne razlikuje se mnogo od onog prvog džahilijeta s kojim se islamski da'vet suočio kroz historiju. Zar oni koji slijede ateističke ideologije i doktrine ne iznose otvoreno svoj stav, pravac i idejno usmjerenje?! Onda i sljedbenici islamskog da'veta moraju jasno pokazati svoju adresu, metodologiju i specifičan pravac, koji je u potpunosti drugačiji od puta džahilijeta.“²⁸⁸

Iz metode profesora Sejida Kutuba jasno se vidi da je njegovo razumijevanje Kur'ana bilo uputstvo za pozivače u vjeru, i da je od njih tražio da se odvoje i distanciraju od džahilijetskog (neznabožackog i neislamskog) društva, koje ni na koji način ne vjeruje u Islam. Sljedbenici drugih doktrina se ne ustručavaju da otvoreno govore o da'vi (pozivu) u ono što vjeruju i čemu

²⁸⁸ Sejjid Kutub, „Fi zilâil-Kur'an“; 5. tom, str. 1034-2035.

pozivaju. Kako bi ova tema postala još jasnija, potrebno je da istaknemo neka razmišljanja profesora Kutba, s ciljem da se njegova metoda što bolje osvijetli – jasno kao što se vidi sunce koje obasjava.

Profesor je svoju metodu gradio na inspiraciji iz Kur'ana časnog – i to se vrlo jasno primjećuje u njegovom pristupu tefsiru i razumijevanju ajeta koji se odnose na da'vu. Tu vrstu inspiracije ne mogu doživjeti obični učenjaci, nego samo oni koji su istinski uronjeni u znanje, i koji čitav svoj život – sve do smrti i susreta s Uzvišenim Allahom – provedu u društvu s knjigama i ulemeom.

Kao autor ovog istraživanja, profesora Kutuba smatram jednim od takvih dubokih učenjaka, jer se on posvetio šerijatskim naukama još otkako je počeo pisati književne i kritičke tekstove. Sa punim ubjeđenjem tvrdim da je on dao Ummetu mnogo više nego što smo mi toga danas svjesni. Prilikom izvlačenja poruka i smjernica iz kur'anskih ajeta, on bi govorio:

*“Razum, kada je u društvu sa objavom i uputom od Allaha, vidi – a kada se udalji od objave i Njegove upute, tada oslijepi. U vezi sa sljepoćom i viđenjem, kao i s nužnošću razmišljanja, ističem kur'anski ajet: **“Ja slijedim samo ono što mi se objavljuje. Zar je isti slijepac i onaj koji vidi? Zar vi ne razmišljate?”** (El-En'am, 50.) - Ovakvo približavanje značenja kroz poređenja ukazuje na stil kur'aniskog kazivanja. Razmišljanje se traži, a inzistiranje na njemu je kur'anska metodologija... Razmišljanje (persiatja) mora biti u okviru objave – samo tada će biti na putu svjetla. Ukoliko se odvija bez ikakve discipline, tada će lutati kroz tamu sljepoće, bez vodiča, bez upute i bez knjige koja rasvjetljava. Kada ljudski razum djeluje unutar granica objave,²⁸⁹ on ne hoda uskim putem, već širokim*

²⁸⁹ Razum i objava su dvije teme o kojima se raspravlja još od davnina pa sve do današnjih dana – tačnije: da li su razum i objava međusobno usklađeni ili ne? Ova problematika je također obrađivana u krugovima koji se bave "islamizacijom znanja", "islamizacijom nauka", "islamskim

putem, jer korača stazom cjelokupnog postojanja – vidljivog i nevidljivog – u duhovnosti, u događajima, i u svim aspektima života. Objava štiti razum od devijacije u metodi, od iskrivljenog pogleda, od oslanjanja na strasti i užitke, i zatim ga pokreće i čini aktivnim. Ovo dragocjeno sredstvo koje je Allah dao čovjeku – razum – uistinu mu je dato da bi djelovao i radio u službi objave i božanske upute. "I tako on neće zalutati, niti skrenuti s pravog puta..."²⁹⁰

Nakon svega što je rečeno o razmišljanjima Sejjid Kutuba, shvatamo i još jedan važan aspekt njegove metode u razumijevanju ajeta koji se odnose na da'vu – a to je uvjerenje da objava predstavlja izvor svakog znanja i osnovu svega, te da ona štiti razum od skretanja i zablude.

Profesorevo usmjerenje na objavu jasno nam pokazuje da svoje znanje i razumijevanje moramo crpiti iz Kur'ana časnog i čistog poslaničkog Sunneta. Ne

identitetom znanja" i sl. U vezi s ovim pitanjem, autor je napisao jedan rad pod naslovom: „*Tekamulul-‘akli ve-l-vahji ve-l-havasi fi-l-islamijjeti-l-ma‘rifeti*“ („Razvoj razuma, objave i osjetila u islamskoj spoznaji“). Sažetak njegove poruke jeste: Islam je jasno odredio puteve sticanja znanja, i prema mišljenju autora, znanje se može definisati onako kako ga definiše šejh Abdurrahman Habenneke el-Medždani (Allah mu se smilovao!): „*Znanje je djelovanje u kojem zajednički učestvuju: osjetila (i vidljiva i nevidljiva), sredstva i alati koje ta osjetila koriste, instinktivni i stečeni principi razuma, kao i znanja koja su prethodno stečena – bilo lično, bilo putem drugih koji su ta znanja prethodno stekli. U ovo ulazi i ono što je Allah, iz Svoje mudrosti, objavio Svojim poslanicima, kako bi oni imali potpuno znanje, a obični ljudi djelimično znanje.*“ Ovu definiciju možete naći u njegovoj knjizi: „*Devabitul-ma‘rifeti ve usulil-istidlal ve-l-munazara*“, str. 126–127, izd. Daru-l-Kalem, Damask, 1993, prvo izdanje. Ključna poruka: Islam svijet dijeli na vidljivi i nevidljivi, i svaka od tih dimenzija ima specifične metode za njeno spoznavanje. Greška je koristiti sredstva vidljivog svijeta kako bi se spoznalo nevidljivo, i obratno. Preporučena literatura za šire čitanje: „*Er-ru‘jetul-islamijetu li mesadiril-ma‘rifeti*“, dr. Rijad Salih Džengerli, Daru-l-Bešā‘iri-l-Islāmijje, 1994. „*Islamijjetul-ma‘rifeti – el-Mebadi‘u el-‘Ammetu*“, Institut za međunarodnu islamsku misao, 1986. „*El-Islām ve-l-‘akl*“, Muhamed Dževad Mugnije, Daru-l-Dževad, Liban, 1984. „*Et-Te‘arud ve-t-terdžih ve esaruhumā fi-l-fikhil-islami*“, dr. Muhamed Ibrahim Hafnavi, Darul-Vefa‘, Mansura, drugo izd., 1987. „*Havle teškilil-‘aklil-muslimi*“, dr. Imaduddin Halil, „*Ezmetul-‘aklil-muslimi*“, dr. Abdul-Hamid Ebu Sulejman, Darul-‘alemijje lil-kitab el-islami, drugo izdanje, Rijad, 1992.

²⁹⁰ Sejjid Kutub, „*Fi zilālil-Kur‘an*“, 2. tom, str. 1099.

smijemo, ni u kojem slučaju, da se udaljimo ili da se odvojimo od ova dva izvora tokom našeg poziva ka Uzvišenom Allahu, jer upravo u njima je istina, i upravo se u njima nalazi svjetlo – za nas, za onoga koga želimo pozvati i za onoga koga težimo da uputimo. Iz metodologije profesora Sejjida Kutuba primjećujemo da je on pridavao izuzetnu pažnju Vjerovjesniku, s.a.v.s. – kao i ispravnom razumijevanju naredbe o naređivanju dobra i odvrćanju od zla.

Čini mi se da glavni problem kod većine daija i imama leži u tome što je njihovo poznavanje kulturnog i znanstvenog aspekta objavljenih znanja – poput dobrog vladanja arapskim jezikom, kur’anskih nauka, sunneta Poslanika, fikha, usula i drugih vjerskih znanosti općenito – površno i plitko, uprkos činjenici da ti ljudi posjeduju akademske diplome!

Profesor Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!) poziva, usmjerava i potvrđuje kroz svoje izjave, govoreći: „*Pozivači moraju ovo dobro razumjeti*“, ili: „*Pozivačima u ime Allaha je obaveza da ne žure*“, ili: „*Pozivači u ime Allaha moraju znati...*“ – Sve to u kontekstu da pozivači moraju ispravno naučiti i razumjeti ovu vjeru i njenu prirodu, kako bi je prenijeli ljudima bez ikakvih izmjena, odstupanja ili pogrešnog tumačenja.

Ova tema također se tiče i naredbe da se naređuje dobro i odvrća od zla... O ovoj važnoj temi imam Gazali (Allah mu se smilovao!), je posvetio poseban poglavlje u svojoj knjizi „*Thjau ‘Ulumid-din*“, gdje navodi:

„*Znaj da osnovni principi „el-Hisbe“ – što označava naređivanje dobra i odvrćanje od zla – obuhvata četiri elementa:*

1. *El-Muhtesib – onaj koji naređuje i odvrća (pozivač ili izvršilac hisbe)*
2. *El-Muhteseb ‘alejhi – onaj kome se naređuje ili odvrća (osoba kojoj se obraćamo)*

3. *El-Muhteseb fihi* – stvar, princip ili ideja oko koje se naređuje ili odvraća (ono na što se odnosi)

4. *Nefsul-ihṭisab* – sam proces naređivanja dobra i odvraćanja od zla

Za svaki od ovih elemenata postoje posebni uslovi-principi, koje treba ispuniti kako bi proces-hisbe bio ispravan i djelotvoran:

- Prvi princip: "El-Muhtesib":

Uslovi ovog principa su da osoba bude musliman, punoljetna i sposobna. Ovdje se isključuju luda osoba, dijete, nevjernik i nesposobna osoba. U ovu kategoriju spadaju i određeni pojedinci čak i ako nisu ovlašteni: grješnik, rob i žena.²⁹¹ Zaista, ovo su uslovi od velike važnosti.

U dijelu koji govori o edukaciji „*muhtesiba*“, imam Gazali (Allah mu se smilovao!) dalje ističe: „*Izvor odgoja muhtesiba proizlazi iz tri osobine: znanja, bogobojažnosti (takve) i lijepog ponašanja.*“

Znanje se odnosi na poznavanje naučnih i praktičnih propisa u vezi sa prostorima, granicama, okolnostima i zabranama, kako bi se šerijat ispravno primijenio na njih.

Bogobojažnost (takva) štiti osobu da ne postupi suprotno onome što zna, jer svako djeluje u skladu s onim što zna...

Lijepo ponašanje podrazumijeva blagost i društvenost u ophođenju s ljudima. Samo znanje i bogobojažnost *nisu dovoljni*. U slučaju ljutnje, ako osoba ne posjeduje lijepo ponašanje, tada ni znanje ni bogobojažnost neće biti dovoljni da je obuzdaju. Takva ima vrijednost samo kada je udružena s lijepim ponašanjem i sposobnošću da se kontroliše strast i srdžba.

²⁹¹ Imam Abu Hamid Muhammad ibn Muhammad Al-Gazali, *"Iḥjau-Ulumiddin"*; (preselio 505. po Hidžri), recenzirao Ebu Hafs Sejjid ibn Ibrahim ibn Sadik ibn Imran; izdao: Darul-Hadis, ed.1. Kairo, 2. tom, str. 487.

Ove tri osobine čine da *hisbe* (naređivanje dobra i odvrćanje od zla) bude blizu dobrim djelima i da se udalji od loših djela. Ako one izostanu, tada se ne može spriječiti zlo – štaviše, *hisbe* može postati loše djelo ako pređe granice koje je postavio šerijat. U vezi s ovim osobinama, Vjerovjesnik, a.s., rekao:

*“Ne naređuje dobro i ne odvrća od zla osim onaj koji poznaje ono što naređuje i ono što zabranjuje.”*²⁹²

Ovo dokazuje da nije obavezno biti opći pravnik (fakih), već je dovoljno poznavati ono u što poziva i od čega odvrća.²⁹³

2. Pozivalac mora poznavati kulturu vremena u kojem živi

To podrazumijeva da pozivač (daija) treba posjedovati određeno znanje o savremenim modernim naukama, kako bi imao sposobnost da analizira i razjasni društvene probleme, te da mudro objasni odredbe Uzvišenog Allaha i Sunnet Vjerovjesnika, s.a.v.s. Učenjaci ovaj vid znanja nazivaju *“shvatanje stvarnosti - (fikhul-l-vaki’)*”, i smatraju da je obaveza daija, muftije i kadije da ga poznaju – ako žele da budu uspješni u svom pozivu, u izdavanju fetvi i u donošenju presuda. Polazna osnova ove tematike nalazi se u hadisu Vjerovjesnika, s.a.v.s., koji prenosi imam Ahmed u svom Musnedu: Vjerovjesnik, s.a.v.s., kada je poslao izaslanika Mu’az ibn Džebela, r.a., u Jemenu, rekao mu: *“O Mu’az! Ti ćeš poći ka narodu koji su sljedbenici Knjige – pozovi ih da posvjedoče da nema boga osim Allaha i da sam ja Poslanik Allahov. Ako to prihvate, obavijesti ih da im je Uzvišeni Allah propisao*

²⁹² Recenzent kaže: „*Nisam našao ovakav (ovaj hadis)!*“ Također, Bejheki ga prenosi u djelu *“Šu’abul-iman”*, od Amr ibn Šu’ajba, od njegovog oca, a on od svog djeda, u formi: *„Ko naređuje dobro, neka i sam bude pravedan! (من أمر بالمعروف فليكن من أهله)“*

²⁹³ Isto, str. 519-520.

pet dnevnih namaza tokom dana i noći. Ako to prihvate, tada ih obavijesti da im je Allah naredio zekat – da se uzima od imetka njihovih bogataša i daje siromasima među njima. Ako to prihvate, čuvaj se njihovog najboljeg imetka (nemoj uzimati mito) i čuvaj se dove onoga kome je učinjena nepravda, jer nema pregrade između njegove dove i Allaha!”²⁹⁴

Polazeći od prethodno spomenutog hadisa, razumijevanje stvarnosti u kojoj živi pozivač, kao i poznavanje društvenog konteksta u kojem djeluje, treba da budu jedan od primarnih uslova u da’vi – nakon što je sam pozivač adekvatno pripremljen i odgojen u duhu islama. Iskreno vjerujem da je pogrešno davati odobrenje za rad pozivačima – bilo da se radi o imamima koji odlaze na Zapad, ili studentima koji su tek diplomirali na arapskim univerzitetima, a vraćaju se u Kosovo, Sjevernu Makedoniju, Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru, ili bilo gdje drugo na Balkanu, u Evropi, Americi, Australiji itd. – prije nego što se jasno pokaže da su sazreli i oblikovani u ovom pogledu. Zvaničnim vjerskim institucijama na ovim prostorima preporučujem da organizuju intenzivne seminare i stručne obuke, a tek nakon toga da im izdaju odobrenje za rad. Kada se ispuni ovaj uslov, onda im se može reći: *„Izvolite, izađite na polje da’veta – sada ste spremni da se time bavite.“* Ovo govorim s punim uvjerenjem, jer smo posljednjih godina na našim balkanskim prostorima i šire svjedočili mnogim problemima, koje su izazvali mladi ljudi – studenti, imami, naši kolege – koji su se bez dovoljno iskustva pojavili na sceni da’veta, i time izazvali podjele među džematima, kao i narušavanje slike u javnosti, putem medija i društvenih mreža. Sve to je posljedica

²⁹⁴ Prenosi Imam Ahmed u svom *“Musnedu”*, hadis broj 1968., od Abdullah ibn Safija; Imam Buhari u: *“Kitabuz-zekat”*, hadisi 1308., 1365., 1401.; u *“El-Mezalim”* pod brojem 226.; u *“El-Megazi”*, pod brojem 4000.; i u *“Et-Teuhid”*, pod brojem 6824.; Imam Muslim u: *“Kitabul-iman”*, hadis broj 27.; Imam Tirmizi u svom *“Sunenu”*, u poglavlju: *“Zekat”*, hadis broj 567.; Imam Nesai u svom *“Sunenu”*, u poglavlju *“Zekat”*, hadis broj 2392.; Ebu Davud u: *“Kitabuz-zekat”*, hadis broj 1251.; Ibn Madže u *“Kitabuz-zekat”*, hadis broj 1773.; Darimi pod brojem 1563.

nedostatka iskustva u da'vetu, kao i neznanja (džehla) o stvarnom vjerskom i naučnom kontekstu o kojem upravo govorimo. Islam – Kur'an i Sunnet – često su meta optužbi od strane neprijatelja islama upravo zbog neodgovornih djela i ponašanja tih pojedinaca. *Allah nas sve uputio i učvrstio na Istini!*

Po kojim pitanjima se pozivač treba usmjeriti kako bi upotpunio ovaj aspekt svoje ličnosti i kako bi pravilno razumio stvarnost u kojoj živi i s kojom se suočava? - Postoje određene stvari koje će omogućiti pozivaču da razumije stvarnost onako kako treba. Nema sumnje da smo ove stvari izvukli iz vrijedne metodologije profesora Sejjid Kutuba u njegovom tefsiru ajeta o da'vi. Ova metodologija jasno dolazi do izražaja kada je cijenjeni profesor razmatrao najkrupnije pitanje koje se proširilo u njegovo vrijeme i u njegovom okruženju – i u tom kontekstu on se pojavio kao istinski šampion i pravi heroj. On je sumnje neprijatelja islama odbacivao dokazima i argumentima.

Dakle, koje stvari su neophodno prisutne?

Potrebna je potpuna priprema u vjerskim (šerijatskim) oblastima.

Ono što se ovdje može reći jeste da pozivač treba da bude diplomiran na nekom islamskom fakultetu. Nema smetnje da se da'vom bave i oni koji nisu specijalisti u islamskim naukama, pod uslovom da posjeduju vjerske, islamske i kulturne kvalifikacije koje im daju kredibilitet za bavljenje da'vom.

a). Treba posjedovati znanje o određenim savremenim intelektualnim i filozofskim pitanjima, kao što su: pitanje metafizike, egzistencijalizma, evolucije, pitanje postojanja Boga i sl. Također, treba da poznaje i savremene pozitivne ljudske sisteme, poput: komunizma, socijalizma, demokratije, sekularizma i sličnih.

b). Treba poznavati elite i društvene slojeve ljudi oko sebe, jer u da'vi ne će biti uspjeha ukoliko pozivač na sve gleda isto i svima se obraća na isti način ...²⁹⁵

c). Treba poznavati jedan od važnih svjetskih jezika koji danas imaju široku upotrebu, kao što su: francuski, italijanski, njemački, a posebno engleski jezik. Ne smatram da pozivač može biti uspješan u zapadnim državama bez poznavanja makar jednog od ovih jezika, ili barem engleskog jezika, jer nepoznavanje jezika naroda kojem se obraća značajno umanjuje vrijednost da've i oslabljuje uticaj hutbe ili predavanja. Dakle, ko god želi da se bavi da'vom izvan svoje domovine, nužno je da poznaje jezik zemlje ili države u koju je poslan.

Ne slažem s djelovanjem i ponašanjem nekih vjerskih humanitarnih institucija iz arapskih i drugih zemalja, jer pozivači koje oni šalju u različite zapadne i azijske države poznaju samo arapski jezik. Ja im predlažem da ne šalju nijednog pozivača u bilo koji dio svijeta, osim ako prethodno ne završi intenzivan kurs jezika zemlje u koju će biti poslan, kurs koji traje šest mjeseci ili godinu dana, kako bi pozivač naučio jezik naroda među kojim će djelovati. Na sreću, ovaj prijedlog proizlazi iz božanske metode slanja poslanika i vjerovjesnika, koji su govorili jezik svoga naroda. U tom kontekstu, Uzvišeni Allah kaže: *"Ne šalјemo nijednog poslanika osim s jezikom naroda njegova, da bi im objasnio jasno."*²⁹⁶

Upravo zbog ovog nemara propale su mnoge aktivnosti vjerskih humanitarnih institucija, iako one misle i čvrsto vjeruju da ispravno djeluju. Allah ne šalje nijednog poslanika niti vjerovjesnika nekom narodu ako ne poznaje jezik tog naroda. Zato moramo biti posebno pažljivi prema ovom važnom principu da've-ta, i ne smijemo se oslanjati samo na dobru namjeru ili ispravnu volju, niti

²⁹⁵ Muhamed ibn Sejjid El-Habib, *"Ed'davetu ilall-llah, fi sureti Ibrahim El-Halil"*; Poglavlje o pozivu vjerovjesnika Nuha, a.s., str. 291-295.

²⁹⁶ Kur'an Ibrahim, 4.

na površan pristup. Ne bismo imali potrebu da iznosimo ovaj važan uvod, da prethodno nismo jasno vidjeli ove istine kod profesora Sejjida Kutuba (Allah mu se smilovao), koji je najbolji i najkonkretniji primjer onoga što tvrdimo – a to je da pozivač mora poznavati kulturu vremena u kojem živi i djeluje.

Profesor Sejjid Kutub imao je široko znanje i duboko razumijevanje savremene kulture²⁹⁷ vremena u kojem je živio. Njegovo vrijeme bilo je obilježeno sukobom između književnika, pjesnika i prozaista ateističkog i sekularnog usmjerenja. Također, dobro je poznao i pozitivne zakone, kao i destruktivne ideološke doktrine poput komunizma, socijalizma, demokratije i religijskog fanatizma, kao i sukob koji je postojao između islama i tih doktrina te drugih savremenih sistema. U nastavku, pogledajmo ideje Sejjida Kutba iz njegovog tefsira: *"Fi Zilalil-Kur'an"*, kako bismo se uvjerali u vrijednost i širinu njegovog znanja u raznim naučnim disciplinama, te da bismo uočili koliko je kod njega ostvaren ovaj intelektualni aspekt. Sve to s ciljem da ovo bude svjetlo i putokaz za druge pozivače, a ujedno i da shvatimo njegovu metodologiju u razumijevanju da'veta i njegovih odgojnih dimenzija. Profesor Sejjid Kutub istakao:

"I ovo nas upućuje na jednu širu dimenziju ovog kur'anskog uputstva. Ono nije ograničeno na jedno vrijeme, na određene događaje ili na neki konkretan prijedlog. Strasti ljudi se manifestuju kroz različite prijedloge i ideje. Pozivači u vjeru Uzvišenog Allaha ne smiju se bojati ljudskih strasti. Želja da se odgovori na provokacije onih koji dolaze s različitim prijedlozima dovodi do toga da neki muslimanski daije danas pokušavaju da objasne islam kao da je riječ o jednoj „teorijskoj doktrini“ napisanoj na papiru, sličnoj onim „malim ideološkim

²⁹⁷ Opširnije o izvorima arapske i zapadne kulture Sejjida Kutba pogledaj u knjizi: *„Sejjid Kutub, Eš-Šehid el-Hajj“*, str. 161.

teorijama“ koje ljudi oblikuju u određenim historijskim trenucima, a koje vremenom postaju samo skup kontradiktornih ideja, mišljenja i hipoteza...

Zbog toga nalazimo neke pozivače koji nastoje da pojašne islamski sistem oslanjajući se na sisteme (na papiru) ili na forme izdvojenih zakona (također na papiru), koji su u suštini bliski džahilijetu, a nemaju nikakve veze s izvornim islamom. Pristalice ovakvog džahilijeta kažu: „Islam je samo vjerovanje i nema nikakve veze sa sveobuhvatnim i stvarnim sistemom života!“ Oni i dalje ustrajavaju u svom džahilijetu, u zakonima šejtana, i ne oslanjaju se na šerijat Uzvišenog Allaha. Sve ovo su loši pokušaji, i muslimanu nije potrebna oslonjenost na promjenjivo ljudsko mišljenje, koje se formuliše u ime razvoja sredstava da'Ve-poziva na Allahovom putu!

Jedan od najgorih pokušaja jeste onaj kod onih koji žele da Islamu daju druge oblike, pa ga nazivaju raznim imenima koje kruže među ljudima u određenim vremenskim periodima, poput: socijalizam, demokratija i sl. Oni misle da na taj način služe islamu, iako se radi o negativnom vidu "napretka". Socijalizam je društveni, političko-ekonomski sistem kojeg su osmislili ljudi – i može biti tačan ili pogrešan. Demokratija je sistem života ili vlasti, također oblikovan od strane ljudi – i može biti tačna ili pogrešna. Islam, međutim, je metod života koji obuhvata: akidu (vjerovanje), društveni sistem, ekonomski sistem, izvršnu i pravnu vlast... Ovaj sistem nije osmislio nijedan čovjek, već ga je uspostavio Uzvišeni Allah, i on nema nikakvih nedostataka niti zabluda. Mnogobošci (mušrici) džahilijetske Arabije su se obraćali Allahu putem nekih Njegovih stvorenja, smatrajući ih zastupnicima, posrednicima, onima koji su bliski Allahu: **“Mi ih ne obožavamo osim da nas što više približe Allahu”** (el Zumer, 3).

Ovo je širk – mnogoboštvo! Pa kako da se opiše onaj koji se obraća Allahu putem Njegovih stvorenja, ili kroz neku doktrinu ili metodu koju su osmislili ljudi?! Kakvo veliko bezumlje! Islam je Islam, socijalizam je socijalizam, a demokratija je demokratija! Islam je metoda Uzvišenog Allaha, i ima samo onu adresu i osobine koje mu je Allah odredio. Socijalizam i demokratija su metode i iskustva ljudskog porijekla. Ako ih neko izabere – neka ih izabere onakvima kakve zaista jesu! Pozivači u vjeru Uzvišenog Allaha ne smiju upasti u zamku promjenjivih ljudskih strasti, niti smiju pomisliti da na taj način pomažu vjeri Božijoj!

Obraćam se onima čija je vjera slaba i koji ne veličaju Uzvišenog Boga onako kako On to zaslužuje, i kažem im: „Zar Islam ljudima predstavljate u ime socijalizma ili demokratije, samo zato što su ove dvije doktrine danas savremeni pravci?“ Kapitalizam je u jednom vremenskom periodu bio apsolutni sistem – kapitalistička doktrina bila je široko prihvaćena u vrijeme nacionalnog ujedinjenja razjedinjenih država, poput Njemačke i Italije, u doba Bizmarka i Maćinija. Pa, šta će sutra reći za Islam? Kakav će društveni sistem, zemaljsku vlast ili političku doktrinu koristiti da predstave Islam? Hoće li ga predstaviti onako kako ljudima odgovara?! Kur’ansko uputstvo jasno razjašnjava ovu stvar. Kur’an želi da pozivač uzdigne vjeru koju propagira, da ne postane žrtva prijedloga koji dolaze od ljudi, i da ne uljepšava ovu vjeru drugim imenima, već da ljudima govori isključivo putem islamske metode i islamskog pristupa. Uzvišeni Allah je čist i neovisan od Svojih stvorenja! Ovakav pristup ne odgovara pravom ibadetu, niti onome ko nije potpuno usmjeren u iskrenom obožavanju. Ova vjera nema potrebu za takvim ljudima, baš kao što Uzvišeni Allah nema potrebu za bilo kojim robom – ni za pokornim, ni za grješnikom.”²⁹⁸

²⁹⁸ Sejjid Kutub, “Fi zilâil-Kur’an”, 2. tom, str. 1083-1084.

Ova predivna analiza predstavlja rezultat temeljnog proučavanja, uporedne obrade i bogatog znanja autora, koji posjeduje širok uvid u različite naučne oblasti. Taj potencijal jasno se primjećuje u njegovom tefsiru Knjige Uzvišenog Allaha i u načinu na koji razlaže pitanja vezana za da'vu. To je njegova metodologija u razumijevanju ajeta o da'vi.

Osvrnimo se još jednom na šehida Sejjida Kutuba, koji nam govori o onome što je vidio u Americi pedesetih godina 20. stoljeća, dok je boravio tamo na postdiplomskim studijama – o moralnoj devijaciji, urušavanju vrijednosti i općem stanju, kao i o tome kako je kroz tu stvarnost shvatio božanske zakone o kažnjavanju naroda. Da nije razumio tu stvarnost kroz islamsku prizmu, ne bi bio u stanju da ljudima predstavi uzvišenost i veličinu kur'anske metode. U tefsiru 44. ajeta sure: *"El En'am"* ističe: *"Tokom mog boravka u Sjedinjenim Američkim Državama, svojim očima sam vidio značenje Riječi Uzvišenog Allaha: **"A kada zaboraviše ono na što su bili opomenuti, Mi im otvorismo vrata svake blagodati..."** (El-En'am, 44.) Ova slika koju prikazuje ajet odražava neizmjerne blagodati i obilne opskrbe, koje se mogu vidjeti i doživjeti samo tamo, upravo onako kako se i opisuju. Vidio sam oholost ljudi zbog te imovine i njihov osjećaj da je ona namijenjena isključivo „bijelom čovjeku“. Njihova saradnja s ljudima tamnije puti (Afroamerikancima) bila je na veoma niskom i grubom nivou.*

*Gledao sam cijelu tu sliku i prisjećao se kur'anskog ajeta, te predviđao korake koji će uslijediti za one koji su nemarni i uspavani: **"Sve dok, kada se obradovaše onome što im dado smo, Mi ih iznenada kaznismo, pa oni očajni postaše. Tako bi iskorijenjen posljednji ostatak naroda koji je činio nepravdu. A hvala neka je Allahu, Gospodaru svjetova!"** (El-En'am, 44–45).* - Ukoliko je Uzvišeni Allah, nakon poslanstva Muhammeda (mir i blagoslov Allahov neka je na njega), ukinuo kaznu istrebljenja (čistog uništenja), tada je sasvim jasno da postoje i druge vrste kazni, i da

ljudi – posebno oni kojima su otvorena vrata svih mogućih blagodati – doživljavaju mnoge kazne, uprkos tome što imaju obilje proizvoda i opskrbe. Psihička kazna, duhovna patnja, seksualna devijacija i moralno propadanje su neki od fenomena koje ovi narodi danas proživljavaju, i sve to nadmašuje njihovu proizvodnju, zabavu i užitke. Cijeli njihov život ispunjen je bijedom, tugom i patnjom. Osim toga, prisutan je i moralni pad u politici, gdje se prodaju državne tajne i izdaje narod zarad užitaka i devijacija... Nema sumnje da sve ovo vodi ka negativnom ishodu!

Ovo je početak puta – i u tom kontekstu Poslanik (mir i blagoslov Allahov neka je na njega) kaže: „Kada vidiš da Allah nekome daje na dunjaluku ono što želi, iako čini grijehe – znaj da je to postupni proces (istidrad).” Zatim je proučio ajet: **“A kada zaboraviše ono na što su bili opomenuti, Mi im otvorismo vrata svake blagodati, sve dok se ne obradovaše onome što im dado smo – iznenada ih kaznismo, i oni postade očajni.”** (El En’am, 44.).

Osim toga, treba naglasiti da je to sunnet (zakonitost) Uzvišenog Allaha – da, prilikom uništenja zla, u narodu najprije mora postojati istina, pa tek onda Allah zlom udari istinom i uništi ga. Sljedbenici istine nisu lijenčine koje sjede i čekaju da se Božiji zakon sprovede bez rada i truda, jer u tom slučaju ne bi bili dostojni da predstavljaju istinu, niti bi je zaslužili ako bi sjedili besposleni i ponašali se kao da im ništa nije obaveza. Istina pripada samo onom narodu koji se trudi da Allahova vlast zavlada na Zemlji, i koji odstranjuje one koji pozivaju u uzurpiranje božanskih svojstava – vlasti Uzvišenog Allaha.²⁹⁹

Čvrsto vjerujem da su materijalizam i komunizam u prvoj polovini 20. stoljeća,³⁰⁰ doživjeli svoj vrhunac i najveći uspon upravo u tom vremenu. Svi

²⁹⁹ Sejjid Kutub, “Fi zilâilil-Kur’an”; 2. tom, str. 1091-1092.

³⁰⁰ Opširnije o političkom životu koji je vladao u Egiptu u vrijeme Sejjida Kutba, pogledaj u knjizi prof. Halidija: „Sejjid Kutub, Eš-Šehid El-Hajj“, str. 18–30..

međunarodni univerziteti, a posebno ruski (sovjetski), studenti i profesori, učili su i podučavali druge principima marksizma, lenjinizma i frojdizma, kao i drugim destruktivnim i devijantnim ideologijama koje su u suprotnosti s islamom i koje otvoreno negiraju islamsko vjerovanje.

Nažalost, ova metoda počela se širiti među muslimanima općenito, a posebno u nekim islamskim i arapskim zemljama, onda kada je započela ideja o promjeni nastavnih planova i metoda obrazovanja u školama i univerzitetima. Zato je bilo neophodno suprotstaviti se ovom destruktivnom i gorkom pravcu i razjasniti njegovu pogubnost i moralnu dekadencu. Jedan od onih koji su se odlučno suprotstavili toj pojavi bio je profesor Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!), koji je svetost islama branio perom, tijelom i krvlju.

Još uvijek govorimo o kulturi savremenog vremena koju pozivač mora posjedovati, a ovo predstavlja jedan važan aspekt metodologije profesora Sejjida Kutuba u njegovom razumijevanju kur'anskih ajeta koji se odnose na da'vet. Ovaj pristup jasno potvrđuje širinu njegovog znanja i duboko razumijevanje savremenih naučnih i društvenih tokova njegovog vremena. U ovom kontekstu, profesor Sejjid Kutub ističe: *"Vjerovanje u nevidljivo razlikuje čovjeka od životinjskog svijeta, međutim, materialističko društvo današnjeg vremena, slično kao i materialistička društva svih vremena, želi da vrati čovjeka u svijet životinja, koji vjeruje samo u ono što vidi, i to naziva „progresom“. Ne, ovo je regresija, od koje Allah štiti vjernike nazivajući ih: „Oni koji vjeruju u nevidljivo.“ Oni koji govore o "metafizici" i "scientizmu" također govore o "istorijskom determinizmu", što podrazumijeva da je cijela budućnost predodređena. "Nauka" danas kaže: "Postoje hipoteze", ali ne i "teze". Marks je prihvatao "determinizam", ali gdje su danas Marksova predviđanja? On je predviđao formiranje komunizma u Engleskoj zbog visokog industrijskog razvoja, kulminacije kapitalizma s jedne strane i siromaštva radnika s druge strane, međutim, komunizam se proširio među*

narodima koji su industrijski najsiromašniji... U Rusiji, Kini i nikada u industrijski razvijenim državama. Marks i Lenjin su predviđali nužnost rata između kapitalističkog i komunističkog svijeta, ali evo, njihov nasljednik Hruščov nosi zastavu "mirnog suživota". Ne želim duže govoriti o takvim "nužnostima" koje su bile predviđene, jer ne zaslužuju ozbiljno razmatranje. Postoji jedna istina koja se zove istina nevidljivog i sve drugo se smatra hipotezom. Također, postoji determinizam u događajima koji se dešavaju na temelju predodređenja i kadera Allaha. Allahovo predodređenje je tajno i samo On to zna, međutim, postoje stalni zakoni Univerzuma, koje čovjek može otkriti i osloniti se na njih kao Božji namjesnik na Zemlji, ostavljajući otvorena vrata Allahovog predodređenja. Božje tajne su nepoznate i ovo je temelj svih stvari: „Zaista, ovaj Kur'an upućuje na ono što je najjače.”³⁰¹ - S dovršetkom ovog dijela dolazimo do kraja intelektualne ekspedicije i da'veta s profesorom Sejjid Kutubom (Allah mu se smilovao!) jer smo proveli lijepo vrijeme s njegovom knjigom: „Fi zilâil-Kur'an“, kao što je i sam autor proveo s njom. Tokom ove ekspedicije vidjeli smo kako je on povezao svoje tumačenje Kur'ana plemenitog, posebno ajeta poziva, s kritikama protiv destruktivnih pozitivističkih teorija i sistema njegovog vremena. Ovom naučnom metodom koju je koristio tokom tumačenja Kur'ana časnog, kako bi povezao kur'anske ajete s stvarnim životom, istovremeno ponudio i lekciju islamskog poziva (da've). Ima potpuno pravo kada kaže: „Život pod okriljem Kur'ana je blagostanje, odnosno blagostanje koje poznaje samo onaj koji to doživi... Ovo blagostanje, koje produžava život, blagosilja ga i čisti.”³⁰²

³⁰¹ Sejjid Kutub, „Fi zilâil-Kur'an“; 2. tom, str. 1120-1121.

³⁰² Sejjid Kutub, „Fi zilâil-Kur'an“; 2. tom, str. 1, 2.

III: Kritika, epilog i sugestije

1. Nekoliko zapažanja o metodi profesora Sejjid Kutba

Nakon ovog ugodnog putovanja s profesorom Sejjid Kutbom kroz tumačenje ajeta poziva u Uzvišenog Allaha, mogu reći da smo mnogo naučili iz njegovog bogatog i teškog iskustva u vezi s pitanjima poziva, filozofije i strategije, međutim, ovo učenje mi ne smeta da iznesem nekoliko zapažanja koja su rezultat mog istraživanja metodologije profesora Sejjid Kutuba u razumijevanju ajeta poziva.

Niko ne smije misliti da ovo utiče na umanjivanje vrednosti i zasluga ovog komentatora, čak naprotiv! Suprotno tome, ovo zapažanje povećava vrednost ovog učenjaka i povećava ljubav, poštovanje i čast prema njemu. Ovo treba posmatrati kao činjenicu da slabost predstavlja običnu ljudsku osobinu.

Ova zapažanja možda su nepoznata nekim drugim ljudima, možda ih čak i ne smatraju zapažanjima, ali za mene je ovo relativno pitanje i to se može dogoditi svakome:

Ove poglede možemo ih podijeliti u dvije grupe:

A). Specifični pogledi; Ove poglede sam stekao kao istraživač, tražilac znanja i proučavalac njegove metodologije poziva u ovom naučnom disertaciji; i...:

B). Opšti pogledi; Ovi pogledi pripadaju istraživačima i istraživačima drugih, koji su proučavali mišljenje, metodologiju i život profesora Sejjid Kutuba.

A). Specifični pogledi

1. Ponavljanje mnogih akademioloških i intelektualnih pitanja, kao što su: islamski koncept, karakteristike islamskog koncepta, vlast, božanske karakteristike, pitanje podjele i udruživanja, pozitivistički zakoni koji su proizvod ljudi, pitanje mekanskog Kur'ana, dugo razdoblje za obrazovanje prve generacije itd. Autor je imao priliku da o tim pitanjima govori samo jednom, detaljno, u svom tumačenju. Kada kontekst zahtijeva ponavljanje onoga što je ranije rečeno, bilo bi bolje da uputi čitaoca na konkretne stranice gdje su već razmatrana ta pitanja, umjesto da se umara ponovnim izlaganjem istih riječi ili pitanja.

2. Bilo je teško za mene da skupim ovu široku tematiku koja se prostire na mnoge oblasti, odnosno da izvučem njegovu metodologiju u tumačenju ajeta poziva, jer profesor (Allah mu se smilovao!), nije pojasnio svoju metodologiju u tumačenju i nije koristio jednu metodu od početka do kraja tumačenja, kao ni način razmatranja specifičnih ajeta i drugih općih ajeta. On ne informiše čitaoca o nečemu takvom. Profesor govori raspršeno u svojim knjigama i napisima o racionalnim pitanjima u ovom aspektu.

3. Što se tiče upotrebe termina „*džahilijet*“ i „*džahilijetsko društvo*“ koje profesor Sejjid Kutub pridaje društvima u kojima živimo, i za koje termine, odnosno ideje, često je bio optuživan da time optužuje sve islamske zajednice za nevjerstvo. Nakon mog razmatranja i proučavanja njegovih djela uopšte, a posebno njegovog tumačenja „*Fi zilâil-Kur'an*“, mogu reći da termin „*džahilijet*“ kod Sejjid Kutuba ima opšte i specifično značenje..

a). Opšte značenje:

Prema opštem značenju, profesor koristi ovaj termin za sve savremene ljudske, društvene, političke, ekonomske pozitivističke sisteme koji se ne oslanjaju na ustav Kur'ana časnog i Sunnet Vjerovjesnika, s.a.v.s. Ljudi djeluju i sude prema tim sistemima, a da se ne oslanjaju izvorno na Kur'an časni i ta također ni na Sunnet Vjerovjesnika, s.a.v.s., kao što je, na primjer, danas stanje u nekim arapskim državama koje se oslanjaju na Ministarstvo pravde ili Ministarstvo informacija, kao i stanje muslimana u državama Istoka i Zapada koji se oslanjaju na socijalističke, komunističke i demokratske zakone države, a ti zakoni su doneseni prema rimskim zakonima.

Takvi, prema profesoru Sejjid Kutubu, su muslimani pod pritiskom i pod dominacijom tih džahilskih zakona koji su daleki od Islama, bilo da se nalaze u arapskim ili zapadnim državama. Ovo je opšte značenje termina "*džahilijet*" prema profesoru Sejjid Kutubu, i potpuno se slažem s tim značenjem i tumačenjem. Dakle, on nije optužio islamska društva ili muslimane za nevjerstvo, nego objašnjava njihovo stanje i život prema zakonima i sistemima džahilijeta, odnosno prema zakonima koji ne primjenjuju Šerijat i Allaha na bilo koji način.

b). Specifično značenje

Što se tiče specifičnog značenja ovog termina, profesor (Allah mu se smilovao!), vrlo često koristi ovaj izraz u svojim djelima. Smatram da ga ovdje koristi kako bi prikazao džahilsku društvenu strukturu sa svim njenim principima, vrijednostima i značenjima, baš kao što su ljudi bili u prvobitnom džahilijetskom društvu prije dolaska Islama, i da su oni zaista nevjernici i nemuslimani, iako danas sljedbenici ovog džahilijeta nose imena muslimana i pojavljuju se kao muslimani.

Nema sumnje da se potpuno distanciram od ovog značenja koje pripisuje profesor Sejjid Kutub, i ne vjerujem da je ni sam profesor Sejjid Kutub imao ovo na umu. Jer ne mogu ni da zamislim da cijenjeni profesor optužuje za nevjerstvo sve muslimane i sva islamska društva. Ako je profesor zaista imao ovo značenje na umu, onda to nikada ne bih prihvatio i ni na koji način se ne bih slagao s tim, i ovo bi bila velika kritika upućena njemu. Mislim da profesor Sejjid Kutub ne može tako razmišljati i optuživati sve ljude za nevjerstvo i za prvobitni džahilijet, jer su pravila nevjerstva i ona islamska kod njega vrlo jasna. On tokom svog tumačenja u *"Fi zilâlil-Kur'an"*, svjedoči suprotnom kada govori o pozivu nevjernicima da pređu u Islam

Ovo su bila neka moja zapažanja i kritike, i nema nikakve sumnje da ovo ni na koji način ne umanjuje autoritet komentatora i profesora Sejjid Kutuba u njegovom tumačenju: *"Fi Zilâlil-Kur'an"*. Naprotiv, on će i dalje ostati vođa savremenog islamskog mišljenja i islamskog poziva (da've). Molim Uzvišenog Allaha da ga nagradi za trud i žrtvu koju je podnio za islamsku zajednicu, kao i da ga smjesti u Njegove široke džennetske vrtove sa poslanicima, iskrenima, šehidima i pobožnima! Amin!

B). Opšti stavovi

Opšti stavovi prema profesoru Sejjid Kutubu razlikuju se sa razlikom među ljudima i specijalizacijama. Fakihi ga kritikuju iz aspekta fikha zbog nekog njegovog mišljenja u tumačenju koje se tiče oblasti fikha. Muhadisi ga ponekad kritikuju zbog nekog hadisa koji je upotrijebio u svom "Zilalu" i dr. Možda je profesor imao drugačiju namjeru, ali su ljudi shvatili nešto drugo, a ovo je najčešće slučaj u ovim pitanjima.

Većina onih koji su ga kritikovali bili su iz ove oblasti. Oni, možda, nisu pročitali riječi Sejjid Kutuba od početka do kraja, i možda su upravo zbog toga skliznuli, napravili greške i pali u zamke loših i pristrasnih mišljenja o njemu.

Naša čista vjera nas uči da provjerimo i argumentujemo sve stvari. Ako čitamo neko djelo ili disertaciju nekog učenjaka, i istog kritikujemo pozitivno ili negativno nakon površnog i djelimičnog čitanja, bez da smo pročitali suštinski dio onoga što je taj učenjak ili autor izložio i napisao, po mom mišljenju, činimo veliku nepravdu, bez obzira na to koju poziciju ili profesiju ima čitalac.

Iskreni učenjaci prihvataju ovu činjenicu kao neospornu jer ne možemo donijeti sud po nekom pitanju ako nismo pročitali sve argumente koji se odnose na to pitanje, a zatim donijeli svoj sud. Isto to pravilo treba važiti i za ljude i njihove ideje. Čitalac je obavezan da prati misli u historijskoj kronologiji i sa velikom preciznošću, a zatim da donese svoj sud.

Na islamskoj sceni pojavili su se neki veliki mislioci (kolosi) koji brane istinu i njene sljedbenike, kao što je prof. dr. Salah Abdul-Fetah El-Halidi, koji je precizno i objektivno proučavao Sejjid Kutuba u njegovim djelima, i koji se smatra naučnom osnovom za mišljenje i djelatnost Sejjid Kutuba. Prof. Salah El-Halidi napisao je mnoge radove i literarne i kritičke monografije o mišljenju prof. Sejjid

Kutuba, a među njima izdvajamo: *"Sejjid Kutub, Eš-šehid el-hajj"*, *"Sejjid Kutub: Min el Mijladi ila el Istiṣ'had"*, *"Fi Zilal el Kur'an fi el Mizan"* i dr. Također, treba spomenuti i prof. dr. Muhameda Teufika Berekata, koji je autor djela: *"Sejjid Kutub, hulasatu hajatihi, menhedžu fil-hareke ven-nekdu el muvedž-džehu ilejhi."* Također, profesor i savjetnik Salim El-Behensavi ima izvanredne naučne radove u kojima naučno i metodološki brani profesora Sejjid Kutuba, kao što su njegova djela: *"Adva'un ala me'alim fit-tarik"*, *"El-Hukmu ve kadijjetu tekfir El-muslim"* i druge. Nedavno su objavljene i neke monografije od velikog značaja za mišljenje i doprinos prof. Sejjid Kutuba, kao što su: Reva'iu ez-Zilal, autora Ramija Omara Ba Atiyeha, 2012, Rijad, Saudijska Arabija; Sejjid Kutub *Ba'de A'men min Istiṣ-hadihi*, grupa autora, 2010, Aman, Jordan; Mekasidu el-Šeriatu el Islamijeti fi Fikri el Imam Sejjid Kutub, 2009, Hurlum, Sudan.

Profesor Salim El-Behensavi na čudesan način ističe šerijatske naučne principe u vezi s načinom razumijevanja riječi drugih u svojoj knjizi: *"Adva'u ala me'alim fit-tarik"*, jer mnogi ljudi pogrešno tumače riječi profesora Sejjid Kutuba i nepravедно ga optužuju za brojne stvari. Oni koji ga optužuju ne oslanjaju se na izvorne naučne metode i ispravan pravni pristup, zbog čega su pali u takve zamke. Stoga, Salim El-Behensavi predlaže nekoliko principa koji se moraju poštovati i slijediti kako bi se ispravno razumjela mišljenja drugih.

Principi savjetnika Salim El-Behensavija mogu se sažeti u sljedećim tačkama:

1. Ne optuživanje muslimana za nevjerstvo na temelju sumnjivih stvari:

Ako postoje različita mišljenja i izjave, ne trebamo prihvatimo samo jedno mišljenje koje izaziva fitnu i tako zanemariti druga mišljenja, ne analizirajući ih u vezi s nekom temom, jer na taj način ne možemo doći do ispravne presude prema Šerijatu.³⁰³

Ako neko izabere mišljenje koje se slaže sa stavovima neke zajednice ili pojedinca, i optužuje drugog baš zbog mišljenja koje se ne slaže sa njegovim, taj postupak nije objektivan i spada u ono što se smatra sumnjivim. Takvu stvar zabranio je Uzvišeni Allah:

﴿فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ﴾

“Pa oni čija srca skreću, slijede ono što je slične prirode, tražeći smutnju i tražeći njen stvarni smisao. (Ali-Imran, 7.).

2. Oslonac na Kur'an i Sunnet

Islamska pravila nam naređuju da, u slučaju svađa i nesuglasica oko neke teme, trebamo se osloniti na Kur'an i Sunnet, kako bismo pronašli ispravno rješenje. U ovom kontekstu, Allah, dž.š., u Kur'anu časnom govori:

³⁰³ Salim El-Behensavi, “Adva’u ala me’alim fit-tarik”; Izdavačka kuća: “Darul-buhusil-ilmijjeti lin-nešri vet-teuzi”, Kuvajt, 1. izd, 1985., str. 27.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾

“O vi koji vjerujete! Poslušajte Allaha i Poslanika, i one koji su na vlasti među vama. A ako se posvađate u nečemu, vratite to Allahu i Poslaniku, ako vjerujete u Allaha i u Sudnji dan. To je bolje i ljepši ishod.” (En Nisa, 59.)

Profesor Salim El-Behensavi kaže da hadis Vjerovjesnika, s.a.v.s., treba se shvati na sljedeći način: *“Uvrjeda muslimana je grijeh, a ubistvo njegovog je nevjerstvo”*

U kur’anosom ajetu stoji:

﴿وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا﴾

“A ako se dvije grupe vjernika sukobe, pomirite ih!” (El Hudžurat, 9.)

Iz ovoga se može zaključiti da sukob među vjernicima nije nevjerstvo (kufr), a hadis Poslanika, s.a.v.s., koji kaže „njegovo ubistvo je nevjerstvo“, odnosi se na nevjerstvo u kontekstu blagostanja islama, a ne nevjerstvo koje podrazumijeva izlazak iz islamske zajednice.³⁰⁴

³⁰⁴ “Adva’u ala me’alim fit-tarik”; str. 34.

3. Razlika između sudije i pozivača

U ovom kontekstu, profesor El-Behensavi naglašava da oni koji čitaju knjige nekih pozivača koji pišu o vlasti šerijatskog zakona Allaha u našem životu, poput djela profesora Sejjid Kutba: *"Me'alim fit-tarik"*, *"Fi zilâlil-Kur'an"*, kao i knjige: *"El-Mustalehat El-Er'be'atu"*, autora Ebu A'ele El-Meududija, misle da su takvi mislioci, sudije koji izdaju fetve i presude, te da se njihova riječ mora nužno ostvariti!!! Ovo je velika greška čitatelja, jer u stvarnosti sami takvi pozivači izjavljuju da nemaju namjeru donositi presude i fetve, već da su to samo njihova mišljenja. To potvrđuje i sam profesor Sejjid Kutub kada kaže: *"Mi smo pozivači (daije), a ne sudije!"*³⁰⁵ Zatim, profesor Salim El-Behensavi daje nekoliko primjera negativnih posljedica koje su nastale zbog neprimjenjivanja osnovnih principa od strane pozivača i učenjaka. Također, naglašava pitanje optuživanja muslimana koje je upućeno profesoru Sejjid Kutbu, dok su oni koji mu pripisuju ovu optužbu, začudo, njegovi vlastiti učenici.³⁰⁶

³⁰⁵ Salim El-Behensavi, *"Adva'un ala me'alim fit-tarik"*; izdao: Darul-buhuthil-ilmijjeti lin-nešri vet-teuzi', Kuvajt, 1. izd., 1985., str. 36. Ovdje je važno naglasiti da je pitanje nepoznavanja razlike između ovih triju terminologija (El Mufti, El Kadij, El Da'ij) - odnosno: Muftija, Sudija i Pozivač - veliki problem i aktuelni fenomen među imama, studentima i pozivačima u islamu gotovo širom cijelog svijeta. Dajemo jasno objašnjenje. Muftija je onaj koji zvanično govori u ime Allaha, dž.š., izdaje fetve, presude i potpisuje u ime islama, a prema učenjacima, ova mišljenja i fetve nisu obavezna, već su upućujuća. Dok je Kadi, sudija, zvanični sudija koji donosi konačne odluke na temelju dokaza koji posjeduje, i zatim izriče presude o određenim islamskim pitanjima (brak, razvod, nasljedstvo itd.) u Islamskom sudu. Ove presude su obavezne i izvršne. Dok je Da'iju, pozivač u islamu, imam, student, onaj koji govori u ime islama prema svom ličnom mišljenju, prema svom ličnom razumijevanju Kur'ana, Sunneta ili Šerijata uopšte, tako da njegova mišljenja nisu ni obavezna ni izvršna. Ono što danas vidimo na elektronskim medijima, internetu, YouTube-u, itd., zaista je tragedija i katastrofa za muslimansku zajednicu! Allah da nam pomogne, očisti oči naših srca i uputi ove ljude, imame i studente na ispravno razumijevanje ovih vjerskih terminologija. Amin!

³⁰⁶ Isto; str 39. Ovdje ne možemo prenijeti sve što profesor El-Behensavi kaže u vezi s ovim pitanjem, jer priroda ove naučne disertacije ne dopušta takvo proširivanje.

Profesor dr. Salah Abdul-Fetah El-Halid razmatra mnoge teme u svojoj knjizi: *"Fi zilâilil-Kur'an fil-Mizan"*, koje su postale aktuelne u vezi sa idejama profesora Sejjid Kutba, uključujući optužbu za nevjerstvo prema muslimanima, stav Sejjid Kutba o islamskom fikhu i drugih tema. Istina je, studija profesora dr. Salah Abdul-Fetah Halidija o Sejjid Kutubu zasluđuje svaku riječ pohvale i poštovanja od strane učenjaka i studenata šerijatskih nauka! Neka Allah nagradi profesora Halidija za ovo veličanstveno djelo!

Prema profesoru dr. Salah Abdul-Fetah El-Halidiju, uzrok prve optužbe leži u nesporazumu riječi koje je profesor Sejjid Kutub izrazio u svojim knjigama: *"Fi zilâilil-Kur'an"* i *"Me'alim fit-tarik"*. Optuživači imaju ograničeno naučno, kulturno i šerijatsko znanje i ne poznaju osnovna pravila izvorne metode razmišljanja.³⁰⁷ Profesor El-Halid, naglašava da postoje dvije grupe ljudi koje su iz njihovih riječi imale negativne rezultate zbog riječi profesora Sejjid Kutba:

Prva grupa koja smatra da su svi muslimani danas nevjernici osim onih koji su članovi njihove grupe formirana je u Egiptu tokom sedamdesetih godina i poznata je pod imenom: *"Džemaatul-muslimin"* ili *"Džemaatut-tekfir vel-hidžret"*. Ova grupa je tvrdila da vjeruje u ideje i riječi profesora Sejjid Kutba, te su tražili u njegovim knjigama: *"Fi zilâilil-Kur'an"* i *"El-Mealim"*, tekstove koje su izvodili izvan konteksta rečenica. Najglasniji protivnik njihovih ideja je profesor Salim El-Behensavi u svojoj knjizi: *"El-Hukmu ve Kadijjetu tekfir el-muslim."*

Druga grupa koja optužuje vjerovanje i mišljenje Sejjid Kutba, zbog toga što on optužuje muslimane za nevjerstvo, predvodio je inženjer A. Ebu Izzet, koji je napisao nekoliko članaka u libanskom časopisu *"Eš-Šihab"*. On u svojim tekstovima ističe da su ljudi u islamskim zemljama neznalice (džahili), nevjernici i izvan Islama, iako obavljaju namaz, poste i obavljaju hadždž!!!

³⁰⁷ Salah Abdul-Fetah El-Halidi, *"Fi zilâilil-Kur'an fil-mizan"*; str. 205.

Profesor El-Halid, naglašava nekoliko primjera u vezi s ovim pitanjem, argumentirajući ih samim riječima profesora Sejjid Kutuba. On ističe da se u početku možda iz njegovih riječi može razumjeti optužba za nevjerstvo, međutim, u stvarnosti to nije tako i to možemo razumjeti samo ako duboko i potpuno proučimo njegove riječi, te ih uporedimo s riječima drugih učenjaka, i na taj način postaje jasno gdje je došlo do greške.³⁰⁸

Ja smatram da su stavovi i kritike Salima El-Behensavija i Saleha Abdul-Fetaha El-Halidija prema knjizi: "*Fi zilâilil-Kur'an*" i njenom autoru ispravni i tačni, i potpuno se slažem s njima.³⁰⁹

Nakon ovih važnih pitanja, dodaćemo još nekoliko reči u nastavku:

1. Profesor Sejjid Kutub (Allah mu se smilovao!), je čovjek poput nas, te stoga može da pogodi, ali i da pogreši, jer on ipak nije zaštićen, kao što su zaštićeni vjerovjesnici i poslanici (Neka je mir i blagoslov Allahov na njih!).

2. Profesor Sejjid Kutub u svojoj knjizi: "*El-adaletul-idžtimaijetu*" razmatra pitanje nesuglasica i polemika između Alije i Muavije. Istina je, on nije trebao da se dublje bavi ovim problemom, jer su svi ashabi (neka je Allah zadovoljan s njima!), bili pravedni i mudžtehidi, i onaj ko pogodi dobija dve nagrade, a onaj ko omaši samo jednu.

Što se tiče ovog pitanja i profesora Sejjid Kutuba, možemo reći da je njegova knjiga: "*El-adaletul-idžtimaije*" napisana na početku njegovog angažmana, odnosno u vreme kada nije imao mnogo islamskog znanja i kulture. Naime, tada je bio daleko od društva *Muslimanskih braća* i još nije bio otišao u Ameriku.

³⁰⁸ Salah Abdul-Fetah El-Halidi, "*Fi zilâilil-Kur'an fil-mizan*"; Isto., str. 206-207.

³⁰⁹ Isto., str. 278-304. Prof. Halid ovdje naglašava dvadesetak pogleda o "*Zilâl-u*". Pogledaj također knjigu: "*Edva'un ala me'alim fit-tarik*".

Učenjaci i analitičari koji se bave ovim pitanjima kažu da se može uskladiti period profesora Sejjid Kutuba sa ovom periodom i da je njegova knjiga *"Me'alim fit-tarik"*, poslednja koja je sažela njegove ideje. U ovoj knjizi on hvali sve ashabe (neka je Allah zadovoljan s njima!), bez izuzetka, a čak im je posvetio i jedno poglavlje: *"Džijlun kur'anijun ferid"*, u kojem ističe:

*"Postoji povjesni fenomen na kojem trebaju stati daije (pozivatelji) u svakoj zemlji i u svakom vremenu, pa čak i trebaju stati na njemu duže vreme, jer ovaj fenomen ima kategoričan uticaj na metodologiju poziva i njegov pravac. Ovaj poziv je iznjedrio jednu generaciju ljudi – generaciju ashaba (neka je Allah zadovoljan s njima!) – koja se izdvaja u cijeloj povjesti islama i u ljudskoj povjesti, a ovaj kapacitet se više nije ponovio ..."*³¹⁰

Ove riječi o ashabima su jasne, dok su riječi koje se spominju u knjizi *"El-adeletul-idžtimaije"* su sumnjive. U slučaju sumnje, prihvatamo samo ono što je jasno i distanciramo se od sumnjivog, a kao što je poznato, ovo je kriterij i naučni izvorni princip u islamskom Šerijatu, u oblasti Usuli Fikh-a (Juhmelu el Mutleku ala el Mukajjed, ve Juhmelu el Mutešabihu ala el Muhkem, itd.).

³¹⁰ Sejjid Kutub, *"Me'alim fit-tarik"*; str. 14.

Zaključak

Hvala Allahu Milostivom! Nakon velikog napora i neprekidnog rada, uspio sam završiti ovu disertaciju. Zahvalan sam svome Gospodaru, kao i na zdravlju koje mi je podario tokom pisanja ove magistarske disertacije 2000. godine, a potom nakon 13 godina, 2013. godine kada sam je revidirao i preveo na albanski i engleski jezik, te dodao neke važne informacije i sugestije za naše čitatelje, koji su me podstakli da je završim na vrijeme, čak i u kratkom i razumnom roku, unatoč akademskim i porodičnim obvezama. Hvala Allahu, Njemu pripada hvala i slava. Ovdje želim naglasiti da nakon mog istraživanja života, djelovanja, pravca i velikodušnosti u propovjedanju vjere s profesorom Sejjidom Kutbom, nakon provedenih ugodnih trenutaka pod utjecajem njegovog tumačenja, nakon užitka u svježoj vodi i čistom zraku kojeg on donosi, te nakon uzdizanja naših duša i misli o materijalizmu ovog svijeta, o propadanju i regresiji, naglasit ću i najvažnije rezultate koje sam postigao tijekom ovog istraživanja.

U nastavku, evo nekih od rezultata, tačaka i koristi koje sam ostvario ovim istraživanjem:

Istraživanje otkriva vjersko stanje u islamskom svijetu koje je prolazilo kroz nemire, fitne i doktrinarne konflikte s komunizmom i ateizmom;

Upoznavanje ličnosti profesora Sejjida Kutba, gdje smo u njegovom okruženju primijetili neusporedivu znanstvenu ličnost i aktivnosti učenjaka u da'vi (pozivu). Glavni razlog koji je utjecao na veliki uspjeh Sejjida Kutba i njegovog tumačenja, bez imalo sumnje je bio njegov život u vremenima zapadnih i američkih civilizacijskih problema i izazova, jer je on, kao posebni islamski učenjak, s bogatim iskustvom u da'vi (pozivu), proživio bol Ummeta i tako izradio tačne analize i istraživanja;

Na osnovu njegove metode, ovo istraživanje otkrilo je, da je profesor Sejjid Kutubi (Neka ga Allah pomiluje!) proučavao i pozivao na temelju tačne i potpune metode Kur'ana časnog i nauke, metoda koja je bila u skladu s pravilima Šerijata, usulom i arapskim jezikom;

Otkrivamo Sejjid Kutbov karakter kao imama i učenjaka u da'vi na osnovu njegovih naučnih stavova, jer nije imao pasivni stav i nije stajao na rastojanju ili daleko, naprotiv, silazio je na terenu, na bojnopolju da've (poziva);

Istraživanje otkriva Sejjid Kutbov stav prema različitim sistemima i situacijama, jer nikada nije odustajao, uvijek je otvoreno govorio istinu i nije se bojao, osim Allaha Milostivog;

Također potvrđuje jedinstvenu metodu Sejjida Kutba i imama Hasana el-Benne u shvatanju i filozofiji da've (poziva) k Allahu, dž.š.;

Sejjid Kutub na osnovu svoje metode stekao je obilno znanje o destruktivnim doktrinama i sektama tog vremena, i svako ko ga je upoznao odmah bi dobio dojam da dobro poznaje situaciju u svijetu. Profesor Sejjid Kutub je pokazao posebno interesovanje u svom tumačenju po pitanju islamske vlasti i božanske svetosti;

Ovo istraživanje također je potvrdilo duboko i široko poznavanje poziva, posebno u razumijevanju preciznih pitanja da've (poziva) koja su se odnosila na razumijevanje kur'anskog teksta i njegove smjernice, povezujući prvu vremensku epohu (džahilijetu) s današnjom situacijom. On je napravio preciznu i sjajnu usporedbu između dvije epohe, i na tom polju izašao je kao imam i učenjak koji raspravlja o osnovnim vjerskim pitanjima, argumentirajući svoje stavove ajetima iz plemenitog Kur'ana;

Profesor Sejjid Kutub je koristio dinamičku metodu u da'vi (pozivu), a ovo pitanje je bilo jedinstveno i ekskluzivno za njega, jer niko prije njega nije koristio takvu metodu. Profesor Sejjid Kutub je putem svog tumačenja također pomogao da se otkriju ličnosti sure *El-En'am*, principi da've (poziva) mekkanskog perioda i njihova važnost u koracima poziva, gdje je došao do zaključka da prvo trebamo pozvati ljude na unapređenje osnovnog principa vjere u Jednoći Boga (*el Akijdetu vel U'budijetu*) i na istinski ibadet, te da svaki poziv koji se bavi nečim drugim će propasti i neće koristiti istini;

Ovo istraživanje također otkriva da Sejjid Kutubi razumije neka pitanja u pozivu (da'vi) na drugačiji način od drugih, kao što su: Svjetost (*El rububijetu*), Vlast, Moć (*El hakimijetu*), Neznanje (*El-džahilijetu*), Idolopoklonstvo (*El-Širku*), Nevjerstvo (*El-Kufu*) itd...;

Ovo istraživanje također potvrđuje neke ideje i principe poziva (da've) profesora Sejjida Kutba o ličnosti, intelektualnim, duhovnim i ponašajnim principima pozivatelja, kao i po pitanju da've (poziva), kao što su: postepenost, sukcesivnost, briga o stanju ljudi, metode poziva i sl...;

Istraživanje također otkriva veliki autoritet koji je Sejjid Kutub uživao u društvu kao komentatora Kur'ana časnog i pozivatelja u poređenju s vršnjacima i savremenikima. Ovo istraživanje je otkrilo Kutbov položaj i kroz mišljenja njegovih savremenika i intelektualaca koji su pisali i pišu o njemu;

Na samome kraju, prvo sebi, a zatim i svojoj braći pozivateljima u vjeri, sugeriram da nastave s daljim istraživanjima o ovom učenjaku i otkriju i druge aspekte njegovog života, koji zaista zaslužuju takvo proučavanje.

Imamo potrebe za takva istraživanja, posebno u proučavanju aspekata i čistoće od optužbi o nevjerstvu (takfir) i ekstremizmu; i:

Također savjetujem institucijama: univerzitetima i školama da ožive njegovo ime i djelo, kao i njegovo tumačenje ili odabrane dijelove iz tog tumačenja, kako bi postala obavezna studijska metoda u različitim obrazovnim fazama.

I na kraju, kao i na početku, zahvalnost pripada Allahu, Gospodaru svih svjetova!

Hfz. Hajredin Hodža

Međunarodni islamski univerzitet u Maleziji,

1. Janar 2000.

Kuala Lumpur, Malezija.

قائمة المصادر و المراجع

1. القرآن الكريم.
2. الأساس في التفسير، حوى، سعيد، ط1-1985، دار السلام للطباعة والنشر .
3. الإسلام و العقل، مغنية، محمد جواد، 1984، دار الجواد -لبنان .
4. احياء علوم الدين، الغزالي، أبي حامد محمد بن محمد ، المتوفى 505 هجرية ،تحقيق أبي حفص سيد بن إبراهيم بن صادق بن عمران ،ط1-دار الحديث -القاهرة .
5. إسلامية المعرفة، المبادئ العامة، المعهد العالمي للفكر الإسلامي ، 1986.
6. أزمة العقل المسلم ،أبو سليمان ،عبد الحميد ،ط2-1992، دار العالمية للكتاب الإسلامي.
7. أسلوب الدعوة في القرآن ،فضل الله ،محمد حسين ،ط4-1982، دار الزهراء للطباعة و النشر ،بيروت ،لبنان .
8. أصول الدعوة ،زيدان ،عبد الكريم ،ط3-دار عمر بن الخطاب للنشر و التوزيع الاسكندرية .
9. أصول الدعوة الإسلامية ،علي ،محمد جريشة ، الناشر :مكتبة دار الوفاء للنشر و التوزيع ،جدة ،المملكة العربية السعودية .
10. أدع إلى سبيل ربك بالحكمة و الموعدة الحسنة و جادلهم بالتي هي أحسن، بيومي مصلح سيد ،ط4-دار القلم للنشر و التوزيع ،الكويت .
11. أضواء على معالم في الطريق ،البهنساوي ، سالم ،ط1-1985، دار البحوث العلمية للنشر و التوزيع -الكويت .
12. المعارض و الترجيح عند الأصوليين و أثرهما في الفقه الإسلامي، الحفناوي، محمد إبراهيم ،ط2-1987، دار الوفاء ، المنصورة .
13. التفسير المنير في العقيدة و الشريعة و المنهج ،الزحيلي ،وهبة ،ط1-1991-دار الفكر المعاصر ،بيروت -لبنان
14. تذكرة الحفاظ، للإمام أبي عبد الله شمس الدين محمد الذهبي ،المتوفى 748 هجرية ،من الطبقة الحادية عشرة إلى الطبقة الرابعة عشرة ،صحح عن النسخة القديمة المحفوظة في مكتبة العثمانية ،دار احياء التراث العربي ،بلا تاريخ .
15. تذكرة الدعاة ،الخولي ،البهي ،الاتحاد الإسلامي العالمي للمنظمات الطلابية ،ط2-1983، دار القرآن الكريم ،بيروت ،لبنان .

16. تفسير المنار للإمام رضا، محمد رشيد، ط3-1367 هجرية .
17. تفسير الطبري، المسمى: جامع البيان عن تأويل آي القرآن، لأبي جعفر محمد بن جرير الطبري، 224-310 هجرية، حققه و خرج أحاديثه الشيخ: محمود محمد شاكر، و راجع أحاديثه: أحمد محمد شاكر، دار المعارف بمصر، بلا تاريخ .
18. تفسير الفخر الرازي، المشتهر بالتفسير الكبير و مفاتيح الغيب للإمام، محمد الرازي فخر الدين بن العلامة ضياء الدين عمر المشتهر بخطيب الري، ط3-دار الفكر للطباعة و النشر، بيروت، لبنان
19. تفسير الشيخ محمد متولي الشعراوي، دار أخبار اليوم، بلا تاريخ .
20. تفسير القرآن للشيخ الإمام سلطان العلماء عز الدين عبد العزيز بن عبد السلام الدمشقي الشافعي، 578-660 هجرية، اختصار النكت للماوردي، 364-450 هجرية، قدم و حقق و علق عليه د /عبد الله بن إبراهيم بن عبد الله الوهبي، ط1-1991، دار ابن حزم -بيروت .
21. تفسير المراغي، تأليف صاحب الفضيلة الأستاذ: المراغي، مصطفى أحمد، ط11-1974، دار الفكر .
22. تفسير في ظلال القرآن، بقلم سيد قطب، ط-1985، 11، دار الشروق، القاهرة.
23. تفسير فتح القدير الجامع بين الرواية و الدراية، في علم التفسير، الشوكاني محمد بن علي بن محمد، المتوفى يصنعاء 1250 هجرية، حقق و خرج أحاديثه د.عبد الرحمن عميرة، وضع فهارسه و شارك في تخريج أحاديثه لجنة التحقيق و البحث العلمي بدار الوفاء، ط1-1994.
24. تفسير القرآن العظيم، للإمام الحافظ أبي الفداء اسماعيل بن كثير القرشي الدمشقي، المتوفى 774 هجرية، صُحِّح بإشراف فضيلة الشيخ خليل الميس، مدير أزهر لبنان ط2-دار القلم، بيروت - لبنان .
25. الجامع لأحكام القرآن، القرطبي، أبو عبد الله محمد بن أحمد الأنصاري، دار الكتاب العربي، بيروت -لبنان .
26. حول تشكيل العقل المسلم، خليل، عماد الدين، المعهد العالمي للفكر الإسلامي
27. خصائص التصور الإسلامي، قطب، سيد، ط8-1983، دار الشروق، بيروت
28. خلافة الإنسان بين الوحي و العقل، النجار، عبد المجيد، المعهد العالمي للفكر الإسلامي
29. الدعوة إلى الإسلام، مفاهيم و منهج و واجبات، حسني، أدهم جرار، ط1-1984، دار الضياء للنشر و التوزيع.

30. الدعوة إلى الله في سورة إبراهيم الخليل، بن الحبيب، محمد بن سيدي، ط2، الناشر عبد الله بابا الشنقيطي .
31. الدر المنتور في التفسير بالمأثور و هو مختصر تفسير ترجمان القرآن، للإمام السيوطي، جلال الدين بن عبد الرحمن بن أبي بكر، المتوفى: سنة 911 هجرية، دار الكتب العلمية - بيروت .
32. الدعوات الإسلامية، البنا، جمال، شقيق الشهيد . ط1-1991، دار الفكر الإسلامي، القاهرة
33. دراسات إسلامية، قطب، سيد، ط9-1993، دار الشروق، بيروت .
34. رشيد رضا و دعوة الشيخ محمد بن عبد الوهاب، السلمان، محمد بن عبد الله، ط1-1988، مكتبة المعلا، الكويت .
35. روائع البيان في علوم القرآن، صابر، حسن محمد أبو سليمان، ط1-1988، المكتب الإسلامي، بيروت .
36. روح المعاني في تفسير القرآن العظيم و السبع المثاني، للعلامة الآلوسي، المتوفى 1270 هجرية، أبي الفضل شهاب الدين السيد محمود، ط4-1985، دار احياء التراث العربي، بيروت - لبنان .
37. الرؤية الإسلامية لمصادر المعرفة، جنزلي، رياض صالح، ط4-1994، دار البشائر الإسلامية .
38. رسالة من أقوال سماحة الشيخ عبد العزيز عبد الله بن باز في الدعوة، ط1-1413 هجرية، دار الوطن للنشر .
39. سيد قطب الشهيد الحي، الخالدي، صلاح عبد الفتاح، ط2-1985، مكتبة الأقصى، عمان -الأردن .
40. سيد قطب المفترى عليه، القحطاني، محمد بن دليم آل دليم، ط1-1413 هجرية دار الطيبة - الرياض .
41. سيد قطب سيرة ذاتية، عبد الفتاح، علي، ط1-1996-شركة الربيعان للنشر و التوزيع، الكويت .
42. سيد قطب، خلاصة حياته، منهجه في الحركة، النقد الموجه إليه، بركات، محمد توفيق، بلا تاريخ .
43. سيد قطب، حياته و أدبه، عبد الباقي، محمد حسين، ط1-1986، دار الوفاء للطباعة و النشر، المنصورة .
44. سنن النسائي بشرح الحافظ جلال الدين السيوطي وحاشية الإمام السندي، اعتنى به و رقمه و وضع فهارسه: الشيخ عبد الفتاح أبو غدة، ط3-1988، دار البشائر الإسلامية، بيروت، لبنان .

45. صحيح أبي عبد الله البخاري، بشرح الكرمانى، ط2-1981، دار إحياء التراث العربى، بيروت -لبنان .
46. صحيح مسلم بشرح النووي، دار احياء التراث العربى، ط1-1987 يطلب من الديان ،القاهرة ،شارع الهرم .
47. صحيح سنن بن ماجة، تأليف محمد ناصر الدين الألباني بتكليف من مكتبة التربية العربى لدول الخليج-الرياض، أشرف على طباعه و التعليق عليه و فهرسته :زهير شاويش ،ط3-1988 ،المكتب الإسلامى -بيروت .
48. صحيح سنن أبي داود باختصار السند، صحح أحاديثه ناصر الدين الألباني بتكليف من مكتبة التربية العربى لدول الخليج-الرياض ،ط1-1989 ،توزيع المكتب الإسلامى فى بيروت .
49. ضوابط المعرفة و أصول الاستدلال و المناظرة ،الميداني ،عبد الرحمن حسن حبنكة ط4-1993 ،دار القلم -دمشق .
50. الظاهرة القرآنية ،بن نبي ،مالك ،ترجمة عبد الصبور شاهين ،تقديم محمد عبد الله دراز و محمود محمد شاكر ،مكتبة الحضارة ،دار الفكر المعاصر ،بيروت ،لبنان ،ط4-1987
51. العدالة الاجتماعية ،قطب ، سيد، دار الإخوان للصحافة و الطباعة ،الناشر: مطبعة دار الكتاب العربى ،1952 .
52. فى ظلال القرآن- فى الميزان- دراسة و تقويم- عبد الفتاح صلاح الخالدي، ط1-1986، دار المنارة للنشر.
53. فى ظلال القرآن - رؤية استشراقية ،تأليف أوليفيه كاريه ،ترجمة محمد رضا عجاج ،ط1-1993 ،الزهاء للإعلام العربى .
54. الفرقان بين أولياء الرحمن و أولياء الشيطان ،بن تيمية ،شيخ الإسلام أبو العباس أحمد بن عيдахليم الحارثى ،بلا تاريخ.
55. الفكر الإسلامى المعاصر، دراسات و شخصيات ، سيد قطب، بحث مقارن لمبادئ الأصوليين و الإصلاحيين، الموصلى، د.أحمد صلاح الدين ،دار خضر للطباعة و النشر، ط1-1990، بيروت.
56. القدوة ،مبادئ و نماذج ،صالح بن عبد الله بن حميد ،ط1-1993، دار الوطن ،الندوة العالمية للشباب الإسلامى، الرياض .
57. الأعلام ، قاموس التراجم ،الزركلى ،خير الدين ،دار العلم للملايين ،بيروت ،لبنان ،ط7-1987،

58. القرآن الكريم و بالهامش زبدة التفسير من فتح القدير ،الأشقر ،محمد سليمان عبد الله ،ط1-1985،وزارة الأوقاف الكويتية .
59. لماذا أعدموني ،قطب ،سيد ،كتاب الشرق الأوسط ،الناشر الشركة السعودية للأبحاث و التسويق
60. مذكرات الدعوة و الداعية ،البننا ،حسن ،ط (دون) 1990 ،الزهران للإعلام العربي ،القاهرة مصر .
61. المستقبل لهذا الدين ،قطب ، سيد ،الاتحاد الإسلامي العالمي للمنظمات الطلابية ،1988،مطبعة الفيصل .
62. المسند للإمام أحمد بن حنبل ،شرحه ووضع فهرسه أحمد محمد شاكر ،ط2-1949،دار المعارف للطباعة و النشر .
63. المذهب من إحياء علوم الدين ،الشامي ،صالح أحمد ،ط1-1993 ،دار القلم الدار الشامية بيروت .
64. مجموعة رسائل الإمام البننا ،دار الشهاب ،بلا تاريخ .
65. مشاهد القيامة في القرآن ،قطب ، سيد،ط1-1947 .
66. مفاتيح للتعامل مع القرآن ،الخالدي ،صلاح عبد الفتاح ،ط2-1994-دمشق دار القلم.
67. معالم في الطريق ،قطب ،سيد ،1980 - دار الشروق بيروت .
68. مع الله - دراسة في الدعوة و الدعاة ،الغزالي ، محمد ،مكتبة أخبار اليوم الإسلامية ،بلا تاريخ
69. مقومات التصور الإسلامي، قطب ،سيد ،ط8،دار الشروق ، 1983 ، بيروت.
70. مدخل إلى التفسير و علومه، زرزور ،محمد عدنان ،ط1-1995 ،دار القلم دمشق
71. مفتاح كنوز في ظلال القرآن، (فهرس في ظلال القرآن)،محمد يوسف عباس،دار الطيبة للنشر و التوزيع،ط1،1987.
72. مباحث في علوم القرآن، القطان ،مناع ،ط5-1981 ، دار غريب للطباعة و النشر ،القاهرة .
73. مناهج المفسرين، للمؤلفين :مسلم آل جعفر و محي هلال السرحان ،ط1-1980 دار المعرفة
74. منهاج الداعية، أبو زيد ،أحمد، كتاب شهري يصدر عن رابطة العالم الإسلامي السنة 12 ،ربيع الأول 1414 ،العدد :135
75. مجلة :الدعوة ،العدد ،82 ،شوال 1419 هجرية .
76. مجموعة الرسائل للإمام البننا ،دار الشهاب ،بلا تاريخ.

77. مجموع الفتاوى ، لشيخ الإسلام أبي العباس أحمد بن تيمية الحراني ، طبع بأمر صاحب السمو الملكي ولي العهد المعظم فهد بن عبد العزيز آل سعود ، ط1-1389 هجرية.
78. النبأ العظيم ، نظرات جديدة في القرآن ، دراز ، محمد عبد الله ، ط2-1970 ، دار القلم ، دمشق .
79. نحو مجتمع إسلامي ، قطب ، سيد ، ط8-1988 ، دار الشروق .
80. وفيات الأعيان و أنباء أبناء الزمان ، أبو العباس شمس الدين أحمد بن محمد بن أبي بكر بن خلكان ، حققه د/إحسان عباس ، دار صادر ، بيروت .
81. الولاء والبراء في الإسلام من مفاهيم عقيدة السلف ، رسالة ماجستير ، القحطاني ، محمد بن سعيد بن سالم ، ط1-1993 ، دار طيبة ، الرياض ، المملكة العربية السعودية
82. هذا الدين ، قطب ، سيد ، بلا تاريخ.

- Imam Husain Rashid, *Quranology ,The Practical Solutions To The Worlds Problems And Crisis* ,Ta-Ha Publishers LTD. London,1987 .
- Dr :Abdul Kader Maten ,*Ethics in Islam* :1988 .
- :Shaikh Muhammad As-Saleh AL-Uthaimin, *The Muslims Belief* Translated by :Dr :Maneh Hammad Al – Johani .Cooperation Office of Invocation and Virtue in Diriyah-Saudi Arabia.
- Ali Muhsin ,*Let The Bible Speak* : Islamic Da'wah &Guidance Centre , Dammam .Saudi Arabia .
- Emad El Din Shahin, *Muhammad Rashid Rida And The West* , International Institute Of Islamic Thought ,Herdon –Virginia –U.S.A, First edition :1993 .
- Abd al-Fatah Salah al-Khalidi, *Sayyid Qutb – al shahid al hayy*, Al Aqsa Library, 2nd Edition, 1985, Amman, Jordan.
- Abd al-Halim Mahmud, *Manhaj al-tarbiyat inda al Ihwan al Muslimin*, al-Mansura, Metabi Dar al-Wafi'n, 2nd ed., 1992.

- Abd al-Hamid Ebu Sulayman, *Azmatu al aql al muslimi*, Dar al-alemiyya li al-kitab al-islami, 2nd ed., Riyad, 1992.
- Abd Allah ibn Abd al-Rahman Abu Muhammad al Darimi, *Sunan al Darimi*, Dar al-kitab al-arabi, Beirut, 1st ed., 1407 H
- Abdul Kader Maten , *Ethics in Islam*, 1988 .
- Abdul Karim Zaidan, *Usul Al Da'wah*, Dar Umar bn Al Khattab, 3rd Edit., Iskandariya, Egypt.
- Abdul-Fatah Ali, *Sayyid Qutb - sira dhatiyya*; Kuwait, Sharikat al-Rabi'a li al-nashri wa al-tawzi'a, 1st ed., 1996.
- Abdurahman Hasen Habanneke al Maydani, *Dawabit al Ma'rifah wa Usul al Istidlal wa al Munadharati*, 4th edit, 1993, Darul Qalam, Damascuss.
- Abu Abdullah Muhammad ibn Ahmad al-Ansar al-Qurtubi, *al-Jami' li ahkam al-Qur'an*, Dar al-Kitab al-Arabi, Beirut, 1999.
- Abu al Abbas Shamsuddin Ahmad bin Muhamad bin Abi Bakr Khal-likan, *Wafayat el A'yan wa Anbau Abnai az Zaman*, Dar Sadir, Beirut, (n.d.)
- Abu al-Fadl Shihab al-Din al-Sayyid Mahmud al-Alusi al-Baghdadi, *Ruh al-Ma'ani fi Tafsir al-Qur'an al-adhim wa al-sab' al mathani*, Dar ihya al-turath al-arabi, Beirut, 4th ed., 1985
- Abu Hamid al-Ghazzali, *Ihya Ulum al-din*, 1st ed., 1985, Cairo, Darul-Hadith,
- Adnan Muhammad Zarzur, *Mad'hal il al-tafsir wa ulumihi*, Damascus: Dar al-Qalam, 1st ed., 1995
- Ahmad Abu Zayd, *Minhaj al-da'iya*, a monthly publication by WIL, year XII, Rabi al-awwal, 1414 H.
- Ahmad Faiz, *Tariq al-da'wah Fi dhilal al-Qur'an*, Dar-Risalah, Beirut, 1985, 11th ed.

- Ahmad Salah al-din al-Musal-le-li, *al Fikr al islam al muasir*; Beirut, Dar Huda li al-tiba'ati wa al-nashr, 1990.
- Ahmed Ibn Taymiyya, *Majmu' al-fatawa*, Muas-satu al Resalah, 2nd Edi, 2000, Beirut, Lebanon.
- Al-Bukhari, *Jami' al-Musnad al-Sahih*, Dar al Ma'rifah, Bierut, 2nd ed., 1999.
- Ali Abdul-Halim Mahmud, *Manhaj al-tarbiyah al Ihwan al Muslimin - dirasa tahliliya*, Darul-wafa'I li al-tiba'ati wa al-nashr, 1st ed., 1992,
- Ali Muhsin, *Da'i al-Injil yatakallam, Let the Bible speak*, a dissertation on the errors in the gospels, Islamic Da'wa Guide Center, Dammam, KSA, 1992.
- Al-Khuli al-Bahiyy, *Tadhkirat al-dua't*, Al-Itihad al islami al Alami li al-munadhdhamat al tullabiyyat, Dar al-Qur'an al-Karim, Beirut, 2nd ed, 1983.
- *Al-Ru'ya al-islamiyya li masadir al-ma'rifah*; Riyadh Salih Janzarlii, Dar al-Bejair al-islamiya, 1994;
- Ebu Baqir Abdullah ibn Muhammad ibn Abu Shuayb al-Kafi, *Musannaf ibn Abi Shayba*, Maktabah al-Rashid, Riyadh, 1st ed., 1409 H.
- Emad El Din Shahin, *Muhammad Rashid Rida And The West* , International Institute Of Islamic Thought, Herdon –Virginia, U.S.A, 1st edit, 1993.
- Fahd ibn Abdurrahman ibn Sulayman al-Rumi, *It-tixhahat al tafsir fil karn al-rabi' ashar*, Riyadh, 1st ed., 1986.
- Fakhr al-Din ibn Al-lama Diya al-Din Umar al-Razi, *Tafsir al-Kabir* or *Mafatih al-Ghayb*, Dar al-fikr li al-taba'at wa al-nashr, Beirut, 3rd ed., 1985.
- Fehim Dragusha, *al-Adyan wa al-Harakat al-Tabshiriya fi Kosova*, (MA dissertation), 1st ed. 2009, Brunei.
- Hajredin Hoxha, *Nahwa Manhajin Qur'aniyyin fi Ta'limi al-Ulum al-Shar'iyah*, a paper presented at the International Conference of the Sultan Sharif Ali University, faculty of Usul al-Din, Brunei 2010.

- Hajredin Hoxha, *Tafsir Doctrines in Albanian Lands during the Nineteenth and Twentieth Centuries*, 1st edit. Tetove, Macedonia.
- Hajredin Hoxha, *Wisdoms Behind the Gradual Revelation of the Noble Qur'an – Some Contemporary Religious, Spiritual, Social and Educational Wisdoms*, paper presented at International Conference about **Religion, Philosophy and Ethics**, organized by the International Academic Forum (IAFOR) in Osaka, Japan, 28-31 March 2013.
- Hasan al-Banna, *Fahm al-Islam fi dhilal al usul al ishrin*; Jum'atu Amin Abdulaziz, Alexandria, Dar al-da'wa li al-nashr wa al tawzi'a, 2nd ed., 1991.
- Husni Ad'ham Jarra, *al-Da'wa illal-Islam mafahim wa minhaj wa wajibat*, Dar al-diya' li al-nashr, Amman, 1st ed., 1984
- Imad al-Din Khalil, *Fi al-ta'rikh fikr wa minhaj*, 1st ed., Beirut, 1996.
- Imad al-Din Khalil, *Hawla tashkil al-aql al-muslimi*, IIIT, International Islamic University, 1996.
- Imam Husain Rashid, *Quranology: The Practical Solutions To The Worlds Problems And Crisis*, Ta-Ha Publishers Ltd. London, 1987 .
- Ismail bin Kathir Abu al Fida, *Tafsir al Qur'ani al Adhim*, 2nd edit, Dar al Qalam, Beirut, Lebanon.
- Izzeddin Abdul Aziz bin Abdus Salam, *Tafsirul Qur'an al Adhim*, 1st edit, 1991, Dar ibn Hazm, Beirut.
- Jalalud Din bin Abdurahman Al Suyuti, *Al Durr al Manthur fi al Tafsir bi al Ma'thur*, Darul Kutub Al Ilmiyah, Beirut (n.d.)
- Jamal Al Banna, *Al Da'awat al Islamiyah*, 1st edit, 1991, Darul Al Fikr al Islami, Cairo.
- Khayr al-Din Zaraqli, *al-A'alam Qamus al Tarajim*, Dar al-'ilm lil-malayin, Beirut, 7th ed., 1987, vol. III, pp. 147-148.

- *Majmuat rasa'il al-imam al-Banna*; Dar al-shihab, n.d.,
- Malik bin Nabi, *al-Dhahira al-Qur'aniyya*, tr. Abd al-Sabur Shahin, intr. Abdullah Muhammad Darraz and Mahmud Shakir, Beirut: Dar al-fikr al-mu'asir, 4th ed., 1987.
- Manna'a al-Kattan, *Mabahith fi ulum al-Qur'an*, Cairo, Dar gharib li al-tiba'ah wa al-nashr, 5th ed., 1981.
- Muhammad Abdullah Darraz, *al-Naba' al adhim, Nadharat jadida fi fahm al-Qur'an*, Dar al-Qalam, Damascus, 2nd ed., 1970.
- Muhammad al-Ghazzali, *al-Haqq al murru'* Darul Qalam, Damsqus, 1980.
- Muhammad al-Ghazzali, *al-Sunnah al nabawiiyya bayna ahl al fiqh wa al-hadith*, Darul Qalam, 2nd Edi, Beirut, 1999.
- Muhammad al-Ghazzali, *Dirasat fi al-da'wah wa al-du'at*, Darul Al I'lm, Beirut, 2005.
- Muhammad al-Ghazzali, *Khuluq al-muslimi*, Darul Al Shuruq, 1999.
- Muhammad al-Ghazzali, *Ma'Allah*; Darul Al Shuruq, 2003.
- Muhammad bin Abdullah As Salman, *Rashid Reda wa Da'watu Al Shaikh Muhammad bin Abdul Wahhab*, 1stedit, 1988, Maktabatul El Mu'al-la, Kuwait.
- Muhammad bin Ali Al Showkani, *Tafsir fat'h al Kadir al Jami' bayna al Riwayah wa al Dirayah*, 1st edit, 1994, Darul Wafa, (no place).
- Muhammad Husayn Abd al-Baqi, *Sayyid Qutb, Hayatuh wa adabuh*, al-Mansuriya, Dar al-wafa li al-tiba'ah wa al-nashr, 1st ed., 1986.
- Muhammad Husayn Fadl Allah, *Uslubud-da'wahi fi al-Qur'an*, 4th ed., al-Zahra li al-tiba'ati wa al-nashri, 1982
- Muhammad ibn Ali ibn Muhammad al-Shawkani, *Fat'h al-Qadir al-jami' bayn al riwayat wa al dirayat fi ilm al-tafsir*, Dar al-Waqfi Academy of Sciences, vol. II, 4th ed., 1994, al-Mansuriya,

- Muhammad ibn Dulayyim al-Dulayyim al-Kahtani, *Sayyid Qutb al-Muftara alayhi*; Riyad, Dar al-tayyiba, 1st ed., 1413 A.H.
- Muhammad ibn Salim al-Kahtani, *al-Wala' wa al-bara' fi al-Islam min mafahim aqidah al-salaf*, MA dissertation, 1st ed. 1401 H, Tayyiba, Riyad.
- Muhammad ibn Sayyid al-Habib, *al-Da'wah illa 'Llah fi surah Ibrahim al-Khalil*.
- Muhammad Ibrahim Hafnawi, *al-Ta'arut wa al-tarjih wa atharuhum fi al-fiqh al-islami*, Dar al-Wafa'i, Mansura, 2nd ed. 1987
- Muhammad Jawad Mughniya, *al-Islam wa al-aql*, Islamiya al-ma'rifah, al-mabadi'u el-A'mmetu; IIIT, 1986, Dar al-Jawad, Beirut, 1984.
- Muhammad Juraisha Ali, *Usul Al Da'wah Al Islamiyah*, Darul Wafa, Jeddah,KSA.
- Muhammad Mutawalli, *Tafsir al-Shaykh al-Sha'rawi*, Dar Akhbar al-Yaum, (n.d.)
- Muhammad Rashid Rida, *Tafsir al-Qur'an al-hakim al-shahir bi Tafsir al-Manar*, Dar al-Manar, Shari al-insha, 3rd ed., 1367 H.
- Muhammad Sayyid ibn el-Habib, *al-Da'wah illa Llahi fi surah Ibrahim al-Khalil*, Cairo, 2nd ed., edited by Abdullah Baba al-Shankiti, Maktabah wa matba'ah Dar ihya al-Qutb al-arabiyya
- Muhammad Tawfiq Barakat, *Sayyid Qutb hulasatu hayatih*; Manhaju'hu fil-harakati wa-naqd al-muwajjah ilayhi; n.d.
- Muhyi Hilal Serhan Muslim al-Ja'far, *Manahij al-mufassirin*, (Dar al-ma'rifah), 1st ed., 1980.
- Muslih Bayumi, *Ud'u Ila Sabili Rabike bil Hikmah..*, Darul Qalam, 4th Edit, El Kuwait.
- Mustafa Ahmad, el Maraghi, *Tafsir al Maraghi*, 11th edit. Darul Al Fikr, Cairo, 1974.

- Nusayr Zarwaq, *Maqasid al-Shari'ah al-Islamiyah fi Fikr al-Imam Sayyid Qutb*, Dar al-Salam li al-Nashr wa al-Tawzia, Cairo, 1st ed., 2009.
- Olivier Carré, *Qutb – ru'yatun istishraqiyah*, Paris, 2004.
- Rami Umar Ba'Atiyah, *Rawa'i al-Dhilal*, prepared by Dar Wujuh li neshr wa al-Tawzi'a, 4th ed., 2012, Riyad.
- Sabir Hasan Muhammad Abu Sulayman, *Rawa'i al-bayan fi ulum al-Qur'an*, al-Maktab al-Islami, Beirut, 1st ed., 1988.
- Sahih Abi Abdi Lah al Bukhari bi Sharh al Karmani*, 2nd edit. 1982, Dar Ihya at turath al Arabi, Beirut, Lebanon.
- Sahih Muslim bi sharh An Nawawwi*, Dar Ihya at turath al Arabi, 1st edit. 1987, Al dayyan, Cairo.
- Sahih Muslim*, Maktabatu wa matba'at, Dar al- ihya al-Qutb al-arabiyya, commentary by Muhammad Fuad Abd al-Baqi.
- Sahih Sunan Abi Dawud* bikhtisar al Sanad, Muhammad Nasiruddin al Albani, 1st edit., 1989, al Maktab al Islami, Beirut.
- Sahih Sunan ibni Majah*, Muhammad Nasiruddin al Albani, 3rd edit. 1983, Al Maktab al Islami, Beirut.
- Said Hawwa, *al-Asas fi al-Tafsir*, Dar al-salam li al-tiba'ti wa al-nashr, 1st ed., 1985.
- Said Ramadan al-Buti, *Kubra al-yaqiniyat al-kawniya*, Darul Qalam, Damascus, 1983.
- Salah Abd al-Fattah al-Khalidi & others, *Sayyid Qutb ba'da 43 A'men min Istish'hadhi - Majmua' min al-bahithin*, ed.: I'sam Faris, Dar Ammar li al-Nashr wa al-Tawzi'a, 1st ed., 2010.
- Salah Abdul-Fatah al-Halidi, *Sayyid Qutb al-shahid al-hayy*; Amman: Maktabat al-Aksa, n.d.

- Salah Abdul-Fatah al-Khalidi, *Fi dhilal al-Qur'an fi al-mizan - dirasa wa taqwim*, Dar al-menareti li al-nashr wa al-tawzii, Jidda, 1st ed, 1986.
- Salah Abdul-Fatah Al-Khalidi, *Mafatih li al-ta'amul ma'al Qur'an*, Damascus, Dar al-Alam, 2nd ed., 1994.
- Salih Ahmad al-Shami, *al-Muhadhab min Ihya Ullum al-din*, Dar al-Qalam, Beirut. (n.d.)
- Salih ibn Abdullah ibn Humayd, *al-Kudwah, Mabadi wa al-Nemadhij*, Dar al-Watan, 1414H, (KSA)
- Salim al-Bahansawi, *Adwa' ala Ma'alim fi al-tariq*, Darul Buhuth al Ilmiyah, 1st Edi, 1985. Al Kuwait.
- Sayyid Qutb, *"Li madha a'damuni?"*, Kitab al-Sharq al-awsat, (n.d.)
- Sayyid Qutb, *al Adalatu al Ijtima'iyati*, Dar al Ikhwan lin-nashr, matba'atu Dar al Kitab al Arabi, 1952.
- Sayyid Qutb, *al-Mustakbal li hadha al-din; al-Ittihad al-alami al-islami li al-munadhdhamat al-tullabiyyah*, 1988, 1st Faysuli ed
- Sayyid Qutb, *Dirasat Islamiyah*, 9th edit, 1993, Dar Al Shuruq, Beirut.
- Sayyid Qutb, *Fi dhilal al-Qur'an*, Beirut: Dar al-Shuruq, 11th revised ed. 1985.
- Sayyid Qutb, *Hadha al-din*; Beirut: Dar al-Shuruq, (n.d.)
- Sayyid Qutb, *Khasais al-tasawur al-Islam*, Beirut, Dar al-shuruk, n.d.
- Sayyid Qutb, *Khasais at-tasawwur al-Islami wa mukawwimatuh*, Beirut, Dar al-Shuruq, 8th ed., 1983.
- Sayyid Qutb, *Ma'alim fi al-tariq*, Dar al-Shuruq, 10th Edi. 1982.
- Sayyid Qutb, *Nahwa Mujtam'in Islammiyy*, 8th edit, 1988, Dar al Shuruq, Cair, Egypt.

- Shaikh Muhammad As-Saleh AL-Uthaimin, *The Muslims Belief*, Translated by: Dr. Maneh Hammad Al – Johani .Cooperation Office of Invocation and Virtue in Dir'iyah-Saudi Arabia.
- Shamsu Al Din al Dhahabi, *Tadhkiratul Huffadh*, 2nd edit, Al maktabatu Al Uthmaniya, Daru Ihya Al Turath Al Arabi, (n.d.)
- Shaykh Muhammad al-Saleh al-Uthaimin, *The Muslim Belief*, tr. Mani'e Hammad al-Johani, 1990.
- Wahba Zuhayli, *al-Tafsir al-munir fi al-aqidah wa al-shari'ah wa al-manhaj*, Dar al-fikr al-Mua'sir, Beirut, 1st ed., 1991.
- Yusuf Qardawi, *Thakafah al-da'iah*, Maktabatu Al Wahba, 2nd Edi. 2006.